EKİM FIRTINASI VE SONRASI



EKİM FIRTINASI ve SONRASI

Anılar / Öyküler

EKİM 1917

2017

YAZILAMA

Ekim Fırtınası ve Sonrası

Anılar/Öyküler

Yazılama Yayınevi: 164
Dünyaya Pencere: 39

Ekim Fırtınası ve Sonrası

Özgün Adı: The October Storm and After, Stories and Reminiscences
Çeviren: F. N. Ercan
Düzelti: Ceren Kargı
Kapak Tasarımı: Levent Karaoğlu
Sayfa Düzeni: B.Barış Koç
ISBN: 978-605-9988-86-5
Birinci Baskı: Ekim 2017

© Yazılama Yayınevi

Baskı: Mutlu Basım Yayın - Bahri Mutlu
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0212 577 72 08
Sertifika no: 12411

Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.
Serasker Cad. Osmancık Sokak
Betül Han 9/13 Kadıköy - İstanbul
0 216 338 52 59
iletisim@yazilama.com
www.yazilama.com

Ekim Fırtınası ve Sonrası

Anılar/Öyküler

Çeviren
F. N. Ercan

YAZILAMA

İÇİNDEKİLER

Anatoli Lunaçarski 11
Fırtına Gecesinde Smolni

John Reed 17
Dünyayı Sarsan On Gün

Vladimir Bonç-Bruyeviç 27
Lenin, Toprak Kararnamesini Nasıl Yazdı?

Vladimir Bonç-Bruyeviç 32
Sovyet Devletinin Arması

Aleksandra Kollontay 35
İlk Hak

Mihail Şolohov 41
Piç

Aleksandr Fadeyev 71
Metelitsa Keşfe Gidiyor

Vsevolod İvanov 87
T Harfi

Abdulla Kahhar 97
Körü İyi Eden

Vera İnber 115
Nor Bibi'nin Suçu

Valentin Katayev 139
Uyku

Boris Lavrenyov 147
Kırk Birinci

A.Zoriç 197
Hakaret

Korney Çukovski 213
Eğitim Halk Komiseri

Konstantin Fedin 225
Gorki Aramızda

Maksim Gorki 239
Kamo

Maksim Gorki 250
Mitya Pavlov

Yuri German 253
Avluda Bir Yürüyüş

Yelizaveta Drabkin 271
Düşünceye Dalmak

Vera Panova 279
Kapıda Üç Oğlan

On sekiz ünlü yazarın anı ve öykülerini kapsayan "The October Storm and After, Stories and Reminiscences" adıyla ilk baskısı 1967'de, ikinci baskısı 1974'te Progress Publishers tarafından yayınlanan bu kitap, Türkçede ilk kez Bilim Yayınları tarafından "Ekim Fırtınası ve Sonrası" adı ile Aralık 1978 tarihinde İstanbul'da Özdem Kardeşler Matbaası'nda dizilip bastırılmıştır.

Anatoli Lunaçarski

Anatoli Lunaçarski (1875-1933), 1892'de 17 yaşındayken Sosyal-Demokrat örgütlenmeye katıldı. Daha sonra, Lenin'in yönetimindeki Vperyod ve Proletari adlı Bolşevik gazetelerde çalıştı. Ekim Devrimi'nden sonra yıllarca R.S.F.S.C'de Eğitim Halk Komiserliği yaptı. Parlak bir konuşmacı ve gazeteci olan edebiyat uzmanı Lunaçarski, Sovyet yazınındaki birkaç oyunun ve bazı etkili çalışmaların yazarıdır. Lenin, Lunaçarski'ye çok güvenirdi.

Fırtına Gecesinde Smolni

Smolni'nin[1] bütün ışıkları yanıyordu. Sayısız koridorlarında heyecanlı insan kalabalıkları koşuşup duruyordu. Her yanda büyük bir hareketlilik vardı, ama en aceleci akış, sabırsız insanların oluşturduğu gerçek bir insan seli, üst kattaki koridorun sonuna, Askeri Devrim Komitesi'nin toplantı yaptığı en uç ve en arka odaya yönelikti. Dış odadaki kızlar yorgun olmalarına rağmen, açıklamalar ve emirler için, ya da türlü istek ve yakınmalarla gelen inanılmaz insan yığınıyla kahramanca mücadele ediyorlardı.

Bu insan girdabına bir kez yakalandınız mı, kendinizi heyecandan pembeleşmiş yüzler ve bir emir ya da görev almak için uzanmış ellerin ortasında buluyordunuz.

Oracıkta, her biri son derece önemli emirler veriliyor ve atamalar yapılıyordu. Bunlar, anında, makinaların tıkırtısı hiç azalmayan daktilografiara yazdırılıyor, bir görevlinin dizinde kurşun kalemle imzalanıyor ve birkaç dakika içinde genç bir yoldaş, görev almış olmaktan mutlu, korkunç bir hızla sürülen bir arabada gecenin içine dalıyordu. Hemen arkadaki odada yoldaşlar bir masada oturmuş, Rusya'nın ayaklanan kentlerine, her yana, etkisi yollandığı araç kadar elektrikli emirlerle dolu telgraflar çekiyorlardı.

Orada gerçekleştirilen müthiş işleri hâlâ şaşırarak hatırlıyorum ve Askeri Devrim Komitesi'nin Ekim Devrimi sırasındaki

---

1 Smolni Enstitüsü, devrimden önce kibar aile kızlarının gittiği bir okuldu. 1917'de Petrograd Sovyeti karargâhı olarak teslim alınmıştı ve aralarında Bolşeviklerin de bulunduğu çeşitli siyasi partilerin büroları orada bulunuyordu. (Derleyen)

çalışmalarını, bir devrimcinin yüreğinde depolanan bitmek bilmez yedek gücün ve devrimin gürleyen sesiyle çarptığında o yüreğin neler yapabileceğini ortaya koyan insan enerjisinin göstergelerinden biri olarak değerlendiriyorum.

Sovyetlerin İkinci Kongresi o gece Smolni Enstitüsü'nün Revaz Salonu'nda açıldı.

Meclis üyeleri övünçlü ve coşkulu bir havadaydı. Dehşetli bir heyecan vardı, ama Kışlık Saray'da çatışmanın sürmesine ve zaman zaman son derece kaygı verici haberler getirilmesine karşın en ufak bir panik belirtisi yoktu.

Panik yok derken, Bolşevikleri ve Kongre'nin onlardan yana olan büyük çoğunluğunu kastediyorum. Hastalıklı, şaşkın ve sinirli Sağ "sosyalist" unsurlar aksine panik içindeydiler.

Toplantı en sonunda başladığında, Kongre'nin havası iyice belli oldu. Bolşeviklerin konuşmaları büyük bir coşkuyla karşılanıyordu. Bu arada, Kışlık Saray çevresinde süren çatışmayla ilgili haberleri vermeye gelen aceleci genç denizciler hayranlıkla dinleniyordu.

Uzun süredir beklenen, Sovyetlerin nihayet Kışlık Saray'ı ele geçirdiği, kapitalist bakanların tutuklandığı haberi, ne bitmez tükenmez bir alkış tufanıyla karşılanmıştı! Bu arada, o sıralar ordu örgütlenmesinde önemli bir rolü olan Teğmen Kuçin adlı bir Menşevik kürsüye çıktı ve emrindeki askerleri derhal Petrograd'a getirme tehdidini savurdu. 1., 2., 3., giderek 12. ordudan (aralarında bir de Özel Ordu vardı) Sovyet iktidarına karşı çıkan, kararlar okudu ve "böyle bir macerayı" göze alan Petrograd'ı doğrudan tehdit ederek konuşmasını bitirdi.

Sözleri kimseyi korkutmadı. Köylü yığınlarının düşman olup bizi yutacağı iddiasından da kimse korkmamıştı.

Lenin'in keyfi yerindeydi; mutluydu, bir an olsun gevşemeden çalışıyor ve uzak bir köşede, şimdi çağımız tarihinde en ünlü sayfaları oluşturduğunu bildiğimiz, o kararları yazıyordu.

Şu birkaç naçizane satıra ilk Halk Komiserleri Konseyi'nin nasıl oluşturulduğuna ilişkin anılarımı ekleyeceğim izninizle. Olay, Smolni'de, sandalyelerin atılan palto ve şapkalardan görünmez olduğu, herkesin kötü aydınlatılmış bir masanın çevresinde toplaştığı küçük bir odada geçti. O sırada, yeniden kurulan Rusya'nın

önderlerini seçiyorduk. Seçimler bana pek rastgele oluyormuş gibi geliyordu ve iyi tanıdığım ve çeşitli ihtisaslar için eğitilmemiş gibi gözüken bu insanların önümüzdeki dev görevlerin bilincinde olmamalarından korkuyordum. Lenin sinirli bir el hareketiyle bana karşı çıktı, ama aynı anda gülümsedi.

"Bu, bugün için geçerli" dedi, "sonra göreceğiz. Tüm görevler için sorumluluk sahibi insanlara ihtiyacımız var; eğer uygun olmadıkları anlaşılırsa, onları değiştireceğiz."

Ne kadar haklıydı! Bir kısmı değiştirildi elbette, ama diğerleri yerlerinde kaldılar. Ve ürkek başladıkları halde görevlerini tam anlamıyla yapabileceklerini kanıtlayan ne kadar çok insan vardı. Tabii, bir kısmı (ki bunların bazıları salt izlemekle kalmamışlar, devrimde yer almışlardı) ürkütücü görünümler ve alt edilemez gibi gözüken güçlüklerle karşılaşınca sersemlemişlerdi. Lenin, şaşırtıcı bir zihin yapısıyla, işlerin nasıl yapılması gerektiğini inceledi ve tıpkı deneyli bir pilotun okyanus aşan dev yolcu uçağının dümenini kavraması gibi ele aldı onları.

John Reed

Amerikalı gazeteci ve yazar, Rusya'daki Ekim olaylarının görgü tanığı John Reed (1887-1920), Dünyayı Sarsan On Gün kitabını 1919'da yayınladı. John Reed' in kitabının ön sözünde Lenin (İngilizce olarak) şöyle yazıyordu: Büyük bir ilgi ve hiç azalmayan bir dikkatle okudum John Reed'in Dünyayı Sarsan On Gün kitabını. Dünya işçilerine çekinmeden tavsiye ederim. İşte milyonlarca kopyasının basıldığını, tüm dillere çevrildiğini görmek isteyeceğim bir kitap. Proleter devriminin ve proletarya diktatörlüğünün gerçekte ne olduğunun anlaşılmasında bu denli önemli olan olayları, içtenlikle ve çok canlı sergiliyor.

Burada John Reed'in kitabından iki kısa pasaj sunuyoruz.

Dünyayı Sarsan On Gün
(PASAJLAR)

Dehşetli bir ses dalgası Prezidyum'un[2] girişini haber verdiğinde saat tam 8.40'tı. Aralarında Lenin -büyük Lenin- de vardı. Omuzları arasında çıplak ve çıkıntılı büyük bir başın durduğu kısa, tıknaz bir gövde. Küçücük gözler, küçük ve hafif kalkık bir burun, geniş ve cömert bir ağız ve güçlü bir çene; şimdi iyice tıraş olmuş ama geçmişinde ve geleceğinde çok iyi bilinen sakalı hafiften çıkmaya başlamış bile. Giysileri eski püskü, pantolonu ona göre çok uzun. Kitlelerin sevgilisi olacak kadar etkileyici değil, ama belki tarihte pek az önder bu kadar sevildi ve sayıldı. Garip bir halk önderi; salt aklından dolayı önder, renksiz, nüktesiz, uyuşmaz ve bağlantısız, gösterişli özelliklerden uzak, ama büyük düşünceleri basit terimlerle açıklama, somut durumları çözümleme gücüyle dolu. Ve kurnazlıkla karışık büyük entelektüel ataklık...

Sıra Lenin'in, kürsünün kenarlarını yakalamış, küçük, kırpışan gözlerini kalabalık üzerinde gezdirerek beklerken, birkaç dakika süren uzun, coşkun alkışlara ilgisiz gibi. Alkışlar kesildiğinde sadece: "Şimdi, sosyalist düzeni kurmaya girişmeliyiz." dedi. Tekrar o dayanılmaz insan kükremesi.

"İlk iş, barışı gerçekleştirmek için pratik önlemlerin benimsenmesidir... Savaşan tüm ülkelerin halklarına, Sovyet şartlarını -ilhaksız, tazminatsız ve halkların kendi kaderlerini belirleme hakkını- temel alan barışı sunmalıyız. Aynı zamanda, verdiğimiz söze

---

[2] Bu, 8 Kasım (28 Ekim-ç) 1917'de toplanan Sovyetlerin II. Tüm Rusya Kongresinin İkinci Oturumu Prezidyumu'dur. (Derleyen)

göre tüm gizli antlaşmaları yayınlayıp reddetmeliyiz... Savaş ve barış sorunu o kadar açıktır ki, Savaşan Tüm Ülkelerin Halklarına Duyuru tasarısını giriş yapmadan okuyabileceğimi sanıyorum."

Konuştukça büyük ağzı gülümser gibi açılıyordu; sesi kısıktı -ama öyle tatsız değildi, sanki yıllar boyu konuşmaktan sertleşmiş gibiydi- ve sonsuza kadar böyle devam edebilecek etkisi uyandırarak tekdüze sürüp gidiyordu. Vurgulamak için hafifçe öne eğiliyordu. El kol hareketi yoktu. Ve karşısında binlerce içtenlikle çehre yoğun ve büyük bir sevgiyle ona bakıyordu.

SAVAŞAN TÜM ÜLKELERİN HALKLARINA VE HÜKÜMETLERİNE DUYURU

"6-7 Kasım (24-25 Ekim-ç) Devrimi'nin sonucu olan ve işçi, Asker ve Köylü Temsilcileri Sovyetlerine dayanan, İşçilerin ve Köylülerin Hükümeti, adil ve demokratik bir barışı gerçekleştirmek için, savaşan tüm halklara ve onların hükümetlerine derhal görüşmelere başlanmasını önerir.

Hükümet, adil ve demokratik bir barış derken, savaştan bitip tükenmiş işçilerin ve emekçi sınıfların çoğunluğunca istenen -Rus işçi ve köylülerince Çarlık monarşisini devirdikten sonra da doğal olarak ısrarla istenen- ilhaksız (yani yabancı toprakları işgal etmeksizin, başka milliyetlerin zorla ilhakı olmaksızın) ve tazminatsız barışı kastetmektedir.

Rusya hükümeti, böyle bir barışın tüm şartlarının, tüm ülke ve milliyetler halklarının yetkili kurullarınca nihai karara bağlanmasını beklemeden, tüm savaşan halkların, bir an önce ve en ufak bir duraksama göstermeksizin, böyle bir barışı amaçlayan görüşmeleri kararlı adımlarla başlatmak konusundaki isteklerini belirterek, derhal böyle bir barışı gerçekleştirmelerini önerir..."

Kameniev duyuru hakkında olumlu düşünenlerin kartlarını kaldırmalarını istediğinde saat tam 10.35'ti. Bir delege, oyunu duyuru aleyhinde kullanma cesaretini gösterdi ama çevresindeki ani feveran indiriverdi elini... Oybirliği.

Birdenbire ortak bir güdüyle, kendimizi ayakta, perde perde yükselen Enternasyonal'i bir ağızdan mırıldanır bulduk. Kır saçlı yaşlı bir asker, içini çeke çeke çocuk gibi ağlıyordu. Aleksandra

Kollontay, gözyaşlarını kirpikleriyle hemen durdurdu. Yoğun ses salonda gürleyerek dolaştı, pencereleri ve kapıları parçalayarak sessiz göklere süzüldü. "Savaş bitti! Savaş bitti!" dedi yakınımdaki genç bir işçi, yüzü ışımış. Ve Enternasyonal bittiğinde, sarsak bir sessizlik içinde dururken, salonun arkasından biri haykırdı, "Yoldaşlar! Özgürlük için ölenleri hatırlayalım!" Böylece Cenaze Marşı'nı söylemeye başladık, öylesine Rus halkına uygun ve öylesine alıp götürür, o ağır tempolu, kasvetli ama coşkulu şarkıyı. Enternasyonal ne de olsa yabancı bir hava. Cenaze Marşı, onların belirsiz önsezilerinden yeni bir Rusya -ve belki daha da fazlasını- kuran delegeleri bu salonda oturan yitirilmiş yığınların ruhunu simgeliyordu.

Bu kaçınılmaz kavgada öldünüz,

İnsanların özgürlüğü için, insanların onuru için.

Hayatınızdan ve sizin için değerli her şeyden vazgeçtiniz,

Korkunç zindanlarda çile çektiniz,

Zincirlere vurulup sürgüne gittiniz...
Tek söz söylemeden taşıdınız zincirlerinizi çünkü
çile çeken kardeşlerinizi göz ardı edemezdiniz,
Çünkü adaletin, kılıçtan güçlü olduğuna inanıyordunuz...

Özverili yaşamınızın değerleneceği gün gelecektir.

Yakındır o gün; zulüm yok olduğunda insanlar
ilerleyecek, yüce ve özgür!

Hoşça kalın kardeşler, onurlu bir yol seçtiniz siz

Mezarınızda, özgürlük ve insanların mutluluğu için çalışmaya, savaşmaya ant içiyoruz...

Mart[3] şehitleri Mars Meydanı'ndaki soğuk Kardeşlik Kabri'nde bunun için yatıyordu, binler, on binler zindanlarda bunun için ölmüşlerdi. Bekledikleri gibi olmadı, aydınların istediği gibi de; ama oldu: kaba, sert, kurallardan önde giderek; *gerçek...*

Büyük Mihailovski Binicilik Okulu'nun kapısı ucu bucağı olmayan bir karaltıydı. İki gözcü bizi durdurmaya çalıştı, ama onların

3 Şubat Devrimi (Derleyen)

kızgın uyarılarına kulak tıkayıp hızla içeri daldık. İçeride, kırk sütunu ve sıra sıra pencereleri karanlıktan görünmez olmuş koskoca salonun çatısına yakın bir yerde, tek bir ark lambası kör kör yanıyordu. Zırhlı arabaların devasa şekilleri etrafı belli belirsiz işgal etmişti karanlıkta. Bir tanesi orta yerde ışığın altında bir başına duruyordu. Çevresinde, bu imparatorluk binasının enginliği içinde kaybolmuş yaklaşık iki bin yanık tenli asker toplanmıştı. Bir düzine adam, subaylar, Askerler Komitesi'nin başkanı ve konuşmacılar arabanın tepesine tünemişlerdi ve ortadaki döner tarette bir asker konuşuyordu. Bu, geçen yıl toplanan, Bronnevikler'in Tüm Rusya Kongresi Başkanı Khanjunov'du. Teğmen apoletli deri paltosu içinde, biçimli, kıvrak bir beden ayakta duruyor ve tarafsızlık için yakarıyordu.

"Rusların Rus kardeşlerini öldürmeleri" dedi, "korkunç bir şey. Omuz omuza verip Çar'a karşı çıkan ve tarihe geçecek çarpışmalarla yabancı düşmanları yenen askerler arasında bir iç savaş olmamalıdır! Biz askerlerin, siyasi partilerin bu hırgüründe ne işi var? Size Geçici Hükümetin demokratik bir hükümet olduğunu söylemiyorum; biz, burjuvaziyle hiçbir işbirliği istemiyoruz! Hayır. Ama bir demokratik ittifak hükümeti kurmak zorundayız, ya da Rusya yok olur! Böyle bir hükümetle iç savaş ve kardeşin kardeşi öldürmesi ortadan kalkacaktır!"

Bu mantıklı geldi: büyük salon alkışların ve bağırışların şakırtısıyla yankılandı.

Bir asker tırmandı, yüzü beyaz ve gergindi. "Yoldaşlar!" diye haykırdı, "Romanya cephesinden geliyorum, hepinize acilen şunu söylemeye: Barış yapılmalıdır. Bir an önce barış! Bize kim barış getirebilirse onu izleyeceğiz, ister Bolşevikler olsun, ister bu yeni hükümet. Barış! Biz cephedekiler daha fazla savaşamayız. Biz, Almanlara karşı da, Ruslara karşı da savaşamayız." Bunu söyleyip aşağı atladı ve bir Menşevik oboronetz[4] olan sonraki konuşmacı, Müttefikler zafer kazanana dek savaşın sürmesi gerektiğini söylemeye çalışınca bu taşkın kitleden yükselen ses öfkeye benzer bir şeye dönüştü.

4 Menşevik yanlıları. Geçici Hükümetin emperyalist politikasını destekleyenler. (Derleyen)

"Kerenski gibi konuşuyorsun!" diye bağırdı kaba bir ses.

Tarafsızlık için yakaran bir Duma delegesi. Tedirginlikle mırıldanarak dinlediler onu, kendilerinden biri olarak benimsemeden. Anlamaya, karar vermeye bu denli çaba gösteren insanlar görmemiştim hiç. Asla kımıldamıyorlardı, konuşmacıya müthiş bir dikkatle bakıyorlardı, kaşları düşünme çabasıyla çatılmış, alınlarında ter damlaları belirmişti; destan kahramanlarını andıran yüzleri ve günahsız, ışıl ışıl çocuk gözleriyle kocaman insan azmanları...

Şimdi bir Bolşevik konuşuyordu, kendilerinden biri, hiddetli, nefret dolu. Onu diğerlerinden daha fazla beğenmediler. İçinde bulundukları ruh hali bu değildi. O anda sıradan düşüncelerin olağan akışından çıkarılmışlar, Rusya'yı düşünüyorlardı; sosyalizmi, dünyayı, sanki devrimin yaşaması ya da ölmesi onlara bağlıymış gibi...

Konuşmacı konuşmacıyı izledi, gergin suskunluk, onaylayan gürlemeler, ya da öfkeli sesler arasında çok düşündüler: Ortaya çıksak mı, çıkmasak mı? Khanjunov geri geldi, inandırıcı ve sevimli, ama istediği kadar barıştan söz etsin, o bir subay ve oboronetz değil miydi? Sonra Vasili Ostrov'dan bir işçi çıktı, ama onu, "işçi, bize sen mi barışı getireceksin yani?" diye karşıladılar. Yakınımızda çoğu subay bazı adamlar, tarafsızlığı savunanları desteklemek için bir tür şakşakçı grup oluşturdu. Durmadan, "Khanjunov! Khanjunov!" diye bağırdılar ve Bolşevikler konuşmaya çalıştığında küçük düşürecek biçimde ıslıkladılar.

Aniden arabanın üzerindeki komiteciler ve subaylar bir sürü el kol hareketiyle hararetli hararetli bir şey tartışmaya başladılar. İzleyiciler meselenin ne olduğunu öğrenmek için bağırdılar ve tüm kitle çalkalanıp karıştı. Subaylardan birinin engellemeye çalıştığı bir asker kendini kurtardı ve elini kaldırdı.

"Yoldaşlar!" diye bağırdı, "Yoldaş Krilenko burada ve bizimle konuşmak istiyor." Askeri Halk Komiseri, sevinç çığlıkları, ıslıklar ve "*Prosim! Prosim! Doloil* Defol! Defol! Kahrolsun!" sesleri arasında, önünde ve ardındaki ellerin yardımıyla yukarıdan ve aşağıdan çekilip itilerek, arabanın yanından yukarı tırmandı. Ayağa kalkınca bir an durdu, sonra radyatörün üzerinde yürüdü. Ellerini kalçalarına koydu ve etrafına gülümseyerek baktı. Bodur, kısa bacaklı bir adam, dazlak kafalı, üniformasında nişanlar rütbeler yok.

Yakınımdaki *şakşakçılar* dehşetli bir yaygara kopardılar. "Khanjunov! Khanjunov'u isteriz! Kahrolsun! Kapa çeneni! Kahrolsun bozguncu!" Kalabalık kaynaşıp gürledi. Sonra üstümüze yuvarlanan bir çığ gibi hareket etmeye başladı, kocaman, kara kaşlı adamlar kendilerine yol açıyordu.

"Toplantımızı bozan kim?" diye bağırdılar. "Kim ıslık çalıyor burada?" Şakşakçılar edepsizce dağılıverdiler, toz oldular, bir daha da toplanmadılar.

"Asker yoldaşlar!" diye başladı Krilenko, yorgunluktan kısılmış bir sesle. "İyi konuşamayacağım, üzgünüm, ama dört gecedir hiç uyumadım..."

"Size bir asker olduğumu söylememe gerek yok. Barış istediğimi söylememe gerek yok. Söylemem gereken, kana susamış burjuva iktidarını sizin ve diğer tüm cesur yoldaşların yardımıyla sonsuza dek fırlatıp atan, İşçi ve Köylülerin Devrimini başaran Bolşevik Parti'nin tüm halklara barış sunmaya söz verdiğidir. Ve bu, yapılmıştır: Bugün!" Karmakarışık alkışlar.

"Sizden tarafsız kalmanız isteniyor, asla tarafsız olmayan yunkerler[5] ve Ölüm Kıtaları bizi sokaklarda kurşunlarken ve Kerenski'yi ya da çeteden başka birini Petrograd'a geri getirirken, tarafsız kalmanız. Kaledin Don'dan yürüyüşe geçti. Kerenski cepheden geliyor. Ağustos'taki girişimini yinelemek için Tekhintsi' yi ayaklandırıyor. İç savaşı önlemek için size çağrılar yapan tüm bu Menşevikler ve Sosyalist-Devrimciler iktidarı neyle ellerinde tutuyorlar iç savaştan başka; Temmuz'dan bu yana sürüp giden ve şimdi yaptıkları gibi ısrarla burjuvazinin yanında yer aldıkları iç savaştan başka?"

"Eğer kararınızı verdiyseniz sizi nasıl ikna edebilirim? Sorun çok açık. Bir yanda, Kerenski, Kaledin, Kornilov, Menşevikler, Sosyalist-Devrimciler, askeri öğrenciler, Dumalar, subaylar... Bunlar bize amaçlarının iyi olduğunu söylüyorlar. Öte yanda, işçiler, askerler, denizciler ve yoksul köylüler. Hükümet avucunuzun içinde. Efendi sizsiniz. Büyük Rusya sizindir. Onu geri mi vereceksiniz?"

Konuşurken, kendini inancının gücüyle ayakta tuttuğu gün gibi açıktı, konuşmasını sürdürdükçe, sözcüklerinde saklı olan derin

5 Askeri öğrenciler

içtenlik duygusu yorgun sesini ezip geçiyordu. Sonunda sendeledi, neredeyse düşüyordu; yüzlerce el aşağı inmesine yardım etmek için uzandı ve ona çarpan ses dalgası salonun büyük loş boşluklarında yankılandı.

Khanjunov tekrar konuşmaya çalıştı, ama "Oylayalım! Oylayalım! Oylayalım!" diye bağırdılar. Bir süre sonra teslim olarak kararı okudu: Bronneviklerin, temsilcilerini Askeri Devrim Komitesi'nden çektiklerini ve bu iç savaşta tarafsızlıklarını ilan ettiklerini belirten kararı. Bundan yana olanlar sağa gidecekti, karşı çıkanlar da sola. Kısa bir duraksama oldu, durgun bir bekleyiş, sonra, kalabalık giderek daha fazla yuvarlanarak, birbirini ezerek sola gitmeye başladı; solgun ışık altındaki pis zemin üzerinde karşıya yığılan somut bir kütle halinde yüzlerce koskoca asker... Yakınımızda, yaklaşık elli adam yalnız bırakılmıştı, inatla karardan yana kaldılar, yüksek tavan zafer çığlıklarının sarsıntısıyla titreşirken bile. Döndüler ve hızla binanın dışına çıktılar ve bazıları da, devrimin dışına...

Kentin, bölgenin, bütün cephenin, tüm Rusya'nın her binasında bu mücadelenin yinelendiğini gözünüzün önüne getirin. Uykusuz Krilenko'ları gözünüzün önüne getirin; sayımları izleyen, bir yerden bir yere koşan, kavga eden, korkutan, yakaran. Ve bütün bunların aynısını, işçi sendikalarının lokallerinde, fabrikalarda, köylerde, uzaklara yayılmış Rus filolarının savaş gemilerinde gözünüzün önüne getirin. Uçsuz bucaksız ülkedeki yüzlerce, binlerce Rus insanının konuşmacıları dinlediklerini düşünün; işçiler, köylüler, askerler, denizciler, anlamaya ve seçmeye bu denli çaba gösteren, bu denli yoğun düşünen ve sonunda bu denli oybirliğiyle karar veren. Rus devrimi buydu işte.

Vladimir Bonç - Bruyeviç

Vladimir Bonç - Bruyeviç (1873-1955), Komünist Parti'nin Şubat ve Ekim devrimlerine etkin olarak katılmış en eski üyelerinden biriydi. Lenin'in yakın dostuydu ve yıllarca onunla birlikte çalıştı. Ekim Devrimi'nin ilk günlerinden 1920'ye dek Halk Komiserleri Konseyinin Genel Sekreteri'ydi. Daha sonra Zhizn i Znaniye (Yaşam ye Bilgi) Devlet Basımevinin baş editörü ve Devlet Edebiyat Müzesinin kurucusu ve yöneticisi oldu. Rusya'daki devrimci hareket üzerine birçok makalesi, birkaç edebi araştırması ve etnografi konusunda makaleleri vardır.

Lenin, Toprak Kararnamesi'ni Nasıl Yazdı?

Bolşevik devrimci güçleri Kışlık Saray'ı ele geçirince, askeri önderlerimizin harekete geçmekteki yavaşlığından çok fazla rahatsız olan Lenin, sonunda rahat bir nefes alabildi; basit gizlenme giysisini çıkardı ve çok eski politik dostlarının eşliğinde, devrimci olayları sonuçlandırmak üzere, Petrograd İşçi ve Asker Sovyetleri Temsilcilerinin toplandığı yere yollandı.

"Alkış tufanı", Lenin kürsüye çıktığında olanları tarif edemez olanlar çok daha fazla bir şeydi, salona yayılan insan duygularının gerçekten büyük bir kasırgasıydı. Toplantı açıldı. Yine kutlama çığlıkları, sloganlar, zafer şenliği... Ve olağanüstü, tarihi toplantı böyle sürüp gitti, fırtınalı ve sonuna dek şevk dolu.

O gece yapılması gereken işler nihayet tamamlandığında, geceyi geçirmek için daireme gittik. Bulabildiğimiz kadarıyla akşam yemeği yedik ve yemekten sonra Vladimir İlyiç'in iyi bir gece uykusu almasını sağlamak için elimden geleni yaptım; çok heyecanlı olmasına rağmen çok yorulduğu ortadaydı. Büyük güçlükle bir çalışma masası, kâğıt, mürekkep ve emrinde bir kitaplığın bulunduğu ayrı bir odada, yatağımda yatmaya razı ettim.

Ben, bitişik odadaki divanda, Vladimir İlyiç'in uyuduğundan emin oluncaya kadar uyanık kalmaya kararlı olarak uzandım. Daha emniyetli olsun diye, sokak kapısındaki tüm kilitleri, zincirleri ve sürgüleri kapattım, iktidardaki ilk gecemiz olduğu ve her şey beklenebileceği için bir saldırı ve Vladimir İlyiç'i tutuklama ya da öldürme girişimi olabileceğini düşünerek revolverimi doldurdum.

Acil durumlar için ayrı bir kâğıda bildiğim bütün yoldaşların, Smolni'nin, işçilerin ve işçi sendikası komitelerinin telefon numaralarını sıraladım, gerekli bir anda onları unutmayayım diye.

Ben bunları yapıncaya kadar, Vladimir İlyiç odasındaki ışığı söndürmüştü. Dinledim ve hiçbir ses duymadım. Odasındaki ışık birden parladığında tam dalmak üzereydim, az sonra uyumuş olacaktım. Neredeyse hiç ses çıkarmadan yatağından kalktığını, sessizce kapıyı açıp benim "uykuda" olduğumdan (tabii ki değildim) emin olmaya çalıştığını, sonra kimseyi uyandırmamak için parmaklarının ucuna basarak çalışma masasına gittiğini duydum; masaya oturdu, mürekkep hokkasını açtı, bazı kâğıtları yaydı ve çalışmaya koyuldu.

Yazdı, çizdi, okudu, notlar aldı, yeniden yazmaya başladı ve nihayet tümünü temize çekmeye başlar gibi oldu. Hava aydınlanıyordu ve Vladimir İlyiç ışığı söndürüp yatağa girdiğinde, Petrograd'ın güz sonu şafağı gökyüzünü hafiften griye boyuyordu.

Ertesi sabah kalkma vakti geldiğinde, evdeki herkese Vladimir İlyiç'in bütün gece çalıştığını ve kuşkusuz yorgun olduğunu anlatarak sessiz olmalarını istedim. Birdenbire, beklenenden çok önce, kapı açıldı ve o, tepeden tırnağa giyinmiş, enerjik, canlı, mutlu, yaşam ve neşe dolu, odasından çıktı.

Hepimizi selamlayarak "Sosyalist devrimin ilk gününde sizi selamlarım." dedi; yüzünde yorgunluktan eser yoktu, hummalı bir yirmi dört saatten sonra, iki ya da üç saatten fazla uyumuş olamazdı aslında, ama iyi bir uyku çekmiş gibi görünüyordu. Kahvaltıya oturduğumuzda, geceyi bizde geçiren Nadejda Krupskaya da odasından çıktı ve Vladimir İlyiç ünlü Toprak Kararnamesi'ni cebinden çıkardı.

"Şimdi sıra bunu ilan etmek, yayınlamak ve dağıtımını sağlamakta. Sonra geri almayı bir denesinler bakalım! Olmaz. Neden, dünyada bu kararnameyi köylülerin elinden alıp toprağı eski sahiplerine geri verecek hiçbir güç yoktur. Bu devrimimizin en önemli kazanımlarından biridir. Tarım devrimi bugün uygulanacak ve sağlamlaştırılacak."

Biri, taşrada toprak üzerine yine de bir sürü karışıklık ve çekişme olacağını söylediğinde, hemen bunun önemli olmadığı, bu program anlaşıldıktan ve önemi kavrandıktan sonra bunların

hallolacağını söyledi. Sonra, özellikle köylülerin kararnameyi sevinçle karşılayacaklarını, çünkü Sovyetler Kongresindeki delegasyonlarınca ortaya konduğu biçimiyle tüm köylü konferanslarındaki taleplere dayandırıldığını ayrıntılarıyla anlatmaya başladı.

"Evet, ama bunlar Sosyalist-Devrimcilerin öne sürdüğü taleplerdi, şimdi onları örnek aldığımızı söyleyecekler" diye sitem etti biri.

Vladimir İlyiç gülümsedi.

"Bırak desinler. Köylüler, adil taleplerini her zaman destekleyeceğimizi açıkça anlayacaklardır. Köylülerle, onların yaşam biçimi ve özlemleriyle gerektiği gibi ilişki kurmalıyız. Ve eğer bize gülen aptallar varsa bırak gülsünler. Biz Sosyalist-Devrimcilere köylülük üzerinde bir tekel vermeyi hiç düşünmedik. Biz ana hükümet partisiyiz ve önem sırasında proletarya diktatörlüğünden sonra köylülük sorunu gelir."

Toprak Kararnamesi'nin aynı günün akşamı Kongrede açıklanması gerekiyordu. Ertesi gün çıkan gazetelerde yayınlanması için hemen daktilo edilmesi ve basına gönderilmesi kararlaştırıldı. Kararname'nin kamuoyuna mal edilmesi, tüm gazetelerin de tüm hükümet haberlerini yayınlamakla zorunlu tutulması düşüncesi Vladimir İlyiç'in o sırada aklına geldi.

Toprak Kararnamesi'nin ivedilikle 50.000 kopyadan az olmamak üzere ayrı bir kitapçık olarak basılması ve özellikle kırsal alanlara geri dönen askerlere dağıtılarak, onlar aracılığıyla, çok sayıda insanın bilgilendirilmesine karar verildi. Sonraki birkaç gün içinde bu iş kusursuz bir biçimde yürütüldü.

Kısa bir süre sonra yürüyerek Smolni'ye gitmeye koyulduk, daha sonra tramvaya bindik, sokaklarda sağlanan kusursuz düzeni gördüğünde Vladimir İlyiç' in yüzü ışıdı. Geceyi sabırsızlıkla bekledi. II. Tüm-Rusya Kongresi Barış Kararnamesi'ni onayladıktan sonra, pürüzsüz bir sesle Toprak Kararnamesi'ni okudu, o da büyük bir şevkle ve oybirliği ile kabul edildi.

Kararname onaylanır onaylanmaz tüm Petrograd gazete bürolarına ve diğer kentlere tellenmesi için postaneye, bir ulakla haber saldım. Kendi gazetelerimiz önceden hazırlanmışlar ve haberi yüzler, binler hatta milyonlar sabah okumuştu; çalışan nüfus büyük bir şevkle karşıladı bunu. Burjuvazi tüm gazetelerinde uluyup köpürdü. Ama, o sırada onları dinleyen kim?

Vladimir İlyiç övünçlüydü.

"Sadece bu bile" dedi, "tarihimizde uzun yıllar bir iz bırakacaktır."

Yaratıcı devrimci etkinlikler açısından zengin bir dönem çok başarılı başlamıştı. Vladimir İlyiç'in Kararname'ye olan ilgisi uzun sürdü, hep gazete yayınlarına ek olarak, askerler ve köylüler arasında kaç kopyanın dağıtıldığını bilmek isterdi. Kitapçık halinde defalarca basıldı, yeniden basıldı ve birçok kopya. Rusya'nın en küçük bölge merkezlerine varıncaya dek ücretsiz olarak gönderildi.

Toprak Kararnamesi gerçekten de evrensel boyutlara ulaştı, belki de hiçbir yasa, yeni sosyalist yasalarımızın gerçekten temel yasalarından biri olan Toprak Yasası kadar geniş çapta yayınlanmamıştır. Bu, Vladimir İlyiç'in çok fazla güç ve çaba harcadığı ve son derece önemli bulduğu bir yasaydı.

SOVYET DEVLETİNİN ARMASI

Sovyet devletinin armasının hazırlanması son derece önemli bir görevdi. Çünkü bu armanın izlenimleri, temelinde, kapitalist devletlerde şimdiye dek yapılmış armalardaki her şeyden farklı olmak zorundaydı.

Halk Komiserleri Konseyinin bürosuna sulu boyayla yapılmış bir arma deseni geldi. Şekli yuvarlaktı ve şimdiki armada var olan amblemlerin aynılarını taşıyordu, ama ortasında boylu boyunca uzun, kınından çıkarılmamış bir kılıç uzanıyordu. Kılıç bütün deseni kaplar gibiydi; kabzası zemindeki buğday başaklarına dayanıyor, keskin yanı süslemenin üst kısmının tamamını dolduran güneş ışıklarına doğru incelip nokta haline geliyordu.

Desen masasının üzerine bırakıldığında, Vladimir İlyiç, odasında Yakov Sverdlov, Feliks Dzerzhinski ve birkaç başka yoldaşla konuşuyordu.

"Bu ne, bir arma mı?... Şuna bir bakalım!" Masanın üzerine eğildi, resmi yakından gözledi. Hepimiz kâğıt para üreten basımevi Goznak'ta çalışan kabartmacının gönderdiği bu arma desenini görme hevesiyle Vladimir İlyiç'in çevresinde duruyorduk.

Görünüşe göre arma iyi yapılmıştı. Buğday başaklarından oluşan bir yarım daireyle çevrelenmiş doğan güneşin ışıkları, kırmızı bir zeminde parlıyordu; orak ve çekiç, bu yarım dairenin içinde

açık seçik görülüyordu. Ama herkesi savunmaya zorlayacak biçimde boydan boya uzanan bilenmiş çelik kılıç tüm desene hâkimdi.

Hayretle, "İlginç!.." dedi Vladimir İlyiç. "Düşünce doğru, ama kılıcın işi ne?" Döndü ve bize baktı.

"Biz savaşıyoruz, mücadele ediyoruz ve proletarya diktatörlüğünü sağlamlaştırana, Beyaz Muhafızları ve işgalcileri ülkemizden atana kadar da mücadeleyi sürdüreceğiz, ama bu, savaşın, savaş tanrılarının ve şiddetin sonsuza dek bize önder olacağı anlamına gelmez. Bizim fetihlere ihtiyacımız yok. Bir fetih politikası bize yabancıdır; biz saldırmıyor, içerideki ve dışarıdaki düşmanlara karşı kendimizi savunuyoruz; savaşımız savunmaya yöneliktir ve kılıç, amblemimiz değildir. Düşmanlarımız olduğu, bize saldırıldığı ve tehdit edildiğimiz sürece, proleter devletimizi korumak için ona sıkı sıkı sarılmalıyız, ama bu, sonsuza dek demek değildir..."

"Sosyalizm tüm ülkelerde zafer kazanacak, hiç kuşku yok. İnsanların kardeşliği ilan edilecek ve bu, dünyanın her yerinde bir gerçeklik haline gelecek. Bizim kılıca ihtiyacımız yok. Bu, bizim amblemimiz değil..." diye yineledi.

"Sosyalist devletimizin armasından kılıcı çıkarmalıyız," diye sürdürdü Vladimir İlyiç. Sivri uçlu, koyu bir kurşun kalem aldı ve kılıcın üstüne tashihçilerin "iptal" işaretini koydu, sağ kenarda da bunu yineledi.

"Diğer açılardan bu iyi bir desen. Eskizi onaylayalım ve sonra yeniden görür ve Halk Komiserleri Konseyinde tartışırız; ama bir an önce yapılması gerek..."

Ve eskizi imzaladı.

Goznak kabartma ustasına eskizi geri verdim ve düzeltmesini istedim.

Eskiz kılıçsız olarak geri geldiğinde, onu heykelci Andreyev'e göstermeye karar verdik. Bazı teknik düzeltmeler yapılmasını gerekli gördü Andreyev, yeniden çizdi, buğday başaklarını daha dolgunlaştırdı, parıldayan güneş ışıklarını daha belirginleştirdi ve genel olarak daha çarpıcı hale getirerek kabartma armanın tümünü hazırladı.

R.S.F.S.C.'nin arması 1918'in hemen başlarında onaylandı.

Aleksandra Kollontay

Aleksandra Kollontay (1872-1952) devrimci harekete 1890'larda katıldı, 1917'de Ekim Devrimi çarpışmalarında etkin yer aldı. Lenin'in yakın arkadaşıydı.

Ekim Devrimi'nden sonra Sosyal Güvenlik Halk Komiseri, sonra Komintern'in Uluslararası Kadınlar Sekretaryası yazmanı, daha sonra Norveç, Meksika ve İsveç'te Sovyet Elçisi oldu.

Aleksandra Kollontay'ın 1917 Devrimi ile ilgili anıları SSCB'de birkaç kez yayınlanmıştır. Bu anılar, yazar Daniel Granin'in, Leningrad Stüdyosunda yapılan "İlk Konuk" filminin senaryosuna malzeme oluşturmuştur.

İlk Hak

1917 Ekim'i rüzgârlıydı, gökyüzü kurşuni ve kasvetli. Rüzgâr, Smolni Enstitüsünün bahçesindeki ağaçların tepesini kamçılıyordu, sonsuz labirentlere benzeyen koridorlar, büyük, aydınlık ve yetersiz döşenmiş salonlarla dolu binanın içinde yürütülen çalışma ise dünyanın daha önce tanık olmadığı bir yoğunluktaydı.

İki gün önce iktidar Sovyetlerin eline geçmişti. Kışlık Saray, işçiler ve askerlerce işgal edilmişti. Kerenski hükümeti artık yoktu. Ama hepimiz, bunun, çalışan insanların özgür kılınmasına ve yeni, dolayısıyla bilinmeyen bir emek cumhuriyetine giden, zorlu merdivenin ancak ilk basamağı olduğunun farkına varmıştık.

Bolşevik Partisi Merkez Komitesi, ortasında sade bir masa ve birkaç sandalye, taban ve pencerelerinde gazeteler bulunan, kenarda kalmış küçük bir odaya sıkışmıştı. Hangi nedenle oraya gittiğimi anımsamıyorum, ama Vladimir İlyiç'in bana sorumu sorma fırsatı bile vermediğini anımsıyorum. Beni görür görmez yapmayı düşündüğüm şeyden çok daha yararlı bir şey yapmam gerektiğine karar verdi.

"Hemen git ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nı devral. Bunun bir an önce yapılması gerek."

Vladimir İlyiç oldukça sakin, adeta neşeliydi. Bir şeyle ilgili olarak şaka yaptı ve hemen ardından başka birileriyle konuşmaya başladı.

Oraya neden yalnız başıma gittiğimi anımsamıyorum; ama Kazanskaya Caddesi'ndeki Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın kapısına yöneldiğim nemli ekim gününü çok iyi anımsıyorum. Uzun boylu,

gri sakallı, bir yığın sırma kordonla etkileyici bir görünüşü olan kapıcı kapıyı açtı ve beni tepeden tırnağa süzdü.

"Burada sorumlu kim?" diye sordum ona.

"Müracaatçılar için kabul saatleri sona erdi." diye tersledi önemli görünüşlü, sırma kordonlu ihtiyar.

"Buraya yardım başvurusu için gelmedim. Şef memurların hangileri burada?"

"Size Rusça söyledim. Müracaatçılar birden üçe kadar kabul edilir, bakın, saat dördü geçmiş bile."

Ben direndim, o tekrar karşı çıktı. Hiçbir şeyin yararı yoktu. Kabul saatleri bitmişti. Kimseyi içeri bırakmamak için emir almıştı.

Yasaklamaya rağmen üst kata çıkmayı denedim. Ama inatçı ihtiyar önümde bir duvar gibi duruyordu ve bir adım daha atmama izin vermemeye kararlıydı.

Öylece elim boş, ayrıldım. Hemen bir toplantıya yetişmem gerekiyordu. O günlerde toplantılar en önemli şeydi, temeldi. Toplantılarda, yoksul kentliler ve askerler arasında "olmak veya olmamak" meselesine karar veriliyordu: Ordu üniformaları içindeki işçi ve köylüler Sovyet iktidarını sağlamlaştırmayı başaracaklar mıydı, yoksa burjuvazi mi galip gelecekti?

Ertesi sabah oldukça erken, Kerenski'nin mahpushanesinden salıverildikten sonra kaldığım dairenin kapısı çalındı. Israrlı bir zil sesiydi bu. Kapı açıldı. Oracıkta, tipik bir köylü duruyordu. Kuzu postundan palto, hasır ayakkabılar, sakal, hepsi tamam.

"Halktan komiser Kollontay'ın yaşadığı yer burada mı? O adamı görmem gerek. Baş Bolşevik'ten, Lenin'den bir notum var ona."

Kâğıt parçasına baktım ve gerçekten Lenin'in eliyle yazılmış olduğunu gördüm.

"Sosyal Güvenlik fonundan, atı için alacağı neyse, öde."

Kendine özgü, telaşsız, köylü üslubuyla tüm hikâyeyi anlattı bana. Çar döneminde, Şubat Devrimi'nden hemen önce, savaş nedeniyle atı resmen istenmişti. Atı için "iyi bir fiyat" vaat edilmişti. Ama zaman geçmiş ve ödülden ses soluk çıkmamıştı. Böylece köylü, Petrograd'a gelmişti ve iki aydır geçici hükümetin kurumlarını aşındırıyordu. Sonuç yok. Yaşlı adam, oradan oraya, bir memurdan diğerine gönderiliyordu, ne sabrı kalmıştı ne de parası. Sonra birdenbire Bolşevikler diye adlandırılan bazı adamlar olduğunu

duydu, bunların işçi ve köylülere Çar'ın ve toprak sahiplerinin onlardan aldığı her şeyi, insanların savaşta çalınan her şeylerini geri verdiğini duydu. Gereken tek şey, baş Bolşevik'ten, Lenin'den bir nottu. Ve köylümüz Vladimir İlyiç'i Smolni'de buldu, şafaktan çok önce onu uyandırdı ve bir not almayı başardı. Bana gösterdiği not buydu ve ondan vazgeçmeye hiç niyeti yoktu.

"Parayı alınca bunu sana vereceğim. Bu arada bende kalacak, bu daha emin bir yol."

Bu köylüyle ve atıyla ne yapacaktım? Bakanlık hâlâ Geçici Hükümetin sivil uşaklarının elindeydi. Garip günlerdi: İktidar Sovyetlerdeydi, Halk Komiserleri Konseyi Bolşevik bir organdı, ama hükümet kurumları yokuş aşağı alıp başını giden tren vagonları gibi, Geçici Hükümetin politika rayları üzerinde gitmeye devam ediyordu.

Bakanlığı, nasıl devralacaktık? Zorla mı? Memurlar kaçar, ben de kadrosuz kalırdım.

Başka bir karara vardık. Genç (teknik) elemanlar sendikasını, bir mekanikçi olan İvan Yegorov başkanlığında bir delege toplantısına çağırdık. Bu biraz özel bir sendikaydı. Tümü bakanlıkta çalışan ve teknik yetenek isteyen haberci, hemşire, ateşçi, muhasebeci, kopyacı, mekanikçi, basımcı ve yönetici çeşitli işlerdeki insanlardan oluşuyordu.

Durumu tartıştılar. Bunu ciddi bir tavırla tartıştılar. Bir heyet seçtiler ve ertesi sabah bakanlığı işgal etmeye gittiler.

İçeri girdik. Sırma kordonlu ihtiyar Bolşevikleri sevmiyordu ve toplantıya katılmamıştı. Onaylamadı, ama geçmemize izin verdi. Yukarı çıkarken, aşağı inen bir insan seliyle karşılandık: memurlar, daktilografiar, saymanlar, daire başkanları... Nasıl da telaşlıydılar! Bize göz ucuyla bile bakmadılar. Biz içeri girdik, kadro dışarı çıktı. Sivil hizmetlerin resmi görevlilerce sabote edilmesi başlamıştı. Pek az kişi kaldı. Bizimle, Bolşeviklerle çalışmaya hazırlıklı olduklarını söylediler. Bakanlık dairelerine ve halka açık dairelere girdik. Bomboş. Daktilolar terk edilmişti, her yanda kâğıtlar vardı. Defterler kaldırılmıştı. Kilitlenmiş. Ve anahtarlar yok. Kasaların anahtarları da yoktu.

Kimdeydi? Parasız nasıl çalışabilirdik? Sosyal Güvenlik, çalışmaları bekletilemeyecek bir kurum; yetimhaneleri, sakat askerleri,

yapay uzuv fabrikalarını, hastaneleri, sanatoryumları, cüzzam kolonilerini, ıslahevlerini, kız enstitülerini, körler evlerini kapsar... Dehşetli bir çalışma alanı! Her yandan istek ve yakınmalar geliyor... Ve anahtarlar yok! Tüm bunların en inatçısı da Lenin'den notu olan o köylüydü. Her sabah şafak sökerken kapıda oluyordu.

"At için benim ödemeden n'aber? İyi bir hayvandı. O kadar güçlü ve çalışkan olmasaydı, para ödenmesi için bu kadar zahmete katlanmazdım."

İki gün sonra anahtarlar geldi. Sosyal Güvenlik Halk Komiserliğinin sosyal güvenlik fonundan yaptığı ilk ödeme, Çarlık hükümetinin bu köylüden zorla ve aldatarak el koyduğu bir at için tazminattı ve böylece o inatçı köylü, Lenin'den getirdiği nota tümüyle uygun olarak parasını aldı.

Mihail Şolohov

Don Masalları, (bu öykü onlardan biridir) Mihail Şolohov'un yazarlık mesleğinin başında, 20'lerde yazılmıştı ve o ilk dönemlerde bile, daha sonra Ve Durgun Akardı Don, İyileşmeye Yüztutmuş Bakir Topraklar ve Bir Adamın Kaderi'nden tanıyacağımız yazarının büyük bir sanatçı olduğunu gösteriyordu.

Daha 1926'da, "Şolohov'un öyküleri, bozkırda bir çiçek gibi boy veriyor" diye yazıyordu Aleksandr Serafimoviç "Basit ve canlı ve her sözcüğünü hissediyorsunuz, gözünüzün önünde canlanıyor. Dili, Kazakların renkli dili. Her şey sıkıştırılmış ama yaşam, yoğunluk ve dürüstlük dolu."

Piç

Mişa düşünde büyükbabanın meyve bahçesinden kestiği ince ve uzun, bir kiraz dalını öfkeyle sallayarak kendine doğru geldiğini gördü.

Sertçe, "Gel buraya, buraya gel Mihailo Fomiç" dedi, "İyi bir dayağı hak ettin sen."

"Neden dede?"

"Atlıkarıncaya binmek için tepeli tavuğun kümesinden tüm yumurtaları çaldın da ondan."

"Ama, dede" diye çaresizlikle karşı çıktı Mişa, "Bütün yaz atlıkarıncanın yanına bile uğramadım."

Ama büyükbaba sadece sakalını sıvazladı ve ayağını yere vurdu ve,

"Buraya gel haylaz, donunu da indir," dedi.

Mişa uykusunda bağırdı ve bu, onu uyandırdı. Yüreği sahiden sopa yemiş gibi gümbürdüyordu. Tek gözünü, etrafını gözetleyebilecek kadar açtı. Ortalık şimdiden aydınlanmıştı. Pencerenin dışında, şafağın, ılık parıltısı yayılmıştı. Girişten sesler geliyordu. Mişa başını kaldırdı. Annesinin tiz, heyecanlı ve gülmekten yarı tıkanmış sesini duyabiliyordu. Ve büyükbaba durmadan öksürüyordu. Başka biri de vardı, gür sesli biri.

Mişa gözünden uykuyu sildi. Dış kapı açıldı ve kapandı. Büyükbaba gözlüklerini aşağı yukarı oynatarak hızla odaya girdi. Bir an için Mişa, koristlerle papazın geldiğini düşündü, çünkü büyükbaba aynen Paskalya' da geldiklerinde olduğu gibi telaşla dolanıyordu. Ama büyükbabanın arkasından odaya dalan papaz değildi. Bir

yabancıydı, siyah bir palto ve tepeliksiz, kurdeleli bir şapka giymiş kocaman bir askerdi. Ve Anne, kolları onun boynunda, heyecanla ciyaklıyordu.

Adam anneyi silkeledi ve bağırdı: "Dölüm nerde?"

Mişa korkmuştu ve yorganın altına gizlendi.

"Minyuşka," diye seslendi anne, "Uyan oğulcuğum. Baban geldi, savaşlardan döndü."

Ve Mişa ne olduğunu anlamadan asker onu yataktan çekmiş ve tavana değecek kadar yükseğe fırlatmış, gene yakalamış, sıkıca göğsüne bastırmış ve o iğneli, kırmızı bıyığını Mişka'nın dudaklarına, yanaklarına ve gözlerine batırmaya başlamıştı. Üstelik ıslaktı -o bıyık yani- ve tuzluydu. Mişa kurtulmak için debelendi ama işe yaramadı.

"Nasıl da güzel, kocaman bir Bolşevik'im varmış benim" diye gürledi baba, "oğlan yakında babasını geçecek! Ha, Ha!"

Mişa'yla oynamaktan kendini alamıyordu. Bir dakika oğlanı avucunun içine oturtup bebek gibi döndürüyor, öbür dakika onu gene tavan kirişlerine değecek kadar yükseklere fırlatıyordu.

Mişa dayanabildiği kadar dayandı buna. Ama sonunda suratını ekşitti, büyükbabanın yaptığı gibi kaşlarını bitiştirdi ve babasının bıyığını iki eliyle birden yakaladı.

"Beni aşağı indir baba."

"Aaa, hayır olmaz."

"Beni aşağı indir; ben senin oynayacağın bir bebek değilim."

Baba oturdu, Mişa'yı da dizlerine oturttu.

"Peki, kaç yaşındasın kocaoğlan?" diye sordu gülümseyerek.

"Sekize giriyorum" diye ciddiyetle yanıtladı Mişa.

"Peki oğulcuğum, evvelki yıl sana yaptığım buharlı gemileri hatırlıyor musun? Ve onları gölde nasıl yüzdürdüğümüzü?"

"Hatırlıyorum" diye bağırdı Mişa ve kolları ürkek ürkek babasının boynuna uzandı.

Eğlence o zaman başladı. Omuzlarında Mişa, tıpkı gerçek bir at gibi birdenbire tekme atıp kişneyerek, dört ayağı üzerinde döndü durdu Baba. Mişa güçlükle nefes alıyordu, her şey o kadar heyecan vericiydi. Ama, anne kolundan çekiştirip duruyordu.

"Mişa" diye bağırıyordu, "git de bahçede oyna. Sana söylüyorum küçük edepsiz, fırla."

Babayı da rahatsız ediyordu.

"Oğlanı indir Foma. Yere bırak. Ben de sana doyayım benim canım sevgilim! Tam iki yıldır ayrıyız ve sen vaktini çocukla oynayarak geçiriyorsun!"

Baba Mişa'yı yere bıraktı.

"Koş biraz da çocuklarla oyna" dedi, "sonra sana ne aldığımı göstereceğim."

Kapıyı kapatırken Mişa'nın ilk aklına gelen, girişin orda durup büyüklerin ne konuştuğunu dinlemekti. Ama hemen, köydeki çocuklardan tekinin bile babasının döndüğünden haberi olmadığını fark etti. Ve fırladı, avluyu geçti, mutfak bahçesinin ortasından, patateslerin üstünden atlayarak geçti ve gölün içine daldı.

Pis kokulu durgun suyun içinde bir süre oynaştı, sonra her tarafına sıvaşana kadar kumların içinde yuvarlandı ve göle son bir kez dalıp çıktı, önce bir bacağı, sonra diğeri üzerinde zıplayarak pantolonunun içine girdi. Eve yollanmayı düşünürken, Vitya -papazın küçük oğlu- geldi.

"Gitme Mişa. Hadi bir dalıp çıkalım, sonra benim oraya oynamaya gel. Annem gelebileceğini söylüyor."

Mişka sol eliyle pantolonunu yukarı çekiştirdi ve askılarından sağlam kalan tek şeridi omuzuna yerleştirdi.

"Senle oynamak istemiyorum" dedi. "Senin kulakların kokuyor."

Örgü bluzunu cılız omuzlarından sıyırarak "O, sıraca[6]" dedi Vitya. Tek gözünü haince kısarak "Sen de Kazak falan değilsin. Annen seni hendekten almış."

"Çok biliyorsun!"

"Bizim aşçı anneme söylerken duydum."

Mişa'nın çıplak parmakları kuma gömüldü.

Yükseklik farkıyla, Vitya'ya tepeden bakarak, "Senin annen yalancı" diye iddia etti. "Her neyse, benim babam savaşta dövüştü, senin babansa başkalarının ekmeğini kapan bir kan emici."

"Sen de bir piçsin" diye karşı çıktı papazın oğlu, ağlamak üzereydi.

Mişa eğildi ve büyük, düzgün bir çakıl taşı aldı. Ama papazın oğlu gözyaşlarını tutarak bal gibi tatlı bir gülücük attı ona.

---

6 Daha çok boyunda görülen lenf boğumlarının iltihabı

"Hadi çıldırma Mişa" dedi. "Dövüşmenin ne anlamı var? İstersen sana kamamı veririm, hani o demir parçasından yaptığımı."

Mişa'nın gözleri parladı ve çakıl taşını bıraktı. Sonra hemen babasını hatırladı ve öfkeyle tersledi.

"Benim babam savaşlardan bir tane getirdi. Seninkinden çok daha güzel."

"Uyduruyorsun" dedi Vitya, inanmadan ve heceleri uzata uzata.

"Sen kendin uyduruyorsun! Getirdi dediysem, getirdi demektir. Bir de güzel tabanca."

"Ah! Zenginsin ha!" diye somurttu Vitya, çarpık ve kıskanç bir sırıtmayla.

"Ve kurdeleli bir şapkası var, kurdelede de sizin kitaplarınızdaki gibi altın harfler."

Vitya'nın buna bir cevap bulması birkaç dakika aldı. Alnı kırıştı ve beyaz göbeğini boş boş kaşıdı.

Sonunda, "Benim babam bugünlerde piskopos olacak," dedi. "Ama senin baban bir çobandan başka bir şey değil. N'aber!"

Ama Mişka orada ayakta durmaktan ve atışmaktan sıkılmıştı. Döndü ve eve yollandı.

Papazın oğlu, ardından "Mişa! Mişa!" diye seslendi. "Sana bir şey söyleyeceğim."

"Söyle bakalım."

"Daha yakına gel."

Mişa daha yakına gitti gözleri şüpheyle kısılmıştı.

"Eee, neymiş?"

Cılız, çarpık bacaklarıyla kumda dans edip duran papazın oğlu şeytanca gülümseyerek bağırdı.

"Senin baban bir Kommi[7]. Ölüp ruhun cennete uçtuğu zaman Tanrı sana, 'Senin baban bir komünistti, onun için, sen doğru cehenneme gitmelisin' diyecek. Ve aşağıda şeytanlar seni tavalarda kızartacaklar."

"İyi, seni de kızartacaklar."

"Benim babam bir papaz. Off, cahil aptalın birisin sen. Senle konuşmanın ne anlamı var?"

Bu, Mişa'yı korkuttu. Sessizce döndü ve eve koştu.

7 Komünist

Çitin kenarına geldiğinde arkaya baktı ve papazın oğluna, yumruğunu salladı.

"Dedeme soracağım. Eğer yalan söylüyorsan, bizim avluya yaklaşma."

Çite tırmandı ve eve koştu. O tavayı, kendini, Mişa'yı da içine alarak, gözü önüne getirebiliyordu. Kavurucu ateş ve her yanında fokurdayıp köpüren smetana[8]. Sırtından soğuk bir şey aktı. Dedeyi bulması gerek, hemen ve bütün bunları ona sorması.

O sırada dişi domuzu gördü. Kafasını küçük kapıya sokmuştu, gövdesinin geri kalanı dışardaydı. Bütün gücüyle ittiriyor, küçük kuyruğunu sallıyor ve çaresizlik içinde ciyaklıyordu. Mişa, kurtarmaya koştu. Ama kapıyı açmaya çalıştığında domuz hırlamaya başladı. O zaman hayvanın üstüne çıktı ve sonra, hayvan son bir güçle kapıyı menteşelerinden söktü ve avludan alabildiğine hızlı, geçti. Mişa topuklarını hayvanın karnına gömdü ve o kadar hızlı gitti ki, saçları rüzgârda uçuştu. Harman yerine geldiğinde, atladı. Ve çevresine bakındığında, işte, büyükbaba ordaydı, evin verandasında, başı ve eliyle işaret ediyordu.

"Buraya gel küçük bey!"

Büyükbabanın neyin peşinde olduğunu hiç anlamadı Mişa. Aklına gene tavanın görüntüsü yerleşmişti ve doğru verandaya koştu.

"Dede, dede, cennette şeytanlar var mıdır?"

"Nerde şeytan olduğunu göstereceğim sana, hele dur. Şöyle doğru dürüst bir kırbaçlanmak istiyorsun küçük haylaz! Ne demek bu, domuzun üstünde at binmek?"

Büyükbaba kaçamasın diye Mişa'yı perçeminden yakaladı ve eve, anneye seslendi. "Gel de yetiştirdiğin şu akıllı oğlana bir bak."

Ve anne dışarı çıktı.

"Gene ne yaptı?"

"Ohoo, domuzun sırtında, avluda toz kaldırmaktan başka ne yapabilir?"

"Doğurmak üzere olan domuz mu?"

Annenin elleri dehşetle havaya kalktı.

Mişa kendini savunacak tek kelime olsun söyleyemeden büyükbaba kemerini çözmüş ve bir eliyle pantolonunu tutarken öbürüyle

8 E.N: Ekşi krema.

Mişa'nın kafasını dizleri arasına itekliyordu. "Bir daha o domuza binme. O domuza binme!" nakaratıyla, Mişa'yı bir temiz dövdü.

Mişa bağırmaya başladı ama, büyükbaba bunu çabucak önledi.

"Babanı böyle mi seviyorsun, velet? Daha yeni geldi eve, çok yorgun ve uyumaya çalışıyor ve sen böyle uluyorsun!"

Ve Mişa susmak zorunda kaldı. Büyükbabaya bir tekme atmaya niyetlendi ama erişemedi. Sonra annesi yakaladı onu ve eve tıktı.

"Rahat dur, belalı çocuk! Ben elimi kaldırırsam deden gibi yumuşak olmam."

Büyükbaba, mutfak divanında oturuyor, arada sırada yüzü duvara dönük duran Mişa'ya bir bakış fırlatıyordu.

Mişa son damlayı da avucuyla gözünden silerek döndü.

"Sen görürsün dede" dedi.

"Dedeni tehdit ediyorsun ha?"

Büyükbaba tekrar kemerine davrandı. Mişa, kapıyı biraz aralanıncaya kadar ittirdi.

"Beni tehdit ediyorsun, ha?" diye yineledi dede.

Mişa kapıdan çıkarak kayboldu. Ama, dedenin en ufak bir hareketine karşı tetikte, gene içeriyi gözetledi ve bağırdı. "Sen görürsün dede. Bütün dişlerin döküldüğünde senin yerine çiğnememi isteme benden, çünkü çiğnemeyeceğim."

Büyükbaba, tam Mişa'nın başına ve mavi pantolonunun bahçedeki taranmamış kendirlerin içine daldığını görebileceği bir sırada verandaya çıktı. Yaşlı adam, sopasını gözdağı verircesine salladı, ama bıyıklarının gölgelediği dudakları gülümsüyordu.

Babası, Minka diyordu. Annesi, Minyuşka, büyükbaba, iyi günündeyse, haylaz diyordu, ama başka zamanlar, büyükbabanın diken gibi, kır kaşları bir somurtmayla çatıldığında, "Buraya gel, Mihailo Fomiç. Kulakların çekilmek istiyor" oluyordu adı.

Geri kalan herkes -dedikoducu komşular, çocuklar, tüm köy- piç demediklerinde, Mişka diye çağırıyorlardı.

Annesi onu evlilik dışı doğurmuştu. Doğru, babası çoban Foma'yla topu topu bir ay sonra evlenmişti. Ama bu kötü lakap, piç sözü, Mişa'yı yüreğinden yaralıyordu.

Mişa ufak tefek bir çocuktu. İlkbahar başında ayçiçeği yaprakları rengindeki saçları, haziran güneşinde açılmış, sert, kırçıllı bir yumak haline gelmişti.

Yanakları serçe yumurtası gibi çilliydi ve burnu çok güneşte kalmaktan bir de sık sık göle dalıp çıkmaktan, hep akardı. Bir tek güzel yanı vardı bu çarpık bacaklı küçük Mişa'nın; yan çözülmüş nehir buzu parçaları gibi kısık gözlerinden bakınan afacan mavi gözleri.

Babası onu bu gözleri yüzünden seviyordu, bir de hareketli, kıpır kıpır kişiliği yüzünden. Savaşlardan oğluna, bayatlıktan taşlaşmış bir ballı çörek ve bir çift az giyilmiş uzun potin getirmişti. Anne, potinleri bir beze sardı ve sandığa kaldırdı, çöreğe gelince, Mişa onu o gece çekiçle un ufak etti ve son kırıntısına kadar yedi.

Ertesi sabah Mişa gün doğarken uyandı. Leğenden biraz ılık su aldı ve kirli yüzünü sıvadı ve dışarı, kurutmaya koştu.

Annesi bahçede inekle uğraşıyordu. Evi çevreleyen toprak bankta oturan büyükbaba eliyle Mişa'ya işaret etti.

"Hemen ahıra koş küçük haylaz. Orada bir tavuğun gıdakladığını duydum. Yumurtlamış olmalı."

Ah, Mişa büyükbabasına itaat etmeye her zaman hazırdı. Ahırın altından süründü, öbür tarafından sürünerek çıktı ve oyuna dalarak mutfak bahçesinden kaçıverdi, arada bir dönerek, büyükbabanın izleyip izlemediğine bakıyordu. Çite vardığında bacaklarının her yanına ısırgan otları batmıştı. Büyükbaba sabrı tükeninceye kadar bekledi, bekledi, sonra ahırın altından süründü. Her yanına civciv pislikleri bulaştı ve nemli karanlıkta yarı kör, karşıya geçene dek başını kötü bir biçimde tüm taban kirişlerine çarptı.

"Aptal mısın nesin Mişa, bir küçük yumurta bunca zaman aranır mı? Bir tavuk oraya yumurtlar mı hiç! Tam şu taşın altında olmalı bu yumurta. Mişa! İyi ama neredesin?"

Büyükbaba, yanıt alamadı. Pantolonundan çamuru silkeleyerek ahırın altından süzüldü ve göle doğru bakındı. Tabii ki Mişa oradaydı, omuzlarını silkti ve eve döndü.

Gölün kenarında, köyün çocukları Mişa'nın çevresine toplamıştı.

"Baban neredeydi?" diye sordu biri. "Savaşlarda mı?"

"Evet, öyle."

"N'apıyordu?"

"Savaşıyordu ya ne yapsın?"

"Saçmalama. Savaştığı tek şey, bitlerdi. Geri kalan zamanlarda da mutfak kapısında oturup kemik kemirirdi."

Çocuklar zıplayıp Mişa'yı göstererek kahkaha çığlıkları attılar. Acı dargınlık gözyaşları Mişa'nın gözlerini doldurdu. Üstüne üstlük, papazın oğlu Vitya ona bir kılçık attı.

"Senin baban komünist, di mi?"

"Bilmiyorum."

"Ooo, ben biliyorum. Komünist. Ruhunu şeytana sattı, bu sabah babamın bana söylediği, bu evet ve oldukça yakında bütün komünistler ipe çekilecek."

Çocukların üzerine bir sessizlik çöktü. Mişa'nın yüreğini korku doldurdu. Babası asılmış? Hangi suçtan? Kenetlenmiş dişleri arasından karşı çıktı.

"Babamın kocaman bir silahı var ve bütün burjuları[9] temizleyecek."

"Oh, hayır yapamayacak" diye iddia etti Vitya, muzaffer. "Benim babam onu kutsamayacak, kutsanmayınca da hiçbir şey yapamaz."

Bakkalın oğlu Proskho, Mişa'yı göğsünden itti. Burun delikleri açılıp kapanarak, "Şu senin baban hakkında çok büyük konuşma" diye bağırdı. "Devrim gelince, babamın bütün mallarını kaptı. Babam, 'Çark tersine dönene kadar bekleyin hele, ilk iş şu çoban Foma'yı öldüreceğim' diyor."

Ve Nataşa, Proskha'nın kız kardeşi, ayağını yere vurup bağırdı:

"Dövün onu! Ne bekliyorsunuz çocuklar?"

"Komünist veledi dövün!" diye bağırdı, başka biri:

"Piç!"

"Çitile onu Proskha!"

Proskha bir sopa savurdu ve Mişa'nın omuzuna vurdu. Papazın oğlu Vitya, Mişa'nın ayağına çelme taktı ve kuma sırtüstü düşürdü.

Çocuklar çığlıklar atarak üstüne atladılar. Nataşa tiz tiz ciyaklayarak sivri tırnaklarıyla boynunu parçaladı. Biri göbeğine can acıtan bir tekme attı.

Mişa, Proskha'yı silkeledi, güçlükle ayağa kalktı ve yaralı bir tavşan gibi zikzaklar çizerek eve yollandı. Gürültülü ıslıklar izledi onu ve biri, bir taş attı, ama kimse kovalamadı.

---

9 Ç.N: Burjuvaları

Ancak mutfak bahçesindeki kendirin yeşil dikenli gölgesinde soluklanmak için durdu. Nemli, mis kokulu toprağa çöktü ve boynunun tırmalandığı yerdeki kanı sildi. Ve sonra ağlamaya başladı. Gün ışığı koyu yaprakların arasından geçmeye uğraşıp gözlerine sokulmak için elinden geleni yaptı. Yanağındaki gözyaşlarını kuruttu, annesinin bazen yaptığı gibi kıvırcık, kızılımsı başını sevecenlikle öptü.

Mişa uzun süre kendirlerin arasında oturdu, gözyaşları akmaz olana dek. Sonra kalktı ve ağır ağır avluya gitti.

Babası orada, sundurmada, arabanın tekerlerini ziftliyordu. Şapkası başının gerisine kaymıştı, kurdeleleri açıkta sarkıyordu. Mavi beyaz çizgili bir gömlek giymişti. Mişka arabaya sokuldu ve sessizce durup seyretti. Bir süre sonra, cesaret toplayınca, babasının eline dokundu ve fısıltıyla sordu.

"Savaşta ne yaptın baba?"

Babası kırmızı bıyığının altından gülümseyerek döndü," Ha! Savaştım oğlum."

"Çocuklar... çocuklar diyor ki, savaştığın tek şey bitlermiş."

Mişa gene gözyaşlarıyla tıkandı. Ama babası sadece güldü ve Mişa'yı kollarına alıp kaldırdı.

"Yalan söylüyorlar oğlum. Ben bir gemiyle denizdeydim. Yedi denizlerde dolaşan büyük bir gemi. Ve sonra, savaşlarda dövüştüm."

"Kimle dövüştün?"

"Patronlarla dövüştüm oğlum. Bak... Sen hâlâ çok küçüksün, ben senin için savaşlara gitmek ve dövüşmek zorundayım. Hem bununla ilgili söyledikleri bir şarkı da var."

Babası gene gülümsedi ve ayağıyla tempo tutarak, hafif hafif şarkı söyledi:

Ah küçük Minka'm, Mişa'm benim.
Sen sakın savaşlara gitme. Bırak baban gitsin.
Baban yaşlı, o yaşadı hayatını
Ve sen, evlenip barklanmak için daha çok gençsin.

Mişa dertlerini tümden unuttu ve yüksek sesle güldü. Babasının kırmızı bıyıklarının, tıpkı annesinin süpürge yaptığı otlar gibi dikenlenişine ve bıyıklarının altında, dudaklarının, ağzının yuvarlak siyah boşluğunda açılıp kapanıp şapırdamasına güldü.

"Şimdi git Minka," dedi babası. "Arabayı hale yola koymalıyım. Akşam yatağa yattığında, sana savaşı anlatacağım."

Gün, uçsuz bucaksız bozkırdaki yalnız bir yol gibi uzayıp gitti. Sürü, köye yayıldı. Toz bulutları indi ve kararmış gökyüzünde ilk yıldız ürkerek göz kırptı.

Mişa beklemekten dehşetli yoruldu. Annesi süt sağmakla amma da oyalandı, sonra da sütü süzmekle! Sonra kilere indi ve bir saat falan olmalı, orada oyalandı! Mişa da sabırsızlıkla kıpır kıpır, onun peşine takıldı.

"Anne, yemek zamanı gelmedi mi hâlâ?"

"Acıktın? Beklemek zorundasın."

Ama Misa hiç huzur vermedi. Her yerde izledi onu: aşağı kilere, tekrar yukarı, mutfağa. Eteklerinde sallanan bir sülük gibi yapıştı.

"Aa-an-nee! Ye-meek!"

"Çekil başımdan küçük bela. O kadar acıktıysan bir parça ekmek alabilirsin."

Onu susturmanın yolu yoktu. Annesinin en sonunda attığı şamar bile işe yaramadı.

Yemek vakti geldiğinde, yemeği hızla yuttu ve öbür odaya fırladı. Pantolonunu sandığın arkasına fırlattı ve doğru yatağa, annesinin renk renk yamalı yorganının altına girdi. Çok sakin yatıyor, babasının gelip ona savaşları anlatmasını bekliyordu.

Büyükbaba ikonaların önünde, dualar mırıldanıp yerlere kadar eğilerek diz çöktü. Mişa, seyretmek için başını kaldırdı. Büyükbaba sol eliyle yere dayanıp kendini destekleyerek başı yere çarpıncaya kadar güçlükle eğildi. Aynı anda, Mişa dirseğini duvara vurdu.

Dede gene bir süre dualarını fısıldadı ve sonra başını yere kadar eğdi, küt! Ve Mişa dirseğini duvara vurdu, pat! Büyükbaba sinirlendi.

"Göstereceğim sana, şeytan, Tanrım beni affet! Bir daha duvara vur da ben de sana iyi bir vurayım!"

Bir olay çıkacağı muhakkaktı, ama tam o sırada baba odaya girdi.

"Burada ne yapıyorsun Minka?" diye sordu.

"Ben hep annemle uyuruṃ."

Babası yatağın kenarına oturdu. Bir süre hiçbir şey söylemedi; bıyığını burarak öylece oturdu. Sonunda:

"Ben, büyükbabanla mutfakta uyuyacağını düşünmüştüm," dedi.

"Büyükbabamla uyumak istemiyorum."

"Neden?"

"Çünkü, bıyığı, bıyığı tütün kokuyor."

Babası içini çekti ve tekrar bıyığını burdu.

"Neyse oğlum, sen büyükbabanla uyu, daha iyi."

Mişa yorganı başına çekti, sonra küskün küskün mırıldanmak üzere tekrar yorganı aralayıp baktı.

"Dün benim yerimde uyudun, şimdi gene istiyorsun. Git de kendin uyu büyükbabayla."

Birden oturarak. Babasının başını aşağı çekti ve kulağına fısıldadı, "Sen git büyükbabayla uyu daha iyi, çünkü zaten annem seninle uyumak istemeyecek. Sen de tütün kokuyorsun."

"Öyle olsun, gidip büyükbabayla uyuyacağım. Ama o zaman savaşları anlatmayacağım sana."

Babası kalktı ve mutfağa yöneldi.

"Baba!"

"Eee?"

Mişa yataktan çıkarak uysallıkla, "İstiyorsan burada uyu" dedi. "Şimdi artık savaşları anlatacak mısın?"

"Evet, şimdi artık anlatacağım."

Önce, Mişa'yı dışarda bırakarak, büyükbaba yatağa girdi. Ve bir süre sonra baba mutfağa geldi, yatağa bir tabure çekti ve oturdu. Berbat kokulu sigaralarından birini yakmıştı.

"Evet, olay şöyleydi... Harman yerimizin yanındaki tarlanın bakkala ait olduğu günleri hatırlıyor musun?"

Evet, Mişa bunu hatırlıyordu, uzun ve mis kokulu buğday sıraları arasında ileri geri koşmayı ne kadar çok sevdiğini hatırlıyordu. Harman yerinin taş çitine tırmanması yetiyordu, işte, oradaydı, buğdayların ortasında. Duvar yüksekti ve onu tamamen saklıyordu. Toz kokusu vardı, papatyalar, bir de bozkır rüzgârı.

Annesi, ardından "Mişa" diye seslenirdi, "buğdayların içine çok girme. Yolunu kaybedeceksin."

Babası bir süre Mişa'nın saçlarını hafifçe okşamayı sürdürdü, "İyi," dedi, "buğdayımızın yetiştiği tarlaya gitmek için, sen ve ben, Kumlu Tepe'yi geçip gittiğimiz günü de hatırlıyor musun?"

Mişa bunu da hatırladı: Kumlu Tepe'yi geçince, yolun kenarındaki, dar, eğri büğrü küçük tarla. Ve babasıyla oraya gittiği gün, bütün buğdayları birinin ineğinin çiğnediğini görmüşlerdi. Başaksız saplar rüzgârda dalgalanıyor ve kırılmış, dağılmış başaklar

yerde, tozla karışmış. Babasının yüzü korkunç bir biçimde gerilmişti ve tozdan kararmış yanaklarından aşağı birkaç damla gözyaşı yuvarlanmıştı. Babasının, Mişa'nın kocaman, güçlü babasının yanaklarından! Ve bu, Mişa'yı da ağlattı.

Eve dönerken, babası, karpuz tarlasındaki bekçiye, Fedot'a sordu:

"Tarlamı kim bozdu?"

Ve Fedot da dalaşmıştı, yanıtladı, "Bakkal birkaç hayvanı pazara götürürken geçti ve onları senin tarlandan geçirdi. Bile bile."

Baba taburesini yaklaştırdı.

"Bakkal ve öbür kocagöbekliler bütün toprağı gasp ettiler ve yoksul insanların tahıllarını yetiştirebileceği yer kalmadı. Ve bu, her yerde böyleydi. Sadece burada, bizim köyümüzde değil. Off, o günlerde bize çok güçlük çıkarıyorlardı. Geçinecek hiçbir şeyimiz yoktu. Sonunda, köyün çobanlık işini buldum. Orduya alındığımda orduda da işler kötüydü. Subaylar en ufak şey için bizi döverlerdi. Eh ve sonra Bolşevikler geldi ve onların Lenin adında bir önderleri vardı. Görünüşte, öyle iri bir adam değil, gerçi senle ben gibi köylülükten gelme ama korkunç bilgili. Ve bu Bolşevikler öyle şeyler söylüyorlardı ki, ağzımızı açıp dinliyorduk ancak. "İşçiler ve köylüler hakkında ne düşünüyorsunuz?" diyorlardı. "Bütün efendileri ve subayları süpürün ve temelli dışarı atın. Her şey sizindir."

"İşte böyle konuşuyorlardı bizimle ve bir tek şey söyleyemiyorduk. Çünkü, üzerinde düşününce, haklı olduklarını gördük. Böylece toprağı ve malları efendilerin elinden aldık. Yalnızca efendiler, onlar hoşnut olmadı. Toprakları olmadan mutlu olamazlardı. Ve öfkeden çılgına döndüler ve bize -işçilere ve köylülere- karşı savaşa giriştiler. İşte oğlum nasıl olduğunu görüyorsun."

"Ve bu aynı Lenin, Bolşeviklerin önderi, senin sabanla toprağı devirdiğin gibi, halkı ayaklandırdı. İşçileri ve askerleri ayaklandırdı, onlar da o efendilerin peşine düşmediler mi! Ve tüy sıkletler kaçmadı mı! Askerler ve işçiler Kızıl Muhafız olarak çağrılmalıydı. Ve ben de Kızıl Muhafız'daydım. Smolni derlerdi, kocaman, dev bir evde yaşıyorduk. Oradaki büyük, uzun koridorları görmeliydin oğlum ve odaları. O kadar çok oda vardı ki; orada kendini kaybedebilirdin."

"Bir gün ön kapıda nöbetteydim. Acı bir soğuk ve beni ısıtacak sadece kaputum vardı. Rüzgâr içime işler gibiydi. O sırada iki adam kapıdan çıktı. Geçerlerken birinin Lenin olduğunu gördüm. Ve doğruca bana geldi ve öyle, dostça, sordu:

"Üşümüyor musun Yoldaş?"

Ve ben, ona:

"Hayır Lenin Yoldaş, bu soğuk bizi alt edemez, düşman da. İktidarı bir kez ele geçirelim, onu asla o burjuvalara geri vermeyeceğiz." Dedim.

"Güldü, dostça elimi sıktı ve kapıya doğru gitti."

Babası sessizleşti. Tütün kesesiyle bir parça kâğıt çıkardı ve kendine yeni bir sigara sardı. Yakmak için bir kibrit çaktığında, Mişa, diken diken kırmızı bıyığında -sabahları ısırgan yapraklarında asılı duran çiğ taneleri gibi- parıldayan bir gözyaşı damlası gördü.

"Öyledir o. Herkes onu ilgilendirir. Her asker için endişe duyar, bütün kalbiyle. O günden sonra onu sık sık gördüm. Geçiyordur, ta uzaktan beni görür, gülümser ve:

"'Yani burjuvalar bizi alt edemeyecek ha?' derdi."

"Alt edemezler, Lenin Yoldaş!' derdim ben de ona."

"Ve işler tam onun dediği gibi oldu oğlum. Toprağı ve fabrikaları ele geçirdik ve kocagöbeklilerle, kan emicileri fırlatıp attık. Büyüdüğün zaman, babanın bir denizci olduğunu ve dört uzun yıl Komün için savaştığını sakın unutma. Ben bir gün öleceğim, Lenin de ölecek, ama uğrunda savaştığımız şeyler sonsuza dek yaşayacak. Büyüdüğün zaman sen de baban gibi Sovyetler için savaşacak mısın?"

"Savaşacağım" diye bağırdı Mişa ve kollarını babasının boynuna dolamak için yatağın üstüne fırladı. Ama yanı başında yatan büyükbabasını unutmuş ve ayağını yaşlı adamın göbeğine gömmüştü.

Büyükbaba korkunç bir homurtu koyverdi ve Mişa'yı perçeminden yakalamaya çalıştı. Ama babası Mişa'yı kucakladı ve öbür odaya taşıdı.

Bir süre sonra, daha babasının kucağındayken Mişa uyuyakaldı. Ama önce, bu olağanüstü adam, Lenin hakkında derin derin düşündü ve Bolşevikler hakkında ve savaşlar ve büyük gemiler. Yan dalmışken, kısık sesler işitti ve terin, bir de Makhorka'nın tatlımsı

kokusunu duydu. Sonra gözleri sıkı sıkı kapandı ve bir daha açılmadı, sanki biri ellerini üzerlerine bastırmış gibi.

Gözlerinin önünde bir kent oluştuğunda henüz uyumuştu. Sokaklar genişti, baktığınız her yerde dağılmış kül yığınları içinde yuvarlanan civcivler vardı. Köydeki evde dünya kadar vardı ama kentte bir o kadar daha vardı. Ve evler tıpkı babasının anlattığı gibiydi. Çatısı taze samanla kaplanmış kocaman, büyük bir ev görüyordunuz ve onun bacası üzerinde başka bir ev, onun da bacası üzerinde bir başkası. Ve en üstteki baca göğe erişiyordu.

Ve Mişa daha iyi görmek için başını yukarı kaldırmış, sokakta yürürken kim gelse beğenirsiniz. Tabii ki kırmızı bir gömlek giymiş büyük ve uzun bir adam.

"Burada hiçbir şey yapmadan neden dolanıyorsun Mişa?" diye sordu, dostça.

"Dedem dışarı çıkıp oynayabileceğimi söyledi" diye yanıt verdi Mişa.

"Peki, sen benim kim olduğumu biliyor musun?"

"Hayır, bilmiyorum."

"Ben, Lenin Yoldaşım."

Mişa o kadar korkmuştu ki dizleri titremeye başladı. Kaçardı, ama kırmızı gömlekli adam kolunu tutmuştu ve:

"Hiç vicdanın yok Mişa, beş paralık olsun yok. Çok iyi biliyorsun ki yoksul halk için savaşıyorum. Neden orduma katılmıyorsun?" dedi.

"Dedem bırakmaz" diye açıkladı Mişa.

"Nasıl istersen" dedi Lenin Yoldaş, "Ama sensiz kurtuluş olmaz. Benim orduma katılmak zorundasın. Anlaşıldı mı?"

Mişa, Lenin Yoldaş'ı elinden tuttu ve çok kararlı olarak "Peki öyleyse dedeme sormadan senin orduna katılacağım ve yoksul halk için savaşacağım. Ama eğer dedem beni kırbaçlamaya kalkarsa beni korumalısın" dedi.

"Tabii korurum" dedi Lenin Yoldaş ve sokağın sonuna doğru yürüyüp gitti. Ve Mişa o kadar mutlu oldu ki soluğunu tutamadı, bağırmak istedi ama dili damağına yapışmıştı.

Mişa yatakta birden döndü, büyükbabaya çarptı ve uyandı.

Büyükbabanın dudakları oynuyor, uykusu arasında bir şeyler mırıldanıyordu. Mişa, pencerenin dışında, gölün ötesindeki

gökyüzünün solgun mavisini ve onun karşısında, doğudan akıp gelen pembe bulut köpüklerini görebiliyordu.

Şimdi artık her gece, babası savaşlarla, Lenin'le ve gördüğü değişik yerlerle ilgili başka hikâyeler anlatıyordu Mişa'ya. Cumartesi gecesi, Köy Sovyeti'nin bekçisi eve yabancı birini getirdi. Askeri paltolu ve koltuğunun altında deri çantalı, küçük, bodur bir adam.

Bekçi, büyükbabaya: "Bu Sovyet memuru bir yoldaştır. Kentten geliyor ve geceyi sizinle geçirecek. Ona yiyecek bir şeyler verin büyükbaba" dedi.

"Tabii olur" dedi büyükbaba, "Yalnız, Bay Yoldaş, tanıtma belgeleriniz nelerdir?"

Mişa, parmağı ağzında, büyükbabanın bilgisine hayran kalmış, dinlemek için duraklamıştı.

Deri çantalı adam gülümseyerek yanıtladı, "Dilediğiniz tüm belgeler, büyükbaba." Ve eve girmek için döndü.

Büyükbaba onu izledi, Mişa da büyükbabayı.

"Sizi köyümüze hangi rüzgâr attı" diye sordu büyükbaba.

"Yeni seçimlerden sorumluyum. Köy Sovyeti'nin başkan ve üyeleri için yeni bir seçim yapmanız gerekiyor."

Bir süre sonra, baba harman yerinden geldi. Yabancıyla el sıkıştı ve anneye akşam yemeğini hazırlamasını söyledi.

Yemekten sonra babayla yabancı, birlikte mutfak sedirine oturdular ve yabancı deri çantasını açıp bir tomar kâğıt çıkardı ve babaya gösterdi. Mişa, bir şeyler yakalamaya çalışarak, cesaret edebildiği kadar yakında dolaşıyordu. Baba kâğıtlardan birini aldı ve Mişa'ya uzattı.

"Bak Mişa" dedi. "Bu, Lenin."

Mişa fotoğrafı süzdü ve baktıkça, ağzı şaşkınlıktan açıldı. Fotoğraftaki adam uzun boylu değildi ve kırmızı bir gömlek de giymiyordu, sıradan, öyle bir ceket.

Bir eli pantolonunun cebindeydi, diğeri yol gösterir gibi öne uzanmıştı. Mişa, kavisli kaşları, gözlerde ve dudaklarda gizlenmiş tebessümü resmedilmiş yüzün her ayrıntısını hafızasına silinmez bir biçimde kaydederek, hevesle inceledi fotoğrafı. Yabancı fotoğrafa uzandı, onu evrak çantasına kilitledi ve öbür odaya uyumaya gitti. Soyundu ve paltosunu yorgan yaparak yatağa girdi; tam uykuya dalarken, birden kapı gıcırdadı.

Başını kaldırıp, "Kim var orada?" diye sordu.

Çıplak ayaklar yerde pıtırtılar çıkartarak yürüdü.

Yabancı "Kim var orda?" diye sordu. Sonra, onun, yatağın yanında duranın Mişa olduğunu gördü.

"Ne var çocuğum?" diye sordu.

Bir an cevap vermedi Mişa. Sonunda cesaretini toplayıp fısıldadı. "Bakın bayım, Lenin'inizi bana verin."

Yabancı hiçbir şey söylemedi, sadece yatağında ciddiyetle Mişa'ya baktı.

Mişa dehşetli korkmuştu. Ya kötü bir adamsa? Ya reddederse? Heyecandan sözcükleri yuvarlayarak, sesinin titremesini önlemeye çalışarak fısıldadı Mişa:

"Onu bana verin, temelli. Ben de size teneke kutumu vereceğim, gerçekten güzel bir kutudur, bütün aşık kemiklerimi ve -çaresiz bir kol hareketiyle- evet, babamın bana getirdiği çizmeleri bile!"

"Ama, Lenin'i ne diye istiyorsun?" diye sordu yabancı gülümseyerek.

Yanaşmayacak, diye düşündü Mişa. Gözyaşlarını saklamak için başını eğerek, sıkıntılı, "İşte, istiyorum," dedi.

Yabancı güldü, evrak çantasını yastığın altından çekti ve fotoğrafı Mişa'ya verdi. Mişa gömleğinin altına sakladı onu, sıkı sıkı göğsüne bastırarak mutfağa koştu. Büyükbaba uyanıp homurdandı.

"Neyin var, gece yarısı koşturup duruyorsun? Sana şu sütü uyku vakti içme dedim. O kadar sıkıştıysan çöp kovasına işeyebilirsin. Seni dışarı çıkartmak için kalkamam."

Mişa cevap vermeden yatağa girdi. Hâlâ iki eliyle tutup göğsüne bastırdığı fotoğrafı kırıştırmak korkusuyla, kıpırtısız, uzandı. Şeklini değiştirmeden uyuyakaldı.

Uyandığında ortalık azıcık aydınlanmıştı. Annesi süt sağmayı henüz bitirip ineği sürüyle bir göndermişti. Mişa'yı görünce kollarını kaldırdı.

"Ne oldu? Neden bu kadar erken kalktın?"

Mişa, fotoğrafı sıkı sıkı gömleğinin altında tutarak annesinin yanından sıyrıldı, harman yerini geçti, ahırın altına gitti.

Ahırın çevresinde yabani dulavrat otları büyürdü, bir de yeşil, dikenli, kalın bir ısırgan duvarı. Mişa tozları ve civciv pisliklerini

temizleyerek ahırın altında küçük bir yer açtı. Fotoğrafı, büyük, sararmış bir dulavrat otuna sardı, temizlediği yere yerleştirdi ve rüzgâr uçurmasın diye, üzerine bir taş koydu.

Bütün gün yağmur yağdı. Kurşuni bulut kümeleri gökyüzünü gizledi. Avlu, su birikintileriyle doluydu ve hızlı derecikler, sokak boyunca birbirleriyle yarıştılar.

Mişa, içeride oturmak zorundaydı. Ama akşam çökünce, babayla büyükbaba köy toplantısına katılmak için Sovyet'e gittiler ve Mişa da, başında büyükbabanın şapkasıyla, dışarı sıvışıp onları izledi. Sovyet'in idare binası kilise misafirhanesindeydi. Mişa'nın, eğri büğrü, çamurlu basamaklardan tırmanması pek kolay olmadı. İçerisi tıklım tıklımdı. Yukarıda tavanın hemen altında, bir duman bulutu asılıydı. Pencerenin yanında bir masada, yabancı oturmuş, topluluğa bir şeyler açıklıyordu.

Mişa, yağ gibi, odanın arkasına kaydı ve en arkadaki sıraya oturdu.

"Yoldaşlar, Sovyet'in başkanı olarak Foma Korşunov'a oy verenler lütfen elini kaldırsın."

Mişa'nın tam önünde oturan papazın damadı Prokhor Lisenkov bağırdı.

"Yurttaşlar! Ben karşıyım! O, hiç dürüst bir adam değil. Biz onu köye çobanlık yaptığı sırada çoktan tanıdık."

Sonra, ayakkabıcı Fedot pencere pervazındaki yerinden fırladı, kollarını heyecanla sallayarak, o da bağırdı,

"Yoldaşlar! Kocagöbekliler bir çobanın başkan olmasını istemiyor. Ama çoban Foma, o, proletaryadan biri, o Sovyet iktidarından yana olacaktır."

Kapının kenarında birbirine sokulmuş varsıl Kazaklar ayaklarını vurmaya ve ıslıklamaya başladılar. Oda gürültüyle dolmuştu.

"Kahrolsun çoban!"

"Artık askerden döndüğüne göre, gene çobanlık yapabilir."

"Cehenneme kadar yolun var Foma Korşunov!"

Mişa, babasını görmek için çevresine bakındı, hemen yanında durduğunu gördü. Babasının yüzü beyazdı, Mişa da onun adına korktu ve rengi attı.

Yabancı yumruğunu masaya vurarak bağırdı, "Toparlanın yoldaşlar, yoksa karışıklık çıkaranları dışarı atacağız!"

"Bize başkan olarak gerçek bir Kazak getirin."

"Kahrolsun Foma!"

"Kahrolsun!.."

Şimdi bütün varsıl Kazaklar bağırıyordu ve en çok bağıran da, bakkalın damadı Prokhor'du.

Kulağında halka olan iri, kızıl sakallı bir Kazak, bir sıraya çıktı. Ceketinin tümü yamalı ve yıpranmıştı.

"Kardeşler!" diye bağırdı. "Bakın, ne yapmaya çalışıyorlar! Kocagöbekliler, kendi adamlarından birinin başkan olmasını istiyorlar. Böylece, işleri eskiden olduğu gibi yürütecekler..."

Kulağında halka olan iri Kazak bağırdıkça bağırdı. Ama Mişa, gürültüden, arada sırada bir ya da iki kelimeyi çıkartabiliyordu.

"Toprak... Yeniden paylaşım... Kil ve kum yoksul halka, güzel kara toprak kendilerine."

Kapıdaki grup, "Prokhor, Başkanlığa!" diye bağırıyordu. "Prokho-or! Khoor! Kho-or!"

Gürültü kontrol altına alınıncaya kadar uzun zaman geçti. Yabancı yüzünü asıp, saçma sapan şeyler söyleyerek bağırdı da bağırdı. Mişa, herhalde küfrediyor, diye geçirdi içinden.

Ortalık biraz sessizleşince, yabancı, soruyu yüksek sesle sordu.

"Foma Korşunov'a kim oy veriyor?"

Bir sürü el kalktı. Mişa da elini kaldırdı. Biri, sıradan sıraya dolaşarak, saymaya başladı.

"Altmışüç... altmışdört..." ve Mişa'nın elini işaret ederek, "Altmış beş."

Yabancı, bir kâğıt parçasına bir şey yazdı ve bağırdı. "Prokhor Lisenkov'a kim oy veriyor?"

Hoop, yirmi yedi varsıl Kazağın eli havaya kalktı ve bir de değirmenci Yegor'un. Mişa de elini kaldırdı. Ama bu kez oyları sayan adam arka sıraya geldiğinde aşağı bakacak oldu.

Mişa'yı kulağından yakalayarak, "Vay, yaramaz!" diye bağırdı, "Seni un ufak etmeden defol buradan! Oyluyor yahu, buna ne buyrulur?"

Bir kahkaha patladı, oyları sayan adam Mişa'yı kapıya sürükledi ve dışarı itti. Mişa kaygan merdivenden yuvarlanırken babasının büyükbabasıyla yaptığı bir tartışmada söylediklerini hatırladı:

"Kim verdi bu hakkı sana?" diye bağırdı.

"Gösteririm şimdi kimin verdiğini!"

Adaletsizlik daima acı şeydir!

Mişa eve gidince biraz mızmızlandı ve annesine yakındı. Ama o kızmıştı,

"Eee" dedi, "istenmediğin yere gitme. Her yere burnunu sokuyorsun başımın belası!"

Ertesi sabah, ailece kahvaltıdayken, uzaktan bir müzik sesi duyuldu. Baba kaşığını indirdi ve bıyığını temizleyerek,

"Bu, bir askeri bando" dedi.

Mişa, rüzgâr gibi, fırladı. Kapı, ardından çarptı ve hafif ayak sesleri avluyu tıp-tıp-tıp geçti.

Babayla büyükbaba da dışarı çıktı ve anne, pencereden sarktı.

Tabur tabur Kızıl Ordu askerleri, ilerleyen yeşilimsi bir dalga gibi, sallanarak köy yoluna tırmanıyordu. Bando önde gidiyordu ve bütün köy dev borazanların ve davulun sesiyle çınlıyordu.

Mişa heyecandan uçabilirdi. Topuklarının üstünde çılgın gibi döndü ve resmi geçidi karşılamaya koştu. Garip, tatlı bir gıcıklanma göğsünü doldurdu ve boğazına çıktı. Kızıl Ordu askerlerinin keyifli, tozdan kararmış yüzlerine, sıkıntılı bir biçimde şişirilmiş yanaklarıyla müzisyenlere baktı. Ve kararını verdi, kesinlikle: Savaşta dövüşmek için onlarla gidiyordu.

Gördüğü rüyayı hatırladı, nasıl olduysa, cesaret bularak, bir Kızıl Ordu askerinin fişekliğine asıldı.

"Nereye gidiyorsunuz? Savaşta dövüşmeye mi?"

"Ya nereye? Savaşa tabii."

"Kim için dövüşeceksiniz?"

"Sovyetler için delikanlı. Haydi sıraya gir."

Mişa'yı sıraya çekti. Adamlardan biri sırıtarak çocuğun karışık saçlarına bir fiske vurdu. Bir başkası ceplerinden birini karıştırarak şekilsiz bir topak şeker çıkardı ve ağzına tıkıştırdı. Meydana vardıklarında, emir sıradan sıraya bağırıldı, "Dur!"

Kızıl Ordu askerleri dağıldılar ve dinlenmek için kendilerini duvarın serin gölgesine attılar. Kemerinden kılıç sarkan uzun boylu, temiz tıraşlı bir adam, dudaklarını tebessümle bükerek yattığı yerden uzandı.

"Neden çıktın sen?" diye sordu Mişa'ya.

Mişa ciddiyetle omuzlarını dikleştirdi ve pantolonunu topladı.

"Savaşlarda sizlerle birlikte dövüşeceğim" diye açıkladı.

Kızıl Ordu askerlerinden biri, "Yoldaş Tabur Komutanı" diye bağırdı. "Onu yaveriniz olarak alın!"

Herkes kahkahadan kırıldı. Mişa ağlamak üzereydi, ama "Tabur Komutanı" diye çok garip bir adı olan o adam suratını astı ve kızgınlıkla yanıtladı.

"Ne gülüyorsunuz odun kafalılar? Onu elbet alacağız. Ama bir şartla." Burada, Mişa'ya döndü. "Şu pantolonun sadece bir askısı var. Seni böyle alamayız. Bizi rezil edersin. Bak, benimkinde iki askı var, onlarınkinde de öyle. Hemen olanca gücünle eve koş ve annene bir askı daha diktir. Seni burada bekleyeceğiz." Ve gölgede dinlenen adamlara göz kırparak bağırdı, "Tereşçenko! Git de yeni Kızıl Ordu askerimize bir silah ve kaput ayarla."

Adamlardan biri kalktı ve elini şapkasının kenarına değdirdi.

"Hemen" dedi.

Ve koşar adım fırladı.

Tabur komutanı, Mişa'ya "Şimdi çabuk ol," dedi. "Annenden yapabileceği kadar çabuk, bir askı dikmesini iste."

Mişa sertçe ona baktı.

"Sözünüzden dönmeyeceksiniz değil mi?"

"Hiç meraklanma."

Köy meydanından eve giden yol uzundu. Mişa kapıya vardığında nefes nefese kalmıştı. Pantolonunu koşarken çıkardı ve eve çıplak bacaklarla, koşarak girdi.

"Anne! Pantolonum! Bir askı!"

Ama ev boş ve sessizdi. Kara bir sinek sürüsü sobanın çevresinde vızıldayıp duruyordu. Mişa her yere baktı, avluya, harman yerine, mutfak bahçesine, hiçbir yerde hiç kimse yoktu. Ne anne, ne baba, ne de büyükbaba. Tekrar eve koştu. Çevresine bakınırken, gözleri boş bir çuvala takıldı. Bir bıçakla uzun bir şerit kesti. Dikmekle kaybedecek zamanı yoktu, zaten dikiş dikmeyi de bilmiyordu. Şeridin bir ucunu aceleyle pantolonunun arkasına, öbür ucunu omuzu üzerinden geçirerek öne bağladı. Bu bitince evden fırladı ve ahırın altına daldı.

Hâlâ nefes almaya çalışarak taşı yuvarladı ve fotoğrafa göz attı. Lenin'in uzanmış eli dosdoğru Mişa'yı gösteriyordu.

"İşte!" diye fısıldadı Mişa. "Artık orduna katıldım."

Resmi, özenli dulavratotu yaprağına sardı ve gömleğinin içine soktu ve sokağa fırladı, bir eliyle fotoğrafı sıkıca yerinde tutuyor, öbürüyle pantolonunu çekiştiriyordu. Komşunun çitini koşarak geçerken seslendi.

"Anisimovna!"

"Ne var?" diye sordu Anisimovna.

"Evdekilere söyle, akşam yemeğini benim için bekletmesinler."

"Nereye gidiyorsun küçük haylaz?"

"Savaşlara!" ve Mişa elini hoşça kal anlamında salladı.

Ama, Mişa meydana vardığında donup kaldı. Görünürde tek canlı yoktu. Duvar boyunca uzanan toprak, birinin eskimiş tozluğu, boş tenekeler ve izmaritlerle doluydu. Bando uzakta, köyün sonunda tekrar çalmaya başladı. Çamur yolda yürüyen ayakların sesini duyabiliyordunuz.

Ümitsiz bir çığlık ve Mişa bacaklarının gücü yettiğince hızlı arkalarından koştu. Ve eğer büyük, sarı bir köpek yolun kenarındaki tabakhanenin yanından çıkıp hırlayarak dişlerini göstermeseydi, onları mutlaka yakalardı. Mişa köpekten kurtulduğunda, müzik ve ayak sesleri kaybolmuştu.

Bir ya da iki gün sonra, köye yaklaşık kırk kişilik bir müfreze geldi. Bu askerler üniformalı değildi. Yağlı tulumlar ve eski püskü keçe botlar giymişlerdi. Babası, akşam yemeği için Köy Sovyetinden eve geldiğinde, büyükbabaya:

"Buğdayı ambarda hazır edin. Bir yiyecek müfrezesi geldi, artık tahılı toplamaya" dedi.

Askerler, süngüleriyle sundurmaların toprak tabanını kontrol edip gömülü tahılları çıkartarak ve komün ambarına götürülmesi için arabalara yükleyerek evden eve dolaştılar.

Başkanın da sırası geldi. Askerlerden biri piposunu tüttürerek büyükbabaya sordu.

"Eee büyükbaba, bize gerçeği söyle. Ne kadar tahıl gömdün?"

Ama büyükbaba sadece sakalını sıvazladı.

"Benim oğlum Komünist" diye yanıtladı övünerek.

Ambara gittiler. Pipolu asker sandıklara göz attı ve gülümsedi.

"Ambara bir sandık taşıyın," dedi, "gerisini yemek ve tohum için kendinize saklayın."

Büyükbaba yaşlı Savraska'yı arabaya koştu. Bir iki iç geçirdi ve kendi kendine homurdandı, ama buğdayı yükledi. Sekiz torba doldurmuştu ve çaresiz bir omuz hareketiyle arabayı ambara sürdü. Anne buğdaydan ayrılmaktan üzgün, biraz ağlaştı. Mişa, büyükbabanın torbaları doldurmasına yardım ettikten sonra Vitya'yla oynamak için papazlara geçti.

İki çocuk kâğıttan kestikleri birkaç atla mutfak zeminine yerleşti. Ama biraz sonra askerler geldi. Mişa'lara gelen grubun aynısı. Papaz sinirli bir telaş içinde cüppesinin eteklerine basarak aceleyle onları karşılamaya çıktı ve salona davet etti. Ama pipolu asker sertçe:

"Görmek istediğimiz, ahırınız. Tahılı nerede saklarsınız?" dedi.

Papazın karısı, saçları darmadağın, telaşla mutfağa geldi.

Tilkice bir gülümsemeyle, "İnanır mısınız baylar," dedi, "katiyen hiç tahılımız yok. Kocam bağış turlarına çıkmadı henüz."

"Bir yerde kileriniz var mı?"

"Yoo, kiler yok. Biz tahılımızı hep ahırda saklamışızdır."

Mişa, mutfağa açılan geniş kiler girişinde Vitya'yla nasıl oynadıklarını çok iyi hatırlıyordu.

Yüzünü papazın karısına çevirerek, "Mutfağın altında, Vitya'yla benim oynadığımız yere ne oldu?" dedi. "Unutmuş olacaksınız."

Papazın karısı güldü ama yüzünün rengi uçtu.

"Sen hayal görüyorsun çocuğum," dedi. "Vitya, neden çıkıp meyve bahçesinde oynamıyorsunuz?"

Pipolu asker gözlerini kısarak Mişa'ya gülümsedi.

"O kilere nasıl gidilir delikanlı?" diye sordu.

Papazın karısı eklem yerleri çıtlayıncaya kadar ellerini sıkarak, "Şu sersem çocuğa inanmayın" dedi. "Bizim kilerimiz yok baylar, sizi temin ederim."

Papaz, cübbesinin eteklerini düzelterek, "Yoldaşlar belki bir lokma bir şey yemek isterler?" diye önerdi. "Şöyle, salona buyurun."

Papazın karısı, geçerken Mişa'yı çimdikledi, ama tebessümlerin en tatlısıyla.

"Meyve bahçesine gidin çocuklar, ayakaltındasınız," dedi.

Askerler bakıştılar, tüfeklerinin kabzasıyla döşemeye vurarak mutfağı dikkatle incelemeye koyuldular. Duvarın dibinde duran bir masayı kenara çektiler ve altında serili duran çuvalı kaldırdılar. Pipolu

asker döşeme tahtalarından birini kaldırdı ve aşağı, kilere baktı.

"Utanmalısınız" dedi başını sallayarak. "Kileriniz ağzına kadar buğday doluyken hiç tahılınız olmadığını söylüyorsunuz."

Papazın karısı Mişa'ya öyle bir bakış fırlattı ki, çocuk korktu ve olabildiğince çabuk eve gitmeyi istedi. Kalktı ve kapıya yöneldi. Girişte papazın karısı yetişti ona ve saçından yakalayıp sarsmaya başladı. Ağlıyordu.

Oğlan silkinip kendini kurtardı ve eve koştu. Gözyaşlarından tıkanarak, olanları annesine anlattı. Kadının elleri dehşetle havaya kalktı.

"Ne yapacağım seninle?" diye bağırdı. "Seni parçalamadan yıkıl karşımdan!"

Bu olaydan sonra, Mişa, duyguları incinince, dosdoğru ahırın altına gidip, taşı kenara yuvarlar, dulavratotunu açar ve gözyaşları fotoğrafın üstüne yuvarlanarak tüm dertlerini Lenin'e açar oldu.

Bir hafta geçti. Mişa çok yalnızdı. Oynayacağı kimse yoktu. Çevredeki yeniyetmelerin hiçbiri onla ilgilenmiyordu. Artık arkasından sadece "Piç" diye bağırmıyorlardı. Çocukların büyüklerden kaptığı yeni isimler vardı.

"Komünist velet!" diye bağırıyorlardı ve bir de "Pis Komini!"

Bir akşamüstü oldukça geç, gölden eve gelirken, evde babasının çok yüksek ve kızgın sesini duydu Mişa. Annesi ölümün arkasından ağladıkları gibi feryat ediyordu. Mişa içeri girdi. Babası oturmuş, çizmelerini giyiyordu. Sarıp sarmalanmış kaputu yanında duruyordu.

"Nereye gidiyorsun baba?"

Babası güldü.

"Anneni sustur oğlum, becerebilirsen. Ağlamasıyla kalbimi kırıyor. Yeniden savaşlara gitmem gerek beni bırakmıyor"

"Beni de yanına al baba."

"Aha, delirdin mi? İkimiz birden nasıl gideriz? Ben gelmeden sen gitmemelisin. Yoksa hasat zamanı buğdayı kim kaldırır. Annen eve bakmak zorunda ve büyükbaba, yaşlanıyor o."

Mişa gözyaşlarını tuttu, babasına güle güle derken gülümsemeyi bile becerdi. Anne, eve geldiğinde yaptığı gibi, babanın boynuna asıldı. Baba ona kollarını gevşettirinceye kadar epey uğraştı.

Büyükbaba içini çekti ve babayı öperken kulağına, "Bak Foma kalsan ne olur? Sensiz yapamazlar mı? Ölürsen biz ne yaparız?" dedi.

"Kes baba. Yararı yok. Erkekler hep karılarının etekleri ardına gizlenirse Sovyetler için kim savaşacak?"

"Peki, madem doğru olan için savaşacaksın, git öyleyse."

Büyükbaba başını çevirerek gizlice sildi bir damla gözyaşını.

Babasıyla Köy Sovyetine dek gittiler. Yirmi kadar adam orada bekliyordu, hepsi de silahlı. Babası da bir silah aldı. Ve sonra Mişa'yı yine öptü ve öbür adamlarla köyün dışına çıkan yoldan aşağı yürüdü gitti.

Mişa eve büyükbabasıyla döndü. Annesi kararsızca geriden sürükleniyordu. Ötede beride köyün köpekleri havlıyordu. Ötede beride birinin penceresinde bir ışık görülüyordu. Köy, yaşlı bir kadının siyah şalına sarıldığı gibi, gecenin karanlığına sarmalanmıştı. İnce bir yağmur yağıyordu ve bozkırda bir yerde şimşek çakıp duruyor, arkasından da gök gürlemesinin tok sesi yuvarlanıyordu.

Eve suskunluk içinde yürüdüler. Ama kapıya vardıklarında Mişa sordu:

"Dede, babam kime karşı dövüşecek?"

"Beni rahatsız etme."

"Dede!"

"Eee?"

"Babam kimle dövüşecek?"

Büyükbaba kapıyı mandallarken yanıtladı. "Hemen köyün yakınında toplanmış bazı kötü adamlar var. Bir çete diyorlar. Ama bana kalırsa sadece adi hırsız onlar. Babanın dövüşmeye gittiği, işte bunlar."

"Kaç kişiler büyükbaba?"

"Belki iki yüz, öyle diyorlar. Haydi bakalım! Çoktan yatmış olman gerekirdi."

Gece, Mişa bazı gürültülerin sesiyle uyandı. Dedesini uyandırmak için uzandı, ama dede yatakta değildi.

"Dede, neredesin?"

"Şşşt! Uslu dur ve uyu"

Mişa kalktı ve karanlık mutfakta el yordamıyla yolunu bularak pencereye geldi. Dede ordaydı, sedirde sadece iç çamaşırlarıyla oturuyor, kulağını açık pencereden uzatmış, dinliyordu. Mişa da

dinledi. Sessiz gecenin içinden, köyün ötesinde bir yerden yapılan atışları açık seçik duydu. Önce dağınık atışlar ve sonra düzenli yaylım ateşi.

Tak! Tak-Tak!

Çivi çakan biri gibi.

Mişa korkmuştu, dedesine sokuldu.

"Bu ateş eden benim babam mı?" diye sordu.

Büyükbaba yanıt vermedi. Ve annesi gene ağlıyordu.

Atışlar bütün gece sürdü. Gün ağarırken her şey suskunlaştı. Mişa sedire kıvrıldı ve ağır, dinlendirmeyen bir uykuya daldı. Bir süre sonra bir grup atlı Köy Sovyetine giden yoldan aşağı dörtnala geldiler. Büyükbaba Mişa'yı uyandırdı ve telaşla avluya çıktı.

Köy Sovyetinden kara bir duman bulutu yükseliyordu. Alevler yandaki binaları yalıyor ve atlılar sokaklarda aşağı yukarı saldırıp emirler veriyorlardı. İçlerinden biri büyükbabaya bağırdı.

"Atın var mı ihtiyar?"

"Evet."

"Fırla o zaman, git de komünistlerinizin icabına bak. Fundalıklarda yığılı duruyorlar. Ailelerine onları gömmelerini söyle."

Büyükbaba, Savraska'yı çabucak arabaya koştu, titreyen elleriyle dizginleri tuttu ve tırısa sürdü.

Köyden bağırış ve çığlıklar yükseldi. Haydutlar, çatılardan samanları sürüklüyor ve koyunları katlediyorlardı. İçlerinden biri Anisimovna'nın çitinde attan indi ve eve koştu. Mişa, Anisimovna'nın çığlık attığını duydu. Haydut, kapının ağzında kılıcı şakırdayarak, dışarı çıktı. Verandaya oturdu ve çizmelerini çıkardı, kayışlaşmış ayak sargılarını çıkarıp attı ve Anisimovna'nın kabaca ikiye yırtılmış pırıl pırıl pazar şalıyla değiştirdi.

Mişa annesinin yatağına tırmandı ve başını yastıkların altına sakladı. Kapının gıcırdadığını duyuncaya dek orada kaldı. Sonra dışarı çıktı ve sakalı yaştan sırılsıklam, atını avluya çeken dedesini gördü.

Arabada bir adam yatıyordu, ayakları çıplak kolları iki yana açılmış. Adamın kafası arabanın arkasına çarpıp duruyordu ve tahtaların üstünde büyük, koyu kan gölleri vardı.

Mişa, hafiften sallanarak arabanın yanına gitti ve adamın yüzüne dikkatle baktı. Kılıç yaralarıyla çizik çizikti. Dişleri

dökülmüştü. Kesilmiş yanağını ince bir deri parçası tutuyordu. Patlamış, kan oturmuş bir gözü üzerinde kocaman yeşil bir sinek duruyordu.

Mişa dehşetle titriyordu, ama birdenbire farkına varmadı. Geri dönmeye çalıştı ve gözleri tamamen kana bulanmış mavi-beyaz çizgili gemici gömleğine takıldı. Biri ona iğne batırmış gibi çılgınca sıçradı ve bu ölü, hareketsiz yüzü fal taşı gibi gözlerle tekrar seyretmeye koyuldu.

"Baba!" diye bağırdı arabaya sıçrayarak. "Baba kalk! Baba!"

Arabadan düştü ve koşmaya çalıştı. Ama bacakları tutmuyordu. Dört ayak üstünde verandaya kadar süründü. Ve orada yüzünü kuma gömerek yığıldı.

Büyükbabanın gözleri çökmüş, çukura kaçmıştı. Kafası sallanıyor ve dudakları ses çıkarmadan oynuyordu.

Uzun süre tek kelime söylemeden Mişa'nın saçını okşayarak oturdu. Ve sonra, yatağın üstüne yığılıp kalmış annesine bakarak fısıldadı, "Gel torunum, hadi buradan çıkalım."

Mişa'yı elinden tuttu ve verandaya çıkardı. Öbür odanın açık kapısından geçerlerken Mişa tepeden tırnağa titredi ve gözlerini indirdi. Orada, masanın üzerinde yatıyordu babası, öyle, ciddi ve sakin. Kan lekeleri temizlenmişti ama Mişa o cam gibi, kan oturmuş gözü ve üzerindeki yeşil sineği unutamıyordu.

Büyükbaba kuyuda bir kovanın ipini çözmek için uzun süre uğraştı. Sonra Savraska'yı ahırdan çıkardı, hayvanın ağzındaki köpükleri yeniyle sildi ve dizginleri geçirdi. Bir süre dinleyerek durdu. Köy, bağırış ve kahkahalarla çınlıyordu. Haydutlardan ikisi, alacakaranlıkta sigaralarının ucu parlayarak, geçip gittiler.

Bir tanesi, "Eee, ürün artıklarıyla ne yapmaları gerektiğini gösterdik onlara" dedi. "Öbür dünyada insanların tahılına el koymamayı öğrenirler."

Nal sesleri yok olduğunda büyükbaba eğildi ve Mişa'nın kulağına fısıldadı.

"Ben çok yaşlıyım. Ata, binemem. Seni çıkaracağım, torunum ve sen doğru Pronin Çiftliği'ne süreceksin. Sana yolu göstereceğim. Askerler orada, hani o gün davullar ve borazanlarla köyden geçenler. Hemen gelmelerini söyle, çünkü haydutlar burada. Ne diyeceğini hatırlayacak mısın?"

Mişa başını salladı. Ve büyükbaba atın üzerine çıkardı onu ve düşmemesi için ayaklarını kovadan çıkardığı iple eyere bağladı ve harman yerini, gölü, haydutların gözcülerini geçirerek atı geniş bozkıra yöneltti.

"Tepeyi yaran dereyi görüyor musun?" dedi büyükbaba. "O derenin kıyısını izle ve hiçbir yere dönme. Bu yol seni doğruca çiftliğe götürür. Haydi iyi şanslar, oğlum!"

Büyükbaba, Mişa'yı öptü ve Savraska'nın kalçasına hafif bir şaplak attı.

Açık ve mehtaplı bir geceydi. Savraska arada sırada horuldayarak rahat bir tırısla yol alıyordu. Eyere çarpıp duran binicinin ağırlığı o kadar azdı ki hayvan sık sık temposunu şaşırıyordu. O zaman Mişa, ya dizginleri sallıyor ya da atın boynuna bir şaplak atıyordu.

Uzaklarda, olgunlaşmakta olan tahılın dolgun ve yeşil durduğu tarlalarda bıldırcınlar neşeyle ötüşüyordu. Dereden kaynak suyunun şırıltısı yükseliyordu. Serin bir meltem esiyordu.

Mişa ürkeklik duydu, bozkırda bir başına. Kollarını Savraska'nın boynuna doladı atın ılık tenine yapışmış titreyen bir insancık.

Patika kıvrılarak tepeye tırmanıyor, sonra biraz aşağı iniyor, sonra gene çıkıyordu. Mişa geriye bakmaktan korkarak, düşünmekten bile korkarak, kendi kendine mırıldanıyordu. Gözlerini kapadı, kulakları da sessizlikten tıkanmıştı.

Aniden, Savraska başını savurdu, horuldadı ve hızını artırdı. Mişa gözlerini açtı. Aşağıda, tepenin eteklerinde, solgun ışıklar titreşiyordu. Rüzgârla birlikte köpeklerin havlaması geldi.

Bir an için Mişa'nın donmuş yüreği sevinçle ilindi.

Topuklarını atın sağrısına vurarak, "Deh!" diye bağırdı.

Havlamalar şimdi daha yakındı ve yokuşun üzerinde bir rüzgâr değirmeninin silüeti gecenin içinde belli belirsiz duruyordu.

Değirmenden bir ses geldi, "Kim var orada?"

Mişa, sessizce Savraska'yı ileri sürdü. Horozlar ötüyordu.

"Dur! Kim var orda? Ateş etmeden, dur!"

Bu, Mişa'yı korkuttu ve dizginleri çekti. Ama Savraska başka atların da yakında olduğunu hissedince yüksek sesle kişnedi ve ileri atıldı.

"Dur!"

Değirmenin oralardan bir yerden silah sesleri çınladı. Mişa'nın çığlığı, nal sesleri arasında boğuldu. Savraska kişnedi, şahlandı ve hızla sağ yanına devrildi.

Mişa'nın bacağını bir sızı delip geçti, öyle dayanılmaz bir sızı ki, bağıramıyordu bile. Ve Savraska'nın ağırlığı, giderek artarak ağrıyan bacağına bastırıyordu.

Nal sesleri giderek yaklaştı. İki süvari göründü. Kılıç şakırtılarıyla aşağı atladılar ve Mişa'ya eğildiler.

"Aman Tanrım! Bir çocuk bu?"

"Ölmemiş mi?"

Bir el, Mişa'nın gömleğinin altından sokuldu ve ılık, tütün kokulu bir nefes yüzünü yaladı.

"Yaşıyor" dedi ilk ses, bayağı rahatlayarak. "At, bacağını incitmiş gibi görünüyor."

Mişa, yarı baygın fısıldamayı başardı, "Köyde haydutlar var. Babamı öldürdüler. Sovyet'i de yaktılar. Dedem olabildiğince çabuk gelmenizi söylüyor."

Sonra her şey karardı, karardı ve Mişa'nın gözlerinde renkli halkalar uçuşmaya başladı.

Babası gülerek, kırmızı bıyığını burarak geçti, gözünün üzerinde oynaşan büyük, yeşil sinek de aksi yönde dans etti. Ve başını sitemli sitemli sallayan büyükbabası da geçti. Ve Annesi. Ve uzanmış eli dosdoğru Mişa'yı gösteren, geniş alınlı, küçük bir adam.

Mişa tıkanmış bir sesle, "Lenin Yoldaş!..." diye haykırdı ve büyük bir çabayla başını kaldırdı, gülümseyerek kollarını uzattı.

Aleksandr Fadeyev

Aleksandr Fadeyev edebiyat dünyasına Ekim Devrimi sırasında katılmış yazarlar kuşağını kastederek, "Biz, insanlara sosyalist yaşam biçimi ve onun nasıl gerçekleştirildiğini anlatacak ilk insanlar olma ayrıcalığını taşıyoruz" derdi.

Aleksandr Fadeyev (1901-1956), devrimde ve Uzakdoğu'daki iç savaşta yer aldı. Uzakdoğu'da, on yedi yaşında bir çocukken bir partizan koluyla birlikte binlerce kilometre orman patikası kat etti. Fadeyev, bu mücadele yıllarından hem destanımsı hem trajik birçok unutulmaz izlenimler edindi. Uzakdoğu partizanlarının önderi Sergei Lazo ve Fadeyev'in öz kuzeni Vsevolod Sibirtsev, Japon işgalcilerince bir lokomotif fırınında diri diri yakılmıştı.

Fadeyev'in romanları Yol ve Udegeh'in Sonu ve birçok kısa hikayesi Uzakdoğu'daki iç savaşı anlatır. Bu hikâye, Yol'dan bir bölümdür.

Metelitsa Keşfe Gidiyor

Partizan kolunu yöneten Levinson, Metelitsa'yı keşfe yolladığında, ona, keşfinden emin olmasını ve o gece mutlaka dönmesi gerektiğini söyledi. Ama, gönderdiği köy, Levinson'un düşündüğünden çok daha uzaktı; Metelitsa, koldan akşamüstü dörtte ayrıldı ve bir avcı kuşu gibi boynuna kapanarak aygırını elinden geldiğince hızlı sürdü. Hassas burun deliklerini şişirişinde, sanki yürüyüşte geçen ağır ve sıkıcı beş günden sonra bu çılgınca koşudan mest olmuş gibi hem garip hem de neşeli bir şey vardı. Akşam karanlığı çöktüğünde hâlâ hiç seyrelme belirtisi göstermeyen güz taygasının ortasındaydı ve batan günün soğuk, kasvetli ışığında otların bitmek bilmez hışırtısından başka bir şey duyulmuyordu. En sonunda ormandan çıkıp, aygırları kovanlarının kışın saklandığı çoktan çürümüş bir tahta sundurmanın kenarına çektiğinde ortalık iyice kararmıştı; sundurmanın çatısı içeri göçmüştü ve çoktandır ihmal edilmiş gibi duruyordu.

Hayvanı bağladı ve elinin altında ufalanan doğramaların kenarına tutunarak çevreye leş gibi iğrenç bir çürümüş tahta ve küfelenmiş ot kokusu yayan derin bir çukura düşme pahasına, çatıya tırmanmaya çalıştı. Güçlü bacakları üzerinde yan çömelmiş doğruldu, ormanın karanlık fonunda görünmez gibi ve her zamankinden daha fazla avcı kuşuna benzeyerek, geceyi dikkatle gözleyip dinleyerek on dakika kadar hareketsiz durdu. Önünde, sık saman yığınlarıyla dolu kasvetli bir vadi ve düşmanca, yıldızlı bir gökyüzüne doğru kara kara yükselen iki sıra tepenin arasında sıkışıp kalmış küçük ağaç kümeleri duruyordu.

Metelitsa eyere atladı ve yola koyuldu. Bu yoldan arabalar geçmeyeli epey oluyordu ve otlardaki izler güçlükle seçiliyordu. Huş ağaçlarının ince, uzun gövdeleri, karanlıkta, sönmüş mumlar gibi sakin ve beyaz, parıldıyordu.

Alçak bir tepeye doğru sürdü atı; solunda hâlâ dev bir hayvanın omurgası gibi kıvrılan siyah tepeler vardı. Bir ırmağın sesi duyuluyordu. İki versta kadar uzakta, herhalde ırmak boyunda, bir ateş yanıyordu ve bu, Metelitsa'ya, bir çobanın yalnız yaşamını anımsattı; yol, ötede, köyün kıpırtısız ışıkları üzerinde uzanıp gidiyordu. Sağındaki tepe dizisi, dönüp uzaklaştı ve mavi karanlıkta kayboldu; o yönde arazi çok daha alçaktı, belki de eski bir su yolu; meyil, kara, kasvetli bir kereste ormanıyla desteklenmişti.

"Aşağıda bir bataklık olmalı" diye düşündü Metelitsa. Soğuğu hissetmeye başlıyordu. Müflonlu ceketi iliklenmemişti ve düğmesiz asker gömleğinin önü açıktı. Önce, ateşe gitmeye karar verdi. Emniyet açısından revolverini meşin kılıfından çıkardı ve meşin eyer torbasına tıkarak, revolveri ceketinin altındaki kemere soktu. Yanında tüfek yoktu. Şimdi, tarladan dönen bir köylüye benziyordu; Almanlarla savaştıktan bu yana birçoğu asker ceketi giyer olmuştu.

Atların telaşlı kişnemeleri karanlıkta patladığında ateşe oldukça yaklaşmıştı. Aygır, güçlü bedeni titreyerek, kulakları geriye yapışmış, öne fırladı, tutku ve kederle kişneyerek cevap verdi. O anda ateşin önünde bir gölge kıpırdadı, Metelitsa kırbacını şaklatarak aygırı şaha kaldırdı.

Ateşin yanında cılız, kara saçlı bir oğlan duruyordu, korkmuş gözleri yuvalarından fırlamıştı; bir elinde kırbaç tutarken, pırtık bir yen içindeki diğeri kendini korumak için kalkmıştı. Eski püskü bir pantolon, hasır ayakkabılar ve beline kenevir ipiyle bağlanmış, kendisine pek uzun gelen bir ceket giymişti. Metelitsa, atını vahşice tam oğlanın önüne getirdi, ama ona dokunmadı. Sert bir emir haykırmak istedi ama, sallanan yenler, yırtık pantolondan gözüken çıplak dizler ve herhalde oğlanın patronuna ait olan eski ceket içinde kendisine bakan korkulu gözleri görünce, duraladı. O çocuksu boyun öyle garip bir incelikteydi ki ve ceketten öyle suçlu ve acınma dolu uzanıyordu ki...

"Ne diye orada duruyorsun? Korktun ha? Sen bir ahmaksın küçük serçeciğim, ahmaksın!" Metelitsa şaşkınlaşmıştı ve insanlarla değil de atlarla konuşurken kullandığı kaba, tatlı ton vardı sesinde. "Bir adım olsun atılmaz mı! Ya seni ezseydim?.. Aptal ahmakçık" diye yineledi hepten yumuşayarak, bu oğlanın görüntüsünün ve yoksulluğunun, içinde acıma dolu, gülünç ve çocukça bir şeyler uyandırdığını fark ederek... Oğlan güçlükle nefes alabiliyordu; kolunu indirdi.

Yetişkin biri gibi anlamlı ve serbestçe konuşmaya çalışarak, ama gene de ürkekçe, "Ne diye deli gibi yürüdün üstüme?" dedi. "Kim korkmazdı ki? Benim burada atlarım var..."

Metelitsa yarı alaylı ve iğneleyici, "Atlar?" dedi hecelerin üstüne basarak. "Deme!" Elleri böğründe, geriye kaykıldı ve gözlerini kısıp gür kaşlarını hafifçe kaldırarak çocuğa tekrar baktı ve birden öylesine içten ve gürültülü ve öylesine yumuşak yürekli ve neşeli tonlarla dolu bir kahkaha patlattı ki kendi bile bu sesleri nasıl çıkarabildiğine şaştı.

Oğlan, hâlâ şaşkın ve güvensiz burnunu çekti ama hemen korkacak bir şey olmadığını, aksine işlerin tam bir eğlenceye dönüştüğünü fark etti. Burnunu öylesine kırıştırdı ki, ucu yukarı kalktı ve o da ince, arsız, çocuksu bir kahkaha tutturdu. O kadar birdenbire olmuştu ki; Metelitsa daha yüksek sesle gülmeye başladı ve her ikisi de istemeden birbirini kışkırtarak birkaç dakika gülmeyi sürdürdüler, biri dişleri ateşten gelen ışıkla parlayıp eyerinde öne arkaya sallanarak, diğeri, bedeni her kahkahada sallandığı için elleriyle kendini tutup yerde oturarak.

Metelitsa ayaklarını üzengilerden kurtarıp, "Beni sahiden güldürdün patron!" dedi sonunda, "Garip bir delikanlısın sen, sen..." Yere atladı ve ellerini ateşe uzattı.

Çocuk gülmeyi kesti ve başka eğlenceli ilginçlikler bekler gibi ciddi ve sevinç dolu bir hayranlıkla ona baktı.

"Sen bir şeytansın değil mi?" diye açıkça en derin inançlarını bir araya getirir gibi sordu sonunda.

Metelitsa sırıttı. "Ben? Evet, öyleyim delikanlı..."

"Ölecek kadar korktum" diye kabullendi. "Burada atlarım var. Biraz patates pişiriyordum..."

"Patates? Güzel!..." Metelitsa onun yanına oturdu ama atının dizginlerini elinden bırakmadı.

"Nereden buluyorsun onları?"

"Şuradan... Dolu var!" Oğlan koluyla bir daire çizdi.

"Yani çalıyorsun?"

"Evet. Verin atı ben tutayım. Bir aygır, değil mi? Salıvermem, merak etmeyin" Atın düzgün hatlarına tecrübeli bir bakış fırlatarak, "Güzel bir at, değil mi?" diye ekledi. "Nerelisin?"

"Evet, fena hayvan değildir" diye yanıtladı Metelitsa. "Ya sen nerelisin?"

Oğlan başını ışıklara doğru uzattı ve başka birinin sözlerini yineleyerek, "Şuradan. Khanikheza, bizim köyümüzdür... Yüz yirmi çiftlik, ne bir fazla ne bir eksik" dedi ve avucunu toprağa vurdu.

"Ha... Ben de Vorobyovkalıyım, dağların ötesinde. Belki duymuşsundur."

"Vorobyovka? Hayır, hiç duymadım. Uzak olmalı..."

"Öyle..."

"Burada ne arıyorsun?"

"Eee, nasıl söylemeli? Uzun hikâye... Buradan birkaç at almayı düşündüm, burada çok olduğunu söylediler... Biliyor musun, atları çok severim ben" dedi sır verir gibi, "Hayatım boyunca at yetiştirdim, tabii kendimin değildi..."

"Bunlar benim mi sanıyorsun? Patronun..."

Oğlan sarkık yeninin içinden ince, kirli bir el çıkardı ve kırbacının sapıyla külleri eşelemeye başladı; kararmış patatesler iştah kabartıcı bir biçimde yuvarlandılar.

"İster misin?" diye sordu oğlan. "Biraz ekmeğim de var. Çok değil ama."

Metelitsa elini boğazına götürerek, "Sağ ol, ben yeni yedim, tokum!" diye yalan söyledi; ama ancak o zaman gerçekten de ne kadar aç olduğunu hissetti.

Oğlan, bir patatesi kırarak açtı, üfledi ve yarısını kabuğuyla birlikte ağzına attı, diliyle çevirdi ve sivri kulakları çenesiyle uyumlu hareket ederek büyük bir hazla çiğnemeye başladı. O parçayı bitirince, Metelitsa'ya baktı ve onu şeytanlıkla nitelendirdiği andaki açıklık ve belirginlikte yeniden konuştu.

"Ben yetimim. Altı aydır yetimim. Kazaklar babamı öldürdü, anama da tecavüz edip, öldürdüler. Kardeşimi de."

"Kazaklar mı?" diye irkilerek sordu Metelitsa.

"Başka kimler olabilir? Hem de yok yere. Çiftliği de ateşe verdiler, hem yalnız bizimkini değil, en azından yarım düzinesini daha ve her ay gelip bizi yağmalıyorlar. Kırk kadarı şimdi orada. Volost[10] merkezi, Rakitnoye, uzak değil. Yaz boyunca orada tüm bir alay vardı. Vahşi bunlar... Patates alsana..."

"Halk neden kaçmadı?.. Burada kocaman ormanlarınız var..." Metelitsa daha da dikeldi.

"Orman ne işe yarar? Orada sonsuza dek gizlenemezsin. Hem orada bataklıklar var, öyle bataklıklar ki asla kurtulamazsın..."

Metelitsa az önce arazi hakkında vardığı yargıları hatırlayarak, "Tam da düşündüğüm gibi" dedi kendi kendine.

"Bak ne diyeceğim" dedi ayaklanarak, "Atımı otlağa götür, ben de yürüyerek köye gideceğim. Burada satın alınacak bir şey yok anlaşılan. Sırtındaki gömleği almaları daha olası..."

"Acelen ne? Otur!" dedi genç çoban kırgınlıkla. O da kalktı. Metelitsa'ya büyük, nemli, yalvaran gözlerle bakarak kederli bir sesle açıkladı, "Yalnızlık işte!"

Metelitsa, iki yana açık kollarıyla çaresizlik belirterek, "Kalamam dostum" dedi. "Hava karanlıkken kendim görmeliyim... Hemen dönerim, bu arada da aygıra bukağı vururuz... Bu Kazakların başı nerede kalıyor?"

Oğlan, süvari bölüğü komutanının kaldığı evi nasıl bulabileceğini ve arka yollardan oraya nasıl gidileceğini anlattı.

"Çok köpek var mı?"

"Dolu, ama vahşi değiller."

Metelitsa, oğlanın tarifine uyarak, birkaç sokaktan geçti, kiliseden döndü ve papazın bahçesinin boyalı çitine ulaştı sonunda (süvari bölüğü komutanı papazla kalıyordu). Metelitsa eve ve bütün çevresine baktı, dikkatle dinledi ve şüpheli bir şey bulamayınca sessizce çite tırmandı.

Kendini sık ekilmiş bir meyve bahçesinde buldu, ama yaygın dallar şimdiden yapraksızdı. Metelitsa nefesini tutarak ve yüreğinin güçlü atışlarını bastırmaya çalışarak ilerledi, birden bahçenin bir patikayla boydan boya kesildiğini fark etti ve yolun yirmi

[10] 10-15 köyün bir araya gelmesiyle oluşan idari bir birim (1928-30 yıllarında kaldırılmıştır).

yarda kadar ötesinde, solda, aydınlık bir pencere gördü; pencere açıktı ve odada insanlar vardı. Kuru yaprakların üzerine düzgün bir ışık yayılmıştı ve elma ağaçları, ışığın büyük dallarına düştüğü noktalarda, şaşılacak derecede altına benziyordu.

Metelitsa, kendini sık sık en pervasız maceralara sürükleyen korkusuz karamsarlığın acı ve kaçınılmaz itişiyle yanıp tutuştuğunu hissedince yanakları kasılarak, "işte buradalar" diye düşündü; bir yandan aydınlık odadaki insanların konuşmalarını dinlemesinin kendisinden istenip istenmediğini merak ederken, öte yandan, aslında bunu yapmadan gitmeyeceğini fark etti. Birkaç dakika sonra pencerenin altındaki bir elma ağacının ardında durmuş, merakla dinliyor ve orada olup biten her şeyi hafızasına kaydediyordu.

Odanın öbür tarafındaki masada dört kişi kâğıt oynuyordu. Sağda, saçları yağdan kafasına yapışmış ufak tefek bir papaz oturuyordu. Küçücük becerikli elleriyle kâğıtları dağıtırken kurnaz gözleriyle etrafı kolaçan ediyor ve kartların ne olduğu hakkında bir fikir edinmek için öylesine çabalıyordu ki yanındaki, arkası Metelitsa'ya dönük olan, kâğıtları dağıtılırken kapıyor ve şöyle aceleyle bir bakıp masanın altına gizliyordu. Yakışıklı, bodur, tembel görünüşlü ve dişlerinin arasında bir pipoyla iyi huylu olduğu belli olan bir subay, yüzü Metelitsa'ya dönük oturuyordu. Metelitsa, onun süvari bölüğü komutanı olduğuna karar verdi, belki de bu kadar bodur olduğundan. Ama Metelitsa nedenini açıklayamadığı halde, en büyük dikkati dördüncü oyuncuya, solgun, şiş suratlı, sabit bakışlı adama yöneltmişti; kara koyun postundan bir kalpak ve her kart atışında daha sıkı sarındığı keçi derisinden, apoletsiz bir Kafkas pelerini giymişti.

Metelitsa'nın beklentilerinin aksine, en sıradan ve en sıkıcı şeylerden söz ediyorlardı; konuşmalarının en azından yarısı kâğıtlar etrafında dönüyordu.

Sırtı Metelitsa'ya dönük olan oyuncu "Seksen" dedi.

"Çok düşük, Efendimiz" dedi kara koyun postu kalpaklı. Pervasızca, "Görmeden, yüz" diye ekledi.

Bodur, yakışıklı subay kısılmış gözlerle kartlarını inceledi ve piposunu ağzından çıkararak oyunu yüz beşe çıkardı.

"Pas" dedi ilki, destenin gerisini elinde tutan papaza dönerek;

"Ben de bunu istiyordum" diye sırıttı kara kalpaklı.

Öbürü, papazdan anlayış bekleyerek "Kâğıt gelmiyorsa benim suçum mu?" dedi.

Papaz gözlerini kapayıp dostunun oyununun anlamsızlığını vurgulamak ister gibi, "Ne alsanız kâr" diye dalga geçti. "İki yüz puanınız var ve şimdiden iki el aldınız sizi bilmez miyiz!.."

Parmağını tehdit eder gibi salladı ve sevgi dolu bir kurnazlıkla, gülümser gibi yaptı.

Eşşoğlueşşek, diye düşündü Metelitsa.

Tembel görünüşlü subaya "Sen de pas diyor musun?" diye sordu papaz. "Bunlar da senin." Son söz. Papazın yeni kartlar verdiği kara kalpağa söylenmişti.

Bir dakika boyunca kâğıtları hararetli hararetli masaya vurdular, sonunda kara kalpaklı kaybedene dek. Metelitsa, hor görerek, çok övündün donuk gözlü diye geçirdi içinden; biraz daha bekleyip beklememesi gerektiğini bilemiyordu. Ama zaten gidemezdi, çünkü kaybeden şimdi pencereye dönmüştü ve Metelitsa, sabit bir keskinlikle kendisine saplanmış o delici bakışları üzerinde hissediyordu.

O arada, sırtı pencereye dönük olan oyuncu kartları karıştırmaya başladı. Bu işi özenle ve dua eden yaşlı bir hanım gibi, garip bir hareket tasarrufuyla yapıyordu.

Tembeli, esneyerek, "Nekitailo hâlâ dönmedi" dedi. "Şansı yaver gitti galiba. Onunla birlikte gitmediğime yanıyorum.."

Kara kalpak pencereden uzaklaşarak, "İkiniz de mi" diye sordu. "Neden olmasın, sağlam bir orospu" diye ekledi yüzünü ekşiterek.

"Vanşenka mı?" diye mırıldandı papaz. "Hi hih... Kuşkusuz öyle... Burada iri, güçlü bir şarkıcımız vardı. Size ondan söz ettiğimi sanıyorum... Ama Sergei İvanoviç aynı fikirde değildi... Neyse... Dün bana gizlice ne dedi biliyor musunuz? 'Onu götüreceğim' dedi, 've' dedi, 'onla evlenmekten çekinmeyeceğim...' Ahh!" diye birden durdu papaz. Küçük kurnaz gözlerinde hain bir parıltıyla elini ağzına götürdü. "İşte size bir anı. Niyetim yoktu ama ağzımdan kaçırdım. Beni ele vermeyin!" Ve ellerini şakacı bir korkuyla salladı. Metelitsa gibi, hepsi de gözlerindeki ve hareketlerindeki içtensizliği ve gizli dalkavukluğu gördükleri halde kimse bir şey demedi ve hepsi güldü.

Metelitsa, hâlâ çömelmiş durumda, pencereden geri geri uzaklaştı. Tek omuzunda bir Kazak paltosu asılı bir adama çarptığında, meyve bahçesinden geçen patikaya henüz girmişti; adamın arkasında iki kişi daha vardı.

Adam, Metelitsa çarpınca düşecek gibi olan paltosunu çekiştirerek,

"Ne arıyorsun burada?" diye sordu şaşkınlıkla.

Metelitsa geriledi ve çalılara yöneldi.

"Dur! Yakalayın! Yakalayın! İşte orada! Hey!" diye haykırdı birkaç ses. Arkasında bir iki keskin atış çınladı. Metelitsa çalılarda kapaklanıp şapkasını yitirdi sonra da el yordamıyla ilerledi; ama sesler şimdi de önünde uluyup bağırıyor ve sokaktan bir köpeğin kızgın havlaması geliyordu.

Bir kolunu uzatıp üstüne atlayarak, "İşte orada! Yakalayın!" diye bağırdı. Bir kurşun, Metelitsa'nın kulağının dibinde vınladı. Metelitsa ateşe karşılık verdi. Peşinden koşan adam sendeledi ve düştü.

Metelitsa zafer kazanmış gibi, "Beni yakalayamayacaksınız!" diye haykırdı; son ana kadar, ele geçirebileceklerine gerçekten de inanmıyordu.

Ama iri, ağır biri arkadan sıçradı ve yere yapıştırdı onu. Elini kurtarmaya çalıştı ama başına inen hain bir darbeyle bayıldı...

Sonra, nöbetleşe dövdüler onu, kendinden geçerken bile savunmasız bedenine inen darbeleri hissedebiliyordu...

Metelitsa, büyük, karanlık bir sundurmada kendine geldi. Nemli toprakta uzanmıştı ve ilk önce, içine işleyen soğuk, topraksı nemi duydu. Hemen olanları anımsadı. Yediği darbeler hâlâ beyninin içinde zonkluyordu, saçlarında pıhtılaşmış kan vardı ve yanaklarında ve alnındaki kurumuş kanları hissedebiliyordu.

Zihninde açıkça beliren ilk düşünce, kaçabilir miydi? Bunca yaşam deneyinden sonra, bunca maceradan sonra, ona ün kazandıran bunca başarıdan sonra, sonunun herkes gibi uzanıp çürümek olacağı olanaksız gibi geliyordu ona. Bütün sundurmayı inceledi, en minik çatlakları tek tek yokladı, kapıyı kırıp açmayı bile denedi, ama boşuna. Her yanda soğuk, kuru tahtadan başka bir şey yoktu, çatlaklar o denli küçüktü ki, bakıp da dışarıyı görmek bile olanaksızdı; zar zor, solgun bahar şafağının ışığını geçiriyorlardı.

En sonunda ölümcül ve değişmez bir kesinlikle, bu kez kaçmanın yolu olmadığını anlayıncaya kadar, bir çıkış yolu kollamayı sürdürdü gene de. Nihayet bundan emin olur olmaz kendi yaşamı ya da ölümü meselesi onu ilgilendirmez oldu. Şimdi, maddi ve manevi tüm gücünü aslında yaşaması ya da ölmesi yanında önemsiz olan, ama şu anda onu her şeyden çok ilgilendiren bir şeye yoğunlaştırmıştı. O Metelitsa, o ünlü gözü pek, kendisini öldürecek olan bu adamlara korkmadığını ve onları dehşetli küçümsediğini ne şekilde göstermeliydi.

Kapının dışında bir ses duyduğunda konuya yeteri kadar kafa yormamıştı, sürgüler çekildi ve üniformalı silahlı iki Kazak solgun, titreşen ışıkla birlikte girdiler. Metelitsa, uzun bacakları iki yana açılmış, kısık gözlerle onları süzdü.

Onu gördüklerinde kapıda duraladılar ve arkadaki keyifsizce üfledi.

Öndeki, yumuşakça, suçlu bir tonla, "Dışarı gel oğlum" dedi.

Metelitsa, başı inatla eğik, sundurmadan çıktı.

Az sonra, papazın bahçesinden gece boyu seyrettiği o odadan tanıdığı birinin - kara kalpaklı, Kafkas pelerinli adamın- karşısında durduğunu gördü. Bir de koltuklardan birinde dimdik oturan, Metelitsa'nın süvari bölüğü komutanı dediği, yakışıklı, bodur ve iyi huylu subay vardı orada; Metelitsa'ya suskun, ama hiddetsiz bakıyordu. Metelitsa, bu çifti izledikçe, şimdi açıkça görünen bazı belirtilerden, kumandanın yumuşak bakışlı subay değil de pelerinli adam olduğunu fark etti.

Komutan ellerini çırparak, kapı ağzında duran iki Kazak'a, "Gidebilirsiniz" dedi, Kazaklar odadan çıkarken, sarsakça birbirlerine tosladılar.

Kumandan, Metelitsa'nın önünde durup keskin sabit bakışlarla ona bakarken aceleyle sordu.

"Dün bahçede ne yapıyordun?"

Metelitsa cevap vermeden, subayın bakışlarına kafa tutarak onu alay edercesine seyretti; gür kaşları belli belirsiz oynuyor ve duruşu, ne sorulursa sorulsun, yanıtlaması için ne yapılırsa yapılsın, meraklarını doyuracak herhangi bir şey söylemeyeceğini gösteriyordu.

Kumandan hiç sinirlenmeden, "Kes şu saçmalığı" dedi, sesini yükseltmedi; Metelitsa'nın o anda içinden geçenleri bütünüyle anladığını belirten tonlarla konuşuyordu.

"Boş yere ne diye konuşayım?" dedi Metelitsa, alçak gönüllülük gösterir gibiydi.

Süvari bölüğü komutanı birkaç saniye kuru kanla sıvanmış, durgun çiçek bozuğu yüzü inceledi.

"Çiçek olalı çok mu oldu?"

Metelitsa, "Ne?" dedi şaşırarak. Şaşırmıştı, çünkü komutanın sorusunda ne istihza ne de alay vardı, Subay, çiçek bozuğu suratıyla gerçekten ilgilenmişti sadece. Ama bunu fark edince, alay etseler ya da iğneleyici bir biçimde konuşmuş olsalar öfkeleneceğinden daha fazla öfkelendi Metelitsa, subayın sorusu açıkça, aralarında insancıl bir ilişki kurma çabasıydı.

"Buranın yerlisi misin, yoksa başka bir yerden mi geliyorsun?"

"Yeter, efendim!" dedi Metelitsa öfkeli bir kararlılıkla. Yumruklarını sıktı; yüzüne kan sıçramıştı ve subaya saldırmaktan kendini zor alıkoyuyordu. Bir şey daha eklemek istiyordu ama, sevimsiz bir sakinlikle, şişik suratı ve düzensiz, kırmızımsı bir sakal yığınıyla karşısında duran siyahlı adama aslında meydan okuyabileceği ve onu alt edebileceği düşüncesi Metelitsa'yı öyle bir kavradı ki ne diyeceğini unuttu ve bir adım attı, parmakları kasılmış, çiçek bozuğu suratı terden sırılsıklam olmuştu.

İlk kez şaşırdığını açığa vurarak, "Ooo!" dedi subay yüksek sesle. Ama ne bir adım geriledi ne de çakmak çakmak hâlâ sabit duran gözlerini Metelitsa'dan ayırdı.

Sonra, subay, revolverini çıkardı ve Metelitsa'nın burnuna dayadı. Metelitsa kendini kontrol altına aldı ve pencereye dönerek kibirli bir suskunlukla dondu kaldı. Bundan sonra revolverle ne denli tehdit edildi, ne denli korkunç cezalar biçildi, bildiği her şeyi söylemesi ve özgür bırakılması için ne denli dil döküldüyse de tek bir söz söylemedi ve sorgucularına bir kez olsun bakmadı.

Sorgu sürerken, kapı hafifçe açıldı ve iri, korkmuş ve ahmak gözlü, kocaman, kıllı bir kafa odaya uzandı.

"Yani hazırlar, öyle mi?" dedi süvari bölüğü komutanı. "Tamam, çocuklara söyle, şu adamı yanlarına alsınlar."

Aynı Kazaklar Metelitsa'yı avluya çıkardılar, açık bir kapıyı işaret ettiler ve oraya yönelttiler. Etrafına bakınmadı ama iki subayın da arkadan geldiğini hissetti. Kilisenin önündeki meydana vardılar. Kilise mütevellisinin evi önünde bir kalabalık vardı. Her yanda

Kazaklar kümelenmişti.

Metelitsa'ya hep, öyle kötü ve girift hesaplar içine dalmış, insanları, sevmiyor, aşağılıyor gibi gelirdi. Kendini, hakkındaki düşüncelere ya da sözlere tümden kayıtsız bulurdu. Hiç dostu olmamıştı, olması için de çabalamamıştı. Gene de bunu hiç fark etmediği halde, yaşamında yaptığı önemli denebilecek işlerin tümünü, ona baksınlar, onunla övünç duysunlar, hayran olsunlar, yüceltsinler diye halk için ve halk yararına yapmıştı. Ve şimdi, başını geriye atınca, sadece gözleriyle değil, tüm yüreğiyle bu sessiz, rengarenk, tümü de ucuz tablolardaki gibi temiz, renkli ve süslü giysilere bürünmüş, kıpır kıpır köylü yığınlarını, oğlan çocuklarını, evde dokunmuş, parlak bezden eteklikler giymiş kadınları, çiçek desenli beyaz eşarplı kızları, püskül perçemli, arsız arabacıları, çimenlerde, hatta soluk gün ışığıyla aydınlanan tepedeki tarihi kilise kubbeleri üzerinde dans eden uzun, kıvrak gölgelerini, birdenbire algıladı.

Nerdeyse "Vay canına!" diye bağıracaktı. Tümüyle mutlu oldu, yaşamla, aydınlıkla, yoksullukla ve hareket eden, soluk alan ve etrafta parlayan ve içinde ürperen her şeyle mutluluk duydu. Uçar gibi yürüyerek daha hızlı ve özgürce ileri gitti; esnek bedeni yürüdükçe yaylandı ve meydandaki herkes, ona baktı ve ani bir heyecanla esnek, sabırsız gövdesinde bu adımlar kadar hafif bir hayvan gücü yaşadığını hissetti.

Tepeden bakarak, ama onların sessiz ve yoğun ilgisini duyarak kalabalığın arasından geçti ve kilise mütevellisinin verandasında durdu. Subaylar ona yetişerek verandaya çıktılar.

Süvari birliği komutanı, Metelitsa'ya subayların yanında bir yer göstererek "Buraya, buraya" dedi. Metelitsa merdivenleri tek hamlede çıktı ve onun yanında durdu.

Şimdi herkes tarafından görülebilirdi, geyik derisinden pantolon ve yeşil püsküllleri muflonlu ceketinin altından görünen bir kuşakla bağlı düğmesiz bir gömlek giymiş siyah saçlı, kıvrak dik bir beden. Sabahın erken saatlerine özgü gri dumanda hareketsiz yükselen dağ tepelerine bakan huzursuz gözlerinde çok eskiden yaşamış bir hayvanın ateşi vardı.

Süvari bölüğü komutanı keskin, delici gözlerini kalabalığa çevirdi ve bakışını her suratta bir saniye durdurup sonra ötekine götürerek, "Bu adamı kim tanıyor?" diye sordu.

Bakışın üzerlerine saplandığı her adam başını huzursuzlukla eğdi, sadece gözlerini ondan ayıracak gücü olmayan kadınlar aptalca ve kör bir merakla, şaşalamış bakıyorlardı.

Komutan, "Onu hiç kimse tanımıyor mu?" diye sordu gene. "Hiç kimse" sözcüklerini alayla vurgulayarak, sanki herkesin "bu adamı" tanıdığından ya da tanıması gerektiğinden kesinlikle eminmiş gibi. "Şimdi göreceğiz... Nekhitailo!" diye bağırdı. Gösterişli doru bir aygır üzerine oturmuş, uzun Kazak paltolu, uzun boylu bir subaya elini salladı.

Kalabalıkta bastırılmış bir heyecan vardı ve önde duranlar arkaya bakmak için döndüler. Siyah yelekli biri, kararlı olarak, kalabalıkta kendine yol açıyordu, başı öylesine eğikti ki ancak yumuşak kürk şapkası görülebiliyordu.

"Yol verin, yol verin!" diyordu aceleyle. Bir eliyle kendine yol açıyor diğeriyle peşinden birini sürüklüyordu.

Sonunda verandaya vardı ve peşinde korkuyla geride kalan ve kocaman açılmış gözlerle önce Metelitsa'ya sonra süvari bölüğü komutanına bakan uzun ceketli, cılız, siyah saçlı bir oğlanı sürüklediği anlaşıldı. Metelitsa aşağı baktı ve anında, siyah saçlı çocuğun, atını bıraktığı dünkü çoban olduğunu anladı. Aynı korkulu gözler, aynı komik, ince, çocuksu boyun.

Oğlanı elinden tutan adam şapkasını çıkardı. Alışılmadık biçimde düz bir kafa çıktı ortaya. Kahverengi saçlarında düzensiz serpilmiş tuz gibi grilikler vardı. Subayların önünde eğilerek hikâyesini anlatmaya koyuldu.

"Benim bu genç çobanım..."

Ama aniden onu sonuna kadar dinlemeyeceklerinden korktu ve oğlana eğilerek parmağıyla Metelitsa'yı gösterdi.

"O mu?"

Birkaç saniye oğlan ve Metelitsa birbirlerinin gözlerinin içine baktılar, Metelitsa ilgisiz gibi görünerek, oğlan korku, anlayış ve acımayla. Sonra oğlan gözlerini süvari bölüğü komutanına çevirdi, ona bir an için ölü gibi baktı ve sonunda kolunu kavrayan, ona eğilmiş yanıt bekleyen adama döndü; derin ve acılı bir iç çektikten sonra başını olumsuzca salladı... Zangoçun ahırındaki buzağının kımıltısını duyacak kadar sessizleşen kalabalık hafifçe dalgalanır gibi oldu ye yine donup kaldı...

Adam, kendisi korkmaya başlamasına ve parmağını Metelitsa'ya doğru sinirli sinirli sallayıp durmasına rağmen, yumuşakça "Korkma, budala korkma" dedi, "O değilse kim olabilir?... İtiraf et, itiraf et yoksa... Off, canın cehenneme!" Aniden bütün gücüyle oğlanın kolunu sarstı ve bıraktı. Sanki kendini affettirir gibi "O, Ekselans. Başka kim olabilir!" diye ünledi yüksek sesle ve şapkasını acizce ellerinde kırıp büktü. "Ama oğlan korkuyor. At eyerlenmiş, torbada da bir tabanca kılıfı varken başka kim olabilir... Gece ateşe doğru gelmiş. 'Atımı otlat' deyip köye fırlamış; oğlan hava kararana dek beklemiş de beklemiş, sonra atı getirdi. At eyerliydi ve kılıf da eyer torbasındaydı... Başka kim olabilir?"

Bütün bunların ne olduğunu anlamak için elinden gelen çabayı gösteren komutan, "Kim geldi? Ne kılıfı?" diye sordu. Adam, şapkasını daha büyük bir şaşkınlıkla bükmeye ve gene, durup kekeleyerek, çobanın o sabah eve yabancı ve eyerli ve eyer torbasında bir tabanca kılıfı olan bir atı nasıl getirdiğini anlattı.

Süvari bölüğü komutanı kelimelerin üstüne basarak, "Haa, hepsi bu, öyle mi?" dedi. "Ama itiraf etmek istemiyor?" Oğlana doğru başıyla işaret etti. "Pekâlâ, buraya getirin onu, kendi yöntemimizle soracağız ona..."

Oğlan arkadan itilince verandaya ulaştı ama çıkmaya tereddüt etti. Subay merdivenlerden koşarak indi ve onu, zayıf titreyen omuzlarından yakaladı ye oğlanın dehşete kapılmış suratına o delici, ürkütücü gözleriyle baktı...

Oğlan aniden çığlık atmaya, gözlerini döndürmeye başladı.

Kadınlardan biri kendini tutamayarak, "Buna ne denir?" diye yutkundu.

Ama o anda kıvrak, atik bir beden verandadan uçtu. Kalabalık sanki tek bir beden gibi kollarını sallayarak geriye kaydı; süvari bölüğü komutanının ayakları güçlü bir darbeyle yerden kesilmişti...

Yakışıklı subay, şaşkın, aptal ve kendisinin Metelitsa'ya ateş edebileceğini unutarak, elleri çaresizlikle açık, "Ateş edin! Neden bir şeyler yapmıyorsunuz?" diye haykırdı.

İnsanları atlarıyla iterek süvarilerden bazıları kalabalığa daldı. Metelitsa, düşmanının bedenini tüm ağırlığıyla yerde tutmaya çalışıyor ve boğazından yakalamaya çalışıyordu. Ama subay orman hayaleti gibi debeleniyordu; keçi derisinden pelerini yerde kara

kanatlar gibi yayılmış, bir eli kemerindeki revolverini bulmak için çılgınca aranıyordu. Sonunda kılıfı açmayı başardı ve Metelitsa tam boğazından yakaladığı sırada ona birkaç el ateş etti...

Hızla gelen Kazaklar, Metelitsa'yı bacaklarından sürüklerken, o hâlâ çimenleri pençeliyor, dişlerini gıcırdatıyor ve başını kaldırmaya çalışıyordu, ama çaresizlikle düştü ve toprağın üzerinde sürüklendi.

"Nekhitailo!" diye bağırdı yakışıklı subay. "Bölüğü topla!... Siz de gidecek misiniz?" diye sordu komutana incelikle, ama bakışlarıyla karşılaşmaktan çekindi.

"Evet."

"Komutanın atını getirin..."

Yarım saat sonra Kazak süvari bölüğü, savaş düzeniyle köyü terk etti ve Metelitsa'nın bir önceki gece geldiği yol boyunca tepelere doğru hızlandı.

Vsevolod İvanov

Vsevolod İvanov (1895-1963), Sibirya doğumludur. Gençliğini bu büyük memleketin kentlerinde ve köylerinde dolaşarak, sık sık iş değiştirerek - bakkal çıraklığı, gemicilik, bir gezginci oyuncular grubunun üyeliği, sirk artistliği ve mürettiplik yaparak- geçirdi. İç savaşta dövüştü ve devrimden sonraki ilk yıllarda, o sıralar Rus aydınlarını bir araya getirip örgütleyen Maksim Gorki'nin yol göstericiliğinde yazmaya başladı.

İvanov, Partizan Masalları'nı ve daha sonra, İç Savaşın önemli bir Kızıl Ordu komutanını anlatan Park homenko adlı romanını yayınladığı zaman geniş çapta tanındı. Moskova Sanat Tiyatrosu, İvanov'un hikâyelerinden yola çıkarak Zırhlı Tren 14-69 adlı oyunu sahneledi ve oyun o zamandan bu yana Sovyet klasik repertuvarında sağlam bir yer edindi.T Harfi adlı kısa Öykü, iç savaşta geçen bir olayı anlatmaktadır.

T Harfi

İvan Pankratov alışılmış kaygısız tavrıyla, hurufat kasasının başında ayakta öleceğini ve bedeninin dizgi odasından tıpkı bir prova baskının galeden alınması gibi tavana değil, duvara dönük taşınacağını yinelemekten hoşlanırdı. İş arkadaşları onu, bu kayıtsız davranışları, canlılığı, güzel kırlaşmış saçları ve bir de pembe yüzünü yara gibi boydan boya kesen ve bu adamın çok görmüş geçirmiş biri olduğunu gösteren o beş kırışıktan ötürü çok severlerdi...

İvan, görme yeteneğinin bozulmakta olduğunun çoktan farkındaydı, neşeli bulutlarıyla parlak gökyüzü artık o kadar parlak değildi ve akşamın grisi daha erken çöküyordu. Hurufat tezgâhından tiyatro biletleri basımına alınmıştı, ama gene de çok fazla hata yapıyordu. Onu, öbür dizgicilerin çevresinde prova alma ve kullanılmış hurufatı dağıtma görevine getirdiği zaman, idare özür diledi. Bu bile İvan'ın moralini bozmamıştı ve sadece, ellerinin herhalde yaşından dolayı titrediğini söyledi; gözleriyle ilgili hiçbir şey söylemedi, herhalde hayatı boyunca da birçok konuda suskun kalmıştı.

İşçi arkadaşları daima, iyimserliği ve duygulu ruhu nedeniyle ve bir de üzüldükleri için, o kullanılmış kalıplardaki hurufatı dağıtmaya başlamadan önce, hurufat kutularına siyah kâğıt parçaları koyarlardı. İvan o gün payına düşeni dağıtırdı ve ertesi sabah diğerleri kâğıdı kaldırıp harfleri doğru kutulara koyarlardı. Çünkü İvan o kadar körleşmişti ki harfler komşu kutulara gidiyordu "k", "1"ye gidiyordu örneğin. İvan basımevine yeni gelenlerden korkuyordu, onlara alışması güçtü, yüzleri mavi bir duman içinde kaybolur gibiydi...

Öykümüzün başladığı gün Mişka Blagoveşçenski, basımevinde çalışmaya başladı. Gençti, on altıdan fazla değil, ama geçmişinde zengin deneyler vardı. Kısa, evsiz barksız yaşamında Rusya'yı enine boyuna dolaşmış ve büyük kentlerin çoğunu görmüştü. Mişka çalışmaya geldiğinde, canı sıkkındı; dahası, kentte başmaşiler[11] ve Beyaz Muhafızlar'ın çölden yaklaştıkları söylentileri vardı. Onları, zalimliğiyle tanınan bir Kazak subayı, Ataman Kaşimirov'un yönettiği söyleniyordu. Mişka'ysa korkaktı, korkaklığıyla övünürdü onun için de kimse inanmazdı buna. Basımevine sabah erkenden geldi. Bir çırak şimdiden İvan Pankratov'un karışmış harflerini ayırıyor ve aşağılık görevinden dolayı yakınıyordu. Bu nedenle Mişka, İvan'ı hain bir kahkahayla selamladı. İvan, yumuşak ve güvenli adımlarla yürüdü, kapı ağzında durduğunda beyaz perçemi kapının üst eşiğine değiyordu.

Mizanpajcı Yerşov bir baskı makinasının arkasından Mişka'yı çağırdı ve öfkeli kaşlarını çatarak terebentin sıvalı yumruğunu oğlanın burnunun dibine dayadı. Mişka bundan sonra bir şey demedi ve İvan, diğerlerinin Mişka'nın konuşmasına izin vermediğini anladı.

İki hafta süren yağmurdan sonra, bulutların alçakta durduğu sıkıcı bir gündü. Kil, leş gibi çürük kokusu yayarak toprağın altından sızıyordu. Buharlı Volna Rsvolyutsii, Amu Derya boyunca kente doğru yavaşça hareket ediyor, Kızıl Ordu birliklerinden iki bölük, bazı sahra silahları ve savaş gereçleri taşıyordu. Gemi kente yardıma geliyordu, çünkü başmaşilerin çölden kente doğru ilerlediği söylenti falan değil, gerçekti. Gemi ağır ilerliyordu, çünkü Amu Derya kumlu çölün içinden akar ve sık sık yatak değiştirir, birçok kumlu tepesi ve sığlıkları vardır ve suları hızlı ve tehlikeli akar. Kum tepelerini gösteren şamandıralar vardı ama başmaşiler onları tahrip etmişti ve onlar yapmamış olsalar bile, zaten bekçilik edecek kimse de yoktu. Vapur her gece demir atıyor, her gece küfürler savruluyordu, çünkü askerler geminin akşamları da yol almasını istiyorlardı! Kendi açılarından haklıydılar; uyumak, hareket etmekten daha tehlikeliydi. Başmaşilerin düz altlı tekneleri,

[11] Ç.N: Orta Asya'da Sovyet iktidarına karşı savaşan haydut çeteleri. Başmaşi, Özbek dilinde zalim, haydut demektir

kamışların rüzgârdaki hışırtısından duyulamazdı. Gemideki bütün ışıklar kısılmıştı ve tayfalar silahlarını hazır tutuyorlardı. Sonunda askerlere, şehre on-on beş verstadan fazla kalmadığını söyleme zamanı geldi. Ama şiddetli bir yağmur yağmaya başladı, gökyüzü de tamamen kapanmıştı. Amu Derya'nın azgın suları her iki yandan da kahverengimsi sarı kum tepeleriyle kapanmıştı.

Tepelerden birinde, büyük, yapraksız ve üstünde bir kuzgun yuvası bulunan bir ağaç duruyordu. Gemiciler kıyıya çıktılar ve tepeye tırmandılar. Kuzgun, ağaca tırmanmalarına izin vermiyordu ve birkaç kez onlara saldırdı (ağacın altında genç kuzgunların besledikleri anlaşılan yavru kaplumbağaların kabukları duruyordu). Bir şimşek çaktı ve dikkatli bir gemici kuzguna ateş etti, silah sesi de gök gürültüsü içinde boğuldu, önlerinde çakılla kaplı, mavimsi kahverengi, uçsuz bucaksız bir düzlük uzanıyordu. Uzakta bazı mor tepeler görebiliyorlardı ama kente benzer hiçbir şey yoktu. Müretteb atın morali bozulmaya başlamıştı. Uzun süre hafiften tartıştılar, sonunda demir atmaya karar verdiler. Çürük kokusu kıyıdan onlara kadar geldi. Sıkı sıkı gerilmiş çapa zinciri, küçük vahşi dalgalarda titreşiyordu. Nehir, kirli sarı, ağır ve soğuk, aracı geçip gitti...

Kentte, Devrim Komitesi uzun süredir gemiyi bekliyordu ve yanaşacağı alan, iki gündür küçük kırmızı flamalarla süslenmişti (şimdiden solmaya başlamışlardı ve şiddetli yağmur bir kısmını parçalamıştı). Kentin yarısında Kazaklar yaşardı ve Devrim Komitesi bunlardan çoğunun başmaşiler ve Beyaz Muhafızlar'dan yana çıkmalarından korkuyordu ve kentin korunması için nüfusun geri kalanını seferber ettiği halde Kazaklara çağrı yapmaya çekiniyordu. Kazaklar yağmura rağmen tepeden tırnağa silahlı dolaşıyorlar, cepheden getirdikleri mızıkalarıyla çalıp söylüyorlardı; tüm bunlar tedirginliğin artmasına yarıyordu. Kentin dışında, çöl yakasındaki siperleri tutanlar sık sık kente bakıp gürültüleri sıkıntıyla dinliyorlardı. Çöl, karanlık ve nemliydi.

Daha uzakta, kentten yaklaşık yirmi versta uzakta başmaşiler, tepelerde ağaçları birbirine bağlayıp üzerine de at kilimleri ve eyer bezleri örterek kamp kurmuştu; bu barınaklarda uyuyorlardı, Ataman, General Kaşimirov da aralarında. Hemen hemen tüm Kızıl Kum Çölü'nü aşmışlardı, kent çok uzakta değildi ve onun ötesinde Amu Derya, Amu Derya'nın ötesinde de kutsal, mis kokulu Kiva!

Başmaşiler ve Ataman, nedense kentin güçlü olduğunu düşünüyorlardı! Sonunda bir Kırgız uyanki[12], Kiya'dan Buhara'ya gitmekte olan gezginci bir âşık yakaladılar; bu âşık onlara Rusların son üç gündür Amu Derya sularında oyalandıklarını ve türkülerle bile tariflenemez bir güç sahibi olduklarını ve büyük titanlar olduklarını söyledi; bu noktada Ataman Kaşimirov, âşığı ağzından vurdu. Ve başmaşiler, uyanki'nin kendilerine casus olarak gönderildiğine karar verdiler; ıslak kamçılar şakladı ve nalların şakırtısı duyuldu. Başmaşiler, kente doğru at koşturuyorlardı.

Kentte, gerçekten de sel gibi boşanan yağmur altında ve sulu çamur içinde siper kazılıyordu. Volna Revolyutsii gemisinin kentten on beş versta kadar uzakta demir attığı gece, gemi aniden bir sallandı. Uyku sersemi mürettebat ateş etmek üzereydi ki, çevresindeki su şıpırtılarının kesildiğini fark ettiler. Ve askerler, ertesi sabah yağmurun ardından, nehrin, gemiden iki yüz yarda kadar uzağa hareket ettiğini gördüler. Gemi, nehir yatağının çamuru üzerine hantal hantal tünemişti. Askerler diz boyu çamur içinde bir sandalı nehre çektiler. Her yandan, siyah ve kaygan, yaşlı ağaç kütükleri fırlıyordu. Kaçmaya vakit bulamayan büyük balıklar, yağmurda küçük su birikintileri içinde sürünüyorlardı. Askerler kente doğru kürek çektiler ve orada Devrim Komitesi daha hızlı bir seferberlik emri verdi ve kazma kürek buldu.

Askerler acemice çöktüler ve gemiye su taşıyacak bir kanal açmak için yürüyüşe geçtiler. Hâlâ alçak ve gri bulutlarla yağmur çiseliyordu...

Basımevi soğuk, hurufat yapışkandı, çünkü yıkayacak bir şey yoktu, ne terebentin, ne de kerosin mürekkep kurumuştu ve baskı makinasındaki kalıplar kâğıtlarda hiçbir iz bırakmadan dizginin üzerinden geçiyordu. Baskıcılar kanal kazmak için seferber edilmişti ve geride sadece İvan Pankratov'la Mişka kalmıştı.

İvan, elleri arkasında, her zamanki gibi canlı, hurufat kutuları arasında bir ileri bir geri dolaşıyor, yürüdükçe öksürüp ilginç bir hikâye hatırladığı ama anlatabilecek kimse olmadığı için üzüntü duyuyordu. Mişka seferberlikten kaçmak için köprücük kemiğinin üstünü bir çiviyle yarmıştı ve topallayıp küfrediyordu; camların

12 Halk şairi, âşık.

top atışıyla kırılmaması için pencerelere çapraz olarak yapıştırılacak ince kâğıt şeritler kesiyordu. İvan Pankratov ileri geri dolanıyordu, pencere camlarına bakıyor ve çoktan temizlenmiş olmaları gerektiğini, içeri hiç ışık geçirmediklerini söylüyordu. Mişka cevabı yapıştırdı; onlar daha bu sabah temizlenmişti, sonra da yağmur yıkamıştı. Yaşlı adam zar zor gördüğü pencereleri dertsiz bir bakışla seyretmeyi sürdürdü öylece. Aniden kentin askeri kumandanı Tulumbayev belirdi. Kambur duruşlu, kararlı görünüşlü bir adam olan Tulumbayev, düzgün bir el yazısıyla kaplanmış bir kâğıt tutuyordu; General Kaşimirov'un yönettiği başmaşiler ve Ataman'ın kendi kuvvetlerinin çölden kente doğru ilerledikleri ve bir buçuk- iki saat içinde siperlere varacaklarını haber aldıklarını söyledi. Devrim Komitesi, basım işçileri kentin kaderinin onların elinde olduğunu haber veriyordu. Kazak kulübünde bir toplantı çağrısı yapılmıştı, ama Kazaklar tüm kente bir bildiri dağıtılmadan gelmeyeceklerdi; bu bildiri Kazaklarla Türkmenlere otlak ve meralarda eşit haklar tanıyan, merkezden gelmiş bir telgraf metnini içeriyordu. Gidip basımcıları geri getirmeye vakit yoktu. Gönderecek kimse de yoktu; anında karar verip yapmak zorundaydılar! Tulumbayev, yaşlı basımcıya bildirinin orijinalini verdi.

"Ne zaman almaya geleyim?" diye sordu.

"Kırk dakika, sonra!" diye yanıtladı İvan Pankratov.

Kumandan onunla el sıkıştı, şapkasının tepesine dokundu ve her hareketinde kararlılık ortaya koyarak hızla uzaklaştı. Dışarıda hâlâ yağmur çiseliyordu, ortalık sessiz gibiydi ama kentte kargaşa başlıyordu; makinalı tüfekleri nereye götüreceklerini bilemiyorlardı. Yürütme Komitesinin binasına mı yoksa kent dışındaki siperlere mi? Yollarda karşıdan karşıya teller konmuştu.

İvan Pankratov elinde bildiriyle duruyor, üzerinde paralel çizgiler olan gri bir tabaka kâğıt görüyordu. Boynu tarif edilmez biçimde ağrıyordu ve şakaklarında keskin bir sızı vardı; o kadar keskin ki, döndüğü zaman canı yanıyordu. Mişka, önünde ağlaşarak dolanıp duruyordu ve kendi ağlamasından korkarak ayağını yere vurmaya başladı. Hep dizgi yapabileceğini sanan şu yaşlı şeytan yüzünden vurulmak istemediğini haykırdı. Bu zanaatla ilgili bir şeyler öğrenmemiş olduğuna üzülüyordu -bu yüzden acı çekiyordu- keşke kutularında duran hurufat takımı hakkında bir şeyler

bilebilseydi! Mişka öfkeyle soluyarak İvan Pankratov'u kolundan yakaladı, o uzun ve güçlü kolundan. Yaşlı adamı hurufat kasasına yöneltti, karşısına geçmek için masanın çevresinde koştu, dirseklerini mürekkep lekeli tahtaya dayadı, sonra üzerine abandı.

"Senin yüzünden vurulacağız! Kendi adamlarımız vuracak bizi... Diz şunu!"

Kâğıt, İvan'ın elinde dürülmüştü. Yazının satırları görünmez olmuştu. Birden, kısa süre önce ölen yaşlı karısını hatırladı. Kadın son nefesinde ona acıyarak bakmıştı: "Sen İvan Pankratov" demişti, "Sen bir at sineği gibisin; bir kuş gibi uçarsın, öküz gibi böğürürsün." Daha söyleyecekti, ama yaşlar gözlerini doldurmuştu. O sırada İvan o gözyaşlarına gerçekten şaşırmış ve onların, yaşlı kadının ölmek istemediği, yaşamdan ayrılmaktan üzüntü duyduğu anlamına geldiğini düşünmüştü. Ama şimdi, elinde göremediği bir yazıyla öylece dururken, uzun süredir kendini aldatmakta olduğunu, diğerlerinin de onu aldattığını ve kendisi için üzüntü duyduklarını anladı. Duyduğu birçok konuşma parçasının anlamlarını kavradı ve neden her zaman dağıtılacak o kadar az hurufat olduğunu ve dizgicilerin, kendisine, İvan Pankratov'a neden çok az iş verdiklerini ve dinlenebileceğini, hatta eve bile gidebileceğini neden söylediklerini anladı. İvan Pankratov, bazı bazı dışarı çıkmış, rahat ve değerli bir yaşlılığın tadını çıkardığını düşünerek kentte yürümüştü. Ve şimdi onu, o çenebazı ve övünme budalasını yok yere basımevinde tuttukları, onun yerine çalışarak onu doyurdukları ortaya çıkmıştı... Şimdi de çaresizliği yüzünden, onun yüzünden... Yüreği yorgun yorgun çarpıyordu. Kentin, onun yüzünden düşmesine izin verilemezdi kuşkusuz!

Mişka, bağırmayı sürdürüyordu.

"Haydi diz şunu!.." Mişka'nın küfürlerinin sınırı yoktu.

İvan Pankratov, hurufat kasasındaki yukarıdan üçüncü kutuyu çılgınca çekti. Masa şöyle bir sallandı. İvan cetvelini bildirinin enlemesine yerleştirdi ve hurufat kutusunu şangırtıyla aşağı çekti. Hemen 'T' harfini seçti. Tüm bildiriler T harfiyle başlardı, ama o sırada ona o harfi değil de başka birini, ya ondan öncekini ya da sonrakini almış gibi geldi. Harfe baktı. Soğuk, ağır ve bulanıktı, sanki tümüyle aşınmış, silinmiş gibiydi. Çaresizlikle pencereye baktı, ama o da pembe bir örümcek ağıyla kaplanmış gibiydi.

Harfi gözlerine daha yaklaştırdı. Harfin belirsiz ve okunmaz hatları parmakları arasında parlıyordu; onları çevreleyen bulanıklık arasında garip bir biçimde düzgün ve aşınmamış duruyorlardı. Ama bunun hangi harf olduğunu söyleyemiyordu; kesin olarak hiçbir fikri yoktu!... Cetvel elinde titriyordu.

Fikri yok mu? Bu, yapabileceği hiçbir şey olmadığı anlamına gelirdi, bir basımcı, yaşlı bir işçi, o, sosyalist devrimi savunan işçi sınıfına ve yoksul köylülere hiçbir biçimde yardım edemiyordu... Onun, yaşlı bir işçinin harfleri görmek için yeterince güç toparlayamaması mümkün müydü? Birçok Sovyet insanının kaderinin belirlendiği şu dakikalarda herhangi bir şey yapmaktan aciz olması mümkün müydü? Gerçekten bu kadar isteksiz mi olmuştu? Bu olamazdı, olmamalıydı!

Beyni, hummalı bir biçimde çalışıyordu. Ayak parmaklarında bir titreme duydu. Başı yanıyordu. Boğazı kurumuştu. Görevini yapacaktı, bir biçimde becerecekti ve harfleri görmesini sağlayacaktı!

O sırada birden beyninde bir şimşek çakar gibi oldu. Yaratıcı çabanın keyfi birden sırtını doğrulttu. Gözlerinden yaşlar boşandı ve bu yaşlar, sanki onları perdeleyen sisi silip süpürdü. Hurufat kutusunu ve harfleri apaçık görebiliyordu...

"Tavarişi!" (Yoldaşlar!). Bu, elindeki en büyük hurufatı kullanarak cetveline dizeceği ilk sözcüktü.

Avucunda tuttuğu harf, şimdi parmaklarına geri dönmüştü; parmakları esnekleşmişti ve şimdi onlara bakarken uzun süredir kırışıklıkları fark etmediğini anladı. Ama şimdi kırışıklıkları düşünmeye zaman yoktu. İyi göremediği sırada, öbür kutudan 'T' yerine 'S' harfini çıkarmıştı. 'S' yi kutusuna attı.

"Yanlıştı" dedi. 'T' harfini, sonra 'A'yı, sonra 'V'yi parmaklarıyla sıkıca yakalarken eli hurufat kutusuyla cetvel arasında bir yarım daire çiziyordu...

Mişka ağır ağır hurufat kasasından uzaklaştı; korkuyla odanın içine bakındı, nedendir bilinmez, saçlarını düzeltti ve dizgiyi İvan'ın galesinden çıkarmak için kalıbı hazırlamaya başladı, kalıp dizgiyle birlikte baskı makinasına yerleştirilince baskı başlayabilirdi. Mişka önce bulabildiği en temiz kalıbı çıkardı, sonra küstahlaştı ve kötü kötü göz kırptı kendi kendine. Bu ihtiyarın tembelin biri olduğunu biliyorum, der gibiydi, onları hep aldatıyordu. Böylece

en pis ve paslı kalıbı seçti. İvan Pankratov hâlâ olağanüstü keyifli hatta bu keyiften sızı duyarak (göğsünde keskin bir ağrı vardı ve şakakları zonkluyordu) telaş içinde galeye bir dizgi cetvelinin ardından diğerini atıyordu. Bir sözcük atladığını sandı, kontrol etti, metni yeniden okudu ve her şeyin tamam olduğunu gördü. Yeniden cetvele harf koymaya başladı ve gene çok önemli bir sözcüğü atlamış gibi geldi. Tükürdü, dizgiyi galenin içinde bağladı ve merdane, dizginin üzerinden geçsin ve mürekkeplesin diye el pedalına koydu ve kolu sıktı. Elleri sırılsıklamdı, yüzünden buhar çıkıyordu.

"Haydi!" diye bağırdı Mişka, makinaya bir tabaka duvar kâğıdı koyarak (Bildiri basmak için sadece duvar kağıtları vardı).

İvan Pankratov kendi dizgisinin prova baskısını gördü kaç yıl sonra, ilk kez. Ama anılara vakti yoktu, çünkü Mişka bağırıyordu.

"Tashihlere bak İvan amca!"

Bir yanlış buldu. 'T' yerine 'E' ve bir cımbızla değiştirmek istedi, ama birdenbire cımbızın keskin ucunu göremedi; el pedalının manivelası gözünden silindi, önce parmakları, sonra kolu yeniden uyuşmaya başladı. Cımbızı düşürdü ve soluyarak pedalın manivelasını sıkı sıkı yakaladı ve odaya bakındı. Artık oda falan yoktu. Tüm dünyası, donuk, kırmızımtırak bir sisti.

"Kâğıdı koy Mişka" dedi.

Mişka ıslık çaldı ve makinayı çalıştırmasını söyledi. Kısa bir süre sonra bazı askerler bildiriler için koşarak basımevine geldiler, kendileri için bir tane almayı unutarak hepsini -yetmiş kopya- onlara teslim ettiler. Yarım saat sonra Kazaklar siperleri doldurdu. Makinalı tüfekler çöle çevrildi. Başmaşiler bozguna uğratıldı. Ve beş saat sonra gemi, yeni açılan kanaldan Amu Derya'ya ulaştı. Tüm kent gemiyi sevinçle karşıladı. İnsanlar İvan Pankratov'u kollarından tuttular ve gemiyi karşılamaya götürdüler (Onu nasıl ve neden götürdüklerini fark etmedi). Kazaklar hep birlikte ve adeta övünmeli bir "Hurra!" çektiler gemiye, yağmur hâlâ yağıyor ve minik damlalar İvan'ın yüzüne düşüyordu...

Biri, "Ne kadar büyük bir gemi olduğunu görüyor musun?" diye sordu.

Gözlerinin önünde, ortasında pırıltılı bir daire - güneş olan sonsuz - bir sis denizi uzanmasına rağmen, "Evet, görüyorum" diye yanıtladı.

Abdulla Kahhar

Gezginci bir demircinin oğlu olan Abdulla Kahhar, 1907'de Özbekistan'ın en eski kentlerinden biri olan Kokand'da doğdu. Çocukluğunu, bir *kuçmançi* bir serseri olan babasının iş aradığı Fergana Vadisi'ndeki çeşitli köylerde geçirdi. Abdulla, babasından daha şanslıydı, çünkü "Gelecek" diye büyülü bir adı olan ilk Sovyet köy okulu ona yeni bir yaşamın yolunu açtı. Yazıları ilk kez 1925'te yayınlandı, daha sonra gazetelerde çalıştı, Sovyet Edebiyatı dergisinde öyküleri yayınlandı ve birkaç yıl Özbek Yazarlar Birliği'nin başkanı oldu.

Öyküleri, Sovyetler Birliği'nin birçok diline çevrilmiştir.

Abdulla Kahhar, Gorki, Puşkin, Gogol'ün eserleri ve Lev Tolstoy'un büyük destanı Savaş ve Barış çevirileriyle de ünlüdür. SSCB ve Özbek Cumhuriyeti edebiyat ödülleri almıştır.

Körü İyi Eden

Bu, sen olabilir misin Molla Umar?
Avcı oklarının beklediği, sen misin?
Eski bir şarkıdan

Ve öylece bekledi ölümü Ahmad Pehlivan. Belki de ölüm Ahmad Pehlivan'ı bekledi demek daha doğru olur... Öbür dünyaya taşınmaya en ufak bir isteği yoktu, ama bir koyun gibi bağlanıp, infazı yerine getirme emri verilmiş uşakla yan yana konmuşken, nasıl bir yana "Evet" öte yana "Hayır" diye haykırabilirdi?

Cellat kısa ama tıknaz bir gençti. İttirdiği zaman, Pehlivan ince uzun bir saz gibi sallandı ve arkasında bağlanmış kollarını altında ezerek geriye yuvarlandı.

Cellat sert bir tekmeyle, Pehlivan'ı ayağa kalkmaya zorladı.

Pehlivan ayağa kalkarken kırılan, burkulan bir şey olup olmadığını anlamak için omuzlarını hareket ettirdi. Ama birden ve ani bir boyun eğişle, artık kırıkların ve burkulmaların onun için bir anlamı olmadığını hatırladı.

Cellat, Pehlivan'ı bir kez daha dürttü, bu kez daha hafif ve Pehlivan kendini, dosdoğru çetenin başı tek gözlü Kurbaşi'nin[13] son derece yağlı, çizgili giysiler içinde ve minderler arasında yattığı toprak çıkıntının önüne getiren birkaç adım attı, daha doğrusu yuvarlandı. Kurbaşi'nin sağında, dini kılavuzları olan kambur bir ulem[14], solunda sarı suratlı Hintli doktor -tabib - oturuyordu, bu

13 Ç.N: Çete reisi.

14 Ç.N: Ulema.

arada, arkasında da evin sahibi kendine bir yer bulmuştu. Bu, küçük, kıpır kıpır, tokmak gibi bir adamdı.

Kurbaşi koca bir tabak pilavı henüz bitirmişti ve çiçek bozuğu yanaklarında yağ lekeleri parlıyor, sık, taranmamış sakalında pirinç taneleri beyaz beyaz görünüyordu. Başka bir zaman, ondan gelecek tek bir vahşi bakış, en korkusuz adamın bile içine korku düşürmeye yeterdi, ama o anda yağlı tokluk göbeğini ağırlaştırmışken, gevşek ve isteksizdi. Büyük bir çabayla uyuşuk bir hiddeti ayaklandırmaya çalıştığı ağır bedeninin tüm kaslarını, uyku yakalamaya başlıyordu.

Kurbaşi, o anda hiçbir şey göremeyen tek gözünü çok büyük bir güçlükle açarak ciğerlerini havayla doldurdu ve tüm gücüyle haykırdı:

"Cehennem kaçkını! Suç ortaklarının ismi için daha ne kadar beklememiz gerekiyor?"

Ahmad Pehlivan suskunluğunu sürdürdü. Şimdiye kadar söylemiş olduklarına en ufak bir şey ekleyebilir miydi? İsmail Efendi'yi öldürmüştü elbette, ama suç ortakları falan yoktu, balta hariç.

Kurbaşi, İsmail'i baş teğmeni olarak görürdü ve gerçekten de Efendi, akbabanın sağ koluydu. Alkar Mazar yakınlarında, kızıl yıldızlı bir süvarinin kurşunu İsmail Efendi'nin göğsüne saplandığında, Kurbaşi onu çarpışmanın göbeğinden çekip çıkarmış ve eyerine atıp dörtnala dağlara gitmişti. Takip o kadar ateşli olmasaydı, Kurbaşi sadık teğmeninin yaralarını sarardı, ama yüksek, sivri miğferlerinde kızıl yıldızlar olan atlılar kaçakları öyle inatla izlemişlerdi ki, durmak bir an için bile söz konusu olamazdı.

Kurbaşi, atlılarının yarısını yitirerek Ahmad Pehlivan'ın yaşadığı dağ köyüne vardığında, geceydi. Efendi cömertçe kan kaybediyor ve kendisini daha öteye götürmemelerini, güvenilir bir adamın evinde bırakmalarını istiyordu.

O köyde Kurbaşi'nin içten içe güvendiği iki ya da üç taraftarı vardı. Ama Efendi bunlardan hiçbirinin evine yerleştirilemezdi, çünkü onlar beydiler ve Kurbaşi kızıl yıldızlı askerlerin o sıralar tedbirli olmak için tüm varsıl ve saygın beylere son derece sert davrandığını çok iyi biliyordu. Kurbaşi aklını kullanarak Efendi için en güvenilir sığınağın yoksul bir adamın evi olacağını düşündü ve ölmekte olan adamı, Pehlivan'ın acınacak evinde bırakmaya karar verdi.

Ahmad Pehlivan, Efendi'yi hemen Kurbaşi'nin kucağından aldı ve yaralı adama sadece bakmaya değil ona pürüzsüz bir istirahat sağlamaya da söz verdi. Kurbaşi ve adamları, gecenin yoğun sessizliğinde daha emin bir yere giderken, Pehlivan, at nallarının dıgıdıkları bile bitmeden sözünü tuttu.

Ahmad Pehlivan, Efendi'nin iyileşmesini ya da ölmesini beklemedi: Kurbaşi'nin dönüp arkadaşını götürmesinden korkarak, yaralı adamı ağır bir balta darbesiyle rahatlattı, sonsuza dek rahatlattı onu.

Efendi'nin gövdesi derin bir çukura gömüldükten otuz yedi gün sonra, Pehlivan'ın yaptığını bir köy beyinden öğrenen Kurbaşi, Ahmad'ı yakaladı ve bağladı ve onu bir çuval gibi eyerine attı. Pehlivan, Efendi'nin ölümünden tam kırk gün sonra haydut çetesinin reisi Kurbaşi'nin dostu ve sadık teğmeninin kan borcunu ödemek için, iki gün boyunca bu biçimde at üstünde sarsılarak yolculuk etti.

Şimdi, düşmanla yüz yüze duruyor ve kararını bekliyordu.

Ama Kurbaşi konuşmadı, çünkü şiddetini sonuna dek kızıştırmak için uygulamak zorunda kaldığı gerilim tüm gücünü alıp götürmüştü. Uykuya yenik düşerek başını göğsüne düşürdü ve horultuları, kambur Ulem'in, sarı suratlı Tabib'in ve küçük, tokmağımsı ihtiyarın kulaklarına ulaştı.

Çıkıntıda otururlarken, Ulem, Tabib ve kıpırtılı ihtiyar, cellatla ve bu yıpratıcı bekleyişten bezen tutsakla göz göze gelmemeye çalışarak, dehşetle birbirlerine bakıyorlardı.

Ve o sırada Ulem, Kurbaşi'yi dürtmek için yeterince cesaret topladı. Kurbaşi titredi ve başını geriye attı, gökyüzüne baktı ve günbatımında pis köylülerle bazı hesaplarının çoktandır halledilmeden bırakıldığı civar köylerden birine atlılarını saldırtması gerektiğini hatırladı. Güneş alçalmıştı bile ve Kurbaşi'nin, bu alçağın sonunu getirme zamanı olarak kararlaştırdığı günbatımına iki ya da üç saatten fazla zaman kalmamıştı. Kurt gibi parlayan tek gözü Pehlivan'a çakılıydı.

Pehlivan, onun tehditkâr bakışını gözünü kırpmadan karşıladı ve yorgun ama çok kararlı gözlerini indirmedi.

Kurbaşi, gövdesini azgınca öne savurarak sesinin tüm gücüyle haykırdı:

"İğrenç kâfir! Celladın değil, senin sırtında bir, belki de iki hayatın olduğunun farkında mısın?"

Pehlivan, arkasındaki şiş parmaklarını kastı ve dosdoğru Kurbaşi'nin suratına baktı.

"Prensim!" diye inledi. "Her şeyi söyledim ve söyleyeceğim bir şey kalmadı. Efendi yoksul insanları öldürdü, ben onu öldürdüm, şimdi de siz beni öldüreceksiniz... Ama, hayatıma son verilmeden önce, Allah katında beğeni kazanacak bir şey yapmak istiyorum, ki Allah belki..."

"Sersem salak seni!" diye çınladı Kurbaşi, "Boş yere kutsal adı ağzına alayım deme!"

Pehlivan üzgünce gülümseyerek, "Günaha girmeyi aklıma bile getirmedim" dedi. "Hayır prens, son saatimde başka şeyler düşünmeliyim. Size tevazuyla yakarıyorum prens, Allah'ı sevindirecek, size de yararı olacak bir iş yapmama izin verin akıllı prens!"

Kurbaşi hiddetle, "Senin bana ne yararın dokunabilir ki?" diye gürledi.

"Prensim" dedi Pehlivan, "Siz bir aslan kadar güçlüsünüz ve ben, bir arı kadar güçsüzüm. Ama aslanın arıyı ihmal ettiği zaman neredeyse yok olduğunu bilmez misiniz? Beni hor görmeyin yüce prens, ben de size bir sır vereyim."

Kurbaşi'nin yüzü bir gazap, ya da bir kahkaha sancısıyla kasıldı ama bu kasılmayı bastırdı ve bir esnemeye çevirdi. Kurbaşi konuşmayı sürdürmeye isteksiz olduğunu belli etti ve öfkeli bir sesle parladı.

"Ben senin içini okurum köpek!"

Pehlivan inatla, "Şimdi beni bir gözünüzle görebiliyorsunuz, oysa ikisiyle de görebilirsiniz!" diye karşı çıktı, ama Kurbaşi'nin gözlerindeki öfke ve şaşkınlığı görünce hafifçe ekledi: "Prensim, sol gözünüz içine dökülen kara su yüzünden ışıktan yoksun kalmış. Ama ben, görmeyen gözünüze ışığı getirebilirim, çünkü ben körleri iyi etmenin sırrını biliyorum."

Özbek dilini tam olarak anlamayan Hintli Tabib, "iyileştirme" sözcüğünü duyunca birden hallendi ve Ulem'e esirin ne dediğini sordu. Ulem, Özbekçesini birkaç Arapça sözcük serperek çeşnilendirip söylenenin ne anlama geldiğini açıkladı ve Tabib kayıtsızlığı bir kenara bırakarak Pehlivan'a büyük bir ilgiyle baktı.

"Yalan söylüyor kuşkusuz" diye düşündü, ama hemen kendi kuşkularından kuşku duydu ve kendi kendine sertçe sordu: "Ya bu adamın büyük yalanı bir nebze gerçeklik taşıyorsa?"

Kurbaşi birden Tabib'e döndü.

Tabibe dedi ki: "Bu alçak herifin sırrını sana armağan edeceğim. Seni, haftada üç kez, şeytanın bir günahkârı titrettiği gibi titreten hastalığı kendi bedeninden atamadığına göre, sen iyileştirme sanatı hakkında pek bir şey bilmiyorsun. Bu körleri iyileştirme sırrını öğren, olur da sanatını daha da yüceltmene yardım eder!"

Kurbaşi kahkahalarla kükredi ve evin o kıpır kıpır, küçümencik sahibinin tam zamanında yerleştirdiği minderlere sırtüstü uzandı. Muhteşem göbeği öyle azgınca kabarıyordu ki, bu minderler olmasaydı Kurbaşi belki de gülmekten patlayacaktı. Kurbaşi'nin ani neşesi diğerlerine de bulaştı ve asık suratlı Ulem bile bir tebessümü önleyemezken, tokmağa benzeyen küçük ihtiyarın otuz iki dişi ortadaydı. Bir tek Tabib bu beklenmedik cümbüşe katılmadı.

Sonunda Kurbaşi sakinleşti.

Soluk alması düzelince, "Ben bu sersemin hikâyelerini dinlemekten bıktım!" dedi. "Onla sen konuş Tabib"

Kurbaşi kendini minderlerin üzerinde rahatlattı. Terlemiş yüzünü bir mendille sildi ve kötü bir yan bakışla:

"Mesele, kedinin yakaladığı fareyi hemen öldürmemesi, onla önce oynamasıysa... Biz de biraz oynayabiliriz değil mi Tabib?"

Tabib yanıt olarak başını salladı ve Pehlivan'a döndü.

"Kör bir adamı iyileştirmeyi başardın mı hiç?" diye sordu ciddi ciddi.

"Hayır" diye yanıtladı Ahmad Pehlivan. "Ben kendim kimseyi iyi etmedim ama yaşlı hocam bir kez bir adama ışığı geri verdi. Kör adam gördü ama yaşlı adam kendi kör oldu ve öldü."

"O niye öldü?"

"Öldü, çünkü ışığını kör bir adama vermişti."

Ahmad Pehlivan uyuşmuş parmaklarını gene burktu ve sakin sakin ekledi:

"Ben de ışığımı prensin kör gözüne verince kör olacağım."

Tabib, yanıtından en ufak bir şaşkınlık duymamış gibi davrandı ve daha da ciddi sordu:

"Hocanın adı neydi?"

Pehlivan, onun, Ahmad Pehlivan'ın, bir yarayı gerçekten iyileştirebileceğini herkes gördükten sonra hocasının adını vereceğini söyledi.

Tabib gene kafasını salladı ve düşünceye daldı. İyileştirme sanatı hakkında bir şeyler bilmekle birlikte, bilgiden çok batıl itikatla doluydu.

Pehlivan'ın kendisine anlattıklarının olanaksız, hatta canavarca olduğunu düşünüyordu, ama çok eskiden, hep doğada olanaklı ve olanaksız arasına bir çizgi çekilemeyeceğini savunan hocalarından duyduğu öğütleri anımsadı. Yalnızca şu beyinsiz Kurbaşi kadar cahil bir adam kendi sıtmasını iyi edemeyen bir Tabib'le alay edebilirdi. En büyük hekimler bile hastalık karşısında çaresizlikle diz çöküyorlardı. Ama (tabîbliğe-ç.) kabul edilmiş insanlardan saklananın kabul edilmeyenlere açıklanması olası mıydı?

Tabib, Pehlivan'a baktı ve ani bir karar verdi: Sonucu ne olursa olsun bu olanağın kaçmasına izin vermeyecekti.

Kendine yabancı bir dilde duraksamalarla konuşarak, Pehlivan'a, Kurbaşi'yi tedavi etmek için hangi ilaçlara ve otlara ihtiyacı olacağını sordu.

Pehlivan, altı tane unutmabeni çiçeği, iki tane hurma, bir yumurta, bir kaşık dolusu bal ve bir tutam karaman kimyonu tohumuna ihtiyacı olduğunu söyledi. Kıpırtılı ihtiyarda, o eviyle övünen beyde, unutmabeniler dışında istenen her şey vardı ve atlılardan biri de unutmabenileri bulmaya yollanmıştı.

"İhtiyacın olan başka bir şey var mı?" diye sordu Tabib.

"Evet" diye yanıtladı Pehlivan, "bakır bir çaydanlık ve bir mum."

Yaşlı adam bunları getirdi ve Pehlivan, mumun, Kurbaşi'nin kör gözünden aksi bir yöne yerleştirilmesini istedi; çaydanlığın ateşe konmasını ve içine iki çay bardağı su dökülmesini emretti.

Bunların hepsi yapıldı.

Su çaydanlıkta kaynayınca, Pehlivan Tabib'den balı içinde eritmesini, yumurtayı akıtmasını, sonra da hurmaları ve kimyonları atmasını istedi.

Tabib, uyanık gözlerini Pehlivan'dan ayırmıyordu. İşlemlerin sırasını hatırlamaya çalışıyor, ama bu arada kuşkular içinde kıvranıyordu.

"Şu adam, sırra sahip öldüğünü bir kanıtlasa!" diye düşünüyor ve buradan yola çıkarak, büyük sır kendi malı olduğunda ona sağlayacağı yararları saymaya başlıyordu. Önce, artık Kurbaşi'nin emrinde çalışmaya ihtiyacı olmayacaktı ve başka birinin hançeri ya da kurşununun yardımı olmadan, zehrin ani etkisiyle onun hakkından gelecekti. Hem, Hindistan'daki herhangi bir kent böyle büyük bir sırrın sahibine kapılarını açmakla kendini şanslı bulacakken ne diye bir haydut çetesinin bu acımasız reisinin merhametine sığınsındı? Hem, başka tabiblerin alçakça entrikalarıyla bir şarlatan ve cahil olarak sürüldüğü, doğduğu kente dönebilirdi. Şimdi tüm bu ünsüz ve kıskanç Tabib'le ilgili ne diyeceklerdi, ya çok okumuş hekimler ne diyeceklerdi ve güçlü, ünlü, dünyanın görüp geçirdiği en büyük tabib olarak geri döndüğünü görünce, utanmaz gözlerini nereye gizleyeceklerdi?

Çaydanlıktan yükselen mavi buhar huzmelerini seyrederken Hintli Tabib'in düşünceleri bu biçimde ya da bunun gibi akıp gidiyordu.

Pehlivan da çaydanlığı seyrediyordu.

Mavi duman kıvrılmaya başlayıp beyaza dönüştüğünde, Pehlivan adamlara çaydanlığı kaldırmalarını ve hiç su değmemiş taşlar getirmelerini emretti.

Komşu köye yapılacak akını başlatmadan önce atlılarını, onun onların kurbaşisinin eğlendirici ama kanlı bir numarayla sona erdireceği bir gösteriyle heyecanlandırması gerektiğini birdenbire fark eden Kurbaşi "taşları getirin" diye emretti.

Atlılardan üçü, giysilerinin etekleri içinde taşları getirdiler ve Ahmad Pehlivan'ın ayakları dibine yığdılar.

O, her taşın ayrı ayrı kendisine gösterilmesini istedi ve en sonunda üç-üç buçuk kilo ağırlığında bir taş seçti.

"Bu taşa suyun hiç değmediğinden emin değilim" dedi ve tahta bir sabanın demiri biçimini alıncaya kadar taşı şekillendirmelerini emretti.

"Ne diyorsa yapın!" diye emretti Kurbaşi ve güçlü, genç bir atlı değirmen taşlarını düzeltmekte kullanılanlar gibi bir çekiçle çalışmaya koyuldu.

Pehlivan sonra tabibe döndü.

"Hekim," dedi, "şimdi de insan kanına ihtiyacım var!"

"Nereden bulabilirim?" diye sordu Tabib kaygılı bir sesle ve Kurbaşi'ye baktı.

Öbürü, ısrarla Pehlivan'ı seyrediyordu.

"Size kanı ben vereceğim!" dedi Pehlivan, Kurbaşi'ye dönerek, "Prens, celladın parmağını budaması için emir verin" diye ekledi.

Geniş avlu boyunca boğuk nidalar yuvarlandı, sonra kesildi.

Kurbaşi, parmaklarını kıvırcık sakalında gezdirdi, sonra da yüksek sesle düşünür gibi:

"O durumda ellerini çözmemiz gerekecek!" dedi.

"Ne! Bundan korkuyor musunuz prens?" diye sordu Pehlivan ve küstahça suratına baktı.

Parmaklar sakalı yakaladı, çekiştirdi ve Kurbaşi' nin yanakları kızardı, bu da çiçek bozuklarını daha belirginleştirdi.

"Çözün domuzu!" diye haykırdı Kurbaşi. "Çözün şu domuzu! Adamlarımdan ikisi yalın kılıç her iki yanında dursunlar! Ve sen, cellat, kılıcını kınından çıkar ve onu iyi izle!"

Kınından çıkmış kılıçlarıyla üç adam Pehlivan'ı çevrelediler; ip, bir bıçakla kesilerek yere düştü. Pehlivan kollarını kaldırdı ve ellerini başının üzerinde salladı.

Bileklerindeki kızarıklıkları ovalayarak, "Bir kütük ve küçük bir tas getirin!" diye emretti.

Kütüğü getirdiler ve Pehlivan işaretle nereye koyacaklarını söyledi.

"Hazırlan cellat!" dedi hafifçe. "Ben 'Kes!' diye bağırdığımda kesmek zorundasın!"

Cellat anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı.

"Hekim!" diye seslendi Tabib'e Pehlivan. "Burada dur ve şu tası tut!"

Tabib çıkıntıdan indi, taşı tuttu ve söylenen yerde durdu.

Pehlivan diz çöktü, sol elinin dört parmağını avucuna kıvırdı, küçük parmağını açık bıraktı ve kütüğe yerleştirdi.

Kıpırtılı ihtiyarın evinin ve avlusunun her yanında sessizlik öyle yoğundu ki, geçen bir kelebeğin kanat çırpışları rahatlıkla duyulabilirdi.

Kambur Ulem birden bayılır gibi oldu, solgunlaştı ve yüzünü elleriyle kapadı. Mümkündür ki "Kes!" sesini ve kılıcın havadaki ıslığını duymadı.

Gözlerini açtığında, Pehlivan çoktan dimdik ayağa kalkmıştı ve Tabib kanamayı durdurmak için yaraya bir toz serpiyordu. Pehlivan'ın yüzü iri ter damlalarıyla parıldıyor, derin derin ve gürültülü doluyordu.

Ulem, gözünün ucuyla tasın artık boş olmadığını, bir şeyle dolu olduğunu gördü ve hemen başka tarafa döndü. O anda Pehlivan'ın yarı kapalı gözleri kımıldadı. Eline baktı ve kanamanın azalmakta olduğunu gördü.

"Taş hazır mı?" diye sordu.

Bir yankı gibi "Taş hazır mı?" diye tekrarladı Kurbaşi, kolunu salladı ve sabırsızlıkla ekledi. "Buraya getirin onu."

O ana kadar Kurbaşi, bu Pehlivan'ın ölümden kurtulmak için kendini aptal yerine koyduğundan emindi, ama şimdi, bu anlaşılmaz adamın, kör gözüne ışığı getireceğine neredeyse kesinlikle inanıyordu. Belli belirsiz bir acıma duygusu, daha doğrusu bir acıma, gölgesi Kurbaşi'nin vahşi yüreğinde oynaştı. Pehlivan'a bakarken, gözlerinde daha az hiddet vardı.

Pehlivan, görevler vermeyi sürdürdü ve emirlerine, sanki Kurbaşi'nin kendisi veriyormuş gibi, uyuluyordu.

Dev atlı saban demiri biçiminde kesilmiş taşı getirdi, Tabib de Pehlivan'ın emirlerine uyarak taşı çaydanlıktaki merhemle sıvadı. Tabib, kendisine önemli bir hava veren ağır hareketleri bir yana bırakmıştı ve şimdi Pehlivan hakkında hiçbir kuşkusu kalmadığı ve büyük sırrın, kendisinin, Kurbaşi'nin haydut çetesindeki güç ve tehlikeli hizmetlerinden yorgun düşmüş Tabib'in olacağına inandığı için, alışılmadık bir çeviklikle çalışıyordu.

Tabib taşı aldı ve rüzgâr alan bir yere gitti, çünkü Pehlivan taşın kuruması gerektiğini söylemişti. İşte tam o anda Tabib, Pehlivan'ın, körleri iyi etme sırrına sahip olanın kör bir adamın görmesine karşılık kendi görüşünü kaybetmek zorunda olduğunu söylediğini hatırladı. Bunu düşünmek bile Tabib'i öyle korkuttu ki tökezledi, az kaldı taşı düşürecekti. Ama hemen başka bir düşünce geldi aklına: "Sadece zenginleri iyi etmeliyim, böylece kendim de zengin olurum ve öyle çok param olur ki herhangi bir dilenci benim yerime kör olmayı kabul eder..."

Bu düşünce onu neşelendirdi ve taşı rüzgâr alan bir yere koydu ve merakla Pehlivan'a baktı.

Ahmad Pehlivan "Geri kalan her şeyi kendim yapacağım" dedi ve Tabib, zorlu bir görevi başarmış bir adam havasında, çıkıntıya tırmandı. Pehlivan onu gözleriyle izledi, kanaması kesilen sakat elini omuzu hizasına indirdi ve Kurbaşi'ye döndü. "Eğer prens izin verirse" dedi saygıyla, "taş kururken dinleneceğim."

Kurbaşi söylemekte acele ederek "Otur, otur!" dedi ve eğer o kısık havlama tatlı bir ton alabilseydi, çevresindekiler sesindeki yumuşaklığı duyabileceklerdi.

Pehlivan, üç muhafızı arasında, topukları üzerine oturdu ve bitkinlikle başını eğdi. Dizi üstünde duran sakat eli olmasa, gelip geçen biri, hemen arkasından bahçesinde ya da tarlasında yeniden çalışmaya başlayacağı kısa bir dinlenme için oturmuş bir köylü sanabilirdi. Esirin akıl almaz sakinliği Kurbaşi'yi şaşırtıyor, hatta tedirgin ediyordu.

O zamana kadar, insan ruhunun en derin gizemlerini bildiğine inanırdı. Bazen kimin haklı kimin haksız olduğunu bulup çıkarma zahmetine bile katlanmadan çatışmalarda askerler, tarlalarda çiftçiler öldürmüş, kervan yollarının kumuna ve köylerin çiğnenmiş topraklarına kan akıtmış, erkek ve kadınların hayatlarını çalmıştı. Kurbaşi bu biçimde binlerce insan öldürmüştü. Şimdi bu yaşlıca köylünün durduğu gibi, binlerce tutuklu, önünde durmuştu, ama o, pek çoktan pek azını hatırlıyordu, çünkü bu pek çoğun pek azı ölmeden önce onu lanetleyip yermeye cüret etmişti.

Ahmad Pehlivan, başka hiçbir neden olmasa bile, küfretmediği ve merhamet dilenmediği ama akılcı ve saygılı bir biçimde tartıştığı için, anlaşılmazdı.

Kurbaşi, bu anlaşılmaz adamın, dinlenmenin tadını nasıl sakince çıkardığını görünce bildiği bütün zulümleri aklından geçirdi, ama Pehlivan'ın alışılmadık sakinliğini bozabilecek birini bulamadı.

"Bu duygusuz şeytan atlılarına katılmaya razı olsa, on tanesine bedel olurdu!" diye düşündü Kurbaşi ve hayranlıkla karışık öfke yüreğini kemirdi, çünkü bir taşın kırılabileceğini ama bükülemeyeceğini biliyordu.

Ulem omuzlarına doğru eğilene dek sakalını sıvazlayarak düşüncelerinin ağır değirmen taşlarını bu biçimde çevirmeyi sürdürdü Kurbaşi.

"Zaman geçiyor prens!" diye fısıldadı ve Kurbaşi uyuklayan bir değirmenci gibi, silkindi ve korkuturcasına haykırdı.

"Hey, sen! Devam etmenin zamanı değil mi?"

Başını yavaşça kaldırarak, "Evet prensim!" diye yanıtladı Pehlivan, "Taş herhalde kurudu... Onu buraya getirsinler."

Dev atlı aceleyle emri yerine getirdi. Pehlivan taşı aldı ve ağır ağır, üçgen gibi sivrilmiş ucuna dokundu.

Taşı ayaklarının üzerine yerleştirerek, "Prensim!" diye başladı. "Tedavime başlamadan önce şunu sormak isterdim..."

"Hayatını sana bağışlamam gerektiğini mi?" dedi Kurbaşi sözünü keserek ve şeytanca bir zafer, gören tek gözünü parlattı. "Bu imkânsız soytarı! Bu imkânsız çünkü ellerinde Efendi'nin kanı var..."

Pehlivan, Kurbaşi'nin söylediklerinin doğruluğunu kabul eder gibi, "Haklısınız prensim" dedi alçak gönüllülükle. "Ama bana söyleyin, sağ kolunuz olmadan önce neydi Efendi?"

"O dini bütün bir Müslümandı ve bir Müslüman hükümdarın askeriydi!" diye yanıtladı Kurbaşi.

"Bunu duymuştum" diye açıkladı Pehlivan. "Ama bu yabancı ülkenin hükümdarı deniz kıyısındaki beyaz sarayından sürüldükten sonra, Efendi'nin anavatanına dönmeyi istemediğini de duydum."

Kurbaşi ihtiyatla başını salladı.

Pehlivan aynı sakin tonda sürdürdü, "Demek öyleydi... Ve böylece Efendi anavatanını terk etti ve yabancı yerlerde mi kaldı, bizim vatanımızda yani?

Yanıtlama zahmetine katlanmayın ben kendim söyleyeceğim... Efendi sizin yanınızda at koşturdu Prens ve sizle birlikte köyleri ateşe verdi, öldürdü ve yağmaladı..."

Pehlivan, alçaktaki yerinden yukarı, Kurbaşi'ye baktı ve hızla haykırdı:

"Onu, işte bunun için öldürdüm!"

Kurbaşi nöbete tutulmuş gibi kamasının sapını aranırken, "Köpek! Pis domuz!" diye boğuk bir çığlık attı.

"Tedavi!... Tedaviyi unuttunuz!" diye havladı solundaki Tabib, sağındaki Ulem ise sarı elleriyle Pehlivan'ı işaret edip hafifçe mızıldayarak kendi fikrini ekledi.

"Sizi aldatmasına izin vermeyin prens! Görmüyor musunuz, alçak kolay bir ölüm istiyor!"

Derin derin soluyarak, "Haklısın Ulem'ciğim. Sen de böyle tabibi..." diye hırladı Kurbaşi. "Ama bırakın da bu köpek ateşle nasıl oynanır görsün! Beni duyuyor musun alçak!"

"Sizi duyuyorum prensim!" diye yanıtladı Pehlivan, önceki gibi, belki de daha fazla saygıyla. "Bağışlayın prens, ama sadece öfkenizin hâlâ kabarık olup olmadığını bilmek istedim."

Kurbaşi, "Bunu neden bilmek istiyorsun?" diye sormadan edemedi.

"Çünkü; öfkenizden, merhametinizden korktuğum kadar korkmuyorum..."

Kurbaşi gene kendini tutamadı ve şaşkınlıkla sordu.

"Anlamadım..."

"Yakında anlayacaksınız!" diye karşılık verdi Pehlivan. "Ben sizi iyi etmek istiyorum değil mi? O halde ışık kıvılcımı karanlık gözünüzü aydınlattığında hayatımı bağışlamanızdan korkmakta haklıyım."

"Görüyorum ki sen yolunu şaşırmış bir şeytansın!" diye öfkeyle mırıldandı Kurbaşi.

"Bir dakika prens, daha bitirmedim..."

"Konuş! Ama kısa."

"Peki prensim! İşte sakat kalan elim ve işte gözlerim. Size onların ışığını verdiğimde..."

"Anladım!" dedi Kurbaşi sözünü keserek. "Sonra?"

"Bana hayatımı bağışlamanızı istemiyorum... Pazarda sadaka aramak zorunda olan bir dilencinin yaşamı nedir ki?"

"Sözlerin yeterince akıllı görünüyor" dedi Kurbaşi ve birden kahkahayla gülmeye başladı. "Ama sana hayatını bağışlayacağımı nereden çıkardın?"

Bütün bunlar konuşulurken topuklarının üzerinde oturmakta olan Pehlivan ayağa kalktı ve Kurbaşi'nin gülümseyen yüzüne baktı.

"Kendime göre kuşkularım var prens!" dedi.

Haince bir güvenle, "Hadi canım, hiç kuşkun yok!" dedi Kurbaşi. "Tedavi biter bitmez seni öldüreceğimi biliyorsun... Onun için de tedavinde acele etmiyorsun, değil mi soytarım?"

"Öyle değil prensim, tedaviye başlamaya hazırım, ama önce emin olmalıyım."

"Neden?"

"Beni öldüreceğinizden..."

"Söylemedim mi..."

"Sizi duyuyorum prensim..."

"O halde ne istiyorsun?"

"Adamlarınıza birkaç söz söylemek istiyorum."

"Ne için?"

"Sizi öfkelendirmek için."

"Ben zaten öfkeliyim."

"Daha da öfkeli olmanızı istiyorum."

"Peki, ya ben adamlarıma aptalca sözler söylemene izin vermezsem?"

Pehlivan gülümsedi ve başka bir soruyla yanıtladı.

"Benim aptalca sözlerimden korkabilir misiniz?"

Kurbaşi kıpkırmızı oldu, başını nöbetçilere doğru salladı ve kendi kendine sorar gibi mırıldandı:

"Peki, ya adamlarıma kılıçlarını sersem bir kafada bilemelerini söylersem?"

"Peki, ya görmeyen gözünüz sonsuza dek kör kalırsa?" diye sordu Pehlivan.

Kurbaşi minderlerin üzerinde sıçradı ve avluyu kükreyen sesiyle doldurdu:

"Şeytan! Aptalca sözlerini mümkün olduğu kadar çabuk kus!"

"Peki prensim!" dedi Ahmad Pehlivan ve sesinin tonunu şaşılacak bir hızla, küstahlıktan alçak gönüllülüğe çevirerek Kurbaşi'ye bir adım yaklaştı.

"Bana konuşma, bana değil!" diye havladı Kurbaşi ve elinin bir hareketiyle olup biteni hırslı bir dikkatle izleyen adamlarını işaret etti.

Pehlivan, omuz omuza yerde oturan adamlara döndü, Pehlivan'ın yüzünün güneşin eğik ışıklarıyla aydınlanmış olduğunu gördüler.

"Ahali!" diye bağırdı güçlü ve açık bir sesle. "Bana bakıyor ve merak ediyorsunuz. 'Bu sersem,' diye düşünüyorsunuz, 'bir parmağından oldu, şimdi de gözlerinin ışığını en büyük düşmanına, prense verecek!' Buna şaşırmayın ahali, çünkü ben sadece bir parmağımdan ve gözlerimden oluyorum, siz ise düşmanın didik didik etmesi için kendinizi veriyorsunuz. Siz, babalarınıza,

analarınıza ateş ederken, kendinize ateş ediyorsunuz ve kendi köylerinizi yakıyorsunuz. Korkudan çıldırdığımı sanmayın! Varsın etlerimi kemiklerimden kazısınlar, varsın kemiklerimi değirmen taşında öğütsünler, her şeye hazırım, yeter ki sözlerimin gerçekliği sizin beyninize ulaşsın. Bir çeyrek saat içinde ölmüş olacağım... Ama ölmeden önce, sırtınızda bir tüfekle, ülkede kimin yararına at koşturduğunuzu ve kendiniz kadar yoksul olan kardeşlerinize nasıl yaralar açtığınızı bilmek istiyorum. Söyleyin bana, ahali, kimin yararı için onurlu sabandan vazgeçip onursuz tüfeği aldınız?"

"Sus, dilini tut, alçak!" diye çığlık attı öfkeden kudurmuş Kurbaşi. Ama Pehlivan ona bakmadı bile ve daha da yüksek ve güçlü bir sesle, sürdürdü:

"Halkımız, tüm karşı devrimci haydut çetelerinin hakkından geldiğinde varlıklı adamların, yağlı göbekli beylerin ödü patlayacak... Ama hiçbir şeyi olmayan sizler, siz neden korkuyorsunuz?"

Kurbaşi öfkeden kararmıştı ve cellada kılıcının keskin olmayan yanıyla Pehlivan'a vurmasını işaret etti. Cellat, emre körü körüne uydu ve Pehlivan sendeledi, ama ayakta kalmayı başardı.

Kurbaşi sonra tek bir omuz hareketiyle Tabib'in ellerini Ulem'in yumuşak pençelerini silkeledi, çıkıntının kenarına yürüdü ve dosdoğru Pehlivan'ın yüzüne baktı.

"Zırvalarını yeterince dinledim. Şimdi sen beni dinle. Sen şeytan, daha önce planladığım gibi bir kılıç darbesiyle ölmeyeceksin, azgın yaban domuzunun sivri dişi kadar güçlü bir bıçakla öleceksin. Ama ölmeden önce Tabib özenle derini yüzecek ve ben, onu bir davula gerdireceğim ve önce davulun elimde nasıl gümbürdediğini duyacaksın, sonra, celladın boğazını keseceği bıçağı göreceksin. Kararımı verdim ve söylenecek başka bir şey yok. Havlamanı kes ve işine bak!.."

Pehlivan eğildi ve taşın kendisine verilmesi için işaret etti. İşaret anlaşılmıştı ve Pehlivan taşı tasın içindekilerle ıslattı. Pehlivan nedenli uğraştıysa da yaptığı öbür işaretler anlaşılamadı ve Kurbaşi küfrederek, istediklerini sözle söylemesini emretti.

Pehlivan, adamlara saman getirmelerini ve demetlemelerini emretti. Sonra, Tabib'i ve evin sahibini çağırdı.

"Sen bir demet al sahip, sen de hekim, taşı al!" dedi.

Bu yapılınca, küçük, yaşlı adama demeti tutuşturmasını ve Kurbaşi'nin yüzüne yakın bir yerde tutmasını söyledi.

Yaşlı adam, "Bu, prensin gören gözüne zarar verebilir!" diye karşı çıktı.

"O halde gören gözü bir mendille bağlayın." dedi Pehlivan ve bu yapılınca Tabib'e ve yaşlı adama, Kurbaşi'nin önünde diz çökmelerini emretti.

"Şimdi mumu yakın ve devamlı yanmasını, sönmemesini sağlayın" dedi.

Mumu yaktılar ve Pehlivan oynaşan aleve baktı.

"Hekim" dedi Tabib'e dönerek, "taşın sivri ucunu kör göze çevir ve böyle salla"

Pehlivan işaretlerle ne yapması gerektiğini gösteriyordu ve Tabib, taşı birkaç kez elinden kaçırdıktan sonra, ileri geri sallamaya başladı.

"Daha düzgün, yumuşak!" diye bağırdı Pehlivan. "Bir ananın bebesini nasıl salladığını hatırla"

Tabib, hiç bebeğini sallayan bir anne görmemiş gibiydi, çünkü Pehlivan ona seslenmeye devam ediyordu. "Yavaş yavaş, düzgün..."

Tabib ne kadar çabalarsa çabalasın Pehlivan ona bağırıp duruyordu.

"Öyle değil, öyle değil hekim! Yeniden başla!"

Bu arada küçük ihtiyar dördüncü demeti de tutuşturmuştu ve yanan samanlardan tüten duman, hevesle tedaviyi bekleyen Kurbaşi'yi boğuyordu.

Sonunda daha fazla dayanamadı ve Tabib'in beceriksizliğinden rahatsız olarak öfkeyle bağırdı:

"Taşı ona ver Tabib! Kendisi nasıl istiyorsa öyle yapsın!"

Ulem gene Kurbaşi'nin omuzuna eğildi ve kulağına bir şey fısıldadı. Büyük bir olasılıkla, efendisinin ihtiyatlı olmadığı, çünkü Kurbaşi'nin ona küfrettiği yolunda uyarılarda bulunuyordu.

"Benim bu başarısızlıktan korkacak neyim var?" dedi öfkeyle. "Cellat ve kılıçlı iki adamım ne güne duruyor? Bırakın yaklaşsınlar ve onu buraya getirsinler!"

Pehlivan'ı çıkıntıya doğru sürdüler ve kılıçlı adamlar yaklaştı ona.

Pehlivan, Kurbaşi'nin önünde diz çöktü ve:

"Prensim!" dedi. "Akıllı Ulem'inizin kuşkusu kalmasın diye benim de gözlerimi bağlamalarına izin verin"

"Bağlayın" dedi Kurbaşi dumandan öksürerek.

"Hekim, taşı bana ver" dedi Pehlivan gözleri bağlandığında.

Tabib, uzanan kollarına taşı itti ve şaşkın, kenara çekildi.

"Muma dikkat et hekim" dedi Pehlivan. "Ve taşın sivri ucunun hep kör gözün karşısında olmasını sağla. Başlıyorum prensim!"

Ağır ağır ve düzgünce ileri geri salladı taşı Pehlivan. Bu dalgalanma hareketi, samanın daha şiddetli yanmasını ve dumanın Kurbaşi ile Ahmad Pehlivan'ın kafalarını örterek daha da yoğunlaşmasını sağladı. Mum alevi, iyileştiricinin arkasında kımıldadı ve dalgalandı; Tabib ve orada bulunanların hepsi alevi seyrettiler ve aynı zamanda Pehlivan'ın ellerini gözlediler.

Gözleri bağlı olmasına rağmen bu ellerin hareketi o denli hatasızdı ki taşın sivri ucu hep kör gözün karşısındaydı. Taşın ucu hedefinden azıcık şaştığında Tabib'in hatırlatmaya fırsatı olmadı, çünkü iyileştirici: "Mum!" diye haykırdı ve bir an için herkes, Tabib de dahil, muma baktı.

İşte tam o anda, taşın sivriltilmiş ucu Kurbaşi'nin şakağını delip geçti.

Ondan sonraki anda, celladın kılıcı havada ıslık çaldı.

İşte tam o anda, taşın sivriltilmiş ucu Kurbaşi'nin üstüne devrildi.

Cellat, kılıcını temizlemeye fırsat bulamadan, atlılardan birinin attığı kurşunla öldü.

İlk atışı ikincisi, onu da üçüncüsü izledi. Ölen Kurbaşi'nin yandaşları gece yarısına kadar süren korkunç bir çatışmada birbirlerini öldürmeye başladılar.

Gece yarısı, tokmağa benzeyen küçük, yaşlı adama ait olan ev ateş aldı ve dev bir meşale, komşu köylere, birçok insanın "Tek gözlü Kaplan" adıyla bildiği Kurbaşi'nin ölümünü haber verdi.

Vera İnber

Düz yazılarıyla da tanınan Sovyet şairi Vera İnber, 1890'da Odessa'da doğdu. Dört ciltlik Seçme Eserler'i; lirik şiirler, uzun şiirler, çocuk hikâyeleri de dahil, her türlü hikâyeyi içerir. En ünlü eserleri arasında Pulkovo Meridyeni adlı uzun şiiri ve kuşatma günlerinde Leningrad'daki yaşamını anlattığı Hemen Hemen Üç Yıl adıyla basılan Leningrad günlüğü vardı. Vera İnber'in düz yazıyla yazılmış eserleri arasında, uzun yıllar yaşadığı Sovyet Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan'daki yaşamı anlatan öykülerinin özel bir yeri vardır.

Nor Bibi'nin Suçu; yeni hükümetin özgür kıldığı, özgürlüğe ve mutluluğa ulaşan genç bir kadını anlatmaktadır.

Nor Bibi'nin Suçu

I

Nor Bibi, yukarıdan asılı beşiğinde uzanmış uyurken, annesi hafiften ninni söylüyordu ona.

Uyu, güzelim!
Büyüyeceksin,
İki dikiş makinan olacak senin,
Biri elle çalışacak, biri ayakla.
E, benim kızıma.

Uyuyor musun güzelim?
Sayısız saç örgülerin parıldayacak,
Ve kuru üzümlerin en tatlısını
Bir tepsi içinden yiyeceksin.
E, benim kızıma.

Minimini yavrularını
En leziz çorbalarla besleyeceksin
Benim, asla yeteri kadar ekmeği olmayan benim
Seni beslediğim gibi değil.
E, benim kızıma.

Karnı tok çocuklarını bırak,
Tarlalarda kuzular gibi oynasınlar.
Ve onlar ölmesin,
Benim çocuklarımın öldüğü gibi.
E, benim kızıma.

Nor Bibi'nin babası, Semerkant pazarında içi oyulmuş kabaklar satardı. Bunlar, at kılından püsküllerle bağlanır ve toz halinde, ezilmiş çiğnemelik tütün saklamak için kullanılırdı.

Kabaklar, daha çok küçük ve yumuşakken, büyürken istenilen şekli alması için bir iple bağlanırdı.

Nor Bibi'nin babası, "Biz insanlar da böyleyiz" diye yinelemekten hoşlanırdı, "Yoksulluk bizi sıkı sıkı bağlıyor ve istediği gibi şekillendiriyor."

Nor Bibi, büyüyordu. Kısa sürede sekizine bastı, neredeyse evlenebilecek yaşa. Okuma yazma bilmiyordu ve hayatta hiçbir şey görmemişti; babasının pazara, Şapkacılar Sokağı'na götürdüğü bir tek özel günün dışında, Ağalık yolu üzerinde (onun girmesinin yasaklandığı) Ahrar Hoca Camisi'ne yakın, Semerkant' tan dört kilometre uzakta hep ailesiyle birlikte yaşamıştı.

Caminin içi güzeldi. Camiye bağlı bir derslik olan Madrasah[15] hücreleri temiz ve sessiz bir avluya açılıyordu. Bu hücrelerde imam olacak soğuk, dindar gençler yaşardı. Avluya ilişkin ilginç bir şey de; bu uçta fısıldanan bir sözcüğün, kanatlanmış gibi yol alarak öte uçtaki dinleyiciye ulaşmasıydı. Bu bir rastlantı değildi. Kutsal adam, molla, değerli gırtlağını zorlamadan Allah'ın sözlerini vaaz edebilsin diye akıllı ustalar bunu bilerek planlamışlardı.

Nor Bibi on yaşına geldiğinde, bütün kadınsı yetenekler ve sanatlar öğretilmişti ona; saçını ipincecik örgülerle şekillendirmek, zayıf ve itaatkâr olmak, kaşlarını boyamak, açmalar için soğan çintmek, çocuklara bakmak ve ipekböceklerini doyurmak için annesine yardım etmek...

İlkbaharda, dut yaprakları tomurcuklarının içinde yeni yeni kıpırdanmaya başladığında, annesi, ondan önce annesinin ve annesinin annesinin yaptığını yaptı. Vücudunun sıcaklığı minik ipekböceği yumurtalarına hayat getirsin diye, çıplak bedeninin yanına bir torba yumurta astı. Torbayı koltuğunun altında taşıdı ve büyük bir özenle, haşhaş tohumundan büyük olmayan yumurtaları izledi; renkleri açıldığında, minik tırtılların ortaya çıkacağını biliyordu.

15 Medrese

Nor Bibi'nin annesinin bu "ipekböceği parasına!" nasıl dehşetli ihtiyacı vardı. Bu yoksulluk içindeki aile, koza hasadına ne büyük ümitler bağlamıştı! Kozalar için pek az karşılık aldıkları doğruydu; toptancı tüccar onları yok pahasına alıyor ve yurt dışına gönderiyordu ve kozalar oradan "ham ipek" diye adlandırılarak ve üzerlerinde yabancı bir damgayla Rusya'ya geri geliyordu. Ama bütün bunlara daha çok vardı ve bu arada annesiyle babasının başlıca derdi, kendilerine iyi şans vaat eden tüm eski töreleri yerine getirmekti.

Pazardaki insanlar ve tarladaki yoncalar kadar çok olsun diye, pazar kurulduğu gün baba, bir tutam yumurtayı bir yonca tarlasına götürdü ve toprağa fırlattı.

Tırtıllar çabuk büyür, dört kez uyurlar ve her uyku yirmi dört saat sürer. Bu dönemlerde deri değiştirirler ve irileşirler. Yaşamlarının son döneminde, yumurtalarını terk ettikleri günden on bin kat daha büyüktürler.

Bütün odayı kaplayan kutularda, üst üste saklanırlar. Bu mevsimde aile, üzerinde bir çatısı olan, bir yaz ocağının bulunduğu avluya taşınır. Orada, parlak güneşin altında, yoksulluk kendini daha da acımasızca hissettirir; pırtık yorganlardan fırlamış kirli vatkalar, kümgen[16] ya da bakır yemek kapları, çatlamış toprak çanaklar...

Anne, geleceğin ipeğini, üzerine titreyerek koruyordu. Ama had safhada yorgunlukla terleyen yıkanmamış bir bedenin saldırgan nemliliğinde çatlayan yumurtalar, cılız, hastalıklı ipekböcekleri doğurdu.

Her deri değiştirişlerinde, "Talihsizlik sürüyor" diye iç geçirdi anne. "Gene uykuya başlayacaklar ve zamanında kalkmayacaklar. Hem, ne kadar melez bir soy bunlar? Bakınca ağlayası geliyor insanın! Bir sürü lekeli koza olacak aralarında, bir sürü de açılmayacak ikiz."

Bunların hiçbiri Nor Bibi'yi fazla ilgilendirmiyordu. Onun görevi dut yaprağı toplamaktı. Ağaca tünüyor, bir eliyle dalın ince ucunu tutuyor, diğeriyle yaprakları koparıyor, hepsini hasır bir sepetin içine koyuyordu. Kolları yorulunca, kuş gibi ağaçta

16 Sini ya da güğüm cinsi eşya.

oturuyor ve yakındaki yaşlı bir kayın ağacında yaşayan başka bir kuşu, bir leyleği seyrediyordu. Kuş ailesini seyretti ve kendisininkiyle birçok ortak yanı olduğunu keşfetti. Orada da birçok çocuk vardı ve her zaman açtılar. Anne kuş hep evde oturuyordu. Fark babalardaydı. Baba kuşun, eve yakın gölden bir kurbağa getirmeden geldiği pek enderdi. Ve Nor Bibi, ince, çileli yüzüyle babasının havada uçtuğunu gözünün önüne getirdi. Kolları, ona kanat olmuştu, çizgili entarisi havada yayılmıştı ve kolunun altında bir kuzu parçası tutuyordu. Coşkun bir haykırışla avlularını çevreleyen toprak duvara uçtu, oradan da yere. Bu arada annesinin de pilav yapmak için pirinç ayıkladığını gözlerinin önüne getirdi. Amma masal ha!

Ama masal yaşı geçiyordu. Nor Bibi on iki yaşındaydı. Şimdi onu öbür kızlarla birlikte avluda oturmuş, kaşlarını boyarken görüyoruz. Kızlar kırık bir kap içine bir oluktan su alıyor ve boyayı bunun içinde karıştırıyorlar. Küçük bir çomağı boyaya daldırıyorlar ve onu iki kaşı birleştirmek için burun kemeri boyunca çekiyorlar. Başlarını önce sağa, sonra sola yatırıyorlar; yanaklarından aşağı mavi derecikler akıyor ama gelecekteki güzelliklerini bozmaktan korkarak hiçbiri silmiyor. Üzerine parlak kâğıt ve midye kabuklarının yapıştırıldığı minik bir ayna, elden ele dolaşıyor. Kızlar, çene çalıyorlar.

"Burada, güneşte otur Sara Han, gölgede durma yoksa hepsi akar ve hiçbir işe yaramaz."

"Aynayı ver Galhar. Tabii ki en sevimli ben olacağım. Yarın örgülerimi yeniden yapacağım."

"Kaşsız, çıplak gözlü kadınlar olduğunu duydum kızlar. Ne utanmaz şeyler, değil mi? Böyle kadınları anlayamıyorum."

"Bir lokma ekmek ister misin Nor Bibi? Öyle bakıyorsun ki, sanki..."

"Aynayı ver Adalat."

"Aynayı bana geçir Şarifa."

Zengin komşuları Mir Şahid onu gördüğünde elinde bir parça ekmek vardı ve yanakları maviydi Nor Bibi'nin. Ve güzel olduğu, hepsinin en güzeli olduğu ve babası yoksul bir adam olduğu için Mir Şahid onu karısı olarak satın aldı.

Böylece yaşamında ilk kez Nor Bibi yüzünü, bakmak için sadece at kılından bir ağı olan kalın bir örtüyle, çaşvanla[17] kapar. Bir an için ondan hoşlanır, büyümüş hisseder kendini. Ama atkılı ağın ardından bakınca, çiçeklenmiş (ilkbahardır) kayısı ağacını fark edemez. Büyük dallardaki çiçeklerin tümü sanki kül ve tozdan yapılmış gibi gridir. Nor Bibi çaşvanı geriye atar ve ağaç bir an için pembe alevlerle donanır ve yukarda mavi gökyüzü parlar. Pamuk gibi beyaz anne leylek, parlak kırmızı gagasıyla ağacının yeşil yaprakları arasında oturmaktadır. Ama çaşvan birden indirilir ve tüm renkler solar.

Ve şimdi Nor Bibi evli. Annesinin ninnisindeki gibi iki dikiş makinası var, bir el makinası, bir pedallı makina ve bütün bunlara ek olarak bir üçüncü makinası, şarkı söyleyen bir makinası, bir gramofonu var. Ama kocası yaşlı bir adamken ve Nor Bibi onu sevmezken, bunlar ona ne tat verebilir ki? Ve işte bir kadının dünya kadar eski kötü talihi.

Mir Şahid'in ilk karısı ise bir zamanlar on iki yaşında olduğunu çoktan unutmuş. Gençlerin gençliklerini bağışlayamıyor. Dahası, kötü bir yüreği var.

Mir Şahid kıskanç. Bir keresinde genç karısını parmaklarının ucunda yükselmiş, komşu avluya bakarken gördü. Ve işçilerine duvarı yükseltmelerini emretti. Ve Nor Bibi ne kadar hızla büyürse büyüsün, duvar daha hızlı büyür.

Bacakları uyuşur ve koşmak ister. Avluda bir sıpanın peşinden koşar. Ama birinci karı ona bağırır.

"Kocanın gelecekteki oğlunu, yakında doğuracağın güçlü oğlanı öldürmek istediğini görüyorum! Kapıya bakma yoksa oğlanın dudakları kalın olur. Yağmura çıkma yoksa oğlan çiçek bozuğu olur. Sana hiçbir şey öğretmediler mi, benim güzel dilenci kızım?"

Mir Şahid bir oğlan umuyordu ama bir kız doğdu.

"Biliyordum, ben biliyordum!" diye feryat etti birinci karı. "Demiştim sana! Göreceksin Mir Şahid, sevdiğim, o sana sadece kız evlatlar verecek. Var böyle utanmaz aşifteler!"

Nor Bibi'nin kızı beşiğinde uzanmış uyur ve annesi kimse olmadığı zaman ona ninni söyler:

---

17 Peçe ya da çarşaf.

Uyu güzelim!
Büyüyeceksin ve güçlü olacaksın,
Ve evlendiğin zaman,
Varsın yoksul, ama genç olsun adam.
E, benim kızıma.
Sen onun ilk göz ağrısı olacaksın.
Sen, ikinci ya da üçüncü olmayacaksın.
Ve ona, ister kız ister oğul doğur.
Onu bir armağan gibi kabullenecek
E, benim kızıma
Ayvayla elmayı, güzelim şeftali
Olmadıkları için suçlamalı mı?
Söyle a benim kızım
Sen bir ayva ya da elmadan kötü müsün?

Zaman geçer ve bazen birkaç yıl önce birlikte oturup kaşlarını boyayan kızların gene bir avluda toplandığı olur. Hepsi çoktan evlenmiş ve bir kısmı yaşlı görünmeye başlıyor. Çocukları yakında bir yerlerde oynuyor. Çocukların gölgeleri, her dakika biraz daha uzuyor, birazdan güneş batacak. Kadınlar üzgün; olgunlaşmamış yaşlılık, uzun gölgesini önlerine seriyor. Çene çalıyorlar.

"Burada güneşte otur Sara Han. Öyle solgunsun ki! Hasta olmalısın."

"Küçük oğlumu tutmak ister misin Nor Bibi? Öyle bakıyorsun ki ona, sanki..."

"Sokağa yüzleri açık çıkan kadınlar olduğunu duydum. Böyle kadınları anlayamıyorum!"

"Ama ben anlıyorum onları" dedi Nor Bibi birdenbire.

"Sus sus Nor Bibi, sen her zaman asi olmuşsundur. Duvarın üstünden baktın. Bazen kocana tersleniyorsun ve birinci karıyla kavga ediyorsun. Doğru değil mi?"

Nor Bibi onu suskunlukla dinledi. Hayır doğru değildir. O da diğerleri kadar itaatkârdır. Ve o kadar çaresiz.

"Sus, çaşvana, küfretme," diye dehşetle tekrarlar komşusu. "O yüzünü örter ve kimse orada yazılı olanı bilmez. Bu bir kadın için iyi bir şey. Çaşvansız daha kötü. Gül Camal'a ne olduğunu hatırla."

"Gül Camal'a ne oldu ki?" diye sordu yörede eskiden olup bitenleri bilmeyen Cizahlı bir kadın.

"Bilmiyor musun? Peki anlatırız. Gül Camal arkadaşımızdı. Bir gece avludan eve girdi. Olacakları bilseydi içeri girmezdi. Ama kim bilir ki? Mevsim kış ve dışarısı soğuktu, odada ise yanan bir mangal vardı. Orada kocasının erkek kardeşi oturuyordu. Gül Camal ısınmak için mangalın yanına oturdu ve yüzü sıcaktan kızardı. Kocası döndüğünde yüzü kiraz gibi kırmızıydı. Ve yanında kocasının erkek kardeşi oturuyordu. Koca, ona baktı ve 'Bir dakika dışarı gel, sana, ne aldığımı göstereceğim' dedi. Böylece avluya çıktı ve orada kocası ona 'Sana kardeşimle nasıl kırıştırılacağını göstereceğim!' dedi ve dört kez yanından bıçakladı. Kadın düştü ve öldü."

Cizahlı kadın hiçbir şey söylemedi, öbür kadınlar da konuşmadılar. Söylenecek ne vardı ki?...

Zaman geçti, 1917 geldi. Rusya'da heyecanlı olaylar vardı ama Akalik yolu üzerindeki Ahrar Hoca Camisi'nde, resimli tavanın renkleri, parlaktı ve eskiden olduğu gibi, zengin ailelerin genç oğulları kuran öğreniyorlardı ve Madrasah'ın harika avlusu beyaz sakallı mollanın sözlerini hepsine açıkça iletiyordu.

Doğudaki iç savaşın maddi tarihi olan Karşı Devrimle Mücadele Müzesi, Taşkent'te yıllar sonra açılacaktı. Müzenin derlemesi henüz yapılmamıştı ve sergilenecek şeyler hâlâ tüm bölgede dağınık haldeydi. Modern İngiliz tüfekleri, başmaşiler'in eski çakmaklı tüfekleri, fişeklikler, kılıçlar, evde ve Liyej'deki bir fabrikada yapılmış demir muştalar, eyerler, deri muhafazalarda açılır kapanır bardaklar, kem gözlere ve kurşunlara karşı muskalar, sapları firuzeli kamalar, içlerinde başmaşiler'in ünlü bir liderinin bir kadını midesinden boğazına kadar -atan yüreğinin bir kısmı açıkta kalana dek- ağır ağır, bir saat oyalanarak kestiği bıçağın da olduğu Kaşgar bıçakları. Kadının köylüleri merhamet etmesi, onu hemen öldürmesi için çete reisi kurbaşi'ye yakardılar. Ama kurbaşi ölmesine izin vermeyecekti. Hemen öldürmeden, nasıl keseceğini biliyordu o. Ve bıçak ağır ağır midesinden boğazına yol alırken kadınla yavaşça konuşuyordu.

"Yüzünü açan bir kadın, yüreğini açar. Ben sadece senin başlattığını sürdürüyorum kızım."

"Yanılıyorsunuz. Ey bilge kişi!" diye inledi köylüler, tozun içinde sürünerek. "Hata ediyorsunuz. Ey büyük insan o değildi. O hiçbir zaman peçeyi terk etmedi, yemin ederiz!"

"O değilse, başka biriydi" diye yanıtladı kurbaşi. "Benim için fark etmez."

II

Zaman geçer. Olaylar olmaktadır, irili ufaklı, küçük olayların içinde sözü edilmeye değer olanı Mir Şahid'in avlusundaki duvarın kısmi çöküşüdür. Duvar yağmurdan yıkılmış, Mir Şahid ise onu onarmaktan korkuyor.

Birinci karısına "Mir Şahid zengin diyecekler" dedi. "Mülkünü gizlemek için böyle telaşlanıyorsa çok zengin olması gerekir diyecekler. Ben yoksulum, bir dilenciyim ben. Bir zamanlar üç işçim varken, bir işçi ne ki? Bir dikiş makinası ne ki, bir zamanlar üç tane vardı, ikisi diken, biri şarkı söyleyen! Ben zengin değilim, yoldaşlar, gelin kendiniz de görün. Bir dilenciyim ben."

Nor Bibi artık yirmi beşindeydi ve kendini orta yaşlı, üç çocuk anası bir kadın sayıyordu. Diğer üçü kem gözlerden sakınmak için bebek başlıklarına konan baykuş tüyü demetlerine rağmen öldü. Bu güçlü büyü bile işe yaramadı. Bir yaz tüm çocuklar dizanteriden öldü ve Nor Bibi neden öldüklerini, onları kurtarmak için ne yapması gerektiğini bir türlü bilemedi.

Evet, olaylar olmaktadır, irili ufaklı. Nor Bibi duvardaki aralıktan sokağa bakar ve her defasında yeni bir şey görür. Eşekle devenin yerini almaya gelen ilk motorlu arabayı ve ilk kamyonu görür. Bir uçak, uçan bir at, dağların üzerinden uçarak gelir ve tepenin eteklerinde, söylendiğine göre, havaalanı denen büyük bir ahırın onun için inşa edildiği yere iner.

Agalik yolundaki kadınlar arasında yüzleri açık olanlar vardır. Madrasah'ın gölgede büyütülen soylu gençleri, Ahrar Hoca'nın oymalı kapılarından gözlerini kırpıştırarak çıkarlar ve tekrar dönmemek üzere oradan ayrılırlar. Kalplerine bastırarak taşıdıkları kitapların yağlı sayfaları Arapça yazılarla doludur. Genç Özbekler çayhanelerde oturup gazete okurlar. Eski caminin yanı başındaki küçük beyaz bir evde ayakta tedavi için bir klinik açılmıştır. Çocuklar okula gider. Çocuk yuvaları ortaya çıkar.

Nor Bibi tüm bunları görür ama eskisi gibi yaşamayı sürdürür.

"Bütün bunlar gençler için çok iyi" diye düşünür, "ama ben... Ben nereye gidebilirim? Çocuklarım var. Onları beslemek zorundayım. Hiç param yok."

Nor Bibi eskiden yaşadığı gibi yaşar gider.

Duvar hasar görmüşse de Mir Şahid hâlâ çok güçlüdür. Sovyet iktidarının ayakları dibinde sürünüp titrer ama canlı kalır. Onun için çalışan tek işçisi yoktur, eşeği ve iki karısı elinde kalan tüm mülküdür.

"Ben en zavallı bir köylüyüm" der elini kalbine bastırarak. "Benim, eski örümcek ve akrebin, kolektif bir çiftliğe, asil yoksulların o topluluğuna girmeye cüret etmem mümkün mü? Başkanın, eski işçimin, akıllı gözlerinin içine bakmaya cesaret edebilmem mümkün mü? Yo, benden isteme, lütfen, bana yalvarma."

"Ben buna değmem. Kontratla koza satmak bile vicdanımı sızlatıyor. Değersiz tırtılların sevgili Sovyet iktidarımız için çalışmak zorunda olmamalarını dilerdim. Varsın sadece güller ve bülbüller çalışsın onun için, çünkü onlar da Sovyet iktidarının kendi gibi güzel. Ama bana gelince, rahmat, sağ olsun. İpek böceği yetiştiren bilim adamı Azim Çan'ı Çaykana'da (çayhane) ne kadar sık görüyorum. Semerkant'tan bölgemize bizi aydınlatmak için gönderilmiş ve onunla çok iyi dost oldum. Yanında oturdum ve yeşil çay içip yaşamdan söz ettik. Semerkant Kent Komitesi Sekreter Yardımcısı Urkabayev Yoldaş'ın böyle adamlara iftira yağdırması ne kadar ayıp. Ve insanı işinden etmesi."

"Urkabayev Yoldaş bize küçük, yeşil bir arabayla, geldi. Kooperatifin orada arabadan indi, Çaykana'ya sokuldu. Onu küçük düşürmüş olmaktan korkmasam, küçük çocukların o zararsız 'Ben buradayım, ya sen nerdesin?' oyununu oynarken yaptıkları gibi bir ağacın altına saklandı diyebilirim. Azim Can her zamanki gibi, yeşil çay içiyordu. Urkabayev Yoldaş ağacının arkasından sıkıntıyla eğilip Çaykana'ya öğüt almaya gelen köylülerimizi seyrederek sessizce durdu. Saklandığı yerden çıktı ve yüksek sesle bağırdı, 'Ben buradayım, ya siz neredesiniz? Sizin yeriniz Çaykana mı?"

"Ayıptır, değerli bir adamın acı çekmesi büyük ayıptır ve onun yerine bize -söylemeye dilim varmıyor- bir kadın gönderdiler! Burnunu evlere sokar. Rus gözleriyle her şeyi gözetler. Öyle tatsız ki!"

"Aynı gün Urkabayev Yoldaş değersiz köyümüzdeki birçok yeri ziyaret etti ve daha bir sürü saygın insan acı çekti. Of, of, ne tatsızlıklar! Ve böylece Urkabayev Yoldaş çocuk yuvasına gelir. Orada mutlu Sovyet çocukları koşup oynarlar. Benimki değil, oh hayır! Ben değersizim. Ortalıkta koşuşur çocuklar, çiçekler üzerine şarkı söylerler, kendileri de çiçeklere benzer. Bir insan daha ne ister? Orada onlarla birlikte yaşayan bir kız vardır. Eskiden beri tanıdığım bir kız. Ama Urkabayev Yoldaş ona orayı terk etmesini emretti. Peki neden, canlarım? Ne talihsizlik!"

Her şey aynen Mir Şahid'in dediği gibiydi.

Ama gelin bir de Urkabayev'i dinleyelim.

Urkabayev, bir bahar günü bir dostu ve Moskova'dan gelen iki ziyaretçiyle birlikte, harika tarihi yapılarıyla eski bir kent olan Semerkant'ı görmeye gitti.

Urkabayev ve arkadaşları Recistan'a gittiler. Orda Şirdar Camisi'nin batı kapısının içindeki bir oyukta bir yazı okudular, camiyi inşa eden adamın kendine övgüsü.

"O öyle bir madrasah inşa etti ki, toprağı cennetin başucuna getirdi. Akıl diye çağırılan o kartalın deneyli kanatlarının gücü ve coşkusu yıllarca kapının doruğuna ulaşamayacak. O usta akrobat, düşünce, hayal denen gergin ipin üzerinde asırlar boyu yasaklanmış minarelerin tepesine ulaşamayacak. Mimar, kapı kemerini mutlak bir kesinlikle oturttuğunda gökler onu yeni ay sanıp hayranlıkla parmak ısırdılar."

"Özeleştiriden tamamen yoksun" diye iç geçirdi Urkabayev.

Yazıyı okuduktan sonra, tuğladan işlenmiş döner merdivenlerden -basamakları o kadar yüksekti ki, sonradan uzun süre bacakları ağrıdı- bir kuleye çıktılar. Sonunda taşın kasvetinden kurtulup rüzgâra açık geniş bir düzlüğe vardılar. İşçilerin sesleri ve vuruşlarının çok sesli korosu aradaki uzaklıktan dolayı azalmış, ama gene de oldukça net, minareye yükseliyordu. Demircilerin ağır çekiç vuruşları, tenekecilerin daha hafif darbeleri, lehimcilerin belli belirsiz tıptıpları, eşeklerin anırması, deve çanlarının sesi, bir telli sazın tımbırtısı ve monoton bir şarkı tüm bu sesler, on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci yüzyıllara aitti. Birden, bir taraflardan yeni bir ses doğdu ve hızla büyüdü, tümüyle başka türden bir ses, bir kamyon geliyordu. Ve

İkinci Beş Yıllık Plan'a inanan bir adam olan Urkabayev, gözlerinde tatlılıkla, gülümsedi.

Moskova'dan gelen konuklar merakla uzağa, Tiyen Şan'ın göğe karşı kesme cam gibi uzandığı yere bakıyorlardı. Dümdüz sarı kent birçok yerde çiçeklenmiş bahçelerle kesişerek minarenin dibinden dağlara dek uzanıyordu. Arada sırada o kül denizinde mavimsi, yüksek bir dalga patlıyordu. Bu dalgalardan birkaç tane vardı. Gur Amir, Bibi-Hanum, Şalı-Zindeli ve ta uzaklarda Timur'un ünlü torunu Uluğ Bey'in rasathanesi. Ve daha ötede, güneye doğru, Ahrar Hoca vardı.

Moskovalllar hayran hayran "Ne sessizlik, ne huzur!" diye çığlık attılar.

Urkabayev'in yanıtı, derin bir iç çekme oldu.

"Güzel bir yer! Bir şey bildiğiniz yok. Aşağı bakıp, harika bir manzara, kalıntı vesaireden başka bir şey görmüyorsunuz. Ama içi bir kazan gibi kaynıyor. Şuraya bak: çevresinde bir köy olan Ahrar Hoca Camisi'dir o... Size bir hikâye anlatacağım." Neşelenmiş gibi görünüyordu ama kederli bir neşeydi bu. "Ama o tuğlalara abanmayın, pek sağlam değildir... Evet, ben orayı ziyarete gittim. Bana tüm ipekböceği yetiştiricilerinin sakat kaldıklarını ve hepsinin aksak yürüdüklerini söylemişlerdi, rastlantıyla. Bu ne garip hastalık diye merak ettim ve neden sadece ipekböceği yetiştiricileri şikayetçi bundan?

Çaykana' ya doğru yürüdüm ve köylülerin de oraya gittiklerini ve hepsinin de gerçekten sakat olduğunu gördüm. Herkesin sol dirseği sağ elindeydi ve yürürken aksıyorlardı. Kollarının altında acaba yanık mı var diye düşündüm. Bu ilginç bir şey olurdu! Bilin bakalım ne? Bunların öğretmen dedikleri, onlara ipekböceği yumurtalarını kuluçka makinasında çatlatmayı öğretmek için gönderilen bir Azim Can var, kuluçkacı, şaibeli bir kişi. Buraya, başkası olmadığı için gönderildi. Özbek ipek tröstü ona yuvalara asılacak termometreler vermişti elbette. Bu işte her şeyin termometrelere bağımlı olduğunu bilemeyebilirsiniz, tırtıllar soğuğa dayanamaz. Eğer ısı yirmi üç dereceden aşağı düşerse hareketsizleşip yemekten kesilirler. İpekböceği yetiştiriciliğini geliştirmek için elimizden gelen her şeyi yapıyorduk. Ve bu kuluçkacı'nın tüm üretme odalarını günde iki kez dolaşıp kontrol etmesi gerekiyordu,

bu çok açık. Ama o, ziyaretleri kendisi yapacağı yerde, köylülere termometreleri koltuklarının altına alıp Çaykana'ya gelmelerini buyurdu. Yani, o ısıya gideceğine, ısı ona geldi. Bu Azim Can, termometrelere bakıp derecenin otuz yedi falan, yani normal vücut ısısı olduğunu gördü. 'Çok fazla' dedi, 'Çok sıcak, biraz cereyan yapın.' Ve tabi ipekböcekleri öldü."

Diğerlerinin hepsi güldü.

"Komik değil" dedi Urkabayev, düşünceli. "Bu çok çok üzücü. Gerisini dinleyin. Geçerken bölge çocuk yuvasına uğradım. Orada, müdür tarafından karşılandım, çok tatlı huylu bir kız, bir Rus. 'Her şeyimiz var' dedi, 'Harika, öyle de mutluyuz ki. Gelin çocuklar sıraya girin...'" Ve çocuklar geldi... Cılız, minicik şeylerdi, bir yanlarından bakan öbür yanı görebilirdi. Ve orada durup yumuşak, ince seslerle Özbekçe şarkı söylediler.

Biz, güzelim tarlaların çiçek açan zambaklarıyız
Biz, güneş ve havayla besleniriz...

Urkabayev bu şarkıyı hatırlayınca minareden o kadar hızlı döndü ki dirseğiyle bir tuğla toz bulutu kaldırdı.

"Ve bu tümüyle doğruydu, biliyor musunuz, yalan söylemiyorlardı. Gerçekten güneş ve havayla besleniyorlardı. Çünkü yiyecek payları sistemli olarak çalmıyordu. Ben kendim kontrol ettim. Böyle birkaçının ne kadar zarar verebileceğini düşünemezsiniz! Sadece çocukları kastetmiyorum, onları doyurduk elbet, ama yetişkinler böyle şeyleri çabuk unutmaz. Çocuk yuvaları ve anaokulları, kadınlar arasında, Sovyet iktidarı için en iyi propagandadır! Kadınların boynunda çocuklardan yapılmış çelenkler vardır."

"Çok iyi bir konuşmaydı" diye yorumladı Moskovalılardan biri. "Siz, bir şairsiniz!"

Urkabayev iç geçirdi.

Yeni kuluçka öğretmeni, "Rus gözlü" kız, Şura Potapov idi. İnsanların mantarlar ve yaban çilekleriyle ilgili her şeyi bildiği ama ipekböceklerinin adını bile duymadığı Volga boyundan bir tarım uzmanının kızıydı.

Potapov'un karısı, veremliydi ve yemek odasındaki küçük köşe masasını örten yünlü kumaşın üstündeki balmumundan yapılmış elmaya benzemeye başlamıştı. Doktor, sürecin olağan

seyrini izlediğini söylediğinde, Potapov karısının sarı, ateşli yanaklarına bakıp, sadece gözlerini kırpar, nazik bir kuşku içinde öksürürdü.

Sonra bir ilkbahar günü, doktor da kuşkulu göründü.

"Güneye gitmesi gerek, Kırım'a ya da Kafkaslara."

"Ne yeriz?" diye sordu Potapov kabaca.

İkisinin de buna verecek yanıtı yoktu. Şura o sıralar bir yaşındaydı ve döşemenin üzerinde, Marn nehrindeki feribotçunun evinin, uzun çatışmalardan sonra nihayet, müttefiklere geçtiğini yazan gazetenin üzerinde emekliyordu.

"Türkistan olsa" dedi Potapov, "Bunu becerebilirim sanıyorum. Bir arkadaşım mektup yazıp Taşkent'te tarım uzmanlarına ihtiyaçları olduğunu söyledi."

"Ne demek, bu harika!" Doktor bu fikirden hoşlanmıştı. "Orası güneyde, güneş tam gereken şey. Mutlaka gitmelisiniz. Üç-dört ay içinde karınızı tanıyamayacaksınız!"

Bu oldukça doğru çıktı. Altı ay sonra, Potapov, karısının tabutu başında duruyor ve onu güçlükle tanıyabiliyordu, yarı tropikal güneş ve lös tozu tenini öylesine zalimce kemirmişti.

Liza'nın mezarına ekilen kavak ağacı General Kaufmann'ın bölgeyi fethettiğinde diktiği ünlü Taşkent kavaklarına yetişmeye çalışır gibi işitilmemiş bir hızla büyüdü. Önceleri Potapov'u salt bu bir tek kavak ağacı tutuyordu Taşkent'te. Sonra bölgeyi sevmeye başladı ve karısını o kadar sık anmadı. Ama bir keresinde, Çimgan'daki dağ sanatoryumunda bir süre kaldıktan sonra Şura'ya ondan söz etti.

"Doktor haklıydı. Orada, tepelerdeki iklim bir harika, ama devrimden önce öyle yerlerin yakınına bile sokulmamıza izin verilmezdi, o gün geldiğinde ise annen artık aramızda değildi."

Potapov, her ilkbaharda kızının boyunu ölçerdi. Açık renkli başı babasının omuzuna yetiştiğinde, kızı bir ipekböceği kuluçkalama öğretmeni olmuştu. Potapov, kendi de ipek enstitüsünde kozaların melezleştirilmesi üzerinde çalışıyordu.

Şura'nın acilen Semerkant'a gönderilmesi önerilince, Potapov'un canı sıkıldı.

Şura, onun tek varlığıydı. Şimdiye dek hiç ayrı kalmamışlardı. Birlikte ipek enstitüsündeki dut fidanlığına gittiler, ilkbaharın

başlarıydı ve dut ağacının her çeşidi adi, fidan, bodur, piramit şeklinde, küre şeklinde, yılan gibi kıvrılan, hepsi de dolgun tomurcuklarla duruyordu. Büyük yapraklı bir tür, Japonya'dan getirtilmiş bir güzellik, aralarında göze batıyordu.

Baba kız yol boyunca aşağı yukarı yürüdüler, ama deney için kullanılan ipekböceklerinin tecrit edilmiş olarak saklandığı küçük, beyaz eve kadar gitmediler; bunlar pebrin diye bilinen bir hastalığa yakalanmışlardı ve bakımlarını özel bir kadro üstlenmişti.

"Difteri olduğum zamanı hatırlıyor musun baba ve kimseye yaklaştırılmadığımı?" diye güldü Şura.

Potapov, düşünceli düşünceli kafa salladı.

"Gidiyorum diye üzgünsün, değil mi?" diye sordu, "Ama gitmek zorundayım. Gitmemek bir Komsomol üyesine yakışır mı? Zaten de gitmek istiyorum, bu benim bağımsız ilk işim olacak ve yeniden canlandırılması gereken iki yüz kırk beş tepsi tohum var."

"Gitmek zorunda olduğunu ve gitmeyi istediğini anlıyorum. Ama neden böyle birdenbire, başka bir bölgeye gitmek zorunda olasın? Burada başlamanın daha iyi olacağını düşünmüyor musun?"

"Sen de, bu konuşanın, içindeki oportünist olduğunu düşünmüyor musun?"

Potapov zekice kızına baktı.

"Herhalde öyledir."

"Mükemmel. Bunu itiraf ettiğine göre, pişmanlık duyuyor olmalısın."

"Duyuyorum. Ama bana elinden geldiğince sık yaz. Şura. Lütfen. Ve her şeyi yaz. Söz mü?"

Şura bir an için derin derin baktı babasına.

"Söz veriyorum."

III

Semerkant'ta kimin bir kimlik kartı almaya değer olduğunu saptamak için kentin her mahalla'sında[18] ya da bölgesinde, bir komisyon kurulacağı duyulduğunda bu fikri beğenmeyen birçok insan oldu; onlardan biri de Mir Şahid idi.

[18] ' Mahalle

"Üzerinde altı dilde 'Pasaport' yazılı olduğunu duyduğum bu küçük kitabın, onsuz olduğumuz eski günler için altı kez iç geçirmemize neden olacağından korkuyorum dostlar" diyordu. "Beni düşünün örneğin. Yüreğime benim dürüst ve iyi bir Özbek olduğum çoktan yazılmışken kâğıda yazmaya ne gerek var? Bir zamanlar varlıklı olduğum doğru, ama o, geçmişteydi. Ve geçtiğine göre artık olmayan bir şey için düşünmek niye? Ama hepsi bu değil. Ya kanlarımız da ayrı bir pasaport almak isterse? O zaman ne olacak? Meraklı Sovyet Hükümetimiz ona üzerinde adı, yaşı, özel ayırıcı işaretleri olan -sanki bir koyunmuş gibi herkes onun memelerinin durumunu ve hangi bacağının aksadığını bilecek- bir kitap verse, bir karı kocasına itaat eder mi?"

Mir Şahid böyle konuşurken, ikinci karısı Nor Bibi'yi düşünüyordu. Son zamanlarda gözlerinde adamı düşündüren bir pırıltı vardı. Aradan birkaç gün geçti ve Mir Şahid kendisine karşı oldukça iyi niyetli davranan dostlarına dönerek:

"Evet dostlar! Karımın, Nor Bibi'nin, mahalla komitesine gidip bir pasaport istediğini tesadüfen keşfettim. Bana danışmadan böyle bir karar vermesine sinirlendim elbette. Eve geldiğinde onla biraz konuştum, umarım artık fikrini değiştirmiştir. Bir pasaporta ihtiyacı olduğunu sanmıyorum. Eğer - ömrü uzun olsun - ölecek olursa, Allah onu bir pasaportu olmadan da tanır, çünkü tüm özel ayırıcı işaretleri onun üzerinde şimdi. Çünkü ben, gayretli bir kâtip gibi, yazılması gerekli olan her şeyi onun derisinin üzerine yazdım ve onu başka bir kadınla karıştırmak hemen hemen imkânsız dostlarım."

Potapov bu sıralarda Şura'dan iki uzun mektubunu aldı.

"Babacığım,

Bu Azim Can, ben gelmeden önce kovulan adam, düpedüz bir sabotajcı. Hemen hemen tüm tırtılları dondurarak öldürmüş çünkü; ilkbaharda, bildiğin gibi hava soğukken, binaları ısıtmamalarını hatta pencereleri de açık tutmalarını buyurmuş. En kötüsü de artık pencerelerin açılması zorunlu olunca, kimse açmak istemeyecek, bana inanmayacaklar. Her zaman olan, bu kötü bir işçi salt kendine zarar vermekle kalmaz öbürlerini de engeller. Bana, buradaki insanların ne söyledikleri anlatıldı- kuluçkalıklar yokken, diyorlar, ipekböcekleri harika ürüyordu.

Bunun ne demek olduğunu anlıyorsundur ve bana yüklediği sorumluluğu! Ve sen benim buraya gelmemi istemedin!

Şimdi sana nerede kaldığımı söyleyeceğim: bir camide! Bu hiç düşünmediğim bir şey. Eski öğrenci hücreleri, kuluçka makinalarını yerleştirmek için uyarlanmış ve ben hücrelerden birinde yaşıyorum. Eskiden ateş yakılan, isten kararmış bir yer ve kitaplar için bir raf var. Ben bir zamanlar yerli bir öğrencinin yattığı küçük oyukta uyuyorum. Üretme merkezi kolektif çiftliklere hizmet sunuyor, tek tek köylülere de. Bazılarına yumurta veriyorum, ama yumurtadan çıkmış tırtıllar vermeyi yeğliyorum elbette. Mesele genellikle hepsinin aynı saatte, işten sonra ve hep birden gelmelerinde. Hepsi, küçük sepetleriyle sıraya giriyorlar ve yardımcılarımla benim tabanlarımız şişiyor. Bana yardım eden üç kız var - ikisi kolektif çiftlikten gönderilmiş, biri köy Sovyetinden- onlarla oldukça temiz bir Özbekçeyle konuşmayı beceriyorum.

Dut ağaçları pek uzak değil, bodur cinsten değiller, tırmanması çok zor olan çok yüksek ağaçlar. Yerli çocuklar benim için yaprak topluyor. Bana bir kucak dolusu yaprak getiren herkes, bir zamanlar, içinde ipekböceği yumurtası olan boş kutulardan bir tane almaya hak kazanıyor. Ve çok çalışıyorlar.

Bir tek kötü şey var: hemen hemen tüm ağaçlar yol boyunca yetişiyor ve hepsi tozla kaplı. Bu durumda yapraklar işe yaramıyor. Ve onları yıkayıp yaş olarak tırtıllara verirsem, ishal olmalarından korkuyorum. Lütfen yaz ve bana ne yapmam gerektiğini söyle.

Havalandırma konusunda endişeliyim. Burada hiç pencere yok, sadece iç avluya açılan kapılar var. Ve sırası gelmişken, bu iç avlu öyle harika tasarlanmış ki, bir uçtan bir sözcüğü fısıldasan öbür uçta duyulabiliyor.

Bu arada, hücrelerden birinde Özbek ipek tröstünün yayınladığı koca bir paket afiş buldum. Bilirsin, ortasında koca bir ipekböceği ve her yanında Özbekçe uyarılar olan sarı ve yeşil renkli afişler. Azim Can'ın kimseye bu afişlerden vermediğini, onları, öylece bir köşeye tıktığını keşfettim.

Bölge danışmanı beni görmeye geldi ama ne yapmak gerektiğini sana sormayı yeğliyorum. Sen Parti'den olmayabilirsin, ama sen eski bir uzmansın ve dahası, sen benim babamsın.

Haydi baba, hoşça kal. Önümde uykusuz bir gece var. Tırtıllar herhalde gün doğarken yumurtadan çıkmış olacak. "İlk gözcüler" ortaya çıktı bile. A, sahi, yumurtadan yeni çıkmış tırtılların, ağın arasından sürünürken, tramvaydaki insanlar gibi itişip kakıştıklarını ve tümünün aynı delikten geçmeye çalıştığını fark etmiş miydin hiç? Bu, laf olsun diye elbet.

En iyi dilekler ve sevgilerimle

Şura"

İkinci mektup:

"Babacığım,

Sana son yazdığımdan bu yana çok zaman geçti. Çok işim vardı ama şimdi her şey daha kolaylaştı. İpekböceklerinin önemli bir kısmı şimdiden dağıtıldı. Sağlıklı bir tür elde ettim. Lekeli olanları pek az. Dün tırtıl verilen yerlere yapacağım turlara başladım. Kolektif çiftlikten gelen yardımcılarımdan biriyle gittim, adı Muhabbat. Mükemmel bir kadın, bir Parti üyesi! Genç değil, torunları bile var ama morali hiç bozulmuyor. Bana geçmişinden söz ederken gülüyor, oysa oldukça güç bir yaşamı olmuş. Evlilik hayatını al, örneğin. Yoksul bir ailenin yedinci çocuğu olarak gelmiş dünyaya. Evlendiğinde on altı yaşında, 'evde kalmış' bir kızmış, çünkü yoksulluğu yüzünden onu kimse almamış. Sonunda ona bir koca bulmuşlar. Halıları, şilteleri, giysileri hatta bir semaveri olan, anlayacağın hali vakti oldukça yerinde bir adam. Muhabbat onunla evlenmiş ve üç gün için bu zenginliğin, özellikle semaverin tadını çıkarmış, Sonra bunların hiçbirinin, adamın olmadığı, tümünün ödünç alındığı ortaya çıkmış. Önce kocasının dostlarından biri gelip halıları götürmüş, bir ikincisi şilteleri almış, bir üçüncüsü de bir başka şeyi. Semaverden başka bir şey kalmamış. Sonra onu da almaya gelmişler.

'Ve ben semaverin yanı başına oturdum' dedi Muhabbat, 'Ona sarıldım ve yanağımı dayadım. O soğuktu, bense sıcak. Ben ağladım ama o suskun durdu. Gene de alıp götürdüler. Tüm bunlar bana komik geliyor şimdi. Sersem bir kızdım, yoksul ve cahil! Gülerdim, ağlardım ve nedenini hiç bilmezdim.'

Bana anlattığı bu.

Neyse, birlikte yola çıktık ve çiftçilerden birinin evine geldik. Kapıyı çaldık ama bir yanıt alamadık. Parlak güneş. Sessizlik. Hem de ne sessizlik. Sadece, toprak damda sallanan gelincikler ve havada

vızıldayan arılar. Nihayet kapı açıldı ve içeri girdik. Bizi, yüzyıllık biri karşıladı. Tümü kahverengi; lime lime bir peçe takmıştı ve diriden çok ölüye benziyordu. Komşunun avlusundan başka bir yaşlı kadın geldi. Sonra bir üçüncü. Sonra hemen hemen aynı yaşta bir adam geldi. Ve en sonunda bir sürü çocuk koşarak avluya girdi. Ve böylece tam katılımlı bir toplantı yaptık!

'Diğerleri nerede? Çalışıyorlar mı?' diye sordu Muhabbat.

'Çalışıyorlar' dediler. 'Meyve ve sebze bahçelerinde.' (Bizim kolektif çiftliğimiz meyve ve sebze yetiştirir.)

Birden, diğerlerinden daha büyük görünen bir kız, Rusça konuştu.

'Bizimkiler bağda. Oraya gübre için nitrojen getirmişler.'

Ve tüm bu tarihi adamlar ve kadınlar başlarını salladılar ve güldüler. Ve anladıkları tek Rusça sözcüğü yinelediler, 'Azot', 'Azot' (Nitrojen). Ayrılırken onlara seslendim:

'Khair, hoşçakalın! Azot!'

Ve bana karşılık verdiler, 'Azot!'

Ama bundan önce ipekböceklerine baktık. Sıkıca kapalı bir odada, tavana asılı bir sepetin içinde, vatkalı bir yorganla örtülü olarak sallanıyordu. Soğuk ve havasızdılar. Yorganı üstlerinden aldım ve pencereyi açtım. Ve Muhabbat bana şunu dedi:

'İpeğin kadınlarımız için ne anlama geldiği hakkında hiçbir fikrin yok. Onların bağımsızlığı burada başlar. İpek parası kadının parasıdır. Ama paralarını almaları için kozaları kadınların teslim etmesini sağlaman gerek. Yoksa bütün işi kadınlar yaptığı halde para erkeklere gider.'

Hoşça kal baba

Sevgiler Şura"

Üçüncü mektup.

"Baba dinle, burada neler oldu bir bilsen... Muhabbat ve ben gene dolaşmaya gittik.

Bir evin önünden geçerken 'Buraya girmeliyiz' dedi. 'Burada yaşayan kötü bir adam var. Mir Şahid. İkinci karısı hâlâ çok mutsuz. Yeni yaşam bu sokağa geldi ama onun avlusundan içeri giremiyor. Üç çocuğu var, üçüncüsü daha bebek ve çok hasta. Onunla nereye gidebilir? Bebeği evde bıraksa ilk kan anında yok eder onu.'

İçeri girdik. Güzel, büyük bir oda, mali müfettişin rapor kâğıtlarıyla kaplanmış duvarlar. Her şeyden bol bol var: kadehler,

tepsiler, cam kavanozlar ve bir koca yığın şilte. Evin erkeği ballı börek, önümüzde eğiliyor yaltaklanıyor. Belinde, hanımlar arasında hâlâ rağbette olmayı umduğunu belirten bir kuşak sarılı. Başının gerisinde taşıdığı şapka ise halinden memnun olduğunun bir göstergesi. Çocuklar da ordaydı. En küçükleri çarpık bacaklı.

'Onu; bir doktora götürmelisiniz. Raşitizm var' dedim.

Elini yavaşça kalbinin üzerine koydu ve, Rusça 'rakhit' (raşitizm) ve Özbekçe 'rakhmat' (teşekkür) sözcükleri ile cinas yaparak teşekkür etti. Benimle açıkça alay etmeye çalışıyordu. Yanında bir kadın vardı.

'Bu Nor Bibi mi?' diye fısıldadım Muhabbat'a.

'Bu o değil. Bu ilk karı. Biraz bekle, nerede olduğunu soracağım.'

Ama sormaya vakti olmadı.

O sırada şu oldu:

Ben ipekböceklerine bakmaya gittim; bunlar kendi yumurtalarını çatlatmışlar ve tırtılları ancak yumurtadan çıkmıştı. O kadın, ilk karı, onları sonradan bir tabaka kâğıdın üzerine topluyordu.

'Bunu yapmamalısınız apa (abla) onları ezeceksiniz. Tavuk tüyü kullanmalısınız. Size bir tane getiririm.'

Birkaç tavukları olduğunu düşünerek avluya koştum. Yerde bir kütüğün yanında bir saksağan tüyü gördüm. Bu olur, diye düşündüm ve onu almak için eğildim ve o sırada kütüğün altından bir inilti duydum. Daha yakına gittim ve kütüğün alçak bir binanın kapısına dayandığını gördüm. Bilmem neden, ama birden Nor Bibi'nin hasta olduğu ve onu oraya sakladıkları içime doğdu. Bunun üzerinde düşünecek vaktim olmadı (her şey o denli çabuk oldu ki, bir dakikanın içinde), çünkü Mir Şahid beni avluya kadar izlemişti.

'Ne kadar iyisiniz, öğretmen apa, değersiz ipekböceklerimiz için bu kadar zahmete katlanıyorsunuz!' dedi en tatlı tonlarla. 'Ama çoktandır hiç tavuğumuz yok.'

'Üzülmeyin Mir Şahid aka (ağabey)' diye yanıtladım aynı tatlı tonlarla. 'Değersiz bir saksağan tüyü de aynı işi görür.'

Bir şeyler duyduğumu belli edecek hiçbir şey yapmadım.

Baba, daha fazla yazamayacağım, yaban arılarının çevrede uçtuklarını duyar gibiyim. Gerçi onlar da ipekböceklerinden çok hoşlanır ama bu beni örümcekler ve farelerden daha çok

endişelendiriyor. Yaban arıları en kötüsü. Gidip neden bu kadar gürültü çıkardıklarına bakacağım. Sonra gelip geri kalanını yazarım. Ne bulduğumuzu!.."

Buldukları şuydu.

Kolektif çiftliğin Komsomol Örgütü Sekreteri Kurkmas Nizamov, üzüm sıralarının arasına yonca ve fasulye ekmek için bir traktör pulluğu sürüyordu. O zaman için bu, üzüm sıraları arasındaki toprağı kullanmada yeni bir yöntemdi. Karşısında, sıraların arasına dikilecek herhangi bir şeyin toprağı tüketeceğini ve üzümlere hiç su bırakmayacağını savunan bir yığın muhalifin olduğu bir yöntemdi. Buna rağmen, bir tek yerde denenmesine karar verilmişti.

Kurkmas, traktörünü çok dikkatli sürüyordu. 'Fordson'unun bu iş için çok büyük olduğunu ve üzümleri zedeleyebileceğini biliyordu. Ona daha dar bir 'International' lazımdı ama ellerinin altında hiç 'inter' yoktu ve Kurkmas endişeliydi. Şapkası terden sırılsıklamdı ve kulağına taktığı lale ateş gibi yanağının sıcaklığında soluvermişti.

Şura, bir toz bulutu içinde traktörün peşinden koşarak geldi.

"Kurkmas, dur!" diye haykırdı.

Kurkmas gene de sabanın açtığı yolun sonuna dek sürdü ve o zaman konuşmak için döndü.

"Ne var? Bana bağıran bir toz bulutu gördüm ama o bulutun içinde kim olduğunu bilemedim. Ne istiyorsun? Burada her dakikanın değeri var, sense durmuş bağırıyorsun."

"Dur, benim daha değerli bir dakikam var."

Şura durdurmak ister gibi traktörün tekerleğine asılıp ellerini güneşten ısınmış metalde yakarak Kurkmas'a bütün hikâyeyi anlattı.

Mir Şahid gerçeği söylemişti. Nor Bibi'yi başka bir kadınla karıştırmak imkânsızdı. Onun "ayırıcı işaretleri" kanla şekillenmişti. En derin yara gözlerinden başlayıp arapsaçına dönmüş saçlarına kadar uzanıdı.

Nor Bibi, küçücük bir sundurmada pırtık bir battaniyenin üzerinde, kolları dizlerine dolanmış, toprağa bakarak oturuyordu.

"Ateşi var yoldaşlar" diye açıkladı tirtir titreyen, Mir Şahid. "Onun, sizi ürkütecek, şuurunuzu kaybettirip taştan taşa çarptıracak bir ateşi var... Nor Bibi, sevgili karıcığım ateşin var değil mi?"

Nor Bibi konuşmadı. Kurkmas, Şura, Muhabbat ve bölge milisi de konuşmadı, ta ki klinikten gelen kadın doktor sonunda sessizliği bozana dek.

"Sedyeyi yanımızda getirdiğimiz iyi olmuş. Ama ona dikkat edin yoldaşlar."

Nor Bibi taşınırken, bölge milisi Urunbay, (onun da kulağında bir lale vardı, çünkü Orta Asya'da bahar, lale zamanıdır) Mir Şahid'e döndü.

"Karınız yaşayacak, bu doktor onu iyileştirecek, bu iyi. Ama acınacak tek şey onun sayesinde sizin de yaşamanız. Gene de davranıp, yıllardır beklendiğiniz yerdekileri bekletmeyin."

IV

Abrar Hoca Camisi'nin bunca soylu genci yetiştirmiş olan eski madrasah'ı şimdi kadınlarla doluydu. Toplantı kendiliğinden oluşmuştu, kimse bildirmemişti ve kimse özel bir hazırlık yapmamıştı. Belli bir anda, Nor Bibi'nin tamamıyla iyileştiği ve hastaneden taburcu edildiği ve oradan çıkınca, doğruca Taşkent'e öğretmene gidip kayısı ağacının altında onunla çay içtiği duyulunca, doluvermişti işte. Bu duyulduğunda, köydeki tüm kadınlar, kolektif çiftlikteki kadınlar ve tek tek köylülerin kanları ve o sırada işi olmayan herkes, camiye yollandı. Kısa sürede tüm avlu dolmuştu. Şura gafil avlanmış, sadece, Azim Çan'ın, henüz dağıtmadığı afişlerini asmaya fırsat bulmuştu. Kare taşlı avlu sarı ve yeşille aydınlanmıştı. Tahta oymalı kapılar arasındaki duvarlar boyunca devasa ipekböcekleri sürünüyordu. En önemli afiş (o cinsten elde kalan tek örnek) bir yanıyla Nor Bibi'yi andıran ama Komünist Gençlik Enternasyonali rozeti takmış, portakal renkli giysiler içindeki bir Özbek kadının fotoğrafıydı. Afiş, avlunun girişine sanki hoş geldiniz der gibi asılmıştı.

Muhabbat ellerini üç kez çırparak toplantıyı açtı. Avlu, harika akustiğiyle sesleri yineledi. Kadınların giysileri hışırdıyor, eşarpları ve şalları belli belirsiz kımıldıyordu. Sonra sessizlik oldu. İlkbahardı ve grup vakti. Ahrar Hoca Madrasah'ın üzerinde, o duruma uygun ve yaraşan temiz bir hilalle süslenmiş mavi bir gökyüzü karesi vardı.

Nor Bibi, avlunun ortasındaki kayısı ağacının altındaki sıraya oturmuştu.

"Bacılar!" diye haykırdı Muhabbat. "Burada, gözünüzün önünde, hepinizin tanıdığı bir kadın, Nor Bibi'yi görüyorsunuz. Gelin, bu kadının nasıl bir yaşamı olduğu görelim."

Gene giysilerin hışırtısı, ardından sessizlik.

"Geçmişte, kadınlarımızın beş efendisi vardı. Çok, değil mi? Ama öyleydi. İlk efendi Tanrı'ydı. İkincisi Emir'di, üçüncüsü ona iş veren, toprağın ve suyun sahibi olan ve onu bildiği gibi dağıtan, dördüncüsü Molla'ydı ve beşincisi kadının kocasıydı. Kardeşler, Nor Bibi'yi dört efendisinin hakkından geldiği ve beşinciyi elinde tuttuğu için yargılıyoruz. Devrimden önce, para ya da pirinç karşılığında satılıyorduk ya da herhangi bir malla takas ediliyorduk. Çocuk yaşta, yaşlı adamlarla evlendiriliyorduk, (neden ağlıyorsun Nor Bibi?), bizim yanımızda başka karıları olan adamlarla. Bizim çocukluğumuzu çalıyorlardı ve biz susuyorduk. Nor Bibi bunca zaman suskun kaldığın için suçlu musun? Suçlu mu bacılar?" diye sordu Muhabbat.

"Suçlu!" diye yanıtladı gözleri yaşlarla dolu bacılar.

"Ayağa kalk Nor Bibi ve gözlerimizin içine bak. Sen, kendi gücüne inanmamaktan suçlusun. Sen, kocanı terk etmekten korkuyordun, Sovyet iktidarının seni kesin bir kararı vermek zorunda bırakacağından korkuyordun. Ama Sovyet iktidarı gördü onları. Çünkü Sovyet iktidarı benim, hepimiziz, sen kendinsin. Gençsin Nor Bibi, bunu unutma. Sağlıklısın, çalışabilirsin."

"Yapabileceğim pek az şey var Muhabbat" diye yanıtladı Nor Bibi alçak sesle, ama harika avlu, sözlerini öyle açıkça yineledi ki, herkes duydu. "Yapabileceğin bir şey yok mu?"

Muhabbat gözlerini bir yanıt arar gibi tüm avluda dolaştırdı...

Ve işte Şura'nın daha sonra babasına yazdıkları.

Nor Bibi çok yavaş sesle konuştu, ama herkes duydu.

"Yapabileceğim bir şey yok" dedi.

Güzel ve akıllı Muhabbat, bu kadın, ağırlığınca altına değer bir yanıt arar gibi tüm avluya göz gezdirdi. Yanıt oradaydı, her yandaydı. Azim Çan'ın afişleri ona uzanıyordu, özellikle, elinde kozalar olan Özbek kızı. Ve Muhabbat küt, esmer parmağını bu afişe uzattı.

"Bunu yapabilirsin, yapamaz mısın? Bütün yollar açık sana, unuttuğun da bu."

Nor Bibi'yi nasıl yargıladıklarını ve onu özgürlüğe ve mutluluğa nasıl mahkûm ettiklerini duymamış olmana yazık, çok yazık.

Valentin Katayev

Valentin Katayev'in (1897'de doğdu) hemen hemen tüm romanları ve öyküleri devrim ve iç savaş üzerinedir. Ünlü romanlarından biri Beyaz Bir Yelkenli Parlıyor birçok dile çevrilmiş ve filme çekilmiştir. Katayev, Ukrayna'nın güneyinde Odessa'da doğdu ve devrimin fırtınalı olaylarına ülkenin bu kesiminde tanık oldu. Yirmilerin başlarında, iç savaşın sonlarına doğru, Budyonni'nin Birinci Süvari Ordusu, Ukrayna boyunca savaşarak yol almaya çalışıyordu. Bu ünlü ordu üzerine birçok öykü ve türkü yazılmış ve birçok destan ondan kaynaklanmıştır. Katayev'in kısa öyküsü Uyku, bu ordunun yaşamındaki bir olaydan yola çıkarak yazılmıştır.

Uyku

Uyku insan yaşamının üçte birini kaplar ama bilim adamları hâlâ uykunun ne olduğunu bize tam olarak söyleyemez. Eski bir ansiklopedi "Bu halin başlamasının hali hazırdaki nedenleri hususunda, sadece faraziyeler mevcuttur" der.

İçinde uykuyla ilgili kesin hiçbir şey bulamadığımdan bu ağır cildi kapatmak üzereydim ki, yandaki kolonda uyku hakkında nefis bir çift satır gördüm.

"Sanatta uyku, kinayeli bir şekilde, omuzlarında kelebek kanatları ve elinde bir gelincik olan bir insan vücudu olarak tasvir edilir."

Bu bön ama sevimli benzetme hayal gücümü körükledi.

Tarihe geçmeyi hak eden şaşırtıcı bir uyku olayını anlatmak istiyorum.

30 Temmuz 1919'da, Kızıl Ordu birlikleri Çaristan'ı düzensiz olarak terk etmiş ve kuzeye çekilmeye başlamıştı. Geri çekilme kırk beş gün sürdü. Geriye kalan etkili tek savaş gücü Semyon Mihailoviç Budyonni komutasındaki 5.500 askerlik süvari kıtasıydı.

Düşman emrindeki güçler yanında bu kıta hiç kalırdı.

Ama Budyonni'ye geri çekilmeye destek sağlaması emredilmişti ve kıtası tüm düşman saldırılarının esas yükünü taşımak zorundaydı.

Birçok gün ve gece süren gerçekten uzun bir çarpışmaydı. Çarpışmanın kısa kesintilerinde doğru dürüst yemek, uyumak, yıkanmak ya da atların eyerini çözmeye vakit yoktu.

Olağanüstü sıcak bir yazdı. Çatışma, oldukça dar bir toprak parçasında, Volga ile Don arasında oluyordu, ama buna rağmen

askerler sık sık aralıksız yirmi dört saat susuz kalıyordu. Birkaç versta uzaktaki kuyulara kadar gitmek için yarım saat olsun harcayamayacak durumdaydılar.

Su, ekmekten daha değerliydi, zamansa sudan.

Geri çekilmenin ilk üç gün ve gecesinde yirmi saldırıyı püskürtmek zorunda kaldılar.

Yirmi!

Adamlar seslerini yitirdiler. Kılıçlarıyla kesip biçtiler ama kurumuş gırtlaklarından bir ses çıkarmayı başaramadılar.

Bu korkunç bir görünümdü. Bir süvari saldırısı, düşmanla karşılaşma, şakırdayan kılıçlar, kirli terle kaplanmış, şekilsizleşmiş yüzler ve ses çıkaramayan insanlar...

Çok geçmeden, susuzluk, açlık ve aşırı sıcak işkencesine, uykuyla mücadele işkencesi eklendi.

Tozun ortasında, bir mesajla birlikte dörtnala at koşturan bir ulak, eyerinden düştü ve atının ayakları dibinde uykuya daldı.

Bir saldırı sona erdiğinde askerler eyerlerinde güçlükle duruyorlardı. Uyku dayanılmazdı.

Akşam olur, gözleri, onunla ağırlaşırdı. Gözkapakları mıknatıs gibi kapanır ve bir daha açılmazdı. Yüreklerindeki kan civa gibi ağırlaşıp, hareketsizleşirdi. Atışlar yavaşlar, kollar sertleşir ve birden külçe gibi düşerdi; parmaklar kavrayışlarını yitirir, başlar düşer ve şapkalar alınlara doğru kayardı.

Yaz gecesinin mavi meltemi, eyerlerinde rakkaslar gibi sallanan beş buçuk bin süvariyi yavaş yavaş sarmalardı.

Alay komutanları, bir emir bekleyerek Budyonni'ye sürdüler atlarını.

"Herkes uyuyacak" dedi Budyonni, "herkes" sözcüğünü özellikle vurgulayarak. "Herkese istirahat emrediyorum."

"Ama General Yoldaş... Nasıl... Ya gözcülerle, nöbetçiler..."

"Herkes, herkes..."

"Kim..."

"Ben yapacağım" dedi Budyonni sol yenini çevirip kol saatine göz atarak.

Saatin kadranına baktı. Sayıların ve kollarının dumanlı fosforu alacakaranlıkta parıldadı.

"İstisnasız herkes uyuyacak, tüm Kıta" dedi sesini keyifle yükselterek. "Tam iki yüz kırk dakika istirahatiniz var."

Dört saat demedi. Dört saat çok az olurdu. İki yüz kırk dakika, dedi. Bu şartlarda verilebilecek en uzun izni verdi.

"Başka hiçbir şey için endişe etmeyin" diye ekledi. "Ben askerlerin başında nöbet tutacağım. Bizzat. Sorumluluğu bana ait. İki yüz kırk dakika, bir saniye fazla değil. Kalk borusu işareti, benim tüfeğimden yapılan bir atış olacak."

Mavzerinin kılıfına bir şaplak attı ve demirkın atı Kazbek'e mahmuzlarıyla hafifçe dokundu.

Tüm alay uyurken bir adam nöbet bekledi ve o bir adam alayın komutanıydı. Bu, ordu kuralları ve nizamlarının korkunç bir biçimde ihlali demekti, ama başka yolu yoktu. Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için, devrimin çiğnenemez yasası böyleydi.

Beş bin beş yüz asker vadinin çimenleri üzerine tek bir adam gibi düştü. Bir kısmı atının eyerini çözüp, bukağılayacak gücü buldu, ondan sonra başı eyerinin üzerinde uyuya kaldı. Diğerleri dizginleri hâlâ ellerinde, eyerli atlarının ayakları dibine yığılıp, daha çok ani bir ölüme benzeyen uykuya daldılar.

Uyuyan adamlarla beneklenmiş vadi, herkesin öldürüldüğü bir savaş sahnesine benziyordu.

Budyonni, peşinde emir eri on yedi yaşındaki Grişka Kovalyov, ağır ağır açık hava ordugâhının çevresinde at sürdü. Bu yanık tenli delikanlı eyerde güçlükle duruyordu; başı düşüyor, o da dik tutmak için çılgınca çaba harcıyordu, ama başı kurşun gibi ağırdı.

Ve böylece ordugâhın çevresinde, tur üstüne tur, dolanıp durdular, Kumandan ve emir eri, uyuyan beş bin beş yüz insan arasında iki uyanık adam.

O sıralar Semyon Budyonni daha gençti. Çıkık elmacık kemikler, uzun, gür, kömür karası bıyıkları ve kara kaşlarıyla köylü yüzü güneşten neredeyse turunculaşmıştı.

Ordugâhın çevresinde at sürerken arada sırada yükselen ayın ışığında adamlarından bazılarını tanıyor ve tanıyınca, uyuyan oğlunun beşiğine eğilen bir babanın tatlı tebessümüyle gülümsüyordu onlara.

"İşte, başı eyerinde, uykudayken bile açılamayacak parmaklarının bir kuzu budu gibi kavradığı mavzeri avucunun içinde, düştüğü gibi, sırtı çimenlerde yatan zencefil sakallı dev Grişka Valdman oradaydı. Göğsü geniş ve bir yük arabası gibi büyüktü. Ve

şimdi yıldızlara karşı yatmıştı. Ve çevresindeki tüm çimenleri dalgalandıran korkunç horultuyla uyum içinde, düzenli olarak inip kalkıyordu. Öbür kocaman eli ılık toprağın üzerine yayılmış duruyordu. Hele deneyin de alın bakalım o toprağı Grişka Valdman'dan!"

İşte, perçemi gözlerinin üzerinde, ölüler gibi uyuyan bir Don Kazağı İvan Belenki; yan tarafına keskin Kazak kılıcı yerine, eski silah hayranı bir toprak sahibinin evinden alıp, el koyduğu kocaman, eski bir kılıç takmıştı. Bu kılıç, yüzyıllar boyunca bir asilin çalışma odasının duvarındaki bir İran halısının üzerinde asılı kalmıştı. Şimdi de onu, iyi bir bileyip, çarpışmalarda beyazlara karşı kullanan bir Don Kazağı, İvan Belenki almıştı. Tüm alayda hiç kimsenin İvan Belenkininki kadar uzun ve güçlü kolları yoktu. Bir keresinde şu oldu: İvan, atının yemi için zengin bir çiftliğe gitti. Onlardan, kendisine biraz saman satmalarını istedi.

Oradaki kadın "Hiç samanımız yok, küçük bir yığın kaldı sadece" dedi.

"Çok istemiyorum" dedi İvan, alçak gönüllülükle, "atıma yetecek kadar, sadece bir kucak!"

"Pekâlâ, bir kucak alabilirsin sanırım" dedi kadın, "git de al"

"Sağ olun bayan"

Ve bir Don Kazağı olan İvan Belenki saman yığınına gitti ve uzun kollarıyla tek hamlede tümünü kaldırdı. Kadın nefesini tuttu, daha önce hiç böyle uzun kollar görmemişti. Ama yapabileceği hiçbir şey yoktu ve İvan sadece homurdandı ve yığını kampa doğru taşıdı. Ama kampa, diriden çok, ölü gibi ve eli boş döndü. Elleri titriyor, dişleri takırdıyor ve o kadar sık soluk alıyordu ki güçlükle konuşuyordu.

"Ne oldu İvan?"

"Of... sormayın. O kadar korktum ki... Kahrolasıca herif..."

Askerler kalakalmışlardı. En korkusuzları İvan Belenki'yi korkutan şey ne olabilirdi?

Orada öylece, zihnini toparlamaktan aciz, duruyordu.

"Allah kahretsin!... Allah'ın belası bir kaçak korkuttu beni, cehennemde yanasıca!"

"Neden söz ediyorsun? Ne oldu?"

"Diyorum ya bir kaçak... O lanetli samanı aldım, yanar inşallah ve taşımaya başladım... ve ortasında bir şeyler kıpırdamaya başladı. Ruhu cehennemde yanasıca lanetli kaçak!"

Anlaşılan bir kaçak saman yığını içine gizlenmişti ve İvan onu samanla birlikte alıp götürmüştü. Kaçak yolda fare gibi samanın içinde kıpırdanmaya başlamış ve dışarı fırlamış ve korkusuz savaşçı Belenki'nin ödünü patlatmıştı.

Nasıl güldüler!

Ve atını özenle sürerek, askeri İvan Belenki'nin başının, onun mavi dolunayı ayna gibi yansıtan keskin kılıcının yanından geçerken gene gülümsedi Budyonni, tatlı, yiğitçe bir tebessüm.

Gece ilerliyordu. Tepede step gecesinin yıldızlı saati hareket ediyordu. Az sonra adamları uyandırma vakti gelecekti.

Birden, Kazbek durdu ve kulaklarını dikti. Budyonni dikkatle dinledi. Kenarı kamp ateşinden yanmış haki renkli şapkasını düzeltti.

Birkaç atlı vadinin tepesi boyunca ilerliyordu. Birbiri ardından gölgeleri ayı kapadı. Budyonni çok sessiz duruyordu. Atlılar Ordugâha sürdüler atlarını. Öndeki atını dizginledi ve ayrılan zamanın sonuna dek uyumayan ve soluk ateşin önünde ayak sargılarını değiştiren bir askere eğildi. Atlı, parmakları arasında bir sigara tutuyor ve ateş istiyordu.

"Selam" dedi atlı, "hangi köydensin? Bir ateş ver."

"Ya sen kimsin?"

"Görmüyor musun?"

Atlı, askerin görmesi için omuzunu uzattı. Apoletlerindeki albay işaretleri ay ışığında parıldadı. Bir subay devriyesi gaflete düşüp, kendilerininkiyle karıştırarak Kızıl Ordu Ordugâhına girmişti. Beyazlar çok yakında olmalıydı. Kaybedecek vakit yoktu. Budyonni ihtiyatla gölgeden dışarı sürdü atını ve mavzerini kaldırdı. Bir silah sesi sessizliğin içinde çınladı. Albay düştü. Budyonni'nin adamları fırlayıp kalktılar. Subay devriyesi tutsak edildi.

"Atlara binin!" diye haykırdı Budyonni.

Bir dakikada beş bin beş yüz adam eyerlerindeydi. Sonraki birkaç dakikada, çiyli bozkır güneşinin ilk ışıklarında, yaklaşan Beyaz süvarilerin kaldırdığı toz bulutunu gördüler. Budyonni alayına öbür yana dönmelerini emretti. Üç beygirlik topçu bataryaları ateş açtı. Çatışma başlamıştı.

Bana hikâyeyi Budyonni'nin kendisi anlattı.

Dalgın dalgın gülümsüyordu. "Beş bin beş yüz adam düştükleri yerde tek bir beden gibi uyudular" dedi. Ve horultuları duymalıydın! Çimenleri bile dalgalandırdılar, horultular yani!

Duvarda asılı duran haritaya gözlerini kısarak baktı ve özel bir keyifle yineledi "Otları dalgalandırdılar, yaptılar!"

O sırada Askeri Devrim Konseyi'ndeki odasında onunla oturuyordum. Dışarıda o ciddi görünüşlü Moskova kar sağanaklarından biri kenti kaplıyordu.

Ama ben o harika görüntüyü gözümün önüne getirebiliyordum. Bozkır. Gece. Bir ay. Uyuyan bir ordugâh. Kazbek'inin üzerinde Budyonni.

Ve ardında, karşı konulmaz uykuyla boğuşan, kulağının arkasında solmuş bir demet gelincik ve sıcak, tozlu omzunda uyuyakalmış bir kelebekle, yanık tenli bir oğlan, tırısta.

Boris Lavrenyov

Boris Lavrenyov'un adı, Sovyet edebiyatının ve Sovyet tiyatrosunun ilk dönemleriyle sıkı sıkıya bağlıdır. O bunu şöyle ortaya koyuyordu: "Benim edebi doğumum devrimden sonra oldu." Buzların Çözülüşü adlı oyunu ilk kez 1927'de sahnelenmişti ve bugün de Moskova Sanat Tiyatrosu ve birçok başka Sovyet tiyatrolarının dağarcığındadır. Lavrenyov (1891-1959) dramatik bir yazardır; bu, özellikle devrimci çağın destansı romantizmiyle dolu olan, kısa ve uzun öyküleri için geçerlidir. Kırk Birinci en iyi bilinen öykülerinden biridir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Pavel Dmitbiyeviç Zhukovun Anısına Kırk Birinci Yazılmak Zorunda Olduğu İçin Yazılmış Olan

Kazak kılıçlarının parıltılı kuşatması, kuzeyden gelen makinalı tüfek ateşiyle bir an için kesilivermişti ve kan kırmızı Yevsukov açılan gediğe son bir çabayla çılgınca daldı.

Boşluk anında ölüm çemberinden kaçanlar, kan kırmızı Yevsukov, yirmi üç adamı ve Maryutka'ydı.

Diğer yüz dokuz kişi ve hemen hemen tüm develer donmuş kumlarda, saksualların yılankavi kökleri ve ılgınların ince kırmızı dalları arasında hareketsiz yatıyordu.

Kazak subayı Buriga düşmandan arta kalanların kaçtığını haber aldığında, ayı gibi pençesiyle dikenimsi bıyığını burdu, ağzını bir mağara gibi açıp esneyerek, tembelce heceledi:

"Canları cehenneme! Onları takip edip kendinizi yormayın, atlar yorulduklarıyla kalırlar. Çöl onların icabına bakar."

Bu arada, kankırmızı Yevsukov, Maryutka ve yirmi üçler yaralı çakallar gibi gelişigüzel dalıyorlardı uçsuz bucaksız kum deryasının derinliklerine.

Okuyucu, Yevsukov'un neden kankırmızı olduğunu öğrenmek için sabırsızlanıyor kuşkusuz.

Anlatacağım.

Kolçak, bir yığın öfkeli süngü ve insan etiyle Orenburg demiryolunu tıkayıp, dilsizleşmiş lokomotifleri gözden ırak yerlerdeki

en uzak uçlarda paslanmaya terk edince Türkistan Cumhuriyeti derileri boyamak için siyah boyadan yoksun kalmıştı.

Ve o günler devrimin en parlak, en şaşaalı günleriydi.

Dört duvarın evcimen rahatından yağmura ve güneşe, sıcağa ve soğuğa fırlatılmış insan bedeninin sağlam, koruyucu örtülere gereksinimi vardı.

Ve böylece deriye büründü.

Ceketler genellikle, onu giyenler kadar ciddi ve dayanıklı bir renge, çelik mavisine çalan bir siyaha boyanırdı.

Ama Türkistan siyah boyasız kalmıştı.

Bu durumda Devrimci Genel Kurmay, Fergana Vadisi'ndeki Özbek kadınlarının şeffaf ipeklerine ateş kuşunun tonlarını aktaran, ince dudaklı Türkmen kadınlarının, Tekke halılarının karmaşık desenlerine, parlaklığını düğümlediği Alman anilin boyalarının stoklarına el koyma emri vermek zorunda kaldı.

Kızıl Ordu bu boyalarla deri boyamaya başladı. Ve ordu, göz açıp kapayana kadar, gökkuşağının tüm tonlarıyla parıldar oldu: zümrüt yeşili, safir mavisi, kan kırmızısı, kobalt mavisi, mor, safran sarısı.

Talih, çiçekbozuğu bir levazımcının kişiliğinde, Komiser Yevsukov'a kan kırmızısı bir ceket ve külot pantolon armağan etti.

Yevsukov'un yüzünde gençliğinden beri kankırmızı bir gölge olagelmişti (kahverengi çiller serpilmiş bir halde) ve başı saç yerine yumuşak bir tüyle kaplıydı. Buna bir de, boy olarak kısa, çap olarak hacimli olduğunu ve biçiminin kusursuz bir yumurta oluşturduğunu eklersek, kankırmızısı ceketi ve külot pantolonuyla dünyada her şeyden çok, hareket eden bir paskalya yumurtasına benzediği hemen anlaşılabilir. Süslü takımlarının askıları sırtında bir X harfi oluşturuyor ve deyim[19] tam yerini bulsun diye, insan, döndüğünde önünde bir B harfi görmeyi bekliyordu.

Hiç ilgisi yok. Yevsukov ne İsa'ya ne de Paskalya'ya inanmaz. O Sovyetlere, Enternasyonale, Çeka'ya ve güçlü, yamru yumru elleriyle kavradığı ağır revolverine inanır.

Onunla birlikte kaçan yirmiüçler Kızıl Ordu'nun bilinen adamlarıydı. Sıradan adamlar yani.

19 Ç.N: X ve B Rusçada "İsa Dirildi" anlamına gelen "Христос Воскресе" sözcüklerinin ilk harfleridir. Paskalya yumurtaları genellikle bu harflerle belirlenirler.

Onlarla birlikte ve onlardan biri, Maryutka diye bir kız vardı.

Maryutka; Astrahan yakınlarında, geniş Volga deltasının sazları arasına gizlenmiş bir balıkçı köyünden bir yetimdi. Yedi yaşından beri on iki yıl, balık yağlarıyla lekelenmiş bir sıranın üzerinde bacakları iki yana açık, ringaların kaygan gri karınlarını ikiye ayırmış durmuştu.

Tüm kentlere ve köylere, o sıralar Kızıl Muhafızlar denen şeye gönüllü kaydedileceği haberi gelince Maryutka bıçağını sıraya saplamış, kalkmış ve sert keten pantolonu içinde sert adımlarla yürüyerek, yazılmaya gitmişti.

Başlangıçta onu başlarından savdılar, ama sonra, her Allah'ın günü onu buraya getiren kararlılığı görünce, kaba kaba güldüler ve erkeklerle aynı koşullarda orduya kabul ettiler.

Maryutka, kahverengi Türkmen şapkasının altında başına doladığı kumral örgüleri ve badem gözlerindeki sarımtırak, kedi gibi bir pırıltıyla nehir boyunda yetişen sazlar gibi ince uzundu.

Maryutka'nın yaşamındaki başlıca şey hayalleriydi. Hayal kurmak için yaratılmıştı, bir de eline geçen herhangi bir kâğıt parçasına, miniminnacık kalmış bir kurşun kalemle, kargacık burgacık harfler çiziktirerek "şiir" yazmak için.

Tüm müfreze bunu bilirdi. Yerel gazetesi olan bir kente girdikleri anda Maryutka, yazı kâğıdı isterdi. Kâğıdı alınca heyecandan kuruyuveren dudaklarını yalar ve her şiire bir isim koyup, en alta da: "Yazan Maria Basova" yazarak özenle "şiir"ini kopya ederdi.

Bunlar, devrim, mücadele şiirleri, önderler üzerine şiirlerdi. Lenin için bile bir tane vardı.

Ve onları yazı işleri müdürlüğüne götürürdü. Editörler, deri ceketli, omuzunda bir tüfek asılı bu incecik kızın görüntüsü karşısında şaşarlar, şiirleri okuyacaklarına söz vererek alırlardı. Ve Maryutka sırayla hepsine berrak bir bakış fırlattıktan sonra, dışarı çıkardı.

Yazı işleri sekreteri şiirleri kapıp okumaya başlardı. Az sonra omuzları kasılır, ağzı, önüne geçilmez bir kahkahayla şekilsizleşir ve sarsılmaya başlardı. Meslektaşları çevresine toplanır ve dinleyenler pencere pervazlarındaki yerlerinde (o günlerde işyerlerinde hiç eşya yoktu) kıvranırken, o kahkaha çığlıkları arasında mısraları yüksek sesle okurdu.

Ertesi sabah Maryutka gelir, ciddi gözlerle sekreterin kasılmış yüzüne bakar, sonra şiirlerini toplar ve tek düze bir tonla:

"İş yok ha? Biliyordum. Ben onları yüreğimden söküyorum, tıpkı bir baltayla ayırır gibi, ama işe yaramıyorlar. Galiba daha fazla uğraşmam gerek. Çaresi yok. Söyleyin, niye bu kadar zor ki bu iş? Kokmuş balıklar!"

Ve omuzlarını sarsıp, Türkmen şapkasını gözlerinin üstüne çekerek çıkardı.

Maryutka pek iyi bir şair değildi ama usta bir nişancıydı. Müfrezedeki en iyi atıcıydı ve çarpışmalarda hep Yevsukov'un yanında olurdu.

Yevsukov parmağını uzatırdı.

"Bak Maryutka! Bir subay!"

O gözlerini kısar, dudaklarını yalar ve hiç telaşa kapılmadan silahını doğrulturdu. Pat! Ve adamın işini bitiriverirdi. Hiç boş yok.

Her atıştan sonra silahını indirirken:

"Otuz dokuzuncu, kokmuş balık!.. Kırkıncı, kokmuş balık!" derdi.

"Kokmuş balık" onun en sevdiği küfürdü. Gerçekten küfür sayılan sözcüklerin tümünden nefret ederdi ve erkekler onun yanında ne zaman bu sözcükleri kullansalar, kızarıp yüzünü asar ama tek laf etmezdi.

Maryutka karargâhta bir söz vermişti ve tuttu ve koldaki hiç kimse ondan pas almış olmakla övünemedi.

Müfrezeye yeni katılan ve bir süredir ona sevdalı bakışlar fırlatan Guska isimli bir Macar, bir gece yattığı yere gizlice yaklaştı. Sonuç kötü oldu. Macar eksi üç diş ve artı alnında bir şişikle, sürünerek uzaklaştı. Maryutka onu revolverinin dipçiğiyle ağırlamıştı.

Erkekler onunla ilgili zararsız şakalar yapmaktan hoşlanırlardı ama savaşta kendilerinden çok onu kollarlardı. Bu, rengarenk deri ceketlerinin sert kabuğu altında, ta derinlere gizlenmiş, bilinmeyen bir yumuşaklıktan kaynaklanıyordu.

İşte kuzeye, sonsuz çölün donmuş kumları arasına kaçan kankırmızı Yevsukov, Maryutka ve yirmi üçler böyleydi.

Şubatın fırtına ezgilerinin vızıldadığı mevsimdi. Yumuşak kar, kum yığınları arasındaki çukurları halı gibi örttü, fırtına ve kasvet içinde yol alanların tepesindeki gökyüzü çığlık attı, rüzgârlarla çığlık attı. Belki de havayı delen düşman kurşunlarıyla.

İşler çetindi. Kötü pabuçlar içindeki ayakları kar ve kumun derinliklerine gömülüyordu. Aç ve uyuz develer homurdanıyor, hırlıyor ve tükürüyordu. Rüzgârın büyük dalgalar haline getirdiği kumlarda tuz kristallerinin pırıltısı vardı ve yüzlerce mil boyunca her yanda, yeryüzü gökyüzünden, bıçakla kesilmiş gibi keskin ve açık bir ufuk çizgisiyle ayrılıyordu.

Doğruyu söylemek gerekirse öykümün içinde bu bölümün pek küçük bir yeri var. Dosdoğru meseleye girmek daha kolay olurdu. Ama okuyucu başka şeylerin yanı sıra, kendilerini Kara Kuduk kuyusunun otuz yedi versta kuzey batısında bulan özel Guryev müfrezesinden arta kalanların nereden geldiğini, neden aralarında bir kız olduğunu ve Komiser Yevsukov'un neden kankırmızı olduğunu bilmeleri gerekirdi.

Yani bu bölüm yazılmak *zorunda* olduğu için yazıldı.

İKİNCİ BÖLÜM

Ufukta Kara Bir Lekenin Belirdiği ve Yakından İncelenince Bunun Muhafızların Teğmeni Govorukha-Otrok Olduğu Ortaya Çıkan...

Djan-Geldi kuyusuyla Soi-Kuduk kuyusu arası yetmiş verstadır, Uşkan'daki pınara ise altmış iki versta daha vardır.

Yevsukov donuk bir sesle ve silahının ucuyla bazı saksaul köklerini göstererek "Dur! Kamp kur!" dedi.

Saksaul dallarından bir kamp ateşi yaktılar. İsli yapışkan alevler yükseldi ve ateşi çevreleyen kumun üzerinde koyu bir nem çemberi belirdi.

Torbalarından pirinç ve yağ çıkardılar. Az sonra bulamaç, demir kabın içinde ağır bir kuzu eti kokusu yayarak kaynıyordu.

Adamlar konuşmadan, dişleri takırdayarak, rüzgârın buzlu parmaklarından korunmak için birbirlerine iyice sokularak ateşin çevresine toplaştılar. Ayaklarını ateşin tam ortasına sokarak ısıttılar ve çizmelerinin sertleşmiş derisi çatlayıp, tıslamaya başladı.

Karın beyaz bulanıklığı içinden aksak develerin üzerindeki çanların hüzünlü şıngırtısı geliyordu.

Yevsukov titreyen parmaklarıyla bir sigara yaktı.

"Buradan nereye gitmemiz gerektiğine karar vermek zorundayız yoldaşlar" dedi, ağzından bir duman bulutu çıkararak.

"Nereye gidebiliriz" diye cansız bir ses geldi ateşin öte yanından. "Ne fark eder? Her şey açık, Guryev'e dönemeyiz. Kana susamış Kazaklar orda. Ve Guryev'den başka gidebileceğimiz bir yer yok."

"Hive'ye ne dersiniz?"

"Hah, Hive! Kışın ortasında Kara Kum boyunca altı yüz versta ha? Ne yiyeceksiniz? Donlarınızdaki bitlerden yahni mi yapacaksınız yoksa?"

Kahkahalar patladı.

"Her şey açık. İşimiz bitik" diye ekledi aynı cansız ses.

Kankırmızı zırhının altında Yevsukov'un yüreği sıkıştı ama hiç belli etmedi.

"Tantanacı eşekoğlueşekler!" diye hiddetle parladı. "İşimizin bitmesine daha çok var. Nalları dikmek kolay! Ama yaşamak için biraz becerikli olmak gerek."

"Fort Aleksandrovski'ye gidebiliriz. Oralarda bizim adamlarımız yaşıyor. Balıkçılar."

"İş yok" dedi Yevsukov. "Denikin'in oraya çıkarma yaptığını duydum. Beyazlar Aleksandrovski ve Kransno vodsk'ta."

Biri uykusunda homurdandı.

Yevsukov elini ateşten ısınmış dizine sertçe indirdi.

"Yaygarayı kesin!" diye hırladı. "Gidilecek tek yer var: Aral Denizi. Aral'a gideceğiz ve çevresinden Kazalinsk'e yürüyeceğiz. Oraya varmak eve dönmek gibi olacak."

Bağırarak bunu söyledi ve sustu. O bile başaracaklarına inanmıyordu.

Yanında yatan adam başını kaldırdı.

"Peki yolda ne yiyeceğiz?"

"Kemerlerinizi sıkmanız gerekecek" diye tersledi Yevsukov. "Biz Hanedan Prensi değiliz. Belki de biftek ve bal isterdiniz? Ama katlanacaksınız. Hâlâ biraz pirincimiz ve unumuz var"

"Üç günden fazla dayanmaz."

"Neden olmasın? Ne çıkar? Çemiş Körfezi'ne varmamız on günden fazla sürmez. Altı devemiz var. Erzaklarımızın hepsi tükenince, develeri keseriz. Nasıl olsa işimize yaramayacaklar. Birini keser, eti öbürlerine yükler gideriz. Ne yapıp edip varırız oraya."

Kimse bir şey söylemedi. Maryutka, ateşin karşısında kafası ellerinde, kedi gözlerini kırpmadan alevlere bakarak, uzanmıştı. Yevsukov birden rahatsızlık duydu. Ayağa kalktı ve ceketindeki kanı silkeledi.

"Bu, budur" dedi. "Emirler, şafakta fırla ve yola koyul." Sesi şaşkın bir kuş gibi titrek çıkıyordu. "Belki hepimiz başaramayacağız, ama denemeliyiz, çünkü görüyorsunuz, bu devrimdir yoldaşlar. Bu dünya işçileri için."

Komiser yirmi üç adamın gözlerinin içine sırayla baktı. Bu gözlerde görmeye alışık olduğu ışık sönmüştü. Bakışları donuk ve başka yöne çevrikti. Kısılmış göz kapaklarının arasından kuşku ve çaresizlik parıldıyordu.

"Önce develeri, sonra birbirimizi yiyeceğiz" diye mırıldandı biri.

Sessizlik.

Yevsukov birden, histerik bir kadın gibi çığlık attı.

"Çeneni kapa! Devrimci görevimizi unuttun mu? Sus! Emir emirdir. Susmazsan duvarın dibine dikileceksin!"

Öksürdü ve oturdu. Bir şahmerdan sopasıyla pirinci karıştırmakta olan adam birdenbire neşeyle rüzgârın içine seslendi:

"Sızlanmayı bırakın da, yemeğinizi yiyin. Burada ne diye terlediğimi sanıyorsunuz siz?"

Soğumadan mideye indirme telaşıyla boğazları yana yana, yağlı şişmiş pirinçten büyük topaklar kaşıkladılar. Ama gene de dudaklarında balmumu gibi bir yağ tabakası donup kaldı.

Ateş, gecenin kara perdesine turuncu kıvılcımlar sıçratarak sönüyordu. Adamlar birbirlerine sokuldular, içleri geçti, uykularında horladılar, inlediler ve küfrettiler.

Yevsukov sarsılarak uykudan uyandırıldığında sabah olmak üzereydi. Donmuş kirpiklerini güçlükle açarak doğruldu ve içgüdüsel olarak tüfeğine uzandı.

"Telaşlanma"

Maryutka ona eğilmişti. Fırtınanın sarı-gri karanlığında kedi gözleri pırıldıyordu.

"Ne var?"

"Kalk, Komiser Yoldaş. Siz uyurken deveyle dolaştım Djan-Geldi'den gelen bir Kırgız kervanı var."

Yevsukov yan döndü.

"Bir kervan?" diye yineledi coşkuyla. "Rüya görmediğinden emin misin?"

"Kokmuş balık gibi eminim. Kırk deve."

Yevsukov, göz açıp kapayıncaya kadar kalkmış parmaklarının arasından ıslık çalıyordu.

Kalkıp donmuş bedenlerini gerdirmek pek zor geldi yirmiüçlere, ama kervanı duyunca canlandılar.

Sadece yirmi ikisi kalktı. Yirmiüçüncü bedeninin sarsılmalarıyla titreyen atkılından bir beze sarılı, olduğu yerde kaldı.

"Karahummaya yakalandı," dedi Maryutka parmağını kolundan içeri sokunca.

"Allah kahretsin! Ne yapacağız? Üstüne bir battaniye daha atın ve bırakın yatsın. Onu almaya geliriz. Kervan nerde demiştin?"

Maryutka batıyı gösterdi.

"Uzak değil. Altı versta kadar. Bu kadar paketler var develerin üzerinde"

"Fena değil! Dikkat edin de onları kaçırmayın çocuklar! Onları görür görmez, her yandan yaklaşın. Bacaklarınızı sakınmayın. Yarınız sola, yarınız sağa. Haydi!"

Kum tepeleri arasında, neredeyse koşarak keyiflenerek ve bedenleri hızlı yürüyüşten ısınarak, tek sıra yol alıyorlardı.

Bir tepenin doruğunda avuç içi gibi dümdüz *takir*'in üzerinde kara kehribar boncukları gibi göze çarpan develeri gördüler. Hayvanlar yüklerinin ağırlığı altında yalpalıyorlardı.

"Onları Tanrı gönderdi. Bize acıdı." diye mırıldandı Gvozdyov adındaki çiçek bozuğu yüzlü genç.

"Pabucumu yesin Tanrı!" diye parladı Yevsukov. "Sana kaç kere söylenecek, Tanrı manrı yok; her şeyin kendi fizik kanunu var."

Tartışacak vakit yoktu. Hızlı hamlelerle, her deliğe, her çalı kümesinin ardına gizlenerek ilerleme emri verilmişti. Tüfeklerini parmakları acıtacak kadar sıkı kavramışlardı. Kervanın kaçmasını göze alamayacaklarını, kervanla birlikte umutlarının, kurtuluşlarının ve hayatlarının da gideceğini biliyorlardı.

Kankırmızı ceketiyle göz alan Yevsukov birdenbire bir tepenin arkasından çıktı ve tüfeği elinde durdu.

Ciğerlerinin tüm gücüyle haykırdı. "Tökhta! Silahlarınız varsa, yere atın onları! Numara yapmaya kalkmayın işiniz biter!"

Ağzını açar açmaz ürken deveciler geriye doğru koştular ve kumlara kapaklandılar.

Hızlı yürüyüşten nefessiz kalmış Kızıl Ordu askerleri her yandan saldırıya geçtiler.

"Develeri alın çocuklar!" diye haykırdı Yevsukov.

Sesi kervandan gelen bir tüfek atışında boğuldu. Öfkeli kurşunlar, köpek yavruları gibi viyakladılar ve Yevsukov'un yanında biri kolları açık kuma düştü.

Yevsukov bir kum tepesinin; ardına dalarak "Yere yatın, çocuklar! Gösterin piçlere!" diye haykırdı.

Yeniden bir silah sesi patladı.

Kırgızlardan umulmayacak kadar keskin atışlar develerin arkasından geliyordu. Kurşunlar çölü gürültüyle doldurarak Kızıl Ordu askerlerinin çevresindeki kumu topa tutuyordu. Ama atışlar giderek azaldı.

Kızıl Ordu askerleri sıçrayarak yaklaştı. Yaklaşık otuz adım kala... Yevsukov develerden birinin ardından görünen beyaz Kafkas kukuletalı, kürk şapkalı bir kafa gördü. Sonra omzu fark etti, üzerinde yaldızlı bir apolet vardı.

Başını, arkasından emekleyen Maryutka'ya çevirerek "Maryutka! Bak! Bir subay!" dedi.

"Görüyorum."

Telaşa kapılmadan nişan aldı, tüfek patladı.

Belki parmakları donmuştu, belki de heyecandan ya da yorgunluktan titriyordu. Neden olursa olsun daha "Kırk birinci, kokmuş balık!" bile diyemeden beyaz tepelikli, mavi paltolu adam devenin arkasından kalktı ve silahını salladı. Süngüsünde beyaz bir mendil uçuşuyordu.

Maryutka tüfeğini yere fırlattı ve rüzgârdan yanmış kirli yüzünü gözyaşlarına bulayarak ağlamaya başladı.

Yevsukov subaya koştu. Daha iyi saplamak için süngüsünü çevirerek koşan bir Kızıl Ordu askeriyle karşılaştı.

Sert bir sesle: "Dokunma! Canlı olarak yakalayın!" diye haykırdı Komiser.

Mavi paltolu adam yakalandı ve yere düşürüldü.

Onunla birlikte olan beş adam develerin arkasında cansız yatıyordu.

Kızıl Ordu askerleri, gülüp küfrederek, develeri burunlarındaki halkalardan çektiler ve kümeler halinde birbirlerine bağladılar.

Kırgız deveciler Yevsukov'un peşine takılıp sinsice kolunu çekiştirdiler. Yevsuskov onları silkeledi ve yanlarından uzaklaştı, azarladı ve revolverini yayvan suratlarına çevirdi ama acımasız da sayılmazdı.

"Tokhta! Uzak dur! Emirler emirdir."

Bol bir giysi içindeki kır sakallı onu kemerinden yakaladı.

"Oy, Bai[20]" diye mırıldandı, çabuk ve sırnaşıkça. "Bai almak develer, çok kötü. Kırgız deveyle yaşar. Deve yok. Kırgız öldü. Yok almak develer bai. Bai para ister? İşte al para. Gümüş para. Çar parası. Kâğıt para, Kerenski parası. Ne kadar istersin, bai? Yok almak develer."

"Of, lanet ahmak, o develer olmazsa işimiz bitik, görmüyor musun? Onları çalmıyorum. Devrim için alıyorum. Emirler emirdir! Geçici olarak. Siz buradan evinize yürüyebilirsiniz ama bu bizim için ölüm demek."

"Oy, bai. Çok kötü. Yok almak develer. Abaş al para al" diye yalvardı Kırgız.

Yevsukov onu ittirdi.

"Sana neyin ne olduğunu söyledim. Başka laf yok. İşte, bu makbuzu al ve toz ol."

Kırgız'a bir gazete parçasına, sabit kalemle karalanmış bir makbuz verdi.

Kırgız onu fırlatıp attı ve yere düştü, inleyerek başını ellerine gömdü. Arkadaşları sessiz durdular ve çekik kara gözlerinde sessiz gözyaşları titreşti.

Yevsukov geriye döndü ve esir subayı gördü; iki Kızıl Ordu askerinin arasında, ağzında bir sigara, gözleri kibir dolu, komiseri izleyerek soğukkanlılıkla duruyordu.

"Kimsin sen?" diye sordu Yevsukov.

Subay, söz sırası ona gelince "Muhafızların teğmeni Govorukha Otrok. Ya sen kimsin ki?" diye sordu.

Başını kaldırdığında Yevsukov ve adamları kar beyazı köpüklerde en iyi cins Fransız çivitinden iki top gibi yüzen gözlerinin, çarpıcı maviliğinden etkilendiler.

---

20 Ç.N: Bey

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kolomb'un Tayfalarının Hissettiklerine de Atıf Yaparak, Orta Asya Çöllerini Devesiz Aşmanın Güçlüklerini Ele Alan

Teğmen Govorukha Otrok, Maryutka'nın kırk birincisi olacaktı. Ama bir nedenle belki elleri üşüdüğü, belki de heyecanlı olduğu için vuramamıştı.

Ve böylece teğmen hayatta kaldı, hayatta olanlar listesinde fazladan biri.

Yevsultov aranması için emirler verdi ve arama şık süet ceketinin sırtının içine dikilmiş gizli bir paketi ortaya çıkardı.

Kızıl Ordu askerlerinin parmakları paketi fark ettiğinde teğmen vahşi bir aygır gibi şahlandı. Ama hemen yakalanmıştı ve salt dudaklarının titremesi ve yüzünün solgunluğu bile huzursuzluğunu belli ediyordu.

Yevsukov paketin ipek sargılarını özenle açtı ve gözleri, içindeki belgeyi bir nefeste okuyuverdi. Okudu, başını salladı ve adamakıllı düşündü.

Belge, onun sahibinin, yani Teğmen Govorukha Otrok Vadim Nikolayeviç'in, General Denikin'in başkanlığındaki Trans-Hazar devletinde, Rusya'nın Yüce Hükümdarı Amiral Kolçak Hükümetince, kendisini temsil etmekle görevlendirildiğini bildiriyordu. Belgeye ilişik olan bir mektup belge sahibinin General Dratsenko'ya sözlü olarak açıklanacak gizli bir bilgiye sahip olduğunu belirtiyordu.

Yevsukov paketi yeniden katladı ve kendi ceketinin iç cebinde emniyet altına aldı.

"Peki nedir bu gizli bilgi. Bay Subay? Hiçbir şey gizlemeden açıklarsanız iyi edersiniz, bakın Kızıl Ordu askerlerinin elindesiniz ve yöneten benim: Komiser Arsenti Yevsukov"

Teğmen lacivert gözlerini Yevsukov'a çevirdi, gülümsedi, topuklarını birbirine vurdu.

"Mösyö Yevsukov? Sevindim. Ne yazık ki hükümetimden bu denli önemli kimselerle diplomatik ilişkiler yürütmek üzere emir almadım."

Yevsukov'un çilleri bile soldu. Adam tüm müfrezenin önünde ona gülüyordu.

Komiser revolverini çekti:

"Buraya bak, beyaz rezil! Kurtulamazsın! Ya bilgini ortaya dökersin, ya da kurşunu yersin."

Teğmen omuzlarını salladı.

"Beni öldürürsen hiçbir şey dökemem."

Komiser bir küfür savurarak silahını indirdi.

"Seninle işimi bitirene kadar başka havalar okuyacaksın" dedi.

Teğmen ağzının ucuyla gülmeye devam etti.

Yevsukov tükürdü ve uzaklaştı.

"Ona bir iki el ateş edecek miyiz komiser Yoldaş?" diye sordu Kızıl Ordu askerlerinden biri.

Komiser derisi soyulan burnunu tırnağıyla kaşıdı.

"Olmaz" dedi. "Büyük bir lokma bu, öyle. Onu Kazalinsk'e ulaştırmalıyız. Orada, sırrını söyletmeyi bilirler ona."

"Yani, onu da peşimizde sürükleyelim mi diyorsun? Biz kendimizi kurtarsak şanslıyız."

"Artık Beyaz subayları da askere alıyoruz!"

Yevsukov anında tersledi:

"Karışmayın," diye haykırdı. "Onu ben götürüyorum, hesabını da ben veririm. Kesin sesinizi."

Dönerken Maryutka'yı görünce gözleri ışıdı.

"Ekselanslarından sen sorumlusun, Maryutka. Gözlerini aç. Onu kaçırırsan, diri diri derini yüzerim."

Maryutka yorum yapmadan tüfeğini omuzuna astı ve tutsağa yaklaştı.

"Gel bakalım, yakışıklı" dedi. "Benim emrimdesin, ama kadınım diye kaçabileceğini sanma. Üç yüz metre uzaktan, koşarken bile vururum seni. Bir kez kaçırdım - kokmuş balık - ama bir daha kaçıracağımı sanma."

Teğmen ona göz ucuyla baktı sonra omuzları gülmekten sarsılarak gösterişli bir reverans yaptı.

"Bu denli çekici bir Amazon'a tutsak olmayı şeref sayarım" dedi.

"Nedir o saçmaladığın?" diye sordu Maryutka, onu utandıracak

bir bakış fırlatarak. "Bir burji.[21] Herhalde mazurka oynamaktan başka bir şey yapamazsın. Neyse, sus ve yürü bakalım."

O geceyi küçük bir gölün kıyısında geçirdiler. Buzlar altındaki tuzlu sudan iyot ve çürük kokusu geliyordu.

Kırgız develerinden çektikleri kilimlerle ve keçe örtülere sarınarak ölü gibi uyudular.

Maryutka bir deve kordonuyla muhafızların teğmeninin ellerini ve ayaklarını sıkıca bağladı ve kordonun öbür ucunu kendi beline dolayıp eliyle de sıkıca tuttu.

Adamlar kaba kaba güldüler.

"Hey, çocuklar" diye bağırdı patlak gözlü Semyanni, "Maryutka biricik aşkına büyü yaptı. Ona bir aşk porsiyonu kenevir verdi."

Maryutka neşeli adamlara azarlarcasına baktı.

"Kokmuş balıklar! Dalga geçin bakalım, ya kaçarsa?"

"Avanak! Çölün ortasında nereye kaçacak?"

"Çöl veya değil, böylesi daha emin" sonra tutsağına dönerek: "Uyu, yakışıklı" dedi.

Maryutka teğmeni kilimin altına iteledi ve yatmaya gitti.

Keçe bir örtü ya da keçe yorgan altında uyumak cennete gitmek gibidir. Keçe, temmuz bozkırı kokar, pelin kokar, engin kum deryaları kokar. Beden tepeden tırnağa ısınır, gevşer ve huzur dolu bir uykuya gömülür.

Yevsukov kilimin altında horulduyor, Maryutka yüzünde düş dolu bir tebessümle uzanmış, muhafızların teğmeni Govorukha Otrok sırtüstü uzanmış kaskatı uyuyor, güzel dudakları ince bir çizgiye dönüşmüş.

Sadece gözcü uyanık. Bir şiltenin kenarında oturuyor, silahı dizlerinde karısından daha sevgili, hayatından daha değerli silahı.

Deve çanlarının tekdüze çıngırdadığı kar dumanını gözleyerek oturuyor. Şimdi kırk dört develeri var. Yolları açık. Ne denli güç olursa olsun, artık oraya varacaklar. Artık kuşku ve korkulara gerek yok.

Rüzgâr bir çığlık atarak hızla geçip gidiyor, gözcünün yenini sıyırıyor. Nöbetçi omuzlarını kamburlaştırıyor ve sırtına bir yorgan çekiyor. Buzdan bıçaklar ona saplanmayı bırakıyor ve duyarsızlaşmış bedenine bir sıcaklık yayılıyor.

---

21 Ç.N: Burjuva.

Kar, kasvet, kum..

Yabancı bir Asya ülkesi...

"Develer nerede? Develer, Allah süründürsün seni! Uyuyor! Uyuyor! Bak, tutup ne yaptın, alçak herif! Seni bu yüzden pataklamalıyım!"

Gözcünün başı bir tekmeyle sersemledi. Yarı baygın çevresine bakındı.

Kar ve kasvet.

Dumanlı kasvet, sabah kasveti. Ve kum.

Develer gitmiş.

Develer bukağılanmıştı, develerin ve adamların, sivri burunlu Kırgız içiklerinin ayak izlerini buldular.

Üç Kırgız gece boyu müfrezeyi izlemiş ve gözcü uykuya kalır kalmaz develeri götürmüş olmalıydı.

Kızıl Ordu askerleri suskun kümeler halinde duruyorlardı. Develer yok. Onları nerede arayacaklardı? Onları ele geçiremezlerdi, çölde bulamazlardı onları.

Yevsukov gözcüye, "Senin gibi bir orospu çocuğunu vurmak yerinde olurdu," dedi.

Gözcü suskundu; gözyaşları kirpiklerinde billur damlacıklar gibi donup kalmıştı.

Teğmen kiliminin altında debelenip, dışarı çıktı ve küçük bir ıslık çaldı.

"Devrimci disipline bakın hele!" dedi alaycı bir gülüşle.

Yevsukov dehşet içinde "Çeneni kapa!" diye kükredi ve kısık, belli belirsiz bir fısıltıyla: "E, ne duruyorsunuz? Harekete geçin!"

Sadece on bir adam tek sıra halinde yorgun ve yıkılmış sürüklendi kum tepeleri boyunca. On tanesi, bu zalim yol boyunca sonsuz uykularına uzanmıştı. Hemen hemen her sabah bir tanesi son bir kez bitkinlikle parlayan gözlerini açıyor, şişmiş bir halde kütük gibi sertleşmiş bacaklarla uzanmış, kısık, soluk almaya çabalayan sesler çıkarıyordu.

Kankırmızı Yevsukov bu halsiz bedene yaklaşıyor (komiserin yüzü artık ceketine uymuyordu: kül gibi ve acılıydı, çillerse aşınmış bakır kuruşlara benziyordu), bakıyor ve başını sallıyordu. Sonra revolverinin buzlu namlusu içeri göçmüş şakakta bir oyuk bırakarak, yuvarlak, derin ve hemen hemen kapsız bir yara açıyordu.

Cesedin üzerine biraz kum serpiştirip yollarına devam ediyorlardı.

Adamların ceketleri ve pantolonları lime lime olmuş, çizmeleri parçalanmış, ayaklarını kilim şeritleriyle sarmalamışlar, donmuş parmaklarına paçavralar dolamışlardı.

Şimdi on kişi, düşe kalka, rüzgârda savrula savrula ilerliyorlardı.

İçlerinden biri dimdik yürüyordu. Muhafızların Teğmeni, Govorukha Otrok.

Kızıl Ordu askerleri sık sık Yevsukov'a yakınıyorlardı: "Onu daha ne kadar birlikte sürükleyeceğiz, Komiser Yoldaş?" diyorlardı. "Ne diye onu doyuralım? Sonra giysileri de var, güzel giysiler. Onları paylaşabilirdik."

Ama Yevsukov ona dokunmalarını yasakladı:

"Yapacağım son şey de olsa, onu teslim edeceğim" dedi. "Bize söyleyebileceği birçok şey var. Böyle bir adamı harcayamayız. Gününü görecek, tasalanmayın."

Teğmenin kolları, öbür ucu Maryutka'nın kemerine düğümlü bir deve kordonuyla dirsekten bağlanmıştı. Maryutka ayaklarını güçlükle sürüklüyordu. Kedi gözlerinin sarımtırak pırıltısı kanı çekilmiş yüzünde iyiden iyiye göze batıyordu. Ama teğmen pek iyiydi. Sadece biraz solmuştu.

Yevsukov birgün ona yaklaştı ve parlak mavi gözlerinin içine baktı.

"Kahrolasıca!" diye parladı, çatlak bir sesle. "İçinde dolaşan ne mene bir şey ki? Pek yapılı değilsin ama iki insan kadar güçlüsün."

Teğmenin dudakları her zamanki alaycı tebessümle kıvrıldı.

"Sen anlamazsın. Bu atalarımdan kalma. Sizde beden, ruhu ele geçirir, ama benim bedenimin efendisi ruhumdur. Ben kendime acı çekmemeyi buyurabilirim."

"Demek öyle" dedi Komiser, düşünceli.

Adım başında, yumuşak, parlak, dalga dalga kum tepeleri yükseliyordu. Tepelerdeki kumlar rüzgârda yılan gibi kıvrılıp tıslıyordu. Hiç bitmeyecek gibiydi.

Adamlardan biri, toprağa düşüp, dişlerini gıcırdatarak, çaresizlik içinde homurdanıyordu: "Devam edemeyeceğim. Bırakın burada huzur içinde öleyim."

Yevsukov ona küfreder, iğneli sözler söyler, onun "Devrimi terk ettiğini" söylerdi, o da ayaklanır düşe kalka sürüklenirdi.

Adamlardan biri bir tepenin ucuna süründü. Durdu, "kurukafa"sını çevirdi ve çığlık attı: "Çocuklar! Aral Denizi!"

Sonra yüzüstü düştü. Yevsukov son gücüyle tepeye tırmandı. Hastalıklı gözlerine, delici bir mavilik çarptı. Gözlerini kapadı ve çengel gibi parmaklarıyla kumu tırmaladı.

Komiser, Kolomb'un kim olduğunu ve İspanyol tayfalarının "Kara!" çığlığını duyunca geminin küpeştesini aynı böyle tırmaladıklarını hiç bilmiyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Maryutka'nın Teğmenle İlk Konuşmasını Yaptığı ve Komiserin Bir Deniz Yolculuğu Sağladığı

İkinci gün deniz kıyısındaki bir Kırgız yerleşmesine geldiler. İlk işaret, kum tepelerinin ardından gelen ve boş midelerini sancılarla kıvrandıran bir tezek ateşinin keskin kokuşuydu. Sonra *yurta* evlerinin alçak kubbelerini gördüler. Nihayet birkaç tüylü köpek koşarak onları karşılamaya geldi.

Yerliler, yardalarının girişinde toplanıp bu acıklı insan müsveddelerini acıma ve şaşkınlık içinde seyrettiler.

Basık burunlu bir ihtiyar sakalının seyrek kıllarını sıvazladı ve göğsünü ovuşturdu.

"Salââm," dedi. "Nereye gidersiniz, tura?"

Yevsukov ona uzatılan nasırlı eli güçsüzce sıktı.

"Biz Kiziriz. Kazalinsk'e gidiyoruz. Bizi içeri al dostum ve doyur. Yerel Sovyet seni ödüllendirecektir"

Kırgız seyrek sakalını çekiştirdi ve dudaklarını şaplattı.

"Uy bai. Kızıl Ordululular. Bolşi[22] Moskova'dan gelirsiniz?"

"Hayır, tura. Moskova'dan değil. Guryev'den."

"Guryev? Uy bai! Uy bai! Kara Kum'dan gelirsiniz?"

Kısık gözlerinde, şubatın azgın rüzgârlarına göğüs gererek, Guryev'den Aral Denizi'ne dek korkunç Kara Kum Çölü'nü geçen,

22 Ç.N: Bolşevikler.

bu soluk kan kırmızısı asker karşısında duyulan bir dehşet ve saygı pırıltısı vardı.

Yaşlı adam ellerini çırptı ve koşarak gelen kadınlara genizden konuşulan bir dille emir verdi.

Komiseri elinden tuttu.

"Gel, tura, kibitka. Azar azar uyu. Sonra ye."

Adamlar cansız külçeler gibi yığıldı ve sıcak yurtalarda akşam olana dek hiç kıpırtısız uyudular. Uyandıklarında Kırgız dışarı fırlamış köprücük kemiklerini sevgiyle okşayarak, pilavla besledi onları.

"Ye, turd, ye" dedi. "Güçsüzsün. Ye, güçlen."

Hızlı hızlı, iştahla yediler. Yağlı yemekten karınları şişti, bazıları da fena oldular. Kumlara koştular, rahatladılar, dönüp gene yemeğe koyuldular. Sonunda yeniden uyudular, karınları tok, içleri ısınmış.

Ama Maryutka ve teğmen uyumadı.

Maryutka, geçip giden sıkıntıları unutmuş, mangalda için için yanan korların yanı başına oturmuştu. Torbasından bir kurşunkalem dibi çıkardı ve kadınlardan birinin verdiği aylık bir resimli derginin ekinden kopartılmış bir sayfaya birkaç şey karaladı. Bu sayfada Maliye Bakanı Kont Kokovtsev'in bir portresi vardı, Maryutka kontun geniş alnı ve beyaz sakalı üzerine eciş bücüş harfler çiziktiriyordu.

Belinde, deve kordonu sarılıydı hâlâ ve kordonun öbür ucu teğmenin arkasında çapraz duran ellerin çevresine dolanmıştı. Adamın ellerini, pilavını yiyebilsin diye bir saatliğine çözmüştü sadece. Bitince, onları gene emniyete almıştı.

Kızıl Ordulular kıkırdadılar.

"Zincire vurulmuş köpek gibi" dediler.

"Ondan hoşlandın galiba, öyle mi, Maryutka? Öyleyse bağla kendine, sıkıca bağla. Yoksa, bir masal prensesi sihirli halısıyla gelip götürüverir onu."

Teğmen sırtı yurtanın direklerinden birine dayalı, lacivert gözleri kurşun kalemin titrek çabalarına takılı oturuyordu.

"Ne yazıyorsun?" dedi eğilerek.

Maryutka kumral bir tutam saçın arasından ona baktı.

"Sana ne."

"Belki de bir mektup yazmak istiyorsundur? Sen söyle, ben yazayım senin yerine"

Maryutka küçük bir kahkaha savurdu.

"Akıllısın, ha? Ellerini serbest bıraktırıp, bana bir tokat atmak ve fırlayıp kaçmak için. Beni ne sanıyorsun, yakışıklı?... Senin yardımına da ihtiyacım yok. Mektup değil yazdığım, şiir"

Teğmenin kirpikleri şaşkınlıkla kırpıştı. Sırtını direkten uzaklaştırmaya çabaladı.

"Şiir? Şiir mi yazarsın?"

Maryutka kızardı ve kalemin hareketini durdurdu.

"Ne şaştın? Kendini mazurka yapmasını bilen tek kişi, beni de geri zekâlı mı sanıyorsun?"

Teğmen dirseklerini oynattı ama bağlar engel oldu.

"Aklıma bile gelmedi. Şaşırdım sadece. Sence şimdi şiir yazılacak zaman mı?"

Maryutka kalemini bıraktı. Başını geriye attı ve paslı tunç (rengi saçlar -ç.) omuzlarından aşağı döküldü.

"Amma da komiksin ha!" dedi. "Bir insanın şiir yazması için kuştüyü yataklarda mı uyuması gerekir? İçim kaynıyorsa ne yapacağım? Gün gece her şeyi o çölü nasıl geçtiğimizi, soğuğu ve açlığı ortaya koymayı hayal ediyorsam ne olacak? Ah bir de onu insanların yüreğine işleyecek gibi becerebilsem! Ben kanımla yazıyorum bunu. Ama kimse yayınlamak istemiyor. Önce okumam gerektiğini söylüyorlar. Okumak! İnsan bugünlerde okumaya nasıl vakit bulur? Benim yüreğimden geliyor, sadeliğimden."

Teğmen hafifçe gülümsedi.

"Belki bana okursun" dedi. "İlgilendim. Şiirden anlarım biraz."

"Bunu anlamazsın. Seninki zengin kanı. Gevşek. Sadece çiçekler ve sevda üzerine yazmak istersiniz. Ben yoksul halk üzerine yazıyorum. Devrim üzerine" diye bitirdi kederlenerek.

"Neden anlamayayım?" diye karşılık verdi Teğmen. "Belki kendim böyle şeyler üzerine yazmam ama bir insan her zaman diğerini anlayabilir."

Maryutka kuşkuyla Kokovtsev'i tersine çevirdi.

"Öf, patla! Peki, o halde dinle, ama güleyim deme. Baban yirmi yaşına gelene dek sana bir mürebbiye tutmuştur herhal, ama ben bir başıma vardım buraya."

"Gülmek aklıma bile gelmez, gerçekten."

"Tamam, her şeyi yazdım. Kazaklarla nasıl dövüştüğümüzü, çöle nasıl kaçtığımızı!"

Maryutka boğazını temizledi. Sesini alçaltıp gözlerini vahşice devire devire, sözcükleri şekillendirdi:

Böylece Kazaklar bize yüklendi,
Çarın gözü dönmüş cellatları.
Onlara bir yığın kurşun yağdırdık
Ama bir yere varamadık.
O kadar çoktular ki
Geri çekilmek zorunda kaldık
Bizim Yevkusov, bir kahraman gibi,
Kazaklar alt edilmeli dedi.
Makinalı tüfekleri onlara çevirdik
Cehennem gibi, çarpıştık o gün
Ama silip süpürdüler müfrezemizi
Kurtuldu sadece yirmi kişi

"Ama ölsem bitiremiyorum, kokmuş balık! Develere nasıl geleceğimi bilemiyorum" dedi. Maryutka sıkıntılı bir sesle.

Teğmenin gözlerinin mavisi gölgedeydi, ama aklarında mangaldaki küçük ve keyifli ateşin mor yansımaları vardı.

Bir süre durduktan sonra, "Aferin!" dedi. "Mısralarda adamakıllı duygu ve anlam var. Yürekten geldiği ortada." Bu noktada bedeni hafifçe kasıldı ve çıkardığı hıçkırığa benzer bir sesi konuşarak örttü: "Lütfen alınma, ama çok kötü şiir. Ustalıksız, cilasız."

Maryutka keyifsizce kâğıdı dizlerine bıraktı ve bir süre konuşmadan yurtanın tavanını seyretti. Sonra omuzlarını silkti.

"Sana duygulu olduklarını söyledim. Ne olduğunu yazarken içim titriyor. Cilasız olduklarına gelince, herkesin dediği bu aynı senin gibi: 'Cilası yok onun için yayınlayamayız' İyi ama nasıl cilalamalıyım? Nedir sırrı? Bak, sen kitap okumuş bir adamsın, sen söyleyemez misin?" Maryutka bu tedirginliği içinde neredeyse saygıyla konuşuyordu onunla.

Teğmen hemen cevap vermedi.

"Söylemesi güç. Bak, şiir yazmak bir sanattır ve bütün sanatlar çalışma gerektirir. Kendi yasaları ve kuralları vardır. Örneğin, bir

mühendis köprü yapmanın kurallarını bilmezse ya hiç köprü yapamaz, ya da kötü, kullanılamayacak bir köprü yapar."

"Ama o, köprü. Bunun için sayıları ve bir sürü zekice şeyleri bilmek zorunda. Ama şiir doğduğumdan beri benim içimde. Belki de bir yetenektir?"

"Belki. Ama yetenek de geliştirilmelidir. Bir mühendis doğuştan bir şeyler inşa etmeye eğilimli olduğu için doktor değil, mühendistir. Ama okuyup öğrenmezse, bu eğilimden hiçbir şey çıkmaz."

"Yani olmayacak mı? Hay Allah! E, kokmuş balık! Savaşı bitirir bitirmez şiir yazmayı öğrendikleri bir okula gideceğim. Öyle okullar vardır değil mi?"

Teğmen, "Olmalı" dedi, düşünceli düşünceli.

"İyi, işte oraya gideceğim. Bu şiir yüzünden mahvolmak üzereyim. Onların bir kitapta toplanması kadar istediğim hiçbir şey yok ve hepsinin de altında adım Maria Besova olacak."

Mangaldaki ateş söndü. Karanlıkta, yurtanın keçe örtülerini hışırdatan rüzgâr duyuluyordu.

"Söyle" dedi Maryutka birden, "o kordonlar ellerini acıtıyor olmalı?"

"Pek değil! Biraz uyuştu."

"Kaçmayacağına şerefin üzerine yemin edersen, onları çözeceğim."

"Nereye kaçayım? Çakallar yakalar beni. O kadar aptal değilim."

"Olsun, gene de yemin et. Tekrarla: Kaçmayacağıma, Kızıl Ordu askeri Maria Basova önünde ve hakları için savaşan proletarya üzerine yemin ederim."

Teğmen yemini yineledi.

Kordonun ilmeği gevşetildi ve şiş bilekler serbest bırakıldı. Teğmen keyifle parmaklarını oynattı.

"Şimdi, uyu" diye esnedi Maryutka. "Artık kaçarsan, gelmiş geçmiş en büyük alçaksın. Kilim burada çek üstüne."

"Sağ ol. Paltomla örtünürüm. İyi geceler Maria."

Maryutka örtüyü başının üstüne çekerken "Maria Filatovna," diye vakarla düzeltti.

Yevsukov ne durumda olduğunu karargâha bildirmek için, sabırsızlanıyordu. Ama adamlarına uyumak, yemek ve burada avluda gevşemek için fırsat tanıması gerekiyordu. Bir hafta dolunca

oradan doğruca Kazalinsk'e geçeceği Aralsk kentine dek kıyıyı izlemeye karar verdi.

İkinci haftanın başında, geçen Kırgızlardan bazıları, bir güz fırtınasının dört versta kadar uzaktaki bir koyun sahiline bir balıkçı alamanası sürüklediğini, teknenin hasar görmediğini ve kumsalda sahipsiz durduğunu söylediler. Balıkçılar boğulmuş olmalıydı.

Komiser incelemeye gitti.

Alamananın sert meşeden, hemen hemen yeni olduğu ortaya çıktı. Fırtınanın neden olduğu tek hasar yelkeni yırtmak ve dümeni kırmak olmuştu.

Yevsukov adamlarına danıştıktan sonra bir grubu tekneyle Siri Derya'nın ağzına göndermeye karar verdi. Alamana dört kişiyi ve makul bir miktar erzağı rahat rahat taşırdı.

"Bu daha iyi olur" dedi komiser. "Öncelikle, tutsağımızı teslim edeceğiz. Hem yürüyüş sırasında ne olacağını kim bilir? Ve biz ne pahasına olursa olsun onu oraya götürmeliyiz. İkincisi, nerede olduğumuzu bilecekler ve bize giysi falan getirmek için birkaç süvari gönderecekler. İyi bir rüzgâr olursa üç dört günde Aral'ı geçip beşinci gün de Kazalinsk'te olursunuz."

Yevsukov bir rapor yazıp onu ne zamandır ceketinin iç cebinde taşıdığı teğmenin belgeleriyle birlikte keten bir torbaya dikti.

Kırgız kadınları yelkeni onardılar, komiser de kırık tahtalardan yeni bir dümen yaptı.

Alçakta asılı duran güneşin sonsuz bir mavilik içinde, parlatılmış pirinç bir tepsi gibi durduğu soğuk bir Şubat sabahı, bir dizi deve alamanayı buz çemberinin kenarına çekti.

Onu açık denize indirdiler, yolcular da bindi.

Yevsukov Maryutka'ya:

"Sorumlu sensin. Her şey senden sorulur. Gözlerin bu subayın üstünde olsun. Onun kaçmasına izin verirsen doğduğuna pişman olursun. Ölü ya da diri oraya varmasını sağla. Eğer Beyazların tuzağına düşersen onu diri olarak teslim etme. Haydi, davranın."

BEŞİNCİ BÖLÜM

Robenson'un Cuma'sını Bulmak için Çok Beklememesi Dışında Başından Sonuna Dek Daniel Defoe'den Çalınan

Aral pek hoş bir deniz değildi.

Dümdüz kıyılar pelinlerle doluydu. Kumsal, alçak tepeler...

Aral Denizi'ndeki adalar bir tavadaki akıtmalar gibi dümdüz duruyor, ayırt edilemiyordu.

Kuşlar yok. Yeşillik yok. Yazın dışında insan yaşamından iz yok.

Aral'daki en büyük adanın adı Barsa Kelmes'ti.

Kimse bu adın aslında ne anlama geldiğini bilmez, ama Kırgızlar "Ölüm Adası" demek olduğunu söylerler.

Yazın Aral kentinden balıkçılar Barsa Kelmes'e giderler. Balık çoktur. Deniz neredeyse balık kaynar. Ama güzün ak köpükler boy gösterince, balıkçılar Aralsk'a sığınırlar ve bahara kadar orada kalırlar.

Yakaladıklarının tümünü karaya taşıyamadan fırtına bastırırsa, tuzlu balıklar, kış boyu adadaki tahta sundurmalarda bırakılır.

Denizin Çernişov Körfezi'nden Barsa Kelmes Adası'na dek buz tuttuğu sert kışlarda, çakallara gün doğar. Buzun üzerinden adaya koşarlar ve tuzlu karakeçi ya da sazanla, karınları çatlayana dek bir ziyafet çekerler kendilerine. Böyle durumlarda Siri Derya'nın kilden kızıllaşmış sellerinin buzu kırdığı ilkbaharda, balıkçılar avlarından arta kalanları bulamaz.

Kasımdan şubata dek fırtınalar azar durur. Geri kalan zaman da sadece küçük yağmurlar yağar ve yazın Aral ayna gibi düzgündür.

Sıkıcı bir deniz Aral.

Bir güzel yanı var; suların şaşırtıcı maviliği.

Safir parıltılarıyla derin bir mavi, kadifemsi bir mavi.

Bütün coğrafya kitapları bunu yazar.

Komiser, Maryutka'yla teğmeni gönderirken, bir-iki hafta havanın sakin olacağını varsaymıştı. Yörenin yaşlıları, belirtilerin sakin bir hava gösterdiğini söylediler.

Böylece alamana, içinde Maryutka, teğmen ve iki Kızıl Ordu askeriyle (Semyanni ve Vyakhir, denizcilikten biraz anladıkları için seçilmişti) Kazalinsk'e doğru yola koyuldu.

Güzel bir rüzgâr yelkeni doldurdu ve suları neşeyle dalgalandırdı. Dümen ninni söyler gibi gıcırdadı ve pruvadan kalın beyaz köpükler yuvarlandı.

Maryutka teğmenin ellerini çözdü. Bu adamın bir tekneden kaçıp gidebileceği hiçbir yer yoktu ve Teğmen Govorukha Otrok, Semyanni ve Vyakhir'le dümeni nöbetleşe tutuyordu.

Kendini tutsaklığa alıştırmıştı.

Sıra onda değilken teknenin dibinde bir örtünün altına uzanıyor, düşüncelerine tebessüm ediyordu, kendinden başka kimsenin anlayamayacağı gizli düşünceler, subay düşünceleri...

Bu Maryutka'yı endişelendiriyordu.

"Neden hep bu sırıtma var suratında? Sanki pikniğe gidiyor. Oysa başına gelecekler çok açık bir sorgu ve... güle güle. Bana kalırsa kafadan kontak."

Ama Teğmen, Maryutka'nın düşüncelerinden habersiz gülümsemeyi sürdürdü. Sonunda kızın merakı baskın çıktı.

"Tekne kullanmayı nerede öğrendin?" dedi.

Teğmen bir an düşündü.

"St. Petersburg'da" dedi. "Bir yatım vardı. Büyük bir yat. Onunla denize açılırdım."

"Yat?"

"Bir deniz aracı"

"Bunu senin kadar ben de biliyorum. Astrahan'da yığınla yat gördüm. Burjilerde, istediğin kadar vardı. Bembeyaz kuğular gibi uzun ve zarif. Demem o değildi. Adı neydi?"

"Nelly."

"Garip isim"

"Kız kardeşimin adı. Yata onun adını verdim."

"İyi Hıristiyanların böyle adı olmaz."

"Adı Yelena'ydı. Ama ona İngilizler gibi Nelly derdik."

Maryutka sessizce, her şeyin üstüne soğuk beyaz balını akıtan solgun güneşi seyretti. Mavî denizle buluşmak için gökyüzünden aşağı kayıyordu.

"Bu su! Masmavi!" dedi sonunda. "Hazar yeşildir. Hiç bu kadar mavi bir şey gördün mü?"

"Forel'e göre, bu üç numara" diye mırıldandı Teğmen, kendi kendine söyler gibi.

Maryutka irkilerek ona döndü: "Ne dedin?"

"Kendi kendime konuşuyordum öylesine. Su hakkında. Bir hidrografi kitabında bu denizin suyunun, çok parlak bir mavi olduğunu okumuştum. Forel isimli bir bilim adamı çeşitli su kütlelerinin grafiğini çizmiş. En mavi olan Pasifik Okyanusu. Sıralamasına göre Aral üç numara."

Maryutka farklı yoğunluktaki mavileri gösteren grafiğin resmini hayal etmeye çalışır gibi gözlerini yarı kapadı.

"Bundan daha mavi bir şey düşünmek güç. Masmavi..." Birden sarı, kediye benzeyen gözleri teğmenin lacivert gözlerini buldu. Öne eğildi ve olağanüstü bir keşifte bulunmuş gibi tüm bedeni irkildi. Dudakları şaşkınlıkla aralandı. "Senin gözlerin de aynı, tıpkısının aynısı. Bu denizde tanıdık bir şey olduğunu anlamıştım."

Teğmen bir şey demedi.

Portakal renkli kan ufka daldı. Su uzakta mürekkebimsi gölgelerle maviydi. Denizin yüzeyinden soğuk bir meltem esti.

Semyanni üniformasının parçalarını çekiştirerek "Doğuda" dedi.

"Fırtınaya benziyor" dedi Vyakhir.

"Varsın essin. İki saate kadar Barsa sularında oluruz. Rüzgâr olursa gece oraya sığınırız."

Sessizlik. Tekne dalgaların koyu tepelerine toslamaya başladı. Kurşuni siyah gökyüzünden bulut parçacıkları sürükleniyordu.

"Çok açık fırtına."

"Yakında Barsa sularında olacağız. Oraya iskeleden yaklaşmalı. Cehennem gibi bir yer, Barsa. Her yan da kum şeritleri. Ve rüzgâr. Yelkeni indir, lanet! İndir şunu! Generalin jartiyeri değil bu!"

Ama teğmen gecikmişti. Tekne yan yattı ve yolcularının yüzüne bir köpük dalgası çarptı.

"Ne diye bana bağırıyorsun? Maria Filatovna yekeyi kaçırdı."

"Ben mi yekeyi kaçırdım? Ne söylediğine dikkat et, kokmuş balık sen de! Beş yaşımdan beri yeke tutarım ben!"

Teknenin, yan taraflarına pençelerinden kan damlayan canavarlar gibi çarpan yüksek kara dalgalar onları izledi.

"Hey Yüce Tanrı! Nerede bu lanet Barsa? Ortalık cehennem gibi karanlık."

Vyakhir sola baktı.

"Yaşasın! İşte orada!" diye haykırdı neşeyle.

Köpük ve karanlık arasından solgun bir çizgi parladı.

"Hızla iskeleye!" diye haykırdı Semyanni. "Tanrı isterse, ona ulaşabiliriz."

Pruva bir çatırtı koyverdi, kemerler gıcırdadı. Yan taraflarda bir dalga patladı ve yolcuları bileklerine kadar su içinde bırakarak çekildi.

"Boşaltın şunu!" diye çığlık attı Maryutka, ayağa fırlayarak.

"Boşaltalım mı? Boşaltacak hiçbir şey yok."

"Şapkalarınız!"

Semyanni'yle Vyakhir şapkalarını çıkardılar ve hummalı bir biçimde suyu boşaltmaya başladılar. Teğmen bir an duraksadı, sonra Fin işi kürk şapkasını çıkardı ve onlara katıldı.

Parlayan beyaz çizgi hızla tekneye yaklaşıyordu ve karla kaplı dümdüz bir kumsal olduğu görülmeye başlamıştı. Kaynayan köpüklerle her zamankinden fazla beyazlaşmıştı.

Rüzgâr, çarpan dalgaları daha da yükselterek kudurdu, tısladı, hırladı. Azgın bir patlamayla yelkene saldırdı, onu şişkin bir göbek gibi ittirdi.

Aşınmış keten, top atışı gibi gürültüyle patladı.

Semyanni ve Vyakhir direğe koştular.

Yekenin üzerine uzanmış olan Maryutka "Tutun onu!" diye haykırdı.

Kükreyen bir dalga onları arkadan sürükledi, tekneyi yana yatırdı ve üstünden soğuk cam gibi bir dere boşalttı.

Tekne yolunu doğrulttuğunda küpeşteye kadar suya gömülmüştü ve ne Semyanni ve ne de Vyakhir ortalıkta görünmüyordu. Parçalanmış yelkenin kırpıntıları rüzgârda sırılsıklam sürükleniyordu.

Teğmen küçük ve hızlı hareketlerle kendini göğsüne kadar suyun dışında tutmaya çalışıyordu.

"Allah belanı versin! Suyu boşalt!" diye haykırdı Maryutka.

Adam ıslak bir köpecik gibi sıçradı ve suyu boşaltmaya başladı.

"Semya-a-ni! Vya-a-khir!" diye bağırdı Maryutka gecenin içine, rüzgârın içine ve gürültünün içine.

Bir yanıt yoktu.

"Boğuldular, zavallıcıklar!"

Rüzgâr su almış tekneyi sahile sürükledi. Sular çırpındı, omurga dibe çarptı.

Maryutka suya atlayarak, "Atla!" diye haykırdı. Teğmen onu izledi.

"Döndür onu!"

Sıçrayan sulardan gözleri görmez olmuş, dalgalardan sersemlemiş bir halde tekneyi yakaladılar. Tekne olanca ağırlığıyla kuma oturdu. Maryutka silahları aldı.

"O yiyecek çuvallarını çıkar."

Teğmen uysallıkla itaat etti. Kuru bir alana vardıklarında Maryutka silahları kuma bıraktı. Teğmen çuvalları yere koydu.

Maryutka bir kez daha karanlığa seslendi:

"Semya-a-ni!... Vya-a-khir!..."

Yanıt yok.

Çuvalların üzerine oturdu ve kadınca ağladı.

Teğmen dişleri takırdayarak ardında duruyordu. Ama omuzlarını sallayıp rüzgâra, "Robenson Kruzo ve adamı Cuma" demeyi becerdi.

ALTINCI BÖLÜM

Donma Noktasının 2 Derece Üzerindeki Bir Isıda Yapılan Deniz Banyosunun Zararlı Etkilerini Açıklayan ve İkinci Konuşmayı Kaydeden

Teğmen, Maryutka'nın omuzuna dokundu. Bir şey söylemeye çalıştı, ama dişleri dehşetli takırdıyordu.

Titremesini durdurmak için yumruğunu çenesine dayadı.

"Ağlamanın bir yardımı olmaz" diyebildi. "Hareket etmeliyiz. Burada otururşak donarız."

Maryutka başını kaldırdı.

"Nereye hareket edelim?" dedi umutsuzlukla. "Bu bir ada. Çepeçevre sudan başka bir şey yok."

"Gene de hareket etmeliyiz. Bir yerlerde barınak buluruz."

"Ne biliyorsun? Daha önce hiç geldin mi?"

"Hayır, ama öğrenciyken bu adada balıkçıların avlarını saklamak için sundurmalar yaptığını okumuştum. O sundurmalardan birini bulmalıyız."

"Birini bulduk diyelim, ne olacak?"

"Sabah düşünürüz. Kalk bakalım, Cuma"

"Hay Allah, adam kaçık. N'apıcam bun'la?.. Cuma değil, yakışıklı, bugün çarşamba."

"Tamam tamam; bakma söylediklerime. Bunu sonra tartışırız. Kalk."

Maryutka uysallıkla kalktı. Teğmen tüfekleri kaldırmak için durdu, ama kız onun elini itti.

"Numara yok! Bana kaçmaya kalkışmayacağına dair namus sözü verdin."

Teğmen elini salladı ve çatlak, çılgın kahkahalar atmaya başladı.

"Kaçık olan ben değil sensin galiba. Aklını kullan, avanak. Burada nasıl kaçmaya kalkarım? Sadece taşımana yardım etmek istedim. Ağırdır."

Maryutka'nın güveni geri gelmişti.

"Yardımına teşekkürler" dedi, ciddi ve yumuşak. "Ama seni karargâha teslim etmek için emir aldım, onun için silah almana izin veremem."

Teğmen omuzlarını silkti ve çuvalları kaldırdı. Kızın önünden yürüdü.

Karla karışmış kum ayaklarının altında çatırdadı. Bu sığ ve rahatsız edecek denli düz kumsalın sonu yok gibiydi.

Uzakta karla kaplı, gri bir şey belirdi.

Maryutka üç tüfeğin ağırlığı altında sendeledi.

"Canlan, Maria Filatovna! Neredeyse geldik. Bu bir sundurma olmalı."

"Bir olsa! Ben bittim. Buz kestim."

Sundurmaya daldılar. İçerisi mürekkep gibi karaydı ve tuzlu balık ve nemin iç bulandıran kokusuyla doluydu.

Teğmen el yordamıyla ilerlerken balık yığınlarına dokundu.

"Balık! En azından açlıktan ölmeyeceğiz."

"Bari bir ateşimiz olsaydı! Görebilseydik, rüzgârda kapalı bir köşe bulabilirdik" diye homurdandı Maryutka.

"Böyle bir yerde elektrik bulmayı bekleyemezsin."

"Balıkları yakabiliriz. Baksana ne kadar yağlılar."

Teğmen gene güldü.

"Balıkları mı yakalım? Sen sahiden de kaçıksın."

"Neden?" dedi Maryutka hırçınlıkla. "Volga'daki yerimizde istediğimiz kadar yakardık. Balık, kütükten daha iyi yanar."

"İlk kez duyuyorum bunu. Onları nasıl tutuşturacağız? Çakmak taşım var ama, çıra ne gezer..."

"Of, ne hanım evladısın. Ananın etekleri dibinde yetiştiğin nasıl da belli. İşte, şu fişekleri aç, ben de duvarlardan birkaç çıra bulurum."

Teğmenin parmakları öyle donmuştu ki, üç tane fişeği güçlükle açtı. Maryutka çıralarla dönerken karanlıkta neredeyse onun üstüne devrilecekti.

"Barutu şuraya dök. Küçük bir yığın halinde. Şimdi çakmak taşını alalım."

Bir paçavrayı fitil gibi büktüler ve o fitil karanlıkta portakal renkli küçük bir göz gibi için için yandı. Maryutka onu barutun içine attı. Ve fitil bir tıslamayla, kuru çıraları yalayan küçük sarı alevlere dönüştü.

"Yanıyor." diye haykırdı Maryutka neşeyle. "Biraz balık getir. Sazan getir, en şişman onlardır."

Balıkları yanan çıraların üzerine düzgünce yığdılar. Önce cızırdadı, sonra parlak sıcak alevlere dönüştü.

"Şimdi bütün yapmamız gereken ateşi beslemek. Altı ay yetecek kadar balık var."

Maryutka çevresine bakındı. Alevler devasa balık yığınları üzerine dans eden gölgeler yansıtıyordu. Sundurmanın tahta duvarları çatlaklar, deliklerle doluydu.

Maryutka sundurmayı incelemeye koyuldu.

"Burada duvarlarda hiç delik olmayan bir köşe var!" diye seslendi birdenbire. "Balıkları yığ, ateşin sönmesine fırsat verme! Ben burayı temizleyeceğim. Adam gibi yaşanacak bir köşemiz olacak!"

Teğmen ateşin yanına oturdu, sıcaklık içini sardıkça omuzlarını yaklaştırıyordu. Haşırt! Pat! Maryutka köşesindeki balıkları fırlatıyordu.

"Her şey hazır!" diye seslendi sonunda. "Bir ışık getir."

Teğmen yanan bir sazanı kuyruğundan tuttu ve bakmaya gitti. Maryutka yarım metre karelik bir alanı boş bırakarak üç tarafa balıktan duvarlar yapmıştı.

"İçeri tırman ve bir ateş daha yak. Ortaya birkaç balık yerleştirdim. Şimdi gidip erzaklarımızı getireceğim."

Teğmen yanan sazanı balık yığınının altına tuttu. Ağır ağır, gönülsüzce tutuştular. Maryutka döndü, tüfekleri duvara dayadı ve çuvalları yere attı.

"Allah her şeyin belasını versin!" diye bağırdı. "O iki herif ne diye gidip boğuldular sanki?"

"Elbiselerimizi kurutsak fena olmaz. Yoksa üşüteceğiz," dedi Teğmen.

"Ne duruyoruz öyleyse? Ateş yeterince sıcak. Çıkarır kuruturuz."

Teğmen kıvrandı.

"Önce sen kurut, Maria Filatovna. Ben dışarı çıkıp beklerim, sonra benimkileri kuruturum."

Maryutka onun huzursuz yüzüne acıyarak baktı.

"Bir aptal varsa, o da sensin. Gerçek bir burji. Neden korkuyorsun. Çıplak bir kadın görmedin mi hiç?"

"Oh, ondan değil. Sadece düşündüm ki, sen belki"

"Saçma! Hepimiz aynı etten ve kandanız. Elbiselerini çıkar, geri zekâlı!" diye neredeyse bağırdı. "Dişlerin makinalı tüfek gibi takırdıyor. Anlaşılan, seninle işimiz iş"

Tüfeklere asılan ıslak giysilerden buhar çıkıyordu. Teğmen ve Maryutka alevlerin sıcağında keyifle ısınırlarken, ateşin yanında karşılıklı oturuyorlardı.

"Ne kadar beyazsın, kokmuş balık! Sanki kaymakla yıkanmış gibi duruyorsun!"

Teğmen kıpkırmızı oldu ve başını çevirdi. Bir şey söylemek üzereydi, ama Maryutka'nın göğsündeki sarı pırıltıyı fark edince yeşilimsi mavi gözlerini indirdi. Maryutka omuzlarına deri bir ceket attı.

"Kestirme vakti geldi. Belki sabah fırtına diner. Tekne batmadığı için şanslıyız. Deniz sakin olursa Siri Derya'ya kadar gidebiliriz belki de. Orada balıkçıları buluruz. Uzan, ben ateşe bakarım. Uykum gelmeye başlayınca seni uyandırırım. Sırayla bekleriz."

Teğmen elbiselerini altına serdi, paltosuyla örtündü. Uykusunda tekme atıp homurdandı. Maryutka hareketsiz onu izledi. Sonra omuzlarını silkti.

"Güzel bir tanışma!" dedi. "Maraz çıktı, ya üşüttüyse? Sanırım evinde kadifelerle sarmalamışlar onu. Ah, ne hayat! Kokmuş balık!"

Sabah, çatının aralıklarından ışık parladığında, Maryutka teğmeni uyandırdı.

"Ateşe sen bak, duydun mu? Ben bir koşu kumsala gidiyorum. Belki bizimkiler kıyıya yüzmeyi başarmıştır."

Teğmen güçlükle kalktı.

Başını tutarak, "Başım ağrıyor" dedi keyifsizce.

"Bu doğal, duman ve yorgunluktan. Geçer. Torbadan biraz kuru yiyecek çıkar ve kendine biraz balık kızart."

Tüfeğini aldı, deri ceketinde kuruladı ve çıktı.

Teğmen ateşe süründü, torbadan deniz suyuyla şişmiş kuru yiyecek çıkardı. Isırdı, tat almadan çiğnedi, elinden bıraktı ve ateşin yanı başında yere yığıldı.

Maryutka Teğmeni omuzundan sarstı.

"Kalk! Kalk, Allah'ın belası! İşimiz bitik!"

Teğmenin gözleri iri iri açıldı ve dudakları aralandı.

"Sana söylüyorum, kalk! Şimdi mahvolduk! Tekne sürüklenip gitmiş! Artık işimiz bitti!"

Teğmen suskunlukla ona baktı. Maryutka da ona baktı ve hafifçe iç geçirdi. Teğmenin lacivert gözleri buğulu ve olanca ağırlığıyla elinin üstüne düşen yanak ateş içindeydi.

"Sahiden de üşüttün, hazımsız bostan korkuluğu! Ne yapacağım seninle?"

Teğmenin dudakları oynadı.

Maryutka eğildi.

"Mihail İvanoviç, bana kötü bir not vermeyin... Çalışamadım... Yarın hazır ederim..."

"Neler saçmalıyorsun?" dedi Maryutka hafiften irkilerek.

Kalkarak, "Bak, Korsan!.. Orman tavuğu!..." diye haykırdı birdenbire.

Maryutka geriye çöktü ve yüzünü elleriyle kapadı.

Teğmen gene sırtüstü düştü, parmaklarını kuma daldırdı, abuk sabuk sayıkladı.

Maryutka ona kederli bir bakış attı. Hemen sonra ceketini çıkardı ve yere serdi; teğmenin ağır ve gevşek bedenini güçlükle üstüne

sürükledi, paltosuyla üzerini örttü. Sonra ince yanaklarından sicim gibi yaşlar akıtarak yanındaki küçük, hüzünlü bir çıkıntıya çöktü.

Teğmen yattığı yerde debelenip paltoyu fırlattı, ama Maryutka inatla onu yerine koyup çenesine kadar sıkı sıkı sarmaladı. Ne zaman başı yere düşse, onu doğrulttu. Gözlerini yuvarlaya yuvarlaya, cennet olacak yere hitaben konuştu:

"Belki ölür. O zaman Yevsukov'a ne derim? Oh Allah'ım, Allah'ım!"

Teğmenin ateşler içinde yanan bedenine eğilip bulanık mavi gözlerin içine baktı.

Bir acıma duygusu yüreğini deldi. Uzanıp, debelenmekten keçeleşen kıvırcık saçları hafifçe okşadı. Başını ellerine aldı ve tatlılıkla mırıldandı, "Seni mavi gözlü budala, seni!"

YEDİNCİ BÖLÜM

Başlarda Kararsız Olan Ama Sonunda Kesinleşen

Üzerlerinde zillerle gümüş borazanlar.

Borazanlar çalıyor, ziller hafifçe çıngırdıyor, buz gibi:

"Çın-çın-da - çın-gır!"

"Çıngır da Çıngır!"

"Taat-taat-taat-taat!" diye sesleniyor borazanlar.

Bir marş. Bu kesin bir marş. Gösteri yürüyüşlerinde hep marş çalınır.

Ve ak ağaçların yeşil ipeği arasından gelen güneşin yayıldığı aynı meydan.

Bando şefi bandoyu yönetiyor. Sırtı bandoya dönük duruyor ve paltosundaki bir yırtmaçtan kuyruğu çıkıyor kocaman kırmızı bir tilki kuyruğu ve bu kuyruğun ucunda bir altın top var ve altın topun içinde bir diapazon.

Kuyruk bir yandan bir yana dalgalanır ve alet çalgılara akoru verir, kornalara, trombonlara nerede katılacaklarını gösterirken, müzisyenlerden biri ne zaman esnese alnına bir fiske yer onunla.

Müzisyenler ellerinden geleni yapıyorlar. Çok eğlenceli müzisyenler. Öyle sıradan askerler, çeşitli alaylardan nöbetçiler. Tüm ordu bandosu.

Ama müzisyenlerin ağızları yok. Burunlarının altı tam anlamıyla dümdüz. Borazanları sol burun deliklerine dayanmış.

Sağ burun delikleriyle nefes alıyor, sollarıyla üflüyorlar ve bu borazanlara çok özel bir ton çok neşeli bir çınçin veriyor.

"Kaat! Müziği başlatın!"

"Omuz hizası!"

"Alay!"

"Ta-bur!"

"Bö-lük!"

"Birinci Tabur - ileri marş!"

Borazanlar: "Ta-ta-ta!" Ziller: "Çın-çın - da Çıngır!"

Yüzbaşı Sevtsov parlak doru atının üzerinde resmi geçitte. Yüzbaşının sırtı bir salam gibi sert ve düzgün. Tak-tak-tak!

"Aferin, çocuklar!"

"Tra-ta-ta, Tra-ta-ta,"

"Teğmen!"

"Teğmen! General Teğmeni istiyor!"

"Hangi Teğmen?"

"Üçüncü Bölükten, General, Teğmen Govorukha Otrok'u istiyor!"

General meydanının ortasında at sırtında. Suratı kırmızı, sakalları beyaz.

"Bu saçmalığın anlamı nedir, Teğmen?"

"Ha-ha! Hoo-ho! Hi-hi!"

"Çıldırdın mı? Ne cesaretle gülüyorsun? Ben... Ben... kiminle konuştuğunun farkında mısın?"

"Ha-ha! Hi-hi! Siz General meneral değilsiniz. Siz bir kedisiniz efendim!"

General meydanın ortasında, at sırtında, beline kadar general, gerisi kedi. Öyle şecereli falan da değil. Sıradan bir erkek kedi, grisiyah ve uyuz. Her bahçede rastlanacak türden.

Üzengileri patileriyle yakalamış.

"Seni askeri mahkemede yargılatacağım Teğmen! Duyulmamış şey! Bağırsakların dışarda, bir nöbetçi, bir subay!"

Teğmen aşağı baktı, az kaldı bayılıyordu. Gerçekten de, boyun bağının altından bağırsakları fırlamıştı. İncecik ve yeşilimsi ve baş döndürücü bir hızla dönüp duran göbeğine dolanmışlardı.

Bağırsaklarını toplamaya çalıştı ama avucunun içinden fırladılar.

"Yeminini bozduğu için tutuklayın onu!"

General patilerinden birini üzengiden çekti, pençelerini açtı ve teğmene uzattı. Patisinin üzerinde içine bir göz yerleştirilmiş gümüş bir mahmuz vardı.

Öyle sıradan bir göz. Yuvarlak ve sarı ve teğmenin ta yüreğinin içine bakıyordu. Ona tatlılıkla göz kırptı ve konuşmaya başladı. Bir göz nasıl konuşur, bilinmez, ama gene de konuştu.

"Korkma" dedi. "Korkma. Sıyırttın"

Bir el teğmenin başını kaldırdı ve gözlerini açınca gözlerinin tıpkı mahmuzdaki gibi tatlı, sarı gözlerinin, üzerine düşen kumral perçemiyle ince küçük bir yüz gördü.

"Nasıl da korkuttun beni, zavallım! Bütün bir haftadır sana bakıyorum. Gidici olduğunu sandım. Üstelik bu adada yapayalnızız. Ne ilaç, ne yardım edecek biri var. Seni sadece kaynamış suyla iyi ettim. Önceleri onu ittin. Acı su. Tuzlu. Mide kaldırmaz."

Teğmen güçlükle başını kaldırdı ve anlamaz gözlerle çevresine bakındı.

Her yerde balık yığınları. Bir ateş yanıyor. Bir sacayağında bir çaydanlık asılı. Su kaynıyor.

"Ne oldu? Neredeyim?"

"Unuttun mu? Beni tanımıyor musun? Maryutka"

Teğmen bir deri bir kemik kalmış eliyle alnını ovaladı. Hatırlayarak gülümsedi.

"Ha, evet. Robenson ve Cuma."

"Hay Allah! Yine başladı. Bu cumayı taktın kafana. Bugünün ne olduğunu bilmiyorum doğrusu. Hesabı karıştırdım."

Teğmen yeniden gülümsedi.

"Ben günü kastetmiyorum. O bir isim. Bir deniz kazasından sonra kendini ıssız bir adada bulan bir adamı anlatan bir hikâye vardır. Onun da Cuma adında bir adamı. Hiç okumadın mı?" Geriye düşüp öksürdü.

"Hayır. Bir sürü hikâye okudum, ama bunu değil. Ama sen uzan. Kıpırdanma. Sakin dur, yoksa gene hastalanırsın. Biraz balık haşlarım. Tekrar yemek yemeye başlarsan güçlenirsin. Hafta boyunca, ağzına sudan başka bir şey girmedi. Bir yanından bakılsa öbür yanın görülür. Uzan."

Teğmen halsizce gözlerini kapadı. Başı çın çın ötüyordu. Bu, ona üzerinde ziller olan borazanları hatırlattı ve sessizce güldü.

"Nedir?" diye sordu Maryutka.

"Önemli bir şey değil. Ateşliyken gördüğüm komik bir rüyayı hatırladım sadece."

"Bağırıp durdun. Emirler verdin, küfrettin. Ne anlar geçirdim! Rüzgâr hırlıyor, çevrede kimse yok, bu adada bir başımayım ve sen kendinde değilsin. Bir de korkmaz mıyım!" Hafifçe titredi. "Ne yapacağımı bilemedim."

"Nasıl dayandın?"

"Ben de bilmiyorum. En çok açlıktan öleceksin diye korktum. Sana sudan başka verebileceğim bir şey yoktu. Kalan tüm katı yiyecekleri içtiğin suyun içine ufaladım, o da bitince balıktan başka bir şey kalmadı. Hasta bir adama tuzlu balık ne yarar? Kendine gelmeye başlayınca bir sevineyim!"

Teğmen uzandı ve kire rağmen güzel parmaklarını Maryutka'nın koluna koydu.

"Sağ ol Maryutka" dedi hafifçe kolunu okşayarak.

Kız kızardı ve elini ittirdi.

"Bana teşekkür etme. Bu doğal. Bir adamı ölüme terk edecek bir hayvan değilim."

"Ama ne de olsa bir subayım ben... Düşmanım. Neden beni kurtarmak zahmetine katlandın? Sen kendin de yarı ölüsün."

Bir an, bir tedirginlik oldu. Ama, Maryutka bir el hareketi ve küçük bir kahkahayla konuyu kapattı.

"Düşman sen mi? Hah, sen parmağını bile oynatamazsın. İyi bir düşman! Bu benim kaderim sanıyorum. Seni en başında vuramadım, hayatımda ilk kez hedefi kaçırdım, onun için de sonuna dek senin için endişelenmek benim kaderim. Al ye şunu."

İçinde sapsarı bir mersin balığı yüzen bir kap uzattı: Lezzetli balık, hoş ve iştah açıcı bir koku çıkarıyordu. Teğmen balığı çıkardı ve tadına vararak yedi.

"Ama dehşetli tuzlu. İnsanın boğazını yakıyor"

"Çaresiz. Biraz tatlı su olsaydı tuzunu çıkartabilirdim, ama yok. Tuzlu balık ve tuzlu su, kokmuş balıklar!"

Teğmen kabı eliyle uzaklaştırdı.

"Ne oldu, doydun mu?"

"Evet, sağ ol. Sen de ye biraz."

"Ben? Bir haftadır başka bir şey yemedim, boğazımdan geçmiyor artık"

Teğmen dirseklerinin üzerinde uzandı.

"Bir de sigaram olsaydı!" diye iç geçirdi.

"Sigara? Daha önce neden söylemedin? Semyanni'nin torbasında biraz tütün buldum. Biraz ıslanmıştı, ama kuruttum. Sigara içmek isteyeceğini biliyordum. Bir tiryakinin hastalandıktan sonra daha da canı çeker. İşte, al."

Teğmen duygulanmıştı. Keseyi titreyen parmaklarla aldı.

"Sen bir pırlantasın, Maryutka. Bütün hemşirelerden daha iyi."

"Senin gibi herifler herhalde hemşiresiz yaşayamaz" dedi Maryutka inceden alay ederek, sonra kızardı.

"Sigara saracak kâğıdım da yok. Senin o kankırmızı, elimdeki tüm kağıtları aldı, pipomu da kaybettim."

"Kâğıt?" diye düşündü Maryutka.

Kararlı bir hareketle teğmenin dizleri üzerinde duran ceketi tersine çevirdi, elini cebine attı ve küçük bir tomar kâğıt çıkardı. İpi çözerek birkaç parçasını uzattı.

"Burada biraz var," dedi.

Teğmen kâğıtları aldı ve onlara baktı. Sonra Maryutka'ya baktı. Gözleri mavi bir şaşkınlıkla doluydu.

"Ama bu senin şiirlerin! Delirdin mi? Bunları almam"

"Boş ver, cehenneme gitsinler!" Kalbimi parçalayıp durma, kokmuş balık sen de!" diye haykırdı Maryutka.

Teğmen ona baktı.

"Sağ ol Maryutka. Bunu hiç unutmayacağım."

Minik bir parça kopardı, bir sigara sardı ve yaktı! Sigarasından kıvrılarak yükselen mavi duman filizini seyrederek uzandı sonra.

Maryutka gözünü ayırmadan baktı ona. Sonra birden:

"Anlayamadığım bir şey var. Gözlerin nasıl bu kadar mavi olabilir? Hayatımda böyle göz görmedim. O kadar maviler ki, insan içinde boğulabilir."

"Bilmiyorum," dedi Teğmen. "Öyle doğdum. Birçokları alışılmadık bir renk olduğunu söyledi bana"

"Öyle ama. Seni tutsak alır almaz düşündüm; gözleri nasıl böyle olabilir? Tehlikeli onlar, öyleler."

"Kimin için?"

"Kadınlar için. Daha farkına varamadan insanın içine işliyorlar. İnsanın aklını başından alıyorlar."

"Senin aklını başından aldı mı?"

Maryutka parladı:

"Bu kadar meraklı olma, sorularını kendine sakla. Yat, ben su almaya gidiyorum."

Kalktı ve kayıtsızca tası aldı, ama yığılmış balıkların öte yanına geçince, neşeyle geriye baktı ve gene aynı tonla söylendi:

"Seni mavi gözlü budala, seni!"

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Açıklamalar Gereksinmesi Olmayan

Mart güneşi. İlkbahar havada.

Aral Denizi'nin, mavi kadife örtüsünün üzerinde mart güneşi. Okşar, küçük sıcak dişlerle ısıtır, kanı kaynatır.

Şimdi üç gündür teğmen hava almıştır.

Sundurmanın dışında oturup güneşte ısınır ve deniz kadar mavi olan canlı neşeli gözlerle etrafına bakınır.

Maryutka adayı incelemektedir.

Son seferinden gün batarken neşeyle döndü.

"Yarın taşınıyoruz," dedi.

"Nereye?"

"Şuraya, buradan yaklaşık sekiz versta kadar var"

"Orada ne var?"

"Bir balıkçı kulübesi. Saray gibi! Kuru. Sağlam pencerelerindeki camlar bile tamam. Bir sobası, birkaç kırık tabağı var. İşimize yarar. En iyisi, yatacak sıralar var, artık yerlerde sürünmek yok. Keşke en başta oraya gitmiş olsaydık!"

"Ama nereden bilebilirdik."

"Öyle tabii. Bir şey daha keşfettim, harika bir keşif."

"Ne?"

"Sobanın arkasında biraz yiyecek var. Herhalde balıkçılar yiyeceklerini orada tutuyorlardı ve kalanları da bıraktılar. Biraz pirinç

ve yaklaşık yarım 'pood'[23] un, biraz küflenmiş, ama yenebilir. Belki de bir güz fırtınasının yaklaştığını görüp onları almaya gerek görmeden fırladılar. Biz ocağı yanan bir eve gidiyor gibi olacağız!"

Ertesi sabah yeni karargâhlarına doğru yola koyuldular. Maryutka, deve gibi yüklenmiş, önde yürüyordu. Teğmenin bir şey taşımasına izin vermemişti.

"Yapmamalısın. Yeniden yatağa düşürür seni. Değmez. Korkma. Beceririm. Zayıfım ama güçlüyüm."

Kısa süre sonra oradaydılar. Karı küredikler, kapıyı kırık menteşelerine bağladılar, sobayı sazanla doldurdular, yaktılar ve yüzlerinde mutlu tebessümlerle ateşte ısındılar.

"İyiyiz, değil mi? Hayat bu!"

"Sen bir harikasın, Maryutka. Sana hayatım boyunca borçlu olacağım. Sen olmasaydın ölürdüm."

"Tabii ölürdün, süt kuzusu sen de."

Ellerini uzattı ve ateşte ısıttı.

"Sımsıcak. Ee, şimdi ne yapacağız?"

"Bekleyeceğiz. Ne yapalım?"

"Neyi bekleyeceğiz?"

"Baharı. Çok kalmadı. Martın ortası. Bir, bilemedin iki haftaya kadar balıkçılar balıklarını almaya gelir ve bizi kurtarırlar."

"Umarım, haklısındır. Sen ve ben bu balık ve küflü unla çok dayanamayız. İki hafta sonra kokmuş balık oluruz!"

"Bu söyleyip durduğun laf nedir, kokmuş balık? Nereden kaptın?"

"Astrahan'dan. Tüm balıkçılarımız kullanır. Gerçekten küfretmek yerine. Kötü sözleri sevmiyorum, ama tepem atınca bir şey söylemem gerek. İşte böyle boşalıyorum."

Bir çubukla sobadaki balığı karıştırdı.

"Bir keresinde ıssız bir adayla ilgili bir hikâye bildiğini söylemiştin, hatırladın mı? Cuma hakkında. Burada öylece oturacağımıza bana onu anlat. Hikâye dinlemeyi korkunç severim. Köylü kadınlar teyzemin evine gelir ve hikâyeler anlatması için yaşlı Gugnika'yı da getirirlerdi. Yüz yaşında, belki daha da yaşlı olmalıydı. Napolyon'u hatırlıyordu. Bir köşeye büzülür, bir söz kaçıracağım korkusuyla nefes bile almadan dinlerdim."

---

23 Ç.N: 16. 4 kiloluk bir Rus ağırlık ölçüsü.

"Robenson Crusoe'yu mu dinlemek istiyorsun? Yarısını unuttum, okuyalı o kadar çok oldu ki."

"Hatırlamaya çalış. Aklına geldiği kadarını anlat"

"Denerim."

Teğmen hafızasını yoklayarak, gözlerini yarı kapadı. Maryutka kuzu derisi ceketini sıraya yaydı ve sobaya en yakın köşeye kıvrıldı.

"Gel burada otur. Köşe daha sıcak." dedi.

Teğmen yanına oturdu. Ateş keyifli bir sıcaklık saçıyordu.

"Ee, neden başlamıyorsun? Bekleyemem, hikâyeden daha çok sevdiğim bir şey yok."

Teğmen çenesini eline dayadı ve başladı:

"Bir zamanlar Liverpul kentinde varlıklı bir adam yaşardı. Adı Robenson Kruzo'ydu..."

"Nerede bu kent?"

"İngiltere'de. Dediğim gibi, orada zengin bir adam yaşardı, adı"

"Dur. Zengindi diyorsun? Neden bütün hikâyeler zenginleri, prensleri, prensesleri anlatır? Neden yoksul halk üzerine hikâyeler uydurmazlar?"

"Bilmem" dedi teğmen. "Hiç düşünmedim."

"Belki de hikâyeleri uyduranlar zenginlerin kendileri olduğundandır. Bende olduğu gibi. Ben şiir yazmak istiyorum, ama eğitimim yok. Olsa, yoksul insanlar üzerine şiir yazardım. Of, neyse, bir gün öğrenip, yazacağım."

"Ve bu Robenson Kruzo dünyayı dolaşacağı bir seyahate çıkmayı aklına koydu. Başka insanların nasıl yaşadıklarını görmek istiyordu. Bir gün büyük bir deniz aracına bindi..."

Soba keyifli keyifli çıtırdadı ve teğmenin sözcükleri güçlü bir nehir gibi aktı.

Yavaş yavaş hikâyeyi hatırladı, en küçük ayrıntıları.

Maryutka, nefesini tutmuş, en heyecanlı yerlerinde ince bir ses çıkararak dinledi.

Teğmen deniz kazasını anlatınca, inanmadan omuzlarını salladı.

"Ve, o hariç herkes boğuldu?" dedi.

"Herkes."

"Kaptan odun kafalının biri olmalı, ya da kazadan az önce körkütük sarhoştu. İyi bir kaptan bütün tayfasının boğulmasına asla

izin vermez. Hazar'da bir yığın kaza olur, ama iki ya da üç adamdan fazlası boğulmaz hiç. Geri kalanı kurtulur hep."

"Ama biz Semyanni'yle Vyakhir'i kaybettik, kaybetmedik mi? Bu senin kötü bir kaptan olduğun anlamına mı gelir? Ya da sarhoş olduğun?"

Maryutka nefesini tuttu.

"Amma da acımasızsın, kokmuş balık! Hikâyeni anlat!"

Teğmen, Cuma'nın ortaya çıktığı yere gelince, Maryutka gene onun sözünü kesti:

"Demek bundan bana Cuma diyordun, öyle mi? Sen de sanki Robenson Kruzo'ymuşsun gibi. Ve Cuma zenci miydi dedin? Bir zenci? Bir keresinde bir zenci gördüm, Astrahan'daki sirkte."

Teğmen korsanların saldırısını anlatınca, Maryutka'nın gözleri parladı.

"Bire karşı on? Kalleşçe, değil mi?"

Sonunda hikâye bitti.

Maryutka onun omzuna sokularak bir süre sessizce durdu.

"Nefisti" diye mırıldandı sonunda. "Eminim bir yığın hikâye biliyorsun, öyle değil mi? Her gün birini anlat bana."

"Sahiden bu kadar hoşlandın mı?"

"Pek pek çok sırtım yukarıdan aşağı aşağıdan yukarı ürperdi durdu. Bana her akşam hikâye anlatırsın, değil mi? Vakit daha çabuk geçer."

Teğmen esnedi.

"Uykun mu geldi?"

"Hayır, ama daha gücümü toparlayamadım."

"Zavallı çocuk."

Maryutka gene elini uzattı ve hafifçe saçlarını okşadı. Teğmen ona şaşırmış mavi gözlerle baktı. Gözlerinin derinliklerinde Maryutka'nın yüreğine işleyen tatlılık kıvılcımı tutuşmuştu Maryutka başı dönerek, ona uzandı ve kuru çatlamış dudaklarını sakalları uzamaya başlamış zayıf yanağına bastırdı.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Yürek Bütün Kuralları Reddetse Bile, Kişinin Varlığının Eninde Sonunda Kişinin Bilincini Belirlediğini Kanıtlayan

Muhafızların Teğmeni Govorukha Otrok, Maryutka'nın ölü listesinde kırk birinci olacaktı.

Sevda listesinde birinci oldu.

Ona karşı, ince ellerine, tatlı sesine, her şeyden çok olağanüstü mavi gözlerine karşı tatlı bir sevdaya kapıldı.

Dünyası bu mavilikle aydınlanmıştı. Kasvetli Aral Denizi'nin, tuzlu balık ve küflü unun mide bulandırıcı tadını fark etmez olmuştu. Karanlık su yığınlarının ötesindeki azgın, öfkeli yaşamın bir parçası olma özlemi yok olmuştu. Gün boyunca görevleri vardı. Undan çörekler pişiriyor, (damaklarında küçük yaralar açan) iğrenç mersinleri kaynatıyor, bazen de kumsala inip uzun süredir görmeyi arzuladıkları yelkenlinin, dalgaların üzerinden kendilerine gelmekte olup olmadığına bakıyordu.

Geceleri, açgözlü güneş ilkbahar göğünden yuvarlanıp gittiğinde, yatağın bir köşesinde teğmenin omuzuna mutluluk içinde sokularak onu dinliyordu.

Teğmen ona bir sürü hikâye anlattı. İyi bir hikâye anlatıcısıydı.

Günler ağır ağır yuvarlanıp gitti, dalgalar gibi.

Bir gün kulübelerinin yakınında güneşlendikleri sırada, teğmen Maryutka'nın her zamanki becerikliliğiyle yağlı bir sazanın pullarını ayıklayışını seyrederken, gözlerini kıstı ve omuzlarını silkti.

"Hımm. Nasıl da toptan çürümüş!" dedi.

"Ne dedin canım?"

"Çürümüş, diyorum. Yaşam. Toptan çürümüş. Birinci dereceden kavramlar, ince düşünceler, bir yığın yapmacık. Bir topografya haritasındakiler gibi kullanışlı simgeler. Muhafazaların Teğmeni? Yere batsın Muhafızların Teğmeni, yaşamak istiyorum ben. Yirmi yedi yıldır hayattayım ama daha yaşamadım. Tonla para harcadım, bir amaç arayarak ülkeden ülkeye dolaştım ve yaşamam için gerekli olan şeyleri emip bitiren büyük bir boşluktan başka bir şey hissetmedim. Biri bana hayatımın en anlamlı günlerini burada şu

anlamsız denizin ortasındaki bu anlamsız tepsi gibi adada geçireceğimi söylese, ölsem inanmazdım."

"O da ne? Nasıl günler dedin?"

"En anlamlı. Anlıyor musun? Senin anlayabilmen için nasıl söylesem? Kendimi tüm dünyaya karşı savaşa girişmiş, tek başına mücadele eden terk edilmiş bir birey gibi değil, bütün bunlarla tümüyle kaynaşmış hissettiğim günler." Elinin geniş bir hareketiyle evreni kucakladı. "Kendimi tüm bunların ayrılmaz bir parçası hissediyorum. Onun soluğu, benim soluğum. Gelgitin soluğu, örneğin duyuyor musun?

Fiş, fış. Soluyan deniz değil, benim, benim ruhum ve bedenim."

Maryutka bıçağını bıraktı.

"Bu meselenin görkemli bir biçimde ortaya konuşu. Ben bu sözlerden anlamam. Ben olsam sadece, burada mutluyum, derdim"

"Sözcükler değişik ama anlamı aynı. Şu anda bu acayip kumların sıcaklığını hiç terk etmek istemem. Sonsuza dek burada kalmak, bu pırtık güneşin altında eriyip, mutlu bir yaratık dibi yaşamak isterim."

Maryutka bir şeyler hatırlar gibi dikkatle kuma baktı. Sonra tatlı, küçük ve suçlu bir tebessümle gülümsedi.

"Hay Allah! Ben burada kalmazdım" dedi. "Hayat çok kolay, insanı gevşetiyor. Mutluluğunu gösterecek tek kişi bile yok. Ölü balıklardan başka hiçbir şey yok. Balıkçılar çabuk olsalar da gelseler! Mart neredeyse bitiyor. Canlı insanlar görmek için ölüp bitiyorum."

"Biz canlı insanlar değil miyiz?"

"Hâlâ öyleyiz, ama bir hafta içinde, şu kokmuş unun tortuları bile bitip bağırsaklarımız birbirine yapışınca, ne havada olacaksın bakalım? Ve üstelik, canım, şimdi sobanın yanındaki divana yatıp yuvarlanma zamanı olmadığını unutuyorsun. Adamlarımız orada savaşıyorlar, kanlarını döküyorlar. Herkese gerek var. Böyle bir zamanda ben nasıl yan gelip keyfime bakabilirim? Ben ordu yeminimi bunun için etmedim."

Teğmenin gözleri şaşkınlıkla parladı.

"Yani, orduya dönmek niyetinde misin?"

"Ya ne?"

Teğmen kapı tahtasından kırdığı tahta parçasıyla oynadı, sesi derin, azgın bir nehir gibi aktı.

"Seni sersem kız. Sana şunu söylemek istiyordum, Maryutka. Ben kan dökülmesinden bıktım usandım. Kaç yıldır nefret ve savaşla yaşıyoruz! Ben asker doğmadım. Bir zamanlar bir insana yaraşacak, temiz bir yaşamım vardı. Almanlarla savaş olmadan önce filoloji öğrencisiydim ve kitaplarla yaşardım sana hiç ihanet etmeyen sevgili kitaplar. Pek çok kitabım vardı. Odamın; üç duvarı yerden tavana kadar onlarla kaplıydı. Geceleri odamda derin bir koltukta otururdum, ateş harıl harıl yanar, lamba ışıldar, dışarıda ise St. Petersburg sisi gelip geçenlerin yüzlerine ıslak bir şamar gibi çarpar ve ben, şimdiki gibi tasasız ve bağımsız olduğumu hissederdim. Ve bu, ruhumun bir biçimde çiçeklenmesine yol açtı, insan neredeyse çiçeklerin hışırtısını duyabilirdi, aynı badem ağaçlarının baharda çiçeklenmesi gibi, anlıyor musun?"

"Hımm" dedi Maryutka ihtiyatla.

"Ve bir gün tüm bunlar bombalandı, paramparça edildi. O günü dünmüş gibi hatırlıyorum. Kır evimizin verandasında oturmuş kitap okuyordum, onu bile hatırlıyorum. Uğursuz bir gurup vardı, koyu kırmızı, her şeyi kana benzer bir tona boyayan. Babam trenle kentten geldi. Elinde bir gazete tutuyordu ve dehşetli huzursuz görünüyordu. Bir tek söz söyledi ama o sözde ölümcül bir ağırlık vardı. Savaş. Korkunç bir sözcük, o günkü grup gibi kanlı."

"Sonra 'Vadim' dedi, 'baban, büyükbaban ve büyükdeden ülkelerinin ilk çağrısında koştular. Umarım sen de...?' Umutları boşa çıkmadı. Kitaplarımı bıraktım. Doğruyu yaptığıma inanarak bıraktım."

"Budala!" diye haykırdı Maryutka omuzlarını silkerek "Benim ihtiyar, sarhoş olup başını duvarlara çarpsa, sence ben de aynı şeyi mi yapmalıyım?

Anlamıyorum, neden"

Teğmen içini çekti.

"Hayır anlaman da beklenmez. Sen ünlü bir soyun, aile şerefinin ağır yükünü taşımak zorunda kalmadın hiç. Kişinin ödevi, bu konuda çok duyarlıydık."

"Eee, ne olmuş? Ben de babamı severdim, ama o kör olası bir ayyaş diye, benim de öyle olmam için hiçbir neden yok. Onu başından defetmeliydin."

Teğmen çarpık, acı bir tebessümle gülümsedi.

"Onu defetmedim başımdan, kendimi defettim savaşa. Ve orada, yüreğimi, o çürümüş bok çukuruna, o evrensel mezarlığa kendi ellerimle gömdüm. Sonra Devrim oldu. Sevinmiştim. Bütün umutlarımı ona bağladım, ama o... Bak. Çarlık ordusunda subay olduğum bunca yıl bir kez olsun emrimdeki askere parmağımın ucuyla dokunmadım. Ama Kızıllar beni Gomel'deki tren istasyonunda yakaladılar, apoletlerimi söktüler ve suratıma tükürdüler. Neden?... Urallara kaçmayı başardım. Hâlâ ülkeme inancım vardı. Bir kez daha onun için ve bu denli küçük düşürülen apoletlerim için savaşmaya koyuldum. Savaştıkça, artık bir ülkem olmadığını daha açık anlamaya başladım. Ve apoletlerin savaşmaya değmediğini. İnsanca olan ve değerini yitirmeyen tek şeyi hatırladım. Düşünceler. Fikirler. Kitaplarımı hatırladım, Şimdi tek istediğim onlara dönmek, onların içine gömülmek, onlardan af dilemek ve onlarla birlikte yaşamak."

"Demek öyle ha? Dünya ikiye ayrılıyor, insanlar adalet için savaşıyorlar, kan döküyorlar ve sen bir divana kıvrılıp kitap okumak istiyorsun?"

"Bilmiyorum... Bilmek de istemiyorum!" diye haykırdı Teğmen, çaresizlik içinde ve ayağa kalktı.

"Bildiğim tek şey dünyanın bir sona yaklaştığıdır. İkiye ayrılıyor derken haklıydın. Ayrılıyor tamam! Çürüdü ve parçalanıyor! Bomboş, içi boşalmış! Boşluktan yitip gidiyor. Bir zamanlar genç, verimli, yeni toprakların çekiciliğiyle, ortaya çıkarılmamış zenginlikleriyle keşfedilmemişti. O geçip gitti. Artık keşfedilecek yeni bir şey yok. Şimdi zihin, çabasını; var olanı korumak, varlığımızı bir asır daha, bir yıl daha, bir hafta daha nasıl sürdürmek gerektiği üzerine harcıyor. Makinalar. Cansız matematik. Ve bu matematikle kısırlaştırılmış düşünce, insanların kökünün nasıl kazınacağı konusuna yoğunlaşmış. Ne kadar insanı yok edersek, kendi göbeklerimiz ve ceplerimiz o kadar şişkin olur. Yere batsın hepsi! Kendimden başka kimsenin düşüncelerini duymak istemiyorum. Yeter! Ben yarıştan çekiliyorum. Ellerimi daha fazla çamura bulamak istemiyorum!"

"Güzel, beyaz ellerin! Kolalı yakaların! Başkalarının senin için lağımı temizlemesine göz yumacak kadar geniş yürekli olacaksın ha?"

"Bırak yapsınlar, canları cehenneme! Bırak kim isterse yapsın. Kurtarılır kurtarılmaz, Maryutka, Kafkaslara gideceğiz. Sukumi'den pek uzak olmayan küçük bir yerim var. Oraya gideriz. Ben kitaplarımın başına oturup dünyaya boş veririm. İstediğim barış ve huzur. Adalet istemiyorum. Barış istiyorum. Sen de okumaya başlarsın. Okumak istiyorsun değil mi? Kaç kez okumaya fırsatın olmadığı için yakındın. İşte fırsat. Senin için her şeyi yaparım. Benim hayatımı kurtardın ve bunu hiç unutmayacağım."

Maryutka yerinden fırladı.

"Demek bunu yapmamı istiyorsun öyle mi?" Sözcükleri, ısırgan otu gibi savuruyordu. "İnsanlar adalet uğruna ter yerine kan akıtırken, yanında, kuştüyü yataklarda yatayım! Her çikolata başka birinin kanıyla satın alınırken karnımı çikolatalarla doldurayım! Bunu mu istiyorsun?"

"Bak şimdi, bu kadar kaba olman şart mı?" diye sordu Teğmen titreyerek.

"Kaba? Her şeyin güzel ve yumuşak olmasını mı istiyorsun? Dur hele. Sen Bolşevik gerçeğine dil uzattın. 'Onunla ilgili bir şey bilmek istemiyorum' dedin. İyi, onunla ilgili hiçbir şey bilmiyorsun ve hiç bilmedin. Gerçekten ne olduğunu, ter ve gözyaşı emerek nasıl geliştiğini."

"Hayır. Bilmiyorum" dedi Teğmen isteksizce. "Ama senin gibi bir kızın bu kadar kaba olabilmesini çok garip buluyorum."

Maryutka ellerini beline koydu.

"Seni solucan, seni omurgasız yaratık! 'Gel canım, yatakta yuvarlanalım, sen ve ben ve güzel, huzur içinde yaşayalım!" diye alay etti. "Başkaları yeni bir dünya kurmak için toprağı tırnaklarıyla sürerken, sen... Oh! Sen bir orospu çocuğusun!"

Teğmenin beynine kan sıçradı ve dudakları ince bir çizgi haline geldi.

"Yok yahu! Sen kendini unutuyorsun, sürtük"

Maryutka bir adım attı, elini kaldırdı teğmenin ince tıraşsız yanağına olanca gücüyle vurdu.

Teğmen titreyerek ve yumruklarını sıkarak arkaya düştü.

"Kadın olduğun için şanslısın," diye tısladı, "Senden nefret ediyorum, küçük küstah yosma!"

Kulübeye doğru azametle yürüdü.

Maryutka acıyan avucuna baktı sonra aşağılayarak salladı onu.

"Ne beyefendi! Kokmuş balık!"

ONUNCU BÖLÜM

Teğmen Govorukha Otrok'un Kör Kurşunun Patlamasını Duyduğu ve Yazarı Öyküyü Bitirme Sorumluluğundan Sıyırttığı

Maryutka ve Teğmen üç gün boyunca birbirleriyle konuşmadılar.

Ama ıssız adadaki iki insanın birbirlerini görmezlikten gelmeleri güçtür.

Üstelik, havada bahar vardı.

Bahar, bir sıcaklık dalgasıyla bir anda geldi. Adadaki ince buz tabakası bir süre önce baharın altın çifteciklerinin darbelerinden çözülmüştür. Şimdi kumsal, denizin kalın mavi camının üzerinde tatlı bir kanarya sarısıydı.

Öğleleri kum dokunulmayacak kadar sıcaktı.

Güneş, ılık meltemlerle parlatılan, altın bir tekerlek gibi göğe yükseliyordu.

Adadaki iki insan güneşten, meltemlerden ve onları hırpalamaya başlayan bağırsak sancılarından güçsüz kalmıştı.

Kavga etmenin sırası değildi.

Sabahtan akşama dek ateşli gözleri mavi cama takılı, kumsalda yatıp bir yelken beklerlerdi.

Bir keresinde "daha fazla dayanamayacağım," diye çaresizlikle sızlandı Maryutka. "Balıkçılar üç gün içinde gelmezse, yemin ederim kafama bir kurşun sıkacağım."

Teğmen küçük bir ıslık çaldı.

"Omurgasız olan benim sanıyordum. Sabırlı ol, Maryutka, sen büyük bir lider olacaksın daha. Sen ancak bu işe yararsın, bir soyguncu çetesinin lideri olmaya."

"Ne diye yeniden açıyorsun bunu? Olup bitenleri bir yana bırakamaz mısın? Öfkelendiğim doğru, ama sağlam nedenlerim vardı. Senin bu kadar işe yaramaz olduğunu anlamak dokundu bana. Çok dokundu. Yüreğimi ısıtıp, aldattın beni, lanet olsun, mavi gözlü şeytan!"

Teğmen kahkahalarla gülmeye, sırtüstü kuma düşüp, bacaklarıyla havada tekmeler savurmaya başladı.

"Ne oldu? Delirdin mi?" diye sordu Maryutka.

"Hey et kafalı, cevap versene?"

Ama teğmen, Maryutka kaburgalarına vuruncaya kadar durmadı. Sonra kalktı ve kirpiklerinden yaşları sildi.

"Neye gülüyorsun?"

"Sen ender bir örneksin, Maria Filatovna! Sen herkesi güldürebilirsin ölüleri bile."

"Neden olmasın? Yoksa bir girdap içindeki bir kütük gibi ne bir yana ne diğerine gitmeden dönüp durmak, hem kendini, hem de diğerlerini hasta etmek daha mı iyi olur sence?"

Teğmen gene kahkahalar atmaya başladı ve Maryutka'nın sırtına vurdu.

"Çok yaşa emi, Amazonlar kraliçesi! Benim iyi adamım Cuma! Dünyamı allak bullak ettin Maryutka! Damarlarıma hayat iksiri boşalttın! Senin anlamlı tebessümünü görmek için, girdaptaki bir kütük gibi dönüp durmak istemiyorum artık, kitaplarıma dönmek için çok erken olduğunu kendim de görüyorum. Önce biraz daha hayat görmeliyim, dişlerimi gösterip kurt gibi ısırmalıyım ki başkaları pençelerimden korksun."

"Ne? Yani aklın sahiden başına geldi mi?"

"Evet, canım kızım. Aklım başıma geldi! Bana bir iki şey öğrettiğin için teşekkürler. Böyle bir zamanda kendimizi kitaplarımıza gömer ve sizin bu yaşlı topraklarımızda dilediğinizi yapmanıza izin verirsek, bunun faturası çok kabarık olur. Hayır benim sevgili Amazonum, şimdi çok erken"

Bir iç çekişle kesti. Lacivert gözbebekleri ufuğa saplanmıştı ve içlerinde neşe pırıltıları oynaşıyordu.

Denizi işaret etti ve sessiz titreyen bir sesle

"Bir yelken" dedi.

Maryutka boşalmış bir yay gibi fırlayıp parmağının işaret ettiği yere baktı.

Dalgalanan, kıvrılan küçük beyaz bir leke gördü rüzgârla savrulan bir yelken.

Çoktandır beklenen bu anın gerçekleştiğine inanamadan ellerini göğsüne bastırdı ve bu görüntüyle gözlerini doldurdu.

Teğmen yanı başında zıplayıp duruyor, ellerini yakalıyor, onları göğsünden uzaklaştırıyor ve çevresinde savurarak döndürüyordu.

İnce bacaklarını fırlatıp, tiz tonlarla şarkı söyleyerek, kumların üstünde dans ediyordu.

Bembeyaz parlar yalnız bir yelken
Üstünde gökmavisi denizin...
Tra-la-la! Tra-la-la!
Triliylom, tiriliylom la.

"Kes artık, geri zekâlı!" diye neşeyle güldü Maryutka.

"Maryutka, canım kızım benim! Benim Amazonlar kraliçem! Kurtulduk! Kurtulduk!"

"Bak, sen de insanların dünyasına geri dönmeyi istiyorsun, değil mi?"

"Dur, onlara haber vermeliyiz; sinyal vermeliyiz."

"Neden? Buraya doğru yönelmişler."

"Ya başka bir adaya dönerlerse! Milyonlarca ada var. Bizi geçip gidebilirler. Kulübeden bir tüfek getir."

Teğmen fırladı. Bir dakika sonra tüfeği havaya atıp tutarak geldi.

"Oynama onla! Havaya üç el ateş et!" diye seslendi Maryutka.

Teğmen dipçiği omuzuna koydu. Üç atış cam gibi sessizlikte çatladı ve teğmen her atışta düşecek gibi oldu. Ancak o zaman ne kadar güçsüzleştiğini fark etti.

Şimdi yelken iyice görülebiliyordu. Suyun üzerinde müjde getiren bir kuşun kanadı gibi sarımsı pembemsi süzülüyordu.

"Ne biçim bir tekne bu" diye mırıldandı Maryutka, dikkatle bakarak.

"Bir balıkçı teknesi için çok büyük."

Teknedekilerin atışları duyduğu belliydi. Yelken sallandı ve öbür tarafa vira etti ve iyice yana yatarak dosdoğru kumsala yöneldi.

"Bu balıkçılık müfettişi gibi birine ait bir tekne olmalı, ama bu mevsimde ne diye denize çıksınlar?" diye sordu Maryutka.

Tekne 100 metre kadar yaklaştığında döndü ve pruvada bir adam göründü. Adam ellerini ağzına götürerek onlara seslendi.

Teğmen hareketlendi, öne atıldı, tüfeği attı ve iki sıçrayışta suyun kenarına vardı. Kollarını açtı ve çılgın bir neşeyle bağırdı.

"Yaşasın! Bizimkiler! Aslan Çocuklar! Çabuk olun!"

Maryutka dikkatle tekneye baktı ve gördü, pruvada duran adamların, omuzlarında altın şeritler parlıyordu.

Ürkmüş bir kuş gibi çırpındı sonra katıldı kaldı.

Hafızası gözlerinin önüne bir resim getirdi:

Buz, mavi deniz... Yevsukov'un yüzü. Onun sözleri: "Eğer Beyazların tuzağına düşersen, onu canlı olarak teslim etme."

Yutkundu, dudağını ısırdı, tüfeği yakaladı.

"Geri gel, Allah'ın belası Beyaz muhafız!" diye haykırdı çaresizlikle. "Sana geri gel diyorum!"

Teğmen bileklerine kadar suyun içinde durup kollarını sallamaya devam etti.

Birden ardından gelen kurşunun ateş ve fırtınayla çatırdayan sağır edici patlamasını duydu. Felaketten kurtulmak için içgüdüsel olarak yana çekildi. Ölmekte olan dünyanın patlaması kulaklarının duyduğu en son ses oldu.

Maryutka ona baktı.

Başı suyun içinde duruyordu. Dağılmış kafatasından akan kırmızı ırmaklar, sıvı camın içinde eriyordu.

İleriye koşarak yanında diz çöktü. Tüfeğini bırakarak, gömleğinin yakasını yırttı. Cansız bedene sarıldı, ezilmiş başı kaldırmaya çalıştı. Birden üzerine yığıldı:

"Ah ne yaptım ben? Bak bana, canım! O güzel mavi gözlerini aç!"

Tam o sırada tekne kuma yanaştı ve içindekiler kızla erkeğe baktılar hiçbir şey anlamadan.

A. Zoriç

A. Zoriç, Vasili Lokot'un (1899-1937) takma adıdır. Devrimin ilk yıllarında edebiyat dünyasına katılan yazarlar kuşağındandır.

Yirmilerde ve otuzlarda, kısa öyküleri ve taşlama yazıları Pravda ve İzvestia gazetelerinde yayınlandı, daha sonra kitap olarak basıldı, öykülerinin çoğu, devrim, iç savaş ve Lenin üzerinedir.

Hakaret, ünlü Rus mikrobiyoloğu, Eğitmen Daniil Zabolotny'nin yaşamındaki dramatik bir olayı temel alır.

Hakaret

Akşam olup, istasyonun büyük, loş, uzun süredir temizlenmemiş pencereleri yoğun, kara bir kasvetle perdelenene dek, tren gelmedi.

Uzun bekleyişten yıpranmış kalabalık, perona giden dar geçitlere hücum etti. Bu, karmakarışık, kural dinlemeyen, unutulmaz 1919 kalabalığıydı. Kalabalık için tren düdüğü, saldırı çağrısı yapan bir borazandı. Kalabalık o sıralar yolcu taşımak için kullanılan yük vagonlarına ulaşmak için yollarının üstündeki peron parmaklıklarını ve bölmeleri ezip geçerek çığlıklar ve küfürler içinde ileri atıldı; kadınların çığlıkları ve feryatları, ürkmüş çocukların ağlamaları, sepetlerin ve kutuların gıcırtıları, kırık camların şangırtıları yükseliyordu. Bekleme odası bir dakikada boşaldı.

Perona en son varan modası geçmiş büyük şal yakalı bir palto giymiş yaşlı bir adamdı; huş kabuğundan büyük bir kutu taşıyordu. Yüzünde, Ghe'nin harika Herzen[24] portresiyle bazı benzerlikler vardı ve hemen dikkati çekiyordu; düşünen bir insanın yüksek, açık, güzel alnı ve çok yoğun bir düşünce yaşamı olanların o dopdolu, engin, bir parça dış dünyadan kopuk bir havası vardı. Adam, Doğu'daki hıyarcıklı veba ile ilgili çalışmaları nedeniyle tüm dünyanın tanıdığı bir profesör, ünlü bir Rus mikrobiyoloğuydu; daha sonra eğitmen unvanıyla ödüllendirildi, çok tanındı, Sovyetler Birliği'nin en büyük bilimsel kurumlarından birinde başkanlık görevini üstlendi ve her seçimde yeniden Cumhuriyet Yüksek Seçim Kurulu'na gönderildi.

---

24 Ç.N: Hırvat.

Öykümüzün başladığı sırada ise pek tanınmıyordu ve dahası yıl 1919'du. Her şey bir kazanda kaynayan su gibi, kaynayıp fokurduyordu, kimsenin bilime ayıracak vakti yoktu ve bilim adamlarının çalışmalarıyla sağlanan hizmetlere pek kulak asılmıyordu.

Sabah, üç aydır bir salgın üzerine çalışmakta olduğu ve son derece değerli bazı malzemeleri derlediği, küçük bir kasabanın Yürütme Komitesi'nin bürosundan bir bilet ayarlamaya çalışmıştı. Ama Yürütme Komitesi yirmi dört saattir, aralıksız bir toplantıdaydı ve bir şey elde edemedi; onu iki saat beklettiler, hiçbir şey yapmadılar ve bir demiryolu bileti yerine nedendir bilinmez, eline bölge yiyecek komitesinden yiyecek sağlama yetkisi veren bir emir tutuşturdular. Listede iki Hazer ringası, bir kutu haşere ilacı ve ilaveten, bilime olan özel hizmetleri göz önüne alınarak, iç çamaşırları için altı tane kemik düğme verme emri vardı. Bunu okuyunca sırıttı ve başkanı görmeye çalıştı, ama kapıdaki odacı toplantının hararetli bir anı olduğunu ve "aylakları" içeri sokmama emri aldığını söyledi, bu söz onu canevinden vurdu.

Kendini büyük bir vakarla toparladı. "Ben bir bilim adamıyım" dedi.

"Artık bilim adamları falan yok" dedi odacı sertçe. "Rejim değişti!"

İstasyona gitti ve eski istasyon amirinin yerine geçen adamı, kumandanı, nasıl olduysa, görmeyi başardı. Tıraşsız, perişan, terden sırılsıklam, yarı oynatmış, gözleri uykusuzluktan kırmızı kumandan, onu dinlemedi bile.

"Yapamam yoldaş, hiçbir şey yapamam! Bin parçaya bölünüyorum! Bırak bir profesörü, karargâhın aşçısı için bile bir yer bulamıyorum trende. Anladın mı? Bir aşçı! Kuru balıkları bile yükletemedim, anlıyor musun? Kuru balıkları bile. Sense tutmuş mikroplarla ilgili bir şeyler anlatıyorsun bana..."

Önemsiz de olsa, bu küçük olay profesörü sinirlendiriverdi. Topluma karşı dürüst bir görev duygusu vardı ve ülkede olup bitenlerin tümünden içtenlikle memnunluk duyuyordu. Ama bilim, onun tüm yaşamı olan bilim, bunca yılını adadığı bilim, bunca çaba ve bilgi, bunca duygu devrimin amansız girdabında mahkûm ediliyormuş gibi geliyordu ona. Her yanda her şey yıkılıyor, üniversiteler kapatılıyor, değerli kitaplıklar, laboratuvarlar tahrip ediliyor ve o, dehşet içinde, bunların savaşın rastlantısal ve kaçınılmaz

olguları olmadığını, sonun başlangıcı olduğunu, çünkü bu cahil ve barbar ülkede halkın, hele iktidarı ele geçirince, bilim ve ona hizmet edenlerin kıymetini bilmek, korumak ve sezmekten aciz olacağını ve elde edilen her şeyin kaderine terkedilip yüzyıl geriye bırakılacağını düşünüyordu.

Durumu inceledi ve kültür sorunları giderek daha geri plana itiliyor, kendilerini kültüre adamış insanlar kimsenin anlayamadığı ve kimsenin gerek duymadığı yabancılar haline gelirken, her yanda, zihinsel olarak tanımladığı biçimiyle "tüketim amaçları" en önde yer alıyor, her yerde bir şeyler paylaştırılıyor, ayrılıyor, depolanıyor, dağıtılıyor hayatın tümü bu olmuş gibi geliyordu ona.

Kasvetli düşüncelerini ve kuşkularını doğrular gibi olduğu için, Yürütme Komitesi'nde ve istasyondaki bu minicik, önemsiz olay huzursuz etti onu. Hırslı bir adam değildi, kendinden başkasını tanımayan birçok profesör gibi kendini beğenmiş bir falcı da değildi ve asla, şan, şeref, hatta şükran beklememiş, istememişti. Ama, yaşadığı hayattan ötürü insanların şimdi ona bakmaları, onu korumaları gerektiğine inanıyordu, oysa onlar bu "aylak"tan kurtulmak için bir çift küflü ringa ve iç çamaşırları için altı düğme sürüvermişlerdi önüne. Tümü de insan zekâsının zaferi ve özgürlüğü yolundaki mücadeleye harcanmış altmış yıl vardı ardında ve adının, yaşının ve kır saçlarının saygı görmesi gerekirdi. Oysa, bir karargâh aşçısına ya da kuru balıklara gerekiyor diye kendisine trende bir yer verilmemiş ve yiyecek "arakçıları" ve karaborsa tüccarlarıyla birlikte vagon aralarındaki tamponlara tırmanmaya yollanmıştı... Bu, hem kendine hem de hizmet ettiği amaca karşı bir haksızlık ve hakaretti ve bunun küçük bir mesele olduğunu anladığı halde çözümleme deneyimleri ona mikroskobik zerreciklerin bile bütünü niteleyen parçacık ve olguları yansıttığını göstermişti ve bu kayıtsızlık ve ilgisizliğin ülkenin biliminin ve kişisel olarak kendi geleceğinin, ne olacağını kusursuz bir biçimde ortaya koyduğunu acı acı düşündü...

Sonra kuyruktaki yerini aldı, kalabalığın saldırıp geçmesine izin verdi ve perona çıktı. Trenin tümü ağzına kadar doluydu ve hatta bazıları buza rağmen dışarıda asılıydı. Gecikenler vagonlar boyunca koşuyor, sıkıntıyla trene vurup kapalı kapıların ardına, içeriye alınmaları için yakarıyorlardı.

İçeridekiler yeni gelenleri defetmek için: "Karargâh vagonu!" diye bağırıyorlardı. "Delegelerin vagonu! Çek git!"

O da kapıları çalmayı denedi, ama insanlar her yerde, ya vagonun hamam gibi olduğunu, ya tifüslü hastalar veya delilerle dolu olduğunu, ya bir hükümet vagonu olduğunu, ya da emzikli anneler için olduğunu haykırıyordu. Hepsi yeterinden fazla kalabalıktı, her yerde ricalarına karşılık küfür işitti ve bir yerde bir ot vagonuna tırmanmaya çalışırken öfkeli bir kadın bir çuvalla göğsünden öyle bir ittirdi ki dengesini zar zor korudu, gözlüklerini kaybetti ve uzun süre pis, buz tutmuş yerde kör gibi arandı. Trene binmek için zor kullanması gerekiyordu oysa yapamazdı, nasıl olacağını bilmiyordu, örnek kutusunu elinde özenle tutup şaşkın şaşkın bir aşağı bir yukarı gidip gelebilirdi yalnızca. Ağır bir kutuydu ve omuzları ağrıyordu; parmakları soğuktan kaskatı kesilmişti. Bir kar fırtınası başladı ve soğuk, keskin rüzgâr içine işledi. Peron karanlık ve kaygandı ve bu gürültücü ama yabancı kalabalık içinde kendini dehşetli yalnız, çaresiz, sefil ve dışlanmış hissediyordu.

"Evet, bu böyle!" diye düşündü. "Bir bilim adamının bagajının yanında kuru balıklara öncelik verildiğine göre aşırılığa kaçtığımız çok açık..."

Bekleme salonunda ateş verdiği, eski bir kürklü ceket giymiş, çıkık elmacık kemikli kızıl saçlı gamsız kasvetsiz bir denizci, pis bir çuvalı karda sürüyerek ona yetişti. Tren boyunca giderken bakır bir maşrapayla kapılara deli gibi vuruyor ve içeridekiler bir yanıt verince kısık, çatlak bir sesle onlara bağırıyordu.

"Biz de tifüslüyüz! Bizim de memede bebelerimiz var! Kapıları açın!"

Birbirlerine tosladılar. Gemici küfretti, yüzündeki teri kuruladı ve profesörü tanıdı, "En iyisi kuyruğun sonuna koşalım ihtiyar. Belki orada biri bize acır. Buradaki orospu çocukları kımıldamayacak. Sen de o şeyi yerde sürüklemeyi dene, kollarının arasında koşturup dururken kendini harap edeceksin!"

"Onu yerde sürükleyemem" dedi profesör sıkıntıyla. "Aletlerle dolu. İmbikler ve başka kırılacak şeylerle."

"Fark etmez, bende de kırılabilecek şeyler var!" diye haykırdı denizci. "İki şişe kaçak içki ve kamyon şoförlerinin verdiği yarım şişe saf ispirto. Dert değil! Karda bir şey olmaz!"

Gene hiddetle kapılara vurdu ve deli gibi haykırdı.

"Biz de deliyiz!" Sonra daha ileriye koştu.

Bir kez daha treni boylu boyunca geçtiler ve sonunda biri onlara acıdı ve son vagona aldı. Orası da çok kalabalıktı ve sıralarda oturacak, hatta bir torba koyacak yer yoktu. Bir sıranın kenarında sakallı, maraz görünüşlü ve Rodos Heykeli kadar kocaman bir asker yatıyor, başının ucundaki eşyaları da çok fazla yer kaplıyordu. Profesör biraz kaymasını istedi ama asker dev gibi omuzlarını daha da dikleştirdi.

"Zaten sıkışmışız. Durduğun yere otur!"

Vagonun döşenmesinde, bir demir levha üzerinde tutuşturulmuş bir ateşin çevresinde, birkaç adam üşümüş ellerini ısıtıyordu. Bir Kafkas kürkü şapka, beline bir süvari kılıcı kemeriyle tutturulmuş çok iyi kesimli gökmavisi binici pantolon, kuzu postu paltosunun altında bir parça kilise brokarından dikilmiş ilginç görünüşlü bir bluz giymiş genç bir adamı Doğu tarzında, bağdaş kurmuş oturuyor, bir akordiondan hırıltılı sesler çıkarıyordu. Arsız bir yüzü ve temiz, mavi gözleri vardı. Konuşmayı duyunca çevresine bakındı,

"Kürk mantolu beyefendi bu şarkıyı sever mi?" diye sordu ve diğerlerine göz kırptı.

Parmaklarını tuşların üzerinde gezdirdi ve yumuşak bir sesle şarkı söyledi.

Tekmeyi atmış Çeka

Çatlak mıydı ne, ha- ha!

Hepsi düşmanca gülümsedi.

"Burjuvaları neden içeri alıyorsunuz?" diye sordu Rodos Heykeli.

Profesör sıkılarak, "Neden burjuva olduğumu düşünüyorsun?" diye sordu.

"Gözlüklerinden okuyoruz" diye yanıtladı dev ve başka yana döndü.

Burjuva! Profesör, salgının son üç ayını nasıl geçirdiğini hatırladı yemeksiz, uykusuz, küçük pis odalarda yaşayarak, donmuş patateslerle karnını doyurarak; bu şartlarda geçkin yaşını ve sağlığını düşünmeden günde yirmi saat çalışmak zorundaydı; mikroplarla ve örneklerle çalışırken günün her dakikasında hayatını nasıl tehlikeye atmıştı; binlerce insanı tehdit eden felaketi önlemek ya

da aydınlatmak için gücünün, beyninin ve sinirlerinin ne kadarını harcamıştı... Bu, yaşam öyküsünün yalnızca bir tek sayfasıydı ve geri kalanları da aynen böyleydi; çetin, inatçı ve dürüst emekle dolu. Şimdi ise bir aylak, bir burjuva, hiçbir hakkı olmayan bir asalak olup çıkmıştı ve ona Çeka'yı hatırlatıyor ve sırada bir lokmacık yer açmayı reddediyorlardı...

Gene hakaret karşısında acı duyarak derin bir iç çekti, sonra kutuyu yere koyup kapının yanında döşemeye oturdu.

Konuşmak istemiyordu, ama gamsız denizci yanına çöktü ve ona sorular sormaya başladı; hiçbir coşku duymadan spirochetae ve sarcinae[25] üzerine konuşmaya başladı. Denizci, anında bunaldı. Bir süre esneyerek dinledi ve Profesör, Koch'un bakteri üretme çorbasından söz edince yanlış anladı.

"Bizi hastanede çorbayla besliyorlar", dedi. "Hiç iyi değil! Halkımızın etli kabak çorbasına ihtiyacı var, o zaman bir şeyler yapabiliriz. Bir bardak da sert bir şeyler!"

Yaşlı Profesör, "Bugünün amacı bu!" diye acı acı düşündü. Koch'un çorbası yerine kabak çorbası ve et! Bir ülke ve halkı yüzyıllarca cehalet, vahşet ve yoksulluk içinde bırakılırsa başka türlü olabilir mi sanki? Şimdi buna son verdiler ve halkın birinci isteği kendisine yeterince yiyecek verilmesi... Ekmek istiyorlar, soyutlamalar değil! Eh, böyle de olmalı. Buna nasıl karşı çıkılabilir? Bizim ve örneklerimizin geri plana, üçüncü, hatta onuncu sıraya itilmiş olmasına ve insanların bilime saygı duymamasına ve onla hiç ilgilenmemesine neden şaşacakmışım? Şu sakallı asker, şu akordionlu delikanlı daha alfabeyi bile ellerine almamışken bir anda bunu nereden öğrenecekler?

Pastör var örneğin, ömrünün on yılını adadıktan sonra bakterilerin üreme yasasını keşfeden, bilimin ve mikrofaunanın bilinmeyen dünyasında insanlığın ilk kez yol almasını sağlayan adam. Ama maddenin evrendeki karmaşık dolaşma biçimi konusunda hiçbir şey bilmezken asırlardır dünyanın üç balina üzerinde durduğuna ve İlyas Peygamberin yağmuru cennetten gönderdiğine sıkı sıkı inanmışken Pastör'ün onlar için ne anlamı var ve onun yeteneklerinin büyüklüğünü nasıl değerlendirebilirler? Büyük

25 Mikrop ve bakterilerin üretildiği mantar grupları.

deha Mendelyev kuşaklar boyu kullanılacak bir elemanlar tablosu çizdi. Ama kara cahil bir adam için bu elemanlar tablosunun anlamı ne ve sıradan çarpım tabloları bile onun için Çin hiyerogliﬁ gibiyken ona nasıl hayranlık duyabilir? Tüm bunları sevmek, korumak ve yeni doruklara ilerletmek için asırlar boyunca yaratılmış olan kültüre gereksinimleri var. Bu da onlarda yok. Ülkemizde vahşet ve cehalet körüklenmişti ve şimdi her şey mahvedilecek. Bilim arka avlulara sürülecek ve biz bilim adamları kalan günlerimizi olup bitenlerin dışında geçireceğiz. Bunun değişeceği, bir Rönesans olacağı gün gelecek, ama şimdi aklın zaferinin midenin zaferinden daha değerli ve büyük olduğunu söylesem ıslıklarla karşılanır "burjuva" diye çağrılırım; ve şimdi ömrünün elli yılını bilime adamış bir profesör, bir bilim adamı olan benim, burada yerde, tozun içinde oturmamın devrime hakaret olduğunu, bunun utanç verici olduğunu söyleyecek olsam kimse yardım etmek için parmağını oynatmaz, kimse bana bir yer açmak için bir milim kıpırdamaz, karargâh aşçısı bacaklarını açıp üç kişiye yetecek yerde uzanmışken beni susturuverirler. "Böyle olmalı işte! Kabak çorbası istiyoruz. Koch'un çorbasını değil, bol etli kabak çorbası!"

Gene iç geçirdi ve bitkinlikle gözlerini kapadı. Gece olmuştu, fırtınalı 1919 yılının ilk gecesi. Yıllardır, eski bir duygusal alışkanlığı izleyip, yeni yılın ilk saatlerinde, edindiği deneyleri şöyle bir toparlayıp ilerde edineceklerini düşünmeyi âdet edinmişti. Her şey bilime adanmıştı ve şimdi bilim uçuruma doğru yol alıyordu, onun da tüm varlığı bilimde yoğunlaştığına göre, gelecek boş ve anlamsız görünüyordu ve üzerinde ne kadar düşünürse, yüreği o kadar ağırlaşıyordu.

Sonra farkına varmadan biraz kestirdi ve bir, belki iki saat geçti.

Birden parlak bir ışık vurdu yüzüne. Gözlerini açtı ve birinin boğuk bir sesle fısıldadığını duydu: "Haydutlar, anarşistler" ve birinin paltosunu üzerinden çekmekte olduğunu hissetti. Üç tanesi ellerinde bir lamba ve kemerlerinden sarkan el bombalarıyla çevresinde duruyordu. Vagonun alacakaranlığında yüzleri kara görünüyordu ve gözlerinde neşeli çılgın ve zafer kazanmış bir pırıltı vardı.

Hâlâ yarı uykuda, şuursuzca ve çoktan, kullanılmaz olmuş bir sözcük kullanarak, "Ne yapıyorsunuz baylar?" diye sordu.

Şefleri gibi duran çopur suratlı küçük bir adam "Baylar elektrik direklerine asılı duruyorlar" diye alay etti. "Sana saygılarını sunarlar ve sensiz yalnız kaldıklarını bildirirler."

Kürk mantosunu çektiler, sonra şapkasını, ceketini ve ayakkabılarını, saatini, cüzdanını aldılar ve parmağından nişan yüzüğünü çıkardılar. Sessizce boyun eğdi, direnmedi, sadece, geçkin yaşının bu yeni aşağılanışına, insan onurunun ve kendi kişiliğinde bilimin böyle karalanmasına bir son vermek için diğerlerini yanında yer almaya çağırır gibi bir yandan bir yana bakındı. Ama kimse yerinden kıpırdamadı, hepsi suskun kaldı.

"Eh, iyi bir palto!" diye neşeyle çığlık attı brokar bluzlu süvari. "İhtiyar onu üç yüz yıldır giymiş, şimdi bırakın da başkası sebeplensin!"

Büyük bir hazla küfretti ve mavi gözleri daha da berraklaşıp saydamlaştı.

Ve profesör bir kez daha kendini dışlanmış bir yabancı gibi hissetti ve yerinde aşçı olsaydı diğerlerinin onun tarafını tutacaklarını, ama ona karşı kayıtsız olduklarını, bu vagondaki hiç kimse için ve ardında bıraktığı yaşamda bir değeri olmadığını düşündü. "Aylak!" diye hatırladı ve bedensel bir acıdan korkar gibi titredi.

Sonra, kutuyu açmasını istediler. Eşyalarından olmak umurunda bile değildi, öyle bir haldeydi ki, onları zerrece düşünmüyordu ve tümüyle kayıtsız bir havayla hepsini teslim etmişti. Ama o kutudaki imbiklerde, kavanozlarda ve defterlerde salgın boyunca sürdürdüğü dehşetli çalışmaların sonuçları vardı. Bunun bilim için çok değerli olduğunu ve belki de Koch, Lister ve Löfler'in zamanındaki çalışmalar kadar büyük etkileri olacağını biliyordu. Öfkeyle ve bir anda bir zorbanın darbesiyle her şeyin yok oluvereceği korkusuyla titrediğini hissetti. Kendine ait olan her şeyi vermişti ama bilime ait olanları teslim edemezdi, bu bir ihanet, vefasızlık ve yaşamının sonuna dek utanç duyacağı bir davranış olurdu. Titreyen ellerle kutuyu kendine doğru çekti ve düşündü, ne olursa olsun kimseye bir yararı yoksa, onun da yaşaması için bir neden yoktu...

Ama, onu bir kenara ittiler, çopur adam kutuyu yakaladı ve kapağını söktü. Vagondakiler ilk kez kıpırdandılar; dikleştiler ve kafalarını sıraların üzerinden uzattılar ve birbirlerinin omzu

üstünden merakla baktılar, bir adamın uğrunda hayatını tehlikeye attığı o kutunun içinde ne vardı?

Çopur adam kavanozları görünce "Bu alkol mü?" diye sertçe sordu. Birini aldı, açtı ve şehvetli bir ifadeyle burnunu daldırdı ama bu ifade anında tiksintiyle asılmaya dönüşürken kavanozu yere fırlattı.

Sertçe, "İnsanları neyle aldatmaya çalışıyorsun burjuva?" diye sordu.

Sonra mikroskobu gördü. Bu, profesörün kişisel laboratuvarının onuru olan narin, çok ender bulunan ve çok pahalı bir aletti. Çopur adam merakla baktı ona, sonra da kendi çuvalına attı.

Daha iyi giyimli birkaç yiyecek tüccarını ve yolcuyu da soydular ve öbür istasyonda gelip diğer kavanozlarda ne olduğuna bakacaklarına söz verip gittiler. Bu sözlerden aynı trende yolculuk ettikleri anlaşılıyordu.

Onlar gittikten sonra bir dakika kimse bir şey konuşmadı.

Çıkık elmacık kemikli denizci gülerek "Orada tuz ya da un olduğunu sanıyordum" dedi. "Ya da dedim, yaşlı adam bir domuz pastırması yakalamış. Son günlerde bir yığın insan domuz pastırması için çıldırıyor. Meğer hepsi de kavanoz ve şişeymiş. Siz acayip bir adamsınız ekselansları! Bu kavanozlar uğruna kurşun yemeyi neden göze aldınız?"

Bu bardağı taşıran son damlaydı. Dışarıdan soğuk geliyordu ve yaşlı profesör bir tek gömlekle donmakta olduğunu hissediyordu. Elleri, kırılmış kavanozdan dökülen döşemedeki sıvıya değiyordu; her yanında insanlar gülüyordu. Kahredici bir üzüntüye kapıldı. Göğsünden bir şeyler koptu, bir sancı boğazına dayandı ve ne yapacağını ne diyeceğini bile bilmeden, birden ayağa kalktı, öyle bir görünüşü vardı ki vagondaki yolcular birden suskunlaştılar ve yanında duran yiyecek torbalı adam arkasından çekiştirdi. "Bırak, daha da kötü olacak!" dedi korkmuş bir sesle. Ama o kimseye kulak asmadan kalktı, dikleşti ve hem acıklı ve aptal çorapları ve sırtındaki kemeri yırtılmış bir yelekle hem de o gri saçları ve gözlerinde ve yüzündeki haklı öfke ifadesiyle aynı zamanda muhteşemdi. Kalktı, sırtını dikleştirdi ve konuştu.

Ağzından çıkan her sözcüğün ateş yüklü olduğu, garip, şaşkın ama nefis, heyecanlı, ateşli bir söylevdi ve dinleyenleri de

hareketlendiriyor, yüreklerini daha hızlı çarptırıyordu, çünkü bu sözcükler engin duygularla ısıtılmıştı ve onurlu insan öfkesiyle doluydu. Gizli, özlü ve harika anlamları olan, şeylerden, yıllarca ve yıllarca bilgi tohumlarını başkaları için bu kavanozlarda toplayan büyük bilim adamları ordusundan söz etti. Basillerin davranışlarını incelemek ve insanlığı onlardan kurtarmak için kendine tifüs aşılayarak ölüme meydan okuyan Meçnilcov'u anlattı, çizimlerini kente giren düşmandan korumak için başını ortaya koyan Arşimet'i anlattı ve eski bir efsaneye göre, yargıçların önünde bile "Hâlâ da dönüyor!" diye 'haykıran Galile' yi anlattı, düzinelerce insanı anlattı, gelecek kuşaklar uğruna her şeylerini - ün, para ve yaşamın kendisini- feda eden büyük ve harika insanları anlattı. Bu yabanıl dinleyicilere insanın yaratıcı düşüncesinin en derin sırlarını açıkladı, doğanın karmaşık, mucizevi yasalarını önlerine serdi ve bir fanatiğin coşkusu, buhranı ve tutkusuyla bilim adamlarının bir örtünün ardından diğerini yırtarak evreni dolduran sırları açığa çıkarma mücadelesinin devasa, soylu görüntüsünü ortaya koydu. Acı, nefret ve elemle asırlardır halkları prangalayan, şimdi ise önce Rus işçi sınıfının fırlatıp attığı kölelik zincirlerini hatırlattı ve huzur dolu bir tebessümle insanın sömürüden, cehaletten kurtulup doğanın inanılmaz zenginlikleri ve kaynaklarının efendisi olduğu gün insanlığı bekleyen harikulade, baş döndürücü ve mutlu geleceği tarif etti onlara. Bilimi erişilmez yüksekliklere bir başına çıkarabilecek devrimden söz etti; bu kavanozların içindekilerin kimse için önemli olmadığını ve kimseye gerekmediğini söyleyerek alay etmelerinin ne denli ürkütücü ve tehlikeli olduğunu anlattı ve öylesine bilime adanmış ve şimdi öylesine çetin ve mutsuz bir sona yaklaşan kendi yaşamını anlattı...

Düşünceleri bağlantısız, karman çorman gibiydi, öksürüyor ve hak etmediği hakaretlerden çektiği tüm acılar, kuşkuların tüm tatsızlıkları, öfkeli sözcüklerle bir nehir gibi akıtarak neredeyse kendinden geçmiş, konuşuyordu, ama asi 1919 yılını karşılayan gecede, soğuk ve pis bir yük vagonunda çınlayan bu garip söylevde son derece coşkulandırıcı ve içtenlikli bir şey vardı...

Vagondaki insanların bir sisin içinden çıktıklarını gördü, her köşeden sürünerek geldiklerini, çevresinde sıkı bir çember oluşturduklarını gördü, ama yüzleri ayırt edemiyor ve ilk kez önlerine

serilen yeni ve büyülü bir dünyayı tanımlayan sözcüklerin birini bile kaçırmamaya çabalayarak nefessiz dinlerken harcadıkları azami dikkati göremiyordu; askerler onu dinliyordu, oysa o, hayatında daha alıcı, daha gayretli, daha şükran dolu dinleyiciler önünde hiç konuşmamış olduğunu anlayacak durumda değildi... Sonra bir elin ona doğru uzandığını gördü ve cesareti o denli umutsuzca kırılmıştı ki ona vurabileceklerini, onu ittirebileceklerini düşündü, ama o eller, donmuş, titreyen omuzlarına bir palto attı; biri, üzerine oturması için ters çevrilmiş bir kutuyu iteledi ve başka biri telaş içinde ve kısık bir sesle "Keçe çizmeler, keçe çizmeleri verin ona..." diye fısıldadı.

Vagon sertçe sallanana dek konuşmayı sürdürdü, sonra birden durdu. Bir sözcüğü orta yerinde kesti ve gücü tükenmiş, yorgun bir halde oturdu ve elleriyle yüzünü kapadı. Dışarısı gürültü doldu, bir istasyondaydılar, ama içerde uzun süre, geçen dakikaların büyüsünü bozmaktan korkar gibi herkes sessiz kaldı. Sonra, kafasını uyuduğu sıradan aşağı sarkıtarak uzanmış olan sakallı dev asker sıcak ve yumuşacık konuşmaya başladı.

"Bize kızma doktor" dedi. Bu sözcüğü kullanıyordu, çünkü gözlük takan herkese "doktor" derdi. "Ahmaklığımızdan, anlayamadığımızdan güldük. Kafamız henüz o kadar çalışmıyor, ama yüreklerimiz aydınlığa ulaşmayı istemez olur mu? Tasalanma, doğru yoldan ayrılmayacağız! Düşünmeyi öğrenirken yüreğimiz bize yol gösterecek..."

Yaşlı profesör bu sözlerdeki ani sıcaklığa ve ortaya konuşundaki duruluğa ve güce şaşırarak başını kaldırdı. Başını kaldırdı ve çevresine bakındı ve dudaklarında düşsel ve haz dolu tebessümler, gözleri kocaman açılmış ve olağanüstü bir tinsel ışıkla aydınlanmış solgun ve derinden etkilenmiş yüzler gördü... Tüm bunları gördü ve omuzlarından dehşetli bir yükün kalktığını hissetti, yüreği sakinleşti ve çok gerilerde kalan gençliğinde hissettiği gibi huzurlu ve mutlu hissetti kendini...

Kapı açıldı ve küçük, çopur suratlı adam tüy gibi sıçrayarak vagona atladı.

"Evet burjuva" dedi, "aç şişelerini!"

Profesör kıpırdamadan durdu; tek kelime edilmedi ve kimse yerinden kımıldamadı. Adam şaşkınlıkla çevresine bakındı, bir dizi

pis küfür koyverdi ve profesörün kutusuna doğru ilerledi. Ama sakallı asker birden dehşet verici bir biçimde homurdandı, kalktı, olanca boyuyla dikildi, koyun budu gibi kocaman yumruğunu sıktı ve kaldırdı.

"Hele bir dene, boynunu koparırım!" dedi.

Çopur adam tabancasına davrandı ama gözleri karşılaşınca duraladı ve elini çekti, öbür yüzlere soysuzca baktı ve birden kafasını eğip hızla ve sessizce kapıdan fırladı.

Dördü birden kentte ilerliyordu. İnsanlar sokaklarda vurulup giysileri alınıyordu ve profesörün yalnız gitmesinin kötü olacağına karar verilmişti.

Bir kar fırtınası vardı. Azgın rüzgâr, gökyüzüne alçak, kara ve ağır bulutlar sürüyordu; kuru, iğneli kar yüzlerine çarpıyor, gözlerine doluyordu. Profesör, denizcinin çıkarıp omuzlarına örttüğü eski kürklü ceket, Rodos Heykeli'nin verdiği dev keçe çizmeler, süvarinin pırtık kürk şapkası içinde, soğuğu da çevresindeki başka şeyleri de hissetmiyor, insanın on yedi yaşındayken güldüğü gibi hiç nedeni yokken yüksek sesle gülmek istediğini hissediyordu. Yürürken yük vagonunda gördüğü coşkulu tebessümler ve parlak gözlerde yansıyan o gençlik, yaratıcı çabalara duyulan o tutkulu susamışlık ve geleceğe olan o inanç olduktan sonra her şeyin yoluna gireceğini, her şeyin güzel olacağını düşündü. Ülkenin tüm üniversiteleri yıkılsa, yüzyılda biriken her şey toza dönüşse bile, işçi sınıfının içgüdüsünde bu denli tutarlılıklar ve böyle bir potansiyel güç olduktan sonra bunun çok önemli olmadığını anladı; çok fazla abartmadığını, yaşamın ve çalışmanın şimdi başlamakta olduğunu, çünkü şimdiye dek hep bireylere tanınan bir hak olan bilimin artık gözleri düşlerle ışıyan binlerce yeni insanın uğraşısı haline geleceğini anladı. O gün onu perişan eden hakaretleri düşündü ve hepsi önemsiz ve küçük geldi ve kendinden utandı...

Çıkık elmacık kemikli denizci, yırtık üniformalı ceketiyle soğuktan titriyor ve çopur hayduda azgınca, küfrediyordu.

Hoplayıp zıplayarak ve ısınmak için ellerini üfleyerek "Onun gibi tipler..." diye başladı "dünya devriminin bedenindeki yaralardır. Küstah, sümüklü anarşist! Ona bilimsel şişeleri böyle kırıp dökmek için kendini ne sandığını sordum. Komiser olduğunu söyledi. Bilirim bu tipleri. Sakallı asker sessizlik içinde yürüyordu ve

kaygan yerlerde profesörü koltuğunun altından tutup ona destek oluyordu; arada sırada konuşuyordu ve o konuşmada bir çocuğa bakan bir dadının yapmacıklı endişesi vardı.

"Yavaş yavaş, kayacaksınız! Tanrım, siz garip bir adamsınız, siz..."

Mavi gözlü süvari, arkalarında örnek kutusunu taşıyordu; başı açıktı, saçları karışmıştı ve içinde kar tanecikleri parlayıp eriyordu. Sürekli olarak kutunun kapağındaki karları temizliyordu.

"Bir dakika arkadaşlar" dedi, sonunda endişeli bir sesle. Bir dakikacık durun da şu üstümdeki cübbeyi çıkarayım, onun şu böcekleri soğuk alabilirler de..."

Brokar bluzunu çıkardı ve kutuya özenle sardı, sonra daha da ısınması için uzun, kirli bir eşarp doladı.

Profesör, "Dostlarım" diyebildi; derinden etkilenmişti ve bir şeylerin boğazına dayandığını hissediyordu. "Sevgili dostlarım..."

Profesörün evine vardılar ve o, hepsini ısınmak için içeri davet etti. İkisi girdi, ama o sakallı asker girişteki koridorda dolanıp durdu ve eteğiyle kutunun üstündeki karı özenle sildi.

"O teleskobunu almak için istasyona gideceğim" diye homurdandı. "Hangi vagonda olduklarını gördüm. Onu soydular geri zekâlılar, o zımbırtısı olmadan neyin ne olduğunu nasıl bilecek? Olmaz bu. Onları parça parça edeceğim, kemiklerini ayıracağım, eşkıyalar. Ben sakin bir adamım bilirsiniz, ama tepem attı mı karşımda durmayın. İşte o zaman meşe ağaçlarını bile kökünden sökerim."

Mavi gözlü süvari biraz merakla "Şimdi de tepen attı öyle mi?" diye sordu.

"Evet, öfkeden kuduruyorum" diye doğruladı dev.

Yeni yılın o önemli gecesinde profesörün garip konuklarıyla ne konuştuğunu kimse duymadı, kimse bilmedi, ama birkaç saat sonra kapısının eşiğinde saygıyla el sıkışıp ondan ayrılırken, yüzlerine alışılmadık ve çok derin bir duygu yerleşmişti; bu ilk kez düşündükleri büyük, yeni bir fikrin sonucuydu ve beklenmedik önemli bir karara varmış adamlara benziyorlardı...

On yıl kadar sonra profesör öldü ve cenazesinde Chopin'in Cenaze Marşı'nın sızlanmalı notalarına uygun olarak tabutunu taşıyan iki adam, son asistanları ve kişisel dostlarıydı.

Solda mavi gözlü süvari vardı, hâlâ aynıydı, sadece şakakları biraz gümüşlenmişti ve alnında kırışıklar oluşmuştu. Avrupa'dan telgrafla çağrılmıştı; dünya biyologlar kongresinde Sovyetler Birliği temsilcisi olarak bir rapor sunmuştu ve raporu oybirliğiyle son yılların en ilginç raporlarından biri olarak değerlendirilmişti.

Sağda çıkık elmacık kemikli denizci vardı; şimdi Ukrayna'nın önemli bir araştırma kurumunun yöneticisiydi.

Bir tek sakallı asker yoktu. O unutulmaz gecede tren istasyonunda öldürülmüştü, ertesi sabah bir toprak setin altında bulunmuştu; kocaman kirli elleriyle, sanki canı kadar sevdiği bir şeyi tutar gibi mikroskobu yakalayıp göğsüne bastırmış yatıyordu...

Korney Çukovski

Lenin Nişanı kazanmış Korney Çukovski'nin (doğumu 1882) Toplu Eserleri çok çeşitli yazı türlerini içerir. Öyküler, çocuklar için şiirler, çocuklar için bir kitap İkiden Beşe, Nekrasov'un şiiri üzerine bilimsel bir çalışma, başarılı yazar, müzisyen ve sanatçı portreleri. Lunaçarski'yi anlatan bu hikâyenin alındığı Çağdaşlar adlı kitabında Blok, Bryusov, Repin, Gorki ve Mayakovski gibi önde gelen kişiler anlatılmıştır.

Eğitim Halk Komiseri

I

Kapıda tek bir raptiyeyle alelacele tutturulmuş bir kâğıt parçası asılı.

Eğitim Halk Komiseri
A. V. LUNAÇARSKİ

Sadece cumartesi günleri 2'den 6'ya kadar ziyaretçi kabul edilir.

Ama, bunun çok da ciddiye alınmaması gerektiğini hemen görebilirdiniz; orada, hiçbir resmi formaliteye kulak asmadan iğreti duruyordu, kimsenin de onu iplediği yoktu. İnsanlar ne zaman isteseler içeri giriyorlardı.

Anatoli Vasilyeviç -tüm Petrograd, Lunaçarski'yi Anatoli Vasilyeviç diye tanırdı- Liteyni'ye yakın Manezhni Sokağı'nda, her gün ondan öğüt ve yardım almaya gelen düzinelerce insan tarafından kuşatılan küçük, oldukça çirkin bir apartmanda otururdu.

Öğretmenler, işçiler, mucitler, sirkte çalışanlar, fütüristler, (eski Gezginci Gruptan, Kübistlere kadar her akımdan ve her türden ressamlar), filozoflar, bale dansçıları, hipnozcular, şarkıcılar, proletkült hareketinden şairler, sadece şair olanlar, eski imparatorluk tiyatrosundan aktörler hepsi, sonunda "kabul salonu" adı verilen küçük bir odaya toplanmak için sonu gelmeyen bir sıra halinde ikinci kata çıkan kirli merdivenlerden Anatoli Vasilyeviç'e gelirdi.

Bu, 1918'deydi. Kısa süre sonra kapıdaki kâğıdın yerine çok çarpıcı bir başkası konmuştu.

Eğitim Halk Komiseri
A. V. LUNAÇARSKİ
Ziyaretçileri Kışlık Saray'da
(belli günlerde)ve Eğitim Komiserliği'nde kabul eder.
(belli günlerde)
BURADA HİÇ ZİYARETÇİ KABUL EDİLMEZ

Bu bile kimseyi ürkütmedi; kabul salonu sabah dokuzda dolu olurdu. İnsanlar dik kanepede, pencere pervazlarında ve mutfaktan getirilen taburelerde otururdu.

Birçok ziyaretçi arasından özellikle iyi hatırladığım birkaçı vardı.

Hâlâ genç görünüşlü, tıraşsız, coşkulu, dehşetli bir işin yükünden henüz kurtulmuş gibi telaşlı Vsevolod Meyerhold;

Kaba, köylü suratlı, uykulu, sakallı ve gevşek, ünlü psikiyatrist Vladimir Bekterev;

Bol, kadife bir artist bluzu giymiş, geveze, girgin fotoğrafçı Nappelbaum;

Yumuk eliyle bir takım ağır, parlak kırmızı kitapları, Halk Komiseri'yle onlar hakkında konuşmaya geldiği dedesinin kitaplarını sevecenlikle okşayan, sessiz, tıknaz, Çernişevski'nin oğlu, Mihail Nikolayeviç;

Kısa, öğrenci tipi bir ceket giymiş, küçük bir oğlan çocuğu gibi ufak tefek, kendini ön plana çıkarmayan, hayat dolu Eğitmen Oldenburg;

Gösterişli, kır saçlı, muhteşem kalın kaşları ve minik, kurnaz, küçük parlak gözleriyle son derece ince hatlı bir adam olan romancı Ayronim Ayronimiç Yasinski;

Her yerde hazır şen şakır ve yetenekli sanatçı, (herkesin Yaroşka diye tanıdığı) Yuri Annenkov;

Yorgun, incinmiş dudaklarında düşmanca ve müstehzi bir gülüşle, zeki, kıvırcık saçlı ve sakallı tiyatro uzmanı ve meraklısı, eski eleştirmenler kralı Aleksandr Kugel.

Hepsi ona, Anatoli Vasilyeviç'e, danışmaya ve yardım istemeye giderdi, o da orada, küçücük bir odada bir başına oturur, herkesi sanki çoktandır onunla tanışma fırsatı elde etmek, sorunları tartışmak ve gerekirse atışmaktan başka bir şey düşünmüyormuş gibi canlı bir ilgi ve coşkuyla karşılardı.

Ben daha ağzımı açar açmaz benimle atışmaya başladı.

"Büyük bir hata yapıyorsun" dedi. "Bunca zaman bir demokrasi[26] şairi olduğu gerekçesiyle o Whitman'ını yücelttin durdun. Nedir demokrasi? Filistinizm, emekçi halkı aldatmaya yarayan zekice bir örtü!

Küçük mülk sahiplerinin cumhuriyeti! Hayır, Whitman..."

Genç bir adam gibi fırladı ve odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşarak Amerikalı "demokrasi ozanı" hakkındaki görüşlerini özetlemeye başladı. Hızlı ve güvenli söylevi hiç duraksamadan ve kesintisiz devam etti, bir sanatçı parlaklığıyla, kolay ve rahat, içinden geldiği gibi konuşuyordu ve az sonra "ruhun aydınlatılması", "evrenin mimarisi", "insan isteklerinin birleşmesi" gibi deyimler kullanmaya başlayacaktı. Ama bu abartmalı söylev bile Anatoli Vasilyeviç'e, melodik sesine, tümüyle şiirsel ve zarif görünüşüne yaraşıyordu. Belleğini hiç zorlamadan şiirler okuyordu, sadece Walt Whitman'ınkileri değil, Verhaeren, Tyutçev ve Jules Romanis'inkileri de. Üç ya da dört dilde birçok şiir biliyor ve onları okumaktan, üstelik biraz da tiyatral bir tavırla okumaktan hoşlanıyordu.

Sesi giderek yükseldi. Bir kürsüde büyük bir kalabalığa bir söylev verir gibiydi ve ben bunca güzel sözün bir tek benim için söylenmekte olduğu düşüncesinden huzursuz olmaya başlamıştım.

Gene de Lunaçarski'nin Walt Whitman'ın şiiri üzerine sunduğu yorumu tümüyle kabul etmeyi olanaksız buldum. Bunu ona söylerken sıkılmıştım ve itirazlarımı sabırla, büyük bir saygıyla ve en ufak bir kibir göstermeden dinlediği için çok sevindiğimi hatırlıyorum. İtirazlarım galat ve abuk sabuktu, ama büyük bir incelikle düşüncelerimi çözümledi, hatta hemen karşı çıkmak için, mümkün olduğunca ayrıntılı olarak ortaya koymama yardım etti.

Sonra birden geç olduğunu ve kabul salonunda hâlâ birçok insanın beklediğini fark etti. Kapıyı açtı ve Meyerhold'u çalışma odasına davet etti; Meyerbold ile saatler boyu aralıksız, bazen bir iki ara vererek, gecenin geç saatlerine kadar tartışabilirdi.

---

26 Bundan kısa bir süre önce büyük Amerikan şairi Walt Whitman üzerine bir kitap yayınlamıştım.

Tartışmamızı sona erdirmek için birkaç gün içinde tekrar gelmeme karar verildi. Sonunda, Anatoli Vasilyeviç'ten Whitman üzerine yazdığım kitabın yeni baskısı için kısa da olsa bir makale yazmasını istedim. Görevine ait hiçbir zorunluluk olmadığı halde, memnuniyetle kabul etti; Amerikan şairinin çalışmalarının kendisininkine tümüyle ters düşen farklı bir yorumuna karşı değildi,

"Makale yarından sonra hazır olur." Saatine baktı. "Yarından sonra... dört sularında."

Sık sık, günde yirmi saat çalıştığını, bazen yemekleri unutup haftalarca yeteri kadar uyumadığını biliyordum. Konferanslar, ziyaretçiler, dersler, toplantılarda söylevler (sadece Petrograd'da değil, Kronstaçlt, Sestroretsk ve sanırım bir yerde daha) tüm vaktini alıyordu. Kararlaştırılan saatte ona gittiğimde makalenin hazır olmayacağından emindim. Ama çalışma odasının kapalı kapısı ardından bir daktilonun takırdadığını ve daha önceden tanış olduğum ("ruhların aydınlatılması", "evrenin mimarisi", "tek bir senfonide alışılmadık nota") sözcükleri kulağıma ulaştı. Anatoli Vasilyeviç'in makaleyi yazdırmakta olduğunu anladım. Hiç duraksamadan ve bende profesyonel bir kıskançlık uyandıran bir hızla yazdırıyordu.

Odaya girip duran insanlar olmasaydı makale zamanında bitmiş olacaktı.

Herkesi dikkatle dinliyor ve ziyaretçinin akla yakın bir öneri yaptığına inanırsa, daktilonun her defasında bitmemiş Whitman makalesini çıkarıp, şimşek hızıyla Anatoli Vasilyeviç'in daha fazla düşünmeden oracıkta imzaladığı idari talimatlarını, direktiflerini, emir ve ricalarını yazıyordu. Ama ziyaretçi baskını azalmaya başlar başlamaz, daktilograf makale sayfasını yerine koyuyor ve Anatoli Vasilyeviç kaldığı kelimeden aynı tempo ve aynı tonlamalarla yazdırmaya devam ediyordu.

Daktilograf son zamanlarda basına ancak bu biçimde -büyük teorik, ideolojik temaların küçük günlük meselelerle sıkıştırıldığı kesintilerle- yazdığından yakınıyordu.

Ama bunun onun için bir yük olmadığını fark edebiliyordum. O sıradaki (Petrograd 1918) çalışmalarının alışılmadık yanı, ulusal, hatta dünya ölçeğindeki geniş sorunlarla uğraşırken, yaşlı bir

aktristin evine dondurulmuş kızılcık sağlamak, Okta'daki çocuk yurdu için ayak sargıları bulmak gibi sayısız küçük sorunla ilgilenmek zorunda oluşuydu.

Savaştan harabeye dönmüş bir ülkenin soğuk ve aç yaşamı, Anatoli Vasilyeviç'ten küçükle büyüğü birleştirmesini sürekli olarak talep ediyordu, tüm dertleri ve kuruntularında, en mikroskobik olanlarında bile o tek ve büyük amaç -Ekim kazanımlarını sağlamlaştırmak, yeni, hâlâ bilinmeyen Sovyet kültürünün doğumu ve gelişmesini şu ya da bu biçimde sağlamak- olduğuna göre, günlük küçük olaylar için sevinerek çabalıyor ve bunu aynı onurlu amaca hizmet olarak görüyordu.

O dönemde Anatoli Vasilyeviç'ten gelen notların birkaçı hâlâ bende. Her biri, küçük olmalarına karşın Sovyet kültürünün inşası gibi dev bir göreve hizmet etmek zorunda olan (ve eden!) bu "küçük sorunlar" üzerine.

İşte onlardan son derece tipik bir tanesi. Kâğıdın sol yanında bu etkileyici sözler tek bir kolon halinde basılmış.

Rus Federatif Sovyet Cumhuriyeti
Cumhuriyet Mülkleri Halk
Komiserliği
Petersburg Bölümü
12 Haziran 1918
No: 1501
Petersburg
Kışlık Saray

Bu sözlerin altında bir lastik mühür var: Rus Cumhuriyeti. İşçi ve Köylü Hükümeti. Eğitim Komiserliği. Sanat dairesi.

Sağda şunlar yazılı:

Korney İvanoviç Çukovski Yoldaşa,
Sevgili Yoldaş,
Yoldaş Purii'nin çocuk masallarını iyi bildiğiniz için bunların devlet basımevi için uygun olup olmadığını bildiren uzmanlık görüşlerinizi bana yazılı olarak vermenizi rica ederim.
A. Lunaçarski
Halk Komiseri

O unutulmaz dönem üzerine hiç fikri olmayan biri, devrimin zorlu karargâhlarındaki önderlerden birinin tanınmamış bir gencin yazdığı çocuk masallarıyla ilgilenmesinin yakışık alıp almadığını düşünebilir. Notun metninden de görülebileceği gibi, Anatoli Vasilyeviç burada da büyük görevlerin yerine getirilebilmesi için küçük bir konuya özen göstermektedir. Bu telaşlı nota daha derinlemesine bakınca, insan orada gelecekteki Sovyet kültürünün iki önemli aracı konusundaki içten endişelerinin ortaya konduğunu görür; bunların ilki o sıralar tohumları yeni atılmış olan ve bir yıl sonra ne olacağı belli olmayan Devlet Basımevi ve ikincisi o sıralar doğmamış olan Sovyet çocuk edebiyatıdır.[27]

Bugün, devlet basımevlerimizin ürünleri arasında teknoloji, bilim ve sanatın her dalında çoğu klasik binlerce birinci sınıf kitap varken ve çocuk yazınımız, çoktandır dünya ölçeğinde ün kazanmış bir imparatorluk olmuşken, insan kendini o dev basımevlerinden biri olan *Gosizdafm* ilk Eğitim Halk Komiserinin her gün dadılık etmek zorunda olduğu zar zor fark edilir bir noktacıktan başka bir şey olmadığı ve çocuk yayınları basımevi *Detgizin* henüz düşünülmediği dönemleri anlatan, zamanla sararmış bu kâğıttan etkilenmekten alıkoyamıyor.

Bu arada, devletin gereksinmelerinden ayrı olarak, Anatoli Vasilyeviç sanatçıydı, bir peri masalı, bir şarkı, bir oyun ya da neşeli bir okul şiiri, hiçbir bencil nedeni olmadan, onu sürükleyip götürebilirdi. Yetenek belirtileri taşımak şartıyla, bir ressamın tutarlı her çalışmasını, her şiiri, her müzik parçasını sıcaklık ve coşkuyla, yaratıcısına içten şükranlar sunarak karşılardı. Onu, *Karşılık* şiirini okuyan şair Blok'u dinlerken izledim, Mayakovski'yi ve tarihi bir oyunu nazım olarak yazmış tanımadığım bir oyun yazarını dinlerken gördüm. Bir şairi onun dinlediği biçimde ancak şairler dinleyebilir. Böyle anlarda onu izlemeye bayılırdım. Başını çevirişi, gençleşivermesi, yuvarlak omuzlarını dikleştirmesi, ince parmaklarıyla asabi asabi ceketinin kenarlarını kıvırıp sunum yapan kişiye sevgiyle bakışı bile içindeki sanatçıyı ortaya koyuyordu.

27 Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesinin "Devlet Basımevi" ile ilgili kararı 19 Mayıs 1919'da kabul edildi.

Lunaçarski, bütün sanat biçimleri içinde tiyatroyu yeğlerdi; onu resimden, müzikten ve şiirden daha çok severdi. Tiyatroda hiç kayıtsız olamazdı, çok keyiflenir ya da öfkelenir, ya da çılgınca mutlanır ve ne kadar sıkışık olursa olsun bir gösteriyi, kötüsünü bile, sonuna kadar seyrederdi.

Ünlü müzikal komedi artisti Monakhov, Gorki, Andreyeva ve Blok'un etkisiyle dramatik bir rol alıp, Schiller'in Don Carlos'unda (Petrograd 1919) Kral Filip'i ince bir psikolojik yorumla oynayınca, daha makyajını silmeye fırsat bulamadan Lunaçarski kulise gelmiş ve onu boyalı yanağından öpmüştü. Genellikle soğuk ve içine kapanık olan Monakhov, Halk Komiserinin coşkulu kutlamasından çok utanmış ve duygulanmıştı.

Anatoli Vasilyeviç'in tiyatroya duyduğu canlı coşkunun daha açıklayıcı ve renkli bir örneğini isteyen birinin, ölmekte olan Vakhtangov'a, sahne sanatının bu büyük ustasının sahnelediği Prenses Turandot'un ilk oynanışının etkisinde kalarak yazdığı şu notu görmesi yeter. Sevgili Yevgeni Bagrationoviç.

Şu anda çok garip bir duygu var içimde. Yüreğimi öyle tertemiz, aydınlık kanatlı, uyumlu bir şenlikle doldurdunuz ki... ve aynı anda hasta olduğunuzu öğreniyorum. İyileşin sevgili, büyük yetenek. Yetenekleriniz o kadar çeşitli, o kadar şiirsel, o kadar engin ki hepimiz sizi seviyor, sizinle övünüyoruz. Gördüğüm bütün sahnelemeleriniz heyecan verici ve daha fazlasını vaat ediyor. Bana biraz düşünmek için zaman verin, sizin hakkınızda telaş içinde yazmak istemiyorum. "Vakhtangov"u yazacağım. Sadece bir skeç değil elbette, ama topluma vererek bana vermiş olduğunuz her şeyin bir izlenimi. İyi olun. Sevgiler. Başarılarınız için tebrikler. Sizden büyük ve müstesna şeyler bekliyorum.

Sevgiler

Lunaçarski

Sahneyle ilişkili birine bu denli gençlik dolu, hararetli mektuplar yazmak için insanın tiyatroya son derece bağlı olması gerekir.

II

Lunaçarski, devlet gücünün bir temsilcisi olarak konumunun sanatla uğraşan insanlara ve yaratıcı düşünürlere anlayışlı, etkin ve tatlı bir sevgi göstermesi gerektiğine inanırdı. Bu düşüncesini Vladimir Mayakovski'nin anısına yazdığı bir makalede açıkça ortaya koymuştur. Şairin ölümünden söz ederken şu kabulü yapmıştır: "Şairlerin pek çok sevgiye ihtiyacı olduğunu söyleyen Marx'a hiç benzemiyoruz. Hiçbirimiz bunu anlamıyoruz, hiçbirimizin Mayakovski'nin sayısız sevgiye ihtiyacı olduğunu anlamadığı gibi."

O, Mayakovski'ye kendi "sevgisini" hemen hemen Ekim'in ilk günlerinden başlayarak vermiştir; onun tanıtıcısı, koruyucusu, yorumcusu ve dostuydu. 1918'de onları sık sık birlikte görürdüm. Bazıları, yüzeysel olarak, Mayakovski'nin "sevgiye" ihtiyacı olmadığını düşünebilir; o, gençlik dolu davranışlarında tedbirsizdi, çok bağımsızdı ve tüm bu kabadayılığın ardında "Sevgi ve şefkate aşırı yatkın bir anlayışa duyulan büyük açlık... anlaşılma ve zaman zaman sevilme arzusu" olduğunu anlamak için Lunaçarski'nin duygululuğu gerekiyordu. Lunaçarski "Tüm dünyanın yansıtıldığı o madeni kaplamanın altında" derdi, "sadece ateşli ve sadece yumuşak değil, aynı zamanda hassas ve kolay incinen bir yürek çarpıyordu."

Lunaçarski, Sovyet kültürünün bu "hassas" ve kolay incinen yüreğini yetkileri olanak verdiğince korumak konusunda büyük hizmetlerde bulunmuştur.

Şairle Halk Komiseri arasındaki ilişkiler serbest, açık, ilkeli ve dürüst olabilirdi ama şefkat (her iki taraf için de) söz konusu değildi. Örneğin Mayakovski başarılı bir eleştirmen olarak ona çok değer verirken, oyunları ve şiirlerini pek değersiz bulurdu. 1920'de Moskova Basın Evinde Lunaçarski'nin eserleri üzerine Kerzentsev'in başkanlık ettiği bir tartışma vardı; tartışma acımasız bir eleştiri ziyafeti olup çıktı. Mayakovski dahil konuşanların tümü büyük bir dayanışma içinde birbiri ardından aralıksız tam dört saat oyunlarını lanetlediler ve yerdiler.

Mihail Koltsov birkaç yıl sonra, Anatoli Vasilyeviç'in "dört saat boyunca sahnede oturup oyunlarına yöneltilen kesinlikle yıkıcı eleştirileri dinledi" diye anlattı. "Lunaçarski hepsini sessizce

dinledi ve bu suçlamalar Mön Blan'ına nasıl karşı koyabileceğini hayal etmek güçtü. Anatoli Vasilyeviç söz aldığında... hemen hemen gece yarısıydı. Ve ne mi oldu? İki buçuk saat konuştu ve kimse salonu terk etmedi, kimse kıpırdamadı bile. Çok çarpıcı bir söylevle oyunlarını savundu ve kendisine saldıranların her birini ayrı ayrı ve hep birden bozguna uğrattı."

"Toplantı, Basın Evinin daha önce hiç tanık olmadığı bir biçimde sabaha karşı saat üçte, Lunaçarski'nin en keskin muhalifleri de dahil tüm salonun Lunaçarski'yi coşkunca alkışlamasıyla sona erdi."

Ben bu önemli tartışmada bulunmadım ama Mayakovski'nin Petrograd'da bunu, hayranlıkla dolu, hâlâ o canlı etki altında nasıl anlattığını unutamam.

"Lunaçarski bir tanrı gibi konuştu." Mayakovski bu sözleri kullanmıştı. "O gece bir dahiydi."

Koltsov "Bu yıpratıcı savaştan ne çıkardığını öğrenmek istiyordum" diye anlattı, "söylediği tek şey, 'Mayakovski'nin kederli durduğunu fark ettin mi? Ne olduğu konusunda bir fikrin var mı?...' oldu. Sonra endişeli bir sesle ekledi, 'Gidip onu görmem ve bir parça neşelendirmem gerekecek.'" Bu arada Mayakovski, polemiklerden de etkilenerek Lunaçarski'nin oyunlarına oldukça sert saldırılar yöneltmişti.

Bu olay Anatoli Vasilyeviç Moskova'ya yerleştikten sonra oldu, onu Petrograd'da 1918'de ancak üç ya da dört kez, fazla değil, topluluk önünde konuşurken dinlemiştim ve bu bile onun bir propagandacı, hatip ve hazırlıksız, kendiliğinden konuşma ustası olarak sahip olduğu büyük yeteneği duyumsayıp anlamak için yeterliydi. 1918 Baharının başında Petrograd mahallesine gidip Gorki'yi görmek niyetinde olduğunu hatırlıyorum.

Şoföre "Kronverkski Sokağı!" dedi.

Gorki Kronverkski Sokağı'nda oturuyordu ve o sıralar Anatoli Vasilyeviç onu çok sık görmeye giderdi, bazen birkaç gün üst üste orada olurdu. Arabadayken evrak çantasından bazı kâğıtlar çıkardı ve Gorki ile yapacağı görüşmeye hazırlık olsun diye kendine has hızıyla okumaya başladı.

Ama Kronverkski'ye varmadan durmamız gerekti. O sıralar kentte motorlu arabalar tek tüktü; birçokları Anatoli Vasilyeviç'in arabasını biliyordu ve her zamanki yolunda onu durdurmuşlardı.

Bu kez tepeden tırnağa silahlı bazı Baltık denizcileri dünyayı yöneten onlarmış gibi bağımsız tavırlarıyla yaklaştılar; bir tanesi şaşırtıcı bir biçimde Yesenin'e benziyordu. Halk Komiseriyle Peter ve Pol Kalesi'ndeki bir sorun üzerinde beş dakika kadar konuştular ve o gün oraya gitmesi için ondan söz aldılar. Araba daha sonra onu yanlış hatırlamıyorsam Sadovaya Sokağı'nda, Matbaacılar Kulübü'nün açılışına davet eden, çocukluğumdan tanıdığım Petersburg tipi ince, ağırbaşlı, sessiz ve sert bir grup yaşlıca işçi tarafından durduruldu; not defterine baktı ve mutlaka orada olacağını söyledi.

Daha sonra (özellikle Moskova'da) birçok kez fark edeceğim şeyi ilk kez o zaman fark ettiğimi hatırlıyorum; bu Botiçelli uzmanı, bu usta Richard Wagner eleştirmeni, bu İbsen, Maeterlink, Marsel Prost ve Pirandello yorumcusu, sıradan proleterler arasında da son derece rahattı; onlar gerçekten kendi halkıydı ve tüm çalışmaları, tüm bilgisi onlara adanmıştı.

Konstantin Fedin

1919 güzünde, üzerinde hâlâ asker kaputu olan genç bir asker, devrimci Petrograd'a geldi. Bu Kentler ve Yıllar, İlk Sevinçler, Sıradan Bir Yaz Değil ve birçok ülkede tanınan başka romanların gelecekteki yazarı Fedin'di.

Gelir gelmez Kızıl Ordu'ya alındı ve iç savaşın sonuna dek Kızıl Ordu gazetelerinde çalıştı. Edindiği zengin deneyimler, onda uzun süredir var olan yazma arzusunu körükledi. Ve Fedin çok yazdı. Gorki ile tanıştı ve Gorki onun öykülerinin ilk eleştirmeni oldu. Gorki Aramızda'dan alınan bu pasajlarda Fedin, devrimin ilk yıllarında Gorki ile karşılaşmasını anlatır. Fedin, "Yirmilerin yeni doğmuş Sovyet yazınını şekillendirmede onun rolü çok büyüktür," diye yazar, "ve bir yazarın geleceğine duyduğu ilgi sık sık yetenekli bir gencin sonraki tüm gelişmelerini belirlemiş ve pek çok genç yazarın yolunu aydınlatmıştır."

Gorki Aramızda

Ama hayır! Bu, gerçeklikti; bu,
gerçeklikten de fazlaydı -
bu, gerçeklik ve anımsamaydı.

Leo Tolstoy

1919 güzünde terhis olup Petrograd'a vardığımda, kent silahlanmış bir kamptı. Zaten, "Petrograd İstihkâm Alanı" diye adlandırılıyordu ve alanın karargâhı kentin yüreğinde, Peter ve Paul Kalesi'ndeydi. Yudeniç'in Beyaz Muhafızları kentin eteklerine ulaşmıştı. Subayları, sahra dürbünleriyle bakınca Moskova girişini görebilirdi. Kenti ya saldırıyla ele geçirmeye ya da kuşatmaya niyetliydiler.

Sonra, Petrograd işçileri ve Kızıl Ordu birçok insanın olanaksız gördüğü bir harekete girişti, düşmanın ilerlemesini kontrol altına aldı ve geriletti. Yüdeniç'in ordusu bozguna uğratılmış ve küçük düşürülmüştü.

Petrograd'ın her sokağı, her evi, her taşı o kahramanca çabadan izler taşıdı uzun süre.

Kentin nüfusu barış zamanındakinin ancak üçte biriydi. Halk açlıktan, tifüsten ve soğuktan kırılıyordu; barış zamanında varlığını bile bilmediği yüzlerce küçük yoksulluklar ve hastalıklarla perişandı...

Ama yeni ve umut dolu yarına olan ölümsüz inanç o aç ve buzlu kaleyi canlı tutuyordu.

Çevremdeki herkes gibi hayatta kalmak için mücadele etmek zorundaydım. Ama gene de bir kez olsun edebiyatı unutmadım.

Geniş caddelerinde hâlâ yazarlık mesleğini düşleyen, bazı başarılar, belki de ün kazanmayı uman bir genç adamın daha ortaya çıktığını aklına bile getirmeyen dünün başkenti bu büyük kentte tümüyle bir başımaydım.

Her şeyi anlamak için açgözlü bir isteğim vardı, bu isteği edebiyattan başka hiçbir şeyin karşılayamayacağından emindim. Bir savaş tutuklusu olarak yaşadıklarımdan sonra devrimden edindiğim en güçlü duygu, Rusya'yı anavatanım olarak görmekti. Bu duygu devrimle yok edilmemişti; aksine onunla kaynaşmıştı...

Birçok insan benim gibi düşünüyordu -bundan eminim-, birçoğu edebiyattan büyük işler bekliyordu.

Bu kahraman, aç, hastalıklara yenik düşmüş, sessiz Petrograd'ta diğerlerinden farklı gibi gözüken, gerçekteyse yeni yeni gelişmeye başlayan bir hareketin odak noktası olan bir adam vardı. Bu adam Gorki'ydi. Hareket de aydınların Sovyet çalışmalarının başlangıcı.

Gorki, sihirli flütüyle birleşme çağrısını çalıyor ve insanlar yavaş yavaş cesaretlenmeye ve başlarını deliklerinden, mağaralarından uzatmaya başlıyorlardı. Ölü loncaların gün ışığında yeniden ortaya çıkışlarında Ortaçağ'ı anımsatan bir şeyler vardı; yazarlar gelip donmuş mürekkeplerini ısıttılar, bilim adamları ortaya çıkıp laboratuvar tezgâhlarındaki yerlerini aldılar. Gorki'nin etki yaratmak için birçok yöntemi vardı. Bunların en başında da kişiliği geliyordu. Aklı başında hiç kimse elbette Gorki'nin iyi niyetinden kuşku duymadı; ama iyi niyet, aydınlar arasında hiç de az bulunur bir şey değildi. Gorki'nin tüm aydınlardan bir üstünlüğü vardı, yaşamı, devrim tarihiyle örülmüştü ve onun bir parçasıydı. Gorki, devrimin yaşam öyküsüydü. O nedenle, devrimde barikatların doğru yanında olması ve çağrılarında hiçbir hesaplama ya da rastlantı bulunmaması doğaldı. Ayrıca var olan ünü, sanattaki etkisi ve dolayısıyla aydınlar üzerindeki gücü, bunları fazla abartmasına gerek duymayacak kadar büyüktü.

Alaycı eğilimleri olanlar Gorki'nin flütünün ekmek payı olduğunu söyleyebilirler. Ama bunda hiç de gizli bir strateji olmadığını herkes görebilir; bu, Gorki'nin kültür için yaptıklarının sadece bir tanesiydi. O, bu kültürün bir parçasıydı ve bu kültürü yaşamaya zorlamak için bu bulduğundan başka bir düşünce gelemezdi aklına.

Gorki, Kronverski Sokağı'na bakan geniş bir pencerenin yanında yazı yazıyordu. Her şeyin ortalığın boş olduğu izlenimini verecek kadar düzenli olduğu büyük bir masanın üzerine eğilmiş siluetini görebiliyordum. Gözlüklerinin üzerinden bakınca camlar güneşte parıldıyordu, beni fark etti ve gözlüklerini çıkardı. Tek omuzu aşağıda ve bir deri bir kemik sallanarak rahat bir tavırla bana doğru yürüdü, koluma girdi ve küçük, başka bir masaya çevirdi.

"Burada, lütfederseniz!"

Eliyle bir kitap yığınına vurdu ve teker teker ilk sayfalarını açmaya başladı ve başını hafifçe geriye atarak parmağıyla yazarların isimleri üzerine vurdu.

"Çok akıllı, çok..." diye yineleyip durdu. "Ama iğneleyici, hep dolambaçlı, çoğunlukla da hiç gereği yokken. Bu, hafif sıklet biri, ama bilgili, birçok belge veriyor... Tartışmalarında hiç iş yok... Öfkelenme... Bu, bir Fransıza yaraşacak kadar zeki ve parlak. Bu tutarlı ama Alman kökenine rağmen hiçbir sistemi yok ve bir alaycı..."

"1848 devrimi üzerine şimdiye dek bulup çıkarabildiklerim bunlar. Harika bir kitap vardı ama kayboldu. Hiçbir yerde bulamıyorum. Bilirsin, kitaplığımdan kitap çalan bin türlü alçak var. Sanırım kitapları kilitlemem gerekiyor."

Kitap rafları bir halk kütüphanesindekiler gibi düzenlenmişti, duvar boyunca, aralarında dar koridorlar vardı, ama güneş ışığı bu büyük odada bu dar aralıklara bile ulaşmıştı.

Gorki, belli belirsiz bir tebessümle kendini kitaplardan ayırdı.

Kısık bas sesiyle gürledi, "Kendini hiçbir şekilde kısıtlama. En büyük sahneden yararlan. İstersen sirki ele alabilirsin. Ya da yüzlerce, binlerce oyuncusuyla bir kent meydanını. Örneğin kilise merdivenlerini kullanmak ister miydin?... Görkemli bir gösteri olurdu..."

Bir duman bulutu arasında masasına döndü. Her şeyin yerli yerinde olduğundan emin olmak için parmaklarını birkaç şeyin üzerinde dolaştırdı, mavi kalem, küllük, gözlükler ve sayfalarca çizgili kâğıt.

"Bilim adamlarımızla giderek daha fazla ilişki kuruyorum" dedi. "Olağandışı insanlar. Çalışma odalarında, elleri evde yapılmış eldivenlerin içinde, ayakları battaniyelere sarılı oturup yazıyorlar. Sanki her an nöbetçi çavuşun çıkagelip makamlarında olup

olmadıklarını kontrol etmesi gibi bir tehlike varmış gibi... Urallardaki yolsuz izsiz dağlarda dolanıp Bilim Akademisi için çok kıymetli taş koleksiyonları toplarlar. Aylarca bir tek ekmek kırıntısı görmezler, insan neyle yaşadıklarını merak ediyor, avlanıyorlar herhalde, ilkeller gibi! Biliyorsun, bu altına hücum günlerindeki Kaliforniya değil. Para onları ilgilendirmiyor, kendi kasalarını doldurmuyorlar. Kıvanç duymamız gereken insanlar onlar..."

"Rus bilimini kurtarmalıyız... Yiyeceğe ihtiyacımız var, en yüksek fiyatla da olsa yiyecek!"

"Biliyor musun, geçmişte hiç başıma gelmemişti bu kalp ağrıları ve şiş bacaklar. Fosfor eksikliği. Şeker yok..."

Birden durdu (yine kendinden söz ediyordu!).

Ders verir gibi, "Çalışmalarımızın sinirli gerginliği fosforu vazgeçilmez kılıyor" dedi.

Daha canlı bir sesle, "Senden önceki konuğum Profesör Fersman'dı" dedi. "Bilim adamlarının olanaklarını geliştirmek için komisyon kurma çalışmaları hakkında direkt hattan Moskova'yla Lenin'le henüz konuşmuştu. Lenin çok anlayışlı ve yardıma hazırdı. Lenin'in aydınların yanında olduğuna temin etti beni Fersman..."

Onu gene Lenin'den söz ederken görüyordum. Sevecen bir mizahla, biraz da mim karıştırarak omuzlarını sallayıp bir Gorki-Lenin konuşmasını tekrarlıyordu.

"Bu uzağı göremeyen insanların aydınları göz ardı ettiklerine pişman olacaklarını sadece bir yıldır söylemiyorum. Gidip gene akademisyenlere ve profesörlere yakarmak zorunda kalacağız. Aydınlar olmaksızın hiçbir şey yapamayacağımız açıkça ortaya çıktı... Sonra ne oldu? Bu da tabii, eğitimli bayların şişinmesine neden oldu. Ve bu da iyi değil. Hiç iyi değil..."

Benim için ayırdığı kitapları paketlemek istedim.

"Bana ver, bana ver" diye diretti, "paketçi olarak çok tecrübeliyim."

"Ben de öyle."

"Bakalım kim en iyi!"

Tecrübeli ellerle bir tabaka mavi şeker kâğıdını düzeltti, kitap yığınını doğrulttu ve kâğıdın üzerine koydu, kâğıdı elleriyle sıkı sıkı yakaladı ve öte yana kıvırdı, işaret parmağının çevresine bir

parça ip doladı ve paketi kendine çekerek ipi sıkı sıkı iki yöne de doladı. Sonra iplerin kesiştiği yerde ipi tutan sol elinin üzerinden bir ilmek attı, biraz sallayıp ustalıkla geçirdi ve sonunda bağladı. Paketi getirdi, topaklarını birbirine vurdu ve gülümsedi.

"Lütfedin efendim!... Kim daha iyi?"

"Ben de bu kadar yapabilirdim..."

"Başka bir seferinde göreceğiz..."

Ayrılık sözlerini çiçeği burnunda bir üye gibi kendimle birlikte taşıdım. Belki geleceğimin saklı olduğu kitap paketini, sıkı sıkı tutuyordum, çalışma kuralları, sanatın sırları, yaşam gerçeği, kim bilir?

Yazın, Lenin'le Gorki'yi birlikte gördüm.

Temmuzda, Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi açılışında Lenin'in Kongreye gelmesi ve kısa süre önce büyük fedakârlıklarla kendini düşmana karşı savunmuş bir kentte konuşması ve dünyanın hemen hemen her yanından işçi partileri temsilcilerinin burada toplanmış olması -tüm bunlar, o duruma coşkulu bir hava veriyordu. Gene de bu coşku içinde bazı sert ve yumuşama bilmez belirtiler vardı -mücadele, ölüm kalım mücadelesi hâlâ sürüyordu ve Kongre, sonuna dek savaşma kararlılığıyla kenetlenmiş dişlerle yapılıyordu.

Lenin'in salona girişi çarpıcıydı.

Avizelerin, gökyüzünden gelen parlak gün ışığıyla daha da cansızlaşan sarı ışığı, tıklım tıklım salondaki heyecanı artırır gibiydi. Saraydaki hava, Kongre açılmadan çok önce can sıkıcı bir hale gelmişti. Ve elektrik ışığıyla gün ışığının bu garip birleşiminin, tıkış tıkışlığın ve uzun bekleyişin yarattığı gerilim, müzisyenler salonunda dalga dalga başlayan, sonra birleşen ve yavaş yavaş tüm sarayı sarsıncaya kadar yayılıp onu gerçekten sallayan bir alkış olarak birdenbire patladı; Lenin, bir delege topluluğunun önünde, başı ters bir hava akımına karşı yol alır gibi öne eğik, salonun bir başından öbür başına yürüdü. Aceleyle Presidium'a ayrılan yere ilerledi ve alkışların hacmi artarken bir süre gözden kayboldu. Sonra birdenbire gene göründü ve amfinin aralığından uçar gibi yukarı koştu. Onu görmüşlerdi ve durduğu yere doğru hareket etmeye başladılar; çevresindeki halka daraldı ve alkış tufanı salonu gene titretti. Lenin, Mikha Tşkhakaya ile sohbete dalmıştı

ve bu düzensizliğe, öfkeli olduğu anlaşılan bir el hareketiyle karşı çıkıp en sonunda bu insan çemberinden kendine güçlükle yol açarak aralıktan aşağı gidinceye kadar da kulağına eğilip durdu.

Raporunu sunmak için söz aldığında üçüncü bir alkış tufanına katlanmak zorunda kaldı. Uzun süre bazı kâğıtları gözden geçirerek kürsüde durdu. Sonra, susturulmayı reddeden bir izleyici kitlesini susturmak için kolunu iyice kaldırdı ve salladı. O gümbür gümbür gürültünün orta yerinde bir başına, birden saatini yelek cebinden çekip çıkardı ve sanki kendini savunuyormuş gibi öfkeyle camına vurarak kalabalığa gösterdi ama hiçbir şeyin yararı yoktu. Sonra gene, düzenin talihsizce ihlal edilmesine kendini bir türlü alıştıramıyormuş gibi, kızgın kızgın kâğıtlarını çevirmeye başladı.

Daha ilk sözcükleri Lenin'i izleyicisiyle canlı bir etkileşim içine soktu. Çok yüksek sesle değil, ama biraz genizden gelen "r"ler ve tiz bir sesle konuşuyordu; kesinlikle bilinen, sıradan şeylerden söz ediyordu; ama alışılmadık bir esinle, gerçek konuşmacıların esiniyle konuşuyordu. Okuyabilmek için notlarını gözlerine, yaklaştırarak dizi dizi rakamlar sıraladı; sözlerindeki her şey açık ve yararlıydı, süslemesiz, nakışsız, ama sade, inandırıcı el hareketleri ve tüm bedeninin hafifliği ve kıvraklığıyla birlikte ele alınınca söylevi derin bir ateşle yanıyor gibiydi.

Lenin'in söylevi büyük bir dünyayı, yeryüzünde ilk kez Sovyet Devletince kazanılan insanlık için mücadele dünyasını ortaya serdi. Sanki tarihi elinden tutup tatlılıkla salona getirmiş, tarih de bir boyun eğişle, yakın zamanda yenik düşen Polonya'nın, bozguna uğratılan Wrangel'in belgelerini ve onların koruyucusu, birdenbire barış sevgisiyle dolup Sovyetlerle karşı devrimin arasını bulmayı öneren İngiltere'nin belgelerini önümüze seriyordu, Lenin, tarihten bir an aktardı sadece, ama kullandığı deyimler bir bilim adamının titizliğini andırıyordu ve onlarda bir yüreğin çarpması gibi zonklayan yeni bir dünyanın hayali vardı; Kongre delegeleri Lenin'in düşüncelerindeki dinamiği izlemekle kalmadılar, sanki uzanıp ellerini Lenin'in yüreğine dokundurdular.

Oturduğum basın locası kürsünün yanındaydı. Gözlerimi Lenin'den ayırmadım ve ressam olsaydım portresini bakmadan, hafızamdan çizebilirmişim gibi bir kanıya vardım.

Onu, oturumun sonunda bir delege kalabalığı arasında çıkışa doğru giderken tekrar gördüm. Dehşetli bir yığılma vardı ve o tıkış tıkış ortamda ve ezici kalabalıkta yüzlerce insan onu daha yakından görmek için ilerlemeye çabalıyordu ve koridorlar boyunca yuvarlak salonda ve girişte yürüdüğü sürece kalabalıkla çevrili kalmıştı.

Birden, Lenin'den de kalabalıktan da çok yükseklerde Gorki'nin başını gördüm. Tüm kalabalık kapılarda durdu ve çıkıştan yavaş yavaş geçmeye başladı. Lenin'le Gorki'nin sarayı terk edişleri böyle oldu, kalabalıktan birbirlerine yapışmış, el ele, ama dışarda balkonda kalabalık gene durdu ve kafaları siyah örtü ya da eşarpların altında objektifleri açılıp kapanırken kalabalığın arasına sıkışmış fotoğrafçılarla çevrildiler bu kez. Gorki, Lenin'in arkasında bir sütunun yanında, başı açık duruyor, güneşle aydınlanmış başı uzaklardan görülüyor ve adı tüm çevremde söyleniyordu. Gorki'nin yüzünde yeni bir şey gördüm, daha önceki karşılaşmalarımızda gördüğümü hatırlayamadığım bir şey. Kuşkusuz adamakıllı etkilenmişti ve heyecanını yenmeye çabalıyordu; bu bakışlarını keskinleştirmiş ve yanaklarındaki genellikle hareketli büklümleri sertleştirmişti. Çevresine hükmedercesine bakıyor gibi geldi bana, o haliyle tüm görünüşü, az önce Lenin'in söylevinden yayılan ve tüm Kongreyi büyüleyen o katıksız kararlılığı yansıtıyordu.

Bir arada duran bu iki adamın -Lenin'le Gorki'nin- her hareketini yakalamak için kalabalık tarafından itilip kakılarak ve başkalarının başları ve omuzları üzerinden bakarak elimden geleni yaptım. Gorki hakkında en olumlu düşüncemin o anda Lenin'e, dünyada olup biten her şeyin daha iyi anlaşılmasına olan yakınlığında saklı olduğunu kavradım.

Her zamanki gibi bir sonraki karşılaşmadan başka bir şey düşünmeden ona gittim ve herhalde rafların arasına gizlenmiş olacak, odada bir başkasının olduğunu fark etmedim. Konuşmamız sırasında elimden tuttu ve çevirdi.

"Vsevolod İvanov'la tanış. O da yazar. Sibirya'dan."

"Ya."

Yarı askeri eski püskü bir ceket giymiş, bacakları tozluklara sarılmış bir adam, sırtı sobaya dönük duruyordu. O günlerde çok yaygın olan kılığı, uzun süren mücadele sonunda ulaşılan yıpranmış

ve solmuş görüntüyü çoktan edinmişti. Yüzü ve elleri küle benzer bir tondaydı; kupkuru, nerdeyse yabaniydi; yürüyerek pek çok yol kat ettiğini görebiliyordunuz ve tümüyle bir kaçkına benziyordu.

"Bana anlattığı şeyler korkunç" dedi Gorki içini çekerek.

Doğruydu, korku hikâyesi anlatıyordu. Doğu'dan henüz, herhalde yürüyerek gelmişti ve Kolçak rejiminin görüntüleri hâlâ geniş yüzüne yakışmayan minik kelebek gözlüklerin ardındaki ince gözlerindeydi. İki yıldır iç savaş katliamı içindeydi ve eğer bu mümkünse, yara almadan kurtulmuştu. Vahşetten kısa, kopuk cümleciklerle ve çok özlü söz ediyordu. Ellerini arkasında tutuyordu, yüzü anlatılanlara göre adam akıllı kayıtsız, sesi sakindi.

"Bir Kızıl Ordu askerinin bağırsaklarını dışarı çıkardılar. Onları bir direğe çaktılar. Sonra tüm bağırsaklar direğe sarılana dek dipçikleriyle direğin çevresinde döndürdüler onu."

Gorki ciddi ve kısaca "Nasıl bir direk?" diye sordu.

"Nasıl olursa. Bir telgraf direği örneğin."

"Çok korkunç" dedi Gorki üşümüş gibi ellerini ovuşturarak.

"Çok korkunç. Partizanlardan ne haber?"

"Partizanlar iyi. Onlarla anlaşmak kolay."

Gorki, İvanov'a kuşkulu bir bakış attı ama merak ve sevecen bir hayranlık galebe çaldı; kaçağın inanılmaz hikâyelerinde destansı bir şey vardı, yalan söylüyor olamazdı, pek çok şey görmüştü ve eğer öykülerini biraz süslüyorsa bunu o kadar iyi yapıyordu ki dehşet verici süslemelerini duymamış olmak bir kayıp olurdu.

Bundan sonra kaçak, Viborg Mahallesi'nde, eski hastane kilisesinin mihrap odasında kendine bir yer buldu; İncil'in dört yazarı Matlhew, Mark, Luke ve John, tavandaki evlerinden onun çalışma masasına dindarca bakıyorlardı. Bu masanın üzerinde Tanrı'nın katındaki dini ayinlere hiç benzemeyen garip bir yaşam sürüp gidiyordu; bir yüzünde tablolar, haritalar, resimler, öte yüzünde kurşun kalem karalamaları dolu sayfalarca tarih atılmış kâğıt yığılıyor, yırtılıyor ve kesiliyordu. Vsevolod İvanov bir ansiklopediden yırtılmış resimlerin üzerine korku hikâyeleri yazıyordu ve onları tanık olduğu dehşetlerin anılarıyla dolu olan bir adamın çılgın hızıyla kaleme alıyordu. Gorki arada sırada telefon ediyordu ona. Mihraptan komşu apartmana koşup Gorki'nin endişeli sorularını dinliyordu.

"Ekmek alıyor musun?... Yazıyor musun?... Mükemmel, devam et."

Bu, Gorki'nin hiç tanınmamış genç yazarların günlük ekmekleri için endişelenmesinin başlangıcıydı ve onlar arasında Vsevolod İvanov sırtında bir torbayla Bilim Adamları Evinden ekmek almak için sıraya girenlerin ilkiydi.

İvanov'un, Ekim sonrası dönemin en dobra yazarlarından biri olduğuna eminim. O, pek zor bir araya gelebilecek şeylerin -kaba gerçeğin ve kanatlanmış düşlerin- kimyasal bir bileşimini yapmayı başardı. İç savaş üzerine yazdığı nesirleri Sovyet yazınının kaynaklarından biridir. Yazar dostları, yeni devrimci malzemeyi büyük bir sanat gücüyle yazarlık zanaatına savaştan sonra ilk kez onun soktuğunu kabul etmek zorunda kalmışlardı; bu, Rus yazınının yetişen kuşaklarının tümünün başarmaya çalıştıkları şeydi.

Vsevolod İvanov, Gorki'nin yazarlar arasında yaptığı belki de en talihli keşiflerinden biriydi.

...1921'in başları, Gorki için güç dönemlerdi. Hastalığı hızla artıyordu ve ruhsal dengesini zedeleme konusundaki tüketim yeteneğiyle yarışabilecek başka bir hastalık bulmak güçtü.

Onu Ocak ayında, dünya edebiyatı için düzenlenen bir gece dolayısıyla Sanat Evi'nde gördüm. Küçük bir masada oturarak birkaç cümlelik bir söylevle geceyi açtı. Kıpırtısız salonun sessizliğinde nefes almak için gösterdiği çaba açıkça duyuluyordu. Halsizliğini yenmek için bir hamle daha yaptı ve son gücünü topladı, açıkça görülen bu hali orada bulunanların endişelerinin başlıca nedeniydi. Konuşmasını bitirdi ve her zamanki hafif yürüyüşü tekrar gelmemek üzere onu terk etmiş gibi, bir parça sallanarak geniş, yavaş adımlarla dışarı çıktı.

Kronverski Sokağı'ndaki dar merdivenlere böyle bir halde hiç çıkmamıştım; bu halim ekimde sık sık rastlanan soğuk ve kasvetli havadan ötürü değildi, hasta olduğum için de değildi ikisi de değildi, oraya son kez gittiğimi ve "hoşça kal" diyeceğimi bildiğimdendi. O sırada yorumladığımız biçimiyle. Gorki bir tedavi için gidiyordu, önce Nauhaym'a, sonra da belki Finlandiya'ya. Daha iyi bir şey olabilir miydi? Tedavisi olmayan noktaya yaklaştığını çok iyi biliyordum ve beni karşılamak için ayağa kalktığında ne halde olacağını da tahmin edebiliyordum. Ama o bir kelime "hoşça

kal" her şeyi kedere boğuyordu ve elde olmayan bu bencillik, kaçınılmaz olanla uzlaşamayacaktı: Gorki'nin buna ihtiyacı vardı, ona iyi gelecekti, ama benim için, bizim için bu denli iyi niyet ve böylesi bir hızla oluşturduğu umutlar dünyası için iyi olacak mıydı? Tedavi için gitmek zorundaydı elbette. Ölmek o kadar da akıllıca değildi. Blok'un korkunç sonu hafızalarda hâlâ canlıydı ve herkes o ölümün hızına hâlâ şaşıyordu. Ama acıma duygularımı ve onunla son kez konuşacağımın bilincinde olmanın acısını ne yapacaktım?

Gorki çok sonra, Lenin'le ilgili anılarında, kendisine yurt dışına bir seyahat yapmaya karar verdiren bir mektuptan alıntı yaptı.

> *Bu biçimde kan tükürüyorsun ve gitmek istemiyorsun! Gerçekten, bu utanmazca ve oldukça mantıksız bir tavır. Avrupa'da, iyi bir sanatoryumda sadece iyi bir tedavi görmekle kalmaz üç kat fazla çalışırsın. Gerçekten! Burada ne tedavi edilebilirsin ne de çalışabilirsin. Sadece karışıklık, tümüyle karışıklık. Git ve iyi ol. Lütfen, inatçı olma.*
>
> *Sevgiler*
> *Lenin*

Gorki'nin daha çok başkaları, geride bıraktıkları için endişelenmesine şaşırmıştım gene. Ama kendinden de söz etti, beceriksizce, şaşkınca, ürkek ürkek gülerek ve önce bir, sonra diğer omuzunu kaldırarak.

Yüzündeki büklümlerin sayısı artmıştı ve daha sarkıktı. Gözleri daha parlak ışıyordu ve mavileri daha saydamdı; ateş, bakışlarına daha fazla canlılık getirmekle kalmamış, her yanına girmiş, halsizliğe daha bir kalıcılık sağlamıştı.

"Moskova'da neredeyse ölüyordum diyebilirim. Daha önce buna benzer bir şey gelmedi başıma. Daha önce de tehlike içindeydim ama hiç fark etmedim. Ama bu kez hissettim anlıyor musun, ölebileceğimi hissettim."

Canlı canlı, çocukça bir keyifle güldü ve iri iri açılmış gözlerle birkaç kez yineledi.

"Ölebileceğimi hissettim... Çok mümkün anlıyor musun, çok... Bende bir tür kalp büyümesi olduğunu ortaya çıkardılar... Ve en kötüsü de, buna inanmak zorundayım..."

Kendini önemsiz bir şeyden söz ederken yakalamış gibi birden ciddileşti, bana soru sormaya başladı.

"Size ne oluyor beyim?"

Bir klinikten henüz çıkmıştım ve yakında bir ameliyat için hastaneye gitmem gerekiyordu ve bunu ona söylediğimde sabırsızlıkla ameliyatı kimin yapacağını, ameliyattan sonra bana kimin bakacağını sordu.

Kendi sözlerine ve benim onlara kanabileceğime inanmadan, "Basit bir ameliyat" dedi, "Ama sonra ne yapacaksın? Yiyeceğe ihtiyacın olacak, yani, tabii... bir güçlük. Yiyeceği nerden bulacaksın ha?"

Uzun süren bir öksürük nöbeti geldi ve bütün bu arada, bir fikri olduğunu, sabırlı olmamı, öksürüğü kesilince söyleyeceğini belirtir biçimde uzattığı işaret parmağını salladı.

Nefesini toparlar toparlamaz "Biraz dur hele" diyebildi. "Kitaplarım çıkıyor. Ücretimi alıp parayı gönderirim. Bütün Serapionit'lere."

"Kendine iyi bak" dedi birden ve yürekten gelen bir tatlılıkla. "Seninkilere de sana dikkat etmelerini söyle. Evet, doğru, birbirinize dikkat edin... En sıcak duyguları o grup için taşıyorum. O kurtarılmalı ve ne pahasına olursa olsun korunmalı..."

Önceleri beni rahatsız eden yarım ağız tebessümüyle gülümseyerek odanın içinde dolaştı, beceriksizce, duygularını kontrol etmeye çalışarak omuzuma vurdu.

"Dehşetli zayıflamışsın" diye mırıldandı hafifçe. "Demek Grekov seni kesecek ha? İyi bir cerrah, bir usta... Fyodorov olsaydı daha iyi olabilirdi tabii..."

Bana endişeyle baktı ve kendi kendine tartıştı, güvenle.

"Sorun olan, ameliyattan sonraki bakım ve bunu ayarlayacağız. Bunu mutlaka ayarlayacağız..."

Bir kez daha ve son olarak gözlerinin bebeğine girebileceğim o bir anlık duyguya kapıldım; sonra o duygu yok oldu, geride kaldı, geride kalan her şey gibi.

Bir süre alt katta, sokak kapısının yanında durdum ve oradan ayrılmadan önce, beni huzursuz eden (huzursuz eden çünkü anlayamadığım) bir duygunun üstesinden gelmek zorundaydım. Çok güç toplamam gerekiyordu, bayağı fizik, güç ve sonunda becerdiğimde

ani bir özgürlük duygusuyla kendi kendime, "Ama ben şanslı bir adamım. Ne şanslı bir adamım ben!" dedim.

Maksim Gorki

Maksim Gorki yazılarında, Rus devrimcilerinden ruhsal güzellikler ve yaşam tutkusu konularında eşi benzeri olmayan olağanüstü varlıklar olarak söz eder.

Bir devrim sanatçısı olan Maksim Gorki (1868-1936) yaşamı boyunca, proleter harekete sıkı sıkıya bağlı kaldı. Zamanının belli başlı devrimcilerinin çoğunu şahsen tanırdı ve bir kısmı üzerine yazdı da. Onu dostu olarak gören Lenin'le ilgili anıları, devrimin önderi üzerine yazılmış Sovyet eserleri arasında ilk sırayı aldı. Ana romanı, Gorki'nin her ikisini de yakından tanıdığı ve yaşamının sonuna dek dost kaldığı bir Rus devrimcisi Pyotr Zalomov ve annesinin yaşamındaki bazı olaylardan kaynaklanır.

Bu hikâyesi devrimin tarihsel belgelerinde "Kamo" olarak bilinen Simon Ter-Petrosyen üzerinedir.

Kamo

Kasım-Aralık 1905'te Mokhovaya Caddesi ve Vozdvizhenko köşesinde yakın zamana dek Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin karargâhı olan binadaki evimde, benimle birlikte kalan silahlı on iki Gürcü konuğum vardı. Moskova işçilerinin devrimci çalışmalarını yönetmeye çalışan bir grup Bolşevik yoldaş, "Komite" emrindeki Leonid Krasin'in örgütlediği ekip, bölgeler arasında iletişimi sağlıyor ve toplantılar sırasında evimi koruyordu. Birkaç olayda "Kara Yüzler"e karşı eyleme geçmeleri gerekmiş ve bunlardan birinde yaklaşık 10 bin kişilik bir Kara Yüzler sürüsü Mikhalchuk[28] dürzüsünün öldürdüğü Bauman'ın tabutunun durduğu Teknik Koleje ilerleyince, bu iyi silahlanmış genç Gürcü ekibi kalabalığı dağıtmayı başarmıştı.

Akşamları, günlük çalışma ve tehlikelerden yorgun argın gelirler ve yere uzanıp deneyimlerini birbirlerine anlatırlardı. Hepsi on sekizle yirmi iki yaşları arasında genç adamlardı ve otuzuna yaklaşan, enerji dolu, son derece titiz ve gözü pek bir devrimci, yoldaş Arabidze'nin[29] emrindeydi. Yanlışım yoksa, 1908'de Gürcistan'daki bir ceza müfrezesini yönetmekte olan General Azanceyev Azançevski'yi vurup öldüren de oydu.

Bana Kamo adından ilk söz eden ve devrimci tekniklerin bu olağanüstü atılgan örneği üzerine birkaç öykü anlatan da Arabidze'ydi.

---

28 Mikhalchuk (şimdi Bauman adını alan) Nemetskaya Caddesi'nde bir evde temizlikçiydi. Bauman'ın öldürülmesiyle ilgili yargılanmasında beraat etmişti. 1906'da hırsızlıkla suçlandı ve mahkûm edildi.

29 Gürcü aktör Vaso Arabidze.

Bu öyküler öylesine şaşırtıcı ve abartmalıydı ki, o destansı günlerde bile bu adamın, neredeyse insanüstü bir cesaretle, sürekli bir başarıyı ve olağanüstü bir beceriklilikle, çocuksu bir yürek saflığını kaynaştırabileceğine inanmak güçtü. O sıra bana, duyduklarımın tümünü kâğıda dökecek olsam kimse böyle bir insanın gerçekten yaşadığına inanmaz ve çizdiğim Kamo portresi bir yazarın hayal ürünü olarak değerlendirilmiş gibi geldi. Böylece, Arabidze'nin bana anlattığı hemen her şeyi, anlatanın devrimci romantikliğine verdim.

Ama gerçek, sık sık olduğu gibi, tüm "hayal ürün" lerinden daha şaşırtıcı ve karmaşık olduğunu kanıtladı.

Çok geçmeden, Kamo hakkındaki bu hikâyeler, ta 1892'de Tiflis'te, Kavhaz gazetesinde düzeltmen olduğu sıralar tanıştığım bir adam, N.N. Flerov tarafından doğrulandı. O sıralar, Sibirya'daki sürgünden yeni dönmüş, bir "popülist"ti. Bezgin bir adamdı, ama Marx'ı yutmuştu ve beni ve yoldaşım Afanasıyev'i "tarihin bizden yana çalıştığı"na inandırmaya çalışırken son derece dokunaklı konuşuyordu.

Bezgin insanların çoğu gibi, evrimi devrimden daha çok severdi.

Ama 1905'te değişmiş bir adam olarak çıkageldi Moskova'ya.

Tüberkülozun ciğerlerini kemirdiği bir insanın temkinli sesiyle, kuru kuru öksürerek, "Bu ülkede toplumsal bir devrim başlıyor ihtiyar, farkında mısın bunun? Evet ve gerçekten olacak, çünkü en dipten başladı, topraktan," dedi. Dar görüşlü bir akılcıya yaraşan miyopluktan kurtulduğunu görmek güzeldi, sesinde öylesine bir sıcaklık duymaktan da keyiflenmiştim.

"Ve işçi sınıfı içinden, ne şaşırtıcı devrimciler çıkıyor! Şunu dinle hele"

Şaşırtıcı bir kişiden söz etmeye başladı, bir süre dinledikten sonra sordum, "Adı Kamo mu?"

"Demek onu tanıyorsun, ha? Ama söylentilere, göre..."

Geniş alnını ve kelleşmeye başlayan başındaki seyrek gri bukleleri ovaladı, bir an düşündü ve bana on üç yıl öncesinin akılcısını anımsatan bir şey söyledi.

"İnsanlar biri hakkında çok konuşunca, bu onun olağandışı biri ve belki de, 'baharı getirmeyecek', o 'tek çiçek' olduğu anlamına gelir."

Ama bu itiraz hakkını saklı tutarak geçmişine olan borcunu ödedikten sonra, Arabidze'nin bana anlattıklarını doğruladı ve kendi yaşadığı şu hikâyeyi anlattı.

Flerov bir tanıdığıyla, buluşacağı Bakü'deki istasyonda, bir işçi tarafından hızla ittirilmişti.

Adam "Lütfen, bana küfredin!" diye fısıldadı.

Flerov bu ricayı gerektirecek oldukça iyi bir neden olduğunu kavradı, o düşünürken, işçi de şapkasını özür diler gibi tutup ağzının içinden bir şeyler mırıldandı.

"Seni tanıyorum. Flerov'sun. İzleniyorum. Az sonra yanağı sargılı, kareli palto giyen biri burada olacak. Ona güvenli evin artık güvenli olmadığını söyle, orda bir pusu var. Onu evine götür. Tamam mı?"

İşçi sonra şapkasını başına çekti ve bu kez kendisi bağırdı kabaca, "Yeter bağırdığın! Kaburgalarından birini falan mı kırdım?"

Flerov bir kahkaha attı.

"Usta işi, değil mi? Sonradan, uzun süre ondan neden kuşkulanmadığımı, neden o kadar kolay teslim olduğumu merak ettim, sanırım, otoriter tavrından etkilenmiştim. Bir provokatör ya da hükümet ajanı kibarca rica eder, emir verecek cesareti bulamazdı. Bu olaydan sonra iki-üç kez karşılaştım onunla, bir keresinde de geceyi benimle geçirdi ve uzun uzun çene çaldık. Teorik olarak pek yeterli değil. Bunu biliyor, çok da utanıyor, ama okumak ve kendini eğitmek için hiç vakti yok. Aslında ihtiyacı da yok. Anlarsın ya tüm duygularıyla, iliklerine kadar devrimci o, asla yalpalamaz. Devrimci çalışmalar onun için ekmek ve hava kadar önemli fiziksel bir gereksinme."

İki yıl kadar sonra Kapri Adası'nda Leonid Krasin bana Kamo hakkında başka bir ipucu verdi. Bir kısım eski yoldaşları anıyorduk; aniden küçük bir kahkaha attı.

"Yolda hızla giden o Kafkasyalı askere göz kırptığımda ne kadar şaşırdığını hatırlıyor musun? 'Bu kim?' dedin şaşırarak. Tiflis'ten bir tanışım, Prens Dadeşkeliyani olduğunu söyledim. Hatırladın mı? Böyle bir züppeyi tanıyabileceğime inanmadığından ve seninle alay ettiğim için beni suçlayacağından emindim. Aslında, O Kamo'ydu. Rolünü harika oynuyordu! Şimdi Berlin'de tutuklu ve bu sefer, herhalde işi bitti. Aklını kaçırdı. Aramızda kalsın, o

kadar da deli değil. Ama bunun onu kurtaracağını sanmam. Rus Elçiliği iade edilmesini istiyor. Jandarmalar ne yapmaya çalıştığının yarısını bilseler, Kamo'yu asarlar."

Krasin'e Kamo hakkında bildiklerimin tümünü naklettim ve ne kadarının doğru olduğunu sordum.

Bir an düşündükten sonra. "Hepsi doğru da olabilir," dedi. "Şaşırtıcı cesareti, becerikliliği üzerine söylenen bu hikâyeleri ben de duydum. Tabii, işçiler kendilerinden bir kahramana duydukları istekle Kamo'nun yiğitliğiyle ilgili hikâyeleri bir parçacık allayıp pulluyor, sınıf bilincini hızlandırmak amacıyla bir devrim destanı yaratıyor da olabilirler. O da olağanüstü kendine has bir delikanlı. İnsan bazen başarıdan şımarıp bir parça ahmakça davrandığını düşünüyor. Ama bu salt gençlik umursamazlığı değil, gösteriş de değil, romantizm de, bu başka bir şeyden kaynaklanıyor. Ahmak rolünü çok ciddi oynuyor, ama bir yandan da bunu bir rüyada, gerçekliği hiç hesaba katmadan yapar gibi. Şu olayı düşün. Berlin'de tutuklanmasından az önce bir yoldaşla, bir Rus kızıyla, yolda yürüyordu ve kız bir kasabalının evinin penceresinde oturan kedi yavrusunu işaret ederek, 'ne sevimli değil mi!' dedi. Kamo sıçradı ve kedi yavrusunu pencere pervazından çekip arkadaşına sundu. 'İşte oldu! Lütfen, kabul et!'"

"Kız Almanları, kedinin kendiliğinden atladığına inandırmak zorunda kaldı. Bu, kendi türündeki tek hikâye değil ve benim açıklamam Kamo'da mülkiyet duygusu denen şeyin olmadığı. Söz konusu olan kendi gömleği, ayakkabıları ya da herhangi bir kişisel malı olduğunda bu 'Lütfen! Al!' sözü dilinden düşmüyor."

"Belki de salt iyi yürekliliktir? Hayır. Ama kusursuz bir yoldaş. Benim malım ve senin malın arasında hiçbir ayrım yapmaz. Mesele her zaman 'bizim grubumuz, bizim partimiz, bizim amacımız'dır."

"Bir başka olay daha var, gene Berlin'de. Kalabalık bir sokakta, bir dükkâncı bir oğlanı kapı dışarı etti. Kamo hızla dükkâna davrandı, ürkmüş arkadaşı ise onu güçlükle tutabiliyordu, 'Bırak gideyim, lütfen,' diye bağırdı debelenirken, 'çenesinin ortasına bir yumruk istiyor!' Belki de deli rolüne çalışıyordu ama emin değilim. O sıralar onu bir başına gönderemiyorduk. Mutlaka başını bir derde sokuyordu."

"Bir keresinde bana, bir kamulaştırma eyleminde, bir bomba atması gerekirken, iki dedektif tarafından izlendiğini sandığını anlattı. Bir dakika kadar bir şey kalmıştı. O da dedektiflere yaklaşıp, 'çekilin bombalayacağım!' dedi."

"Gittiler mi, diye sordum."

"Elbette gittiler."

"Ama bunu neden söyledin onlara? "

"Neden söylemeyeyim? Söylememin iyi olacağını düşündüm ve söyledim"

"İyi de gerçek nedeni neydi? Acıdın mı?"

"Bu onu sinirlendirdi ve parladı."

"Zerre kadar acımadım! Belki de sadece yoksul yurttaşlardı. Bunun onlarla ne ilgisi vardı? Orada ne diye sallansınlardı? Bomba atan tek ben değildim. Yaralanabilir ya da ölebilirlerdi."

"Böyle bir durumdaki davranışını açıkça ortaya koyan ve belki de açıklayan bir başka olay vardı. Bir keresinde Didab'da bir casusun peşine takıldığını sandı ve adamı yakaladı, bir duvara dayadı ve onunla konuşmaya başladı: 'Yoksul bir adamsın, di mi? Öyleyse neden yoksullara karşı çalışıyorsun? Zenginler yoldaşın mı senin? Neden hainin birisin? Seni öldürmemi mi istiyorsun?'"

"Adam öldürülmeyi istemediğini söyledi. Batumi grubundan bir işçi olduğu ortaya çıktı. Devrimci kitaplar bulmaya gelmişti, ama genellikle yanında kaldığı yoldaşın adresini kaybetmişti ve evi çıkartmaya çalışıyordu. Kamo'nun ne denli kendine has bir delikanlı olduğunu görüyorsun işte!"

Kamo'nun en güzel maceralarından biri de her şeyi bilen Berlin psikiyatrlarını atlatan parlak hilesidir. Ama ustalıklı hasta numaraları Kamo'ya pek yardımcı olmadı. II. Wilhelm Hükümeti onu Çarlık jandarmalarına teslim etti. Zincirlere vurulup Tiflis'e götürüldü ve Mihailovski Hastanesinin ruh bölümüne kapatıldı. Yanlışım yoksa üç yıl deli taklidi yaptı. Hastaneden kaçışı da harika bir maceradır.

Ben Kamo'nun kendisine 1920'de Moskova'da Vozdvizhenka ve Mokhovaya Caddesinin köşesinde Fortunatovna'nın eskiden benim olan dairesinde rastladım.

Tipik bir Kafkas suratı ve yumuşak kara gözlerindeki ciddi ve saygılı ifadeyle güçlü, güzel yapılı bir adamdı. Kızıl Ordu üniforması giymişti.

Hareketlerinde alışık olmadığı çevresinden rahatsız olduğunu gösteren bir dikkat ve gerginlik vardı. Birden devrimci çalışmaları hakkında sorguya çekilmekten sıkıldığını ve şu sırada başka bir şeyin onu tümüyle kavradığını fark ettim. Askeri Akademi'ye girmeye uğraşıyordu.

Bir ders kitabını sinirli bir köpeği okşar gibi okşayıp fiskeler vurarak "bilimi anlamak zor" dedi umutsuzca. "Yeterince resim yok. Durumun nasıl olduğunu hemen söyleyebilmek için kitaplarda daha fazla resim olmalı. Siz nasıl olduğunu biliyor musunuz?"

Bilmiyordum ve Kamo bana şaşkınca gülümsedi.

"İşte"

Tebessüm çaresiz, neredeyse çocukçaydı. Bu tür çaresizliği iyi biliyordum, çünkü gençliğimde kitapların söz bilgeliğiyle karşılaştığımda, ben de duymuştum. Ve devrime yaptığı hizmetlerin tümü yeni olaylar yaratmaktan oluşan korku bilmez bir eylem adamının kitaplara olan direncini yenmenin ne denli güç olacağını da çok iyi anlayabiliyordum.

Bu, daha başlangıçta Kamo'ya ısınmama neden olmuştu ve birbirimizi daha iyi tanıdıkça, devrimci duygularının derinliği ve doğruluğuyla beni daha da etkiledi.

Üzerinde ders kitapları yığılı bir masada oturan karşımdaki adamla, Kamo'nun efsanevi cesareti, insanüstü iradesi ve şaşırtıcı özdenetimi üzerine, bildiklerimi eşleştirmek neredeyse olanaksızdı.

Böylesine büyük ve dayanıklı çabalardan sonra, yüreği böylesine genç, böylesine canlı ve güçlü, böylesine ince ve içtenlikli bir insan olarak kalması, inanılmaz görünüyordu.

Henüz gençliğinin sonuna gelmemişti ve çarpıcı bir güzellikte olmamakla birlikte, çok hoş ve sanırım kendinden yaşlı bir kadına romantikçe âşıktı.

Aşkından, sadece dürüst ve heyecanlı genç adamların harcı olan şiirsel tutkuyla söz ediyordu.

"Harika! Doktor ve bilim üzerine her şeyi, her şeyi biliyor. İşten eve döndüğünde bana 'anlayamadığın nedir? Ama bu çok basit' der. Haklıdır da, öyledir! Çok basit! Ne insan!"

Ve aşkını, ona bazı bazı sersemce gelen sözcüklerle anlatırken, beklenmedik duraksamalara düşer, sık, kıvırcık saçlarını karıştırır ve dudaklarında sessiz bir soruyla bana bakardı.

"Eee, sonra?" diye onu yüreklendirirdim.

"İşte, şöyle" derdi belli belirsiz ve dünyanın en bön sorusunu duymak için uzun süre ağzını aramam gerekirdi:

"Belki de evlenmemem gerek?"

"Neden?"

"İşte, biliyorsun, devrim var, bir sürü dersim ve yapmam gereken işlerim var. Düşmanlarla çevriliyiz ve savaşmak zorundayız!"

Çatık kaşları ve gözlerindeki ciddi pırıltıda bu sorudan bayağı hırpalandığını görürdüm. Evlilik devrime ihanet olmayacak mıydı? Erkekliğindeki gençlik coşkusu ve canlılığının, tükenmez devrimci enerjisiyle uyuşmaması garip, biraz komik ve olağanüstü etkileyiciydi.

Aşkından söz ettiği aynı ateşli coşkuyla, yurtdışına çıkmak ve orada çalışmak gerektiğini söylüyordu.

"Lenin'den gitmeme izin vermesini istedim. Orada yararlı bir adam olacağım dedim ona. 'Haydi' diyor, 'çalışmak zorundasın!' Al bakalım. Biliyor! Ah ne adam! Çocuk gibi güler. Hiç gülüşünü duydun mu?"

Yüzü bir tebessümle aydınlandı. Ama askerlik bilimini öğrenmenin güçlüklerinden yakınırken gene bulutlandı.

Geçmişiyle ilgili soru sorduğumda, aklımdaki şaşırtıcı hikâyeleri isteksizce doğruladı ama suratını asıp benim için yeni olan birkaç şey ilave etti.

"Bir yığın aptalca şey yaptım," dedi bir gün. "Bir keresinde bir polisi şarapla sarhoş edip başını ve sakalını katranladım. Birbirimizi tanıyorduk ve bana 'Dün o sepetin içinde ne taşıyordun?' diye sormuştu. 'Yumurta' dedim. 'Ya altındaki kâğıtlar neydi?' 'Kâğıt yoktu!' 'Yalan söylüyorsun' dedi,

'Kâğıtları gördüm!' 'Ee, o halde neden izlemedin beni?' 'Tuvaletten geliyordum' dedi. Sersem salak! Beni yalan söylemeye zorladığı için sinirlenmiştim, bir meyhaneye götürdüm. Fitil gibi sarhoş oldu, ben de onu bir iyi katranladım. O zamanlar gençtim ve aptal rolü yapmayı seviyordum." Sonra ekşi bir şey yemiş gibi yüzünü buruşturdu.

Devrimci yöntemlere yabancı olan gençlere yararlı olacağını söyleyerek, anılarını yazması için kandırmaya çalıştım. Kıvırcık saçlı kafasını salladı, uzun zaman yanaşmadı da.

"Yapamam. Nasıl yapacağım bilmiyorum. Benden nasıl yazar olur, benim gibi kültürsüz bir adamdan"

Ama anılarının devrime de bir hizmet olacağını görünce kabul etti ve bir kez bir karar verince, hiç kuşkusuz her zaman olduğu gibi, gerçekleştirmeye koyuldu.

Pek düzgün değil ve biraz renksizdi yazdıkları ve kendi hakkında daha az, yoldaşları hakkında daha çok şey anlatmaya çalıştığı açıktı. Ona bunu söylediğimde sinirlendi.

"Kendime tapmamı mı istiyorsun? Ben rahip değilim"

"Rahipler kendilerine mi taparlar?"

"Ya kime öyleyse? Genç hanımlar tapar kendilerine, değil mi?"

Ama bundan sonra daha canlı yazmaya, kendi kendine daha az sınırlamalar koymaya başladı.

Bir anda fark edilmemekle birlikte kendine özgü bir yakışıklılığı vardı.

Önümde Kızıl Ordu'nun üniformasıyla güçlü kıvrak bir beden duruyordu, ama ben onu bir işçi, bir yumurta, dağıtıcısı, bir taksi şoförü, bir züppe, Prens Dadeşkeliyani, zincirlere vurulmuş bir deli, akıllı bilim adamlarını deliliğine inandıran bir deli olarak gözümün önüne getirebiliyordum.

Kapri'de benimle kalan, sol elinde sadece üç parmağı olan Triadze'den hangi nedenle söz ettiğimi hatırlamıyorum.

Kamo omuzunu silkip, ağzını aşağılar gibi bükerek, "Ha, onu tanırım, bir Menşeviktir!" dedi ve devam etti: "Menşevikleri anlayamıyorum. Neden böyleler? Kafkaslarda, bizimki gibi bir yerde yaşıyorlar, gökyüzünü delen dağlar, denize akan nehirler, halk yoksulken, her yanda bütün varlıklarıyla soylular, neden Menşevikler böyle bir şaşkın sürüsü? Neden devrim istemiyorlar?" Uzun uzun ve giderek artan bir coşkuyla konuştu. Ama doğru sözcükleri bir türlü bulamadığı bir düşüncesi vardı. Sıkıntısı ani bir iç çekişle son buldu.

"İşçilerin bir sürü düşmanı var. En tehlikelileri de bizim dilimizle konuşup, gerçek olmayan şeyleri söyleyenler."

Doğal olarak en çok anlamak istediğim şey, bu denli "saf akıllı" olan bu adamın, tecrübeli ruh doktorlarını deli olduğuna inandıracak gücü ve ustalığı nasıl bulduğuydu.

Ama bu konuda sorguya çekilmekten hoşlanmadığı açıktı. Omuzlarını sallayıp, baştan savma yanıtlar verirdi.

"Ne diyeyim, bilmem ki? Yapmak zorundaydım! Başımı kurtarmaya çalışıyordum ve bunun devrime yararı olacağını düşünüyordum."

Ancak, yaşamındaki bu önemli dönemi anılarında yazmak zorunda kalacağını ve bunun çok iyi ele alınması gerektiğini, belki kendisine yardımcı olabileceğimi söylediğimde, ancak o zaman, gözlerini kapayıp iki elinin parmaklarını da bir tek yumruk haline gelene dek sıkı sıkı birbirine kenetleyerek, düşünceye daldı.

Ağır ağır konuşmaya başladı: "Ne desem ki? Beni elleyip, dizlerime vurup, gıdıklayıp durdular, falan. Ama parmaklarıyla ruhumu elleyemezlerdi ya? Aynaya baktırdılar, o aynada gördüğüm surat da neydi? Ben değildim. Vahşi gözlü, uzun keçeleşmiş saçlı çok zayıf biri, çirkin şeytan! Korkunç!"

"Dişlerimi gösterdim. Belki de gerçekten deliyim diye düşündüm kendi kendime. O korkunç bir andı! Ama aklıma en doğrusu geldi ve aynaya tükürdüm. Her ikisi de birbirlerine göz kırptılar, anlarsın ya, bir çift sahtekâr gibi. Evet, bundan kendi yüzünü unutan bir adamdan hoşlandılar diye düşündüm."

Bir an için sessiz kaldı, sonra hafif sesle devam etti.

"En çok düşündüğüm de dayanabilecek miydim, yoksa sahiden çıldıracak mıydım? Bu kötüydü, kendime güvenemiyordum, anlıyor musun? Bu uçurumun kenarında sallanmak gibi bir şey. Neye tutunduğumu göremiyordum."

Bir daha durakladıktan sonra gevrek gevrek güldü.

"Kuşkusuz, mesleklerini, ilimlerini biliyorlardı. Ama Kafkasyalıları tanımıyorlardı. Belki de herhangi bir Kafkasyalıyı deli sanırlardı, ha? Üstelik bu, Bolşevikti de. Evet, bunu da düşündüm, kim düşünmez? Hadi bakalım diye düşündüm, devam edelim ve görelim kim kimi daha önce delirtecek. Ben beceremedim oldukları gibi kaldılar, ben de öyle. Tiflis'te beni o kadar kontrol etmediler. Almanların hata yapmış olamayacağını düşündüklerini fark ettim."

Bütün anlattıkları içinde bu en uzun öyküydü.

Ve ona en tatsız gelen de bu gibi görünüyordu. Birkaç dakika sonra, beklenmedik bir biçimde konuya döndü. Omzuyla dürterek yan yana oturuyorduk- alçak bir sesle, ama sert:

"Rusça bir sözcük vardır; yarost[30]. Bilir misin? Bu yarostun ne olduğunu hiç anlayamadım. Ama doktorların önündeyken bir yarost içinde olduğumu kavradım, bana şimdi öyle geliyor. Yarost - bu güzel bir sözcük - bir zamanlar Yarilo diye bir Rus tanrısı olduğu doğru mu?"

Böyle bir tanrının olduğunu ve bu tanrının yaratıcı güçlerin kişileştirilmesi olduğunu duyunca, güldü Kamo. Bana kalırsa Kamo, geleceği bugünden daha gerçek bulan devrimcilerden biriydi. Bu, onların hayalci olduğu anlamına gelmez. Hiç gelmez. Bu, onların duygusal sınıf devrimcisi ruhundaki gücün, zihinlerini besleyecek, gelişmesi için zemin hazırlayacak ve onun önünde ilerleyecek biçimde anlamlı ve uyum içinde oluşturulması demektir.

Devrimci çalışmaları dışında, sınıflarının içinde yaşadığı tüm gerçeklik, kötü bir rüya, bir kâbus gibi gelir onlara ve içinde yaşadıkları asıl gerçeklik, sosyalist gelecektir.

MİTYA PAVLOV

Bizim oradan, Sormovolu Mitya Pavlov, Yelets'de bir yerlerde tifüsten öldü.

1905'te, Moskova ayaklanması sırasında, St. Petersburg'dan bize, koca bir kutu patlayıcı cıva kapsülü ve göğsüne doladığı 10 metre fitil getirmişti. Fitil ya terden şişmiş ya da kaburgalarına çok sıkı dolanmıştı ve Mitya daha odama girer girmez yere kapaklandı, yüzü nefes darlığından ölüyormuş gibi, morardı, gözleri pırtladı.

"Çıldırmış, olmalısın, Mitya! Yolda bayılabilirdin. O zaman başına gelecekleri biliyor musun?"

Nefes almaya çalışarak, suçlu suçlu yanıtladı, "Fitili yitirdik, kapsülleri de."

Göğsüne masaj yapan M. Tikhvinski de onu aksi aksi azarladı, ama Mitya gözlerini kısıp sorular soruyordu.

"Kaç bomba çıkarır? Bizi ezecekler mi? Presnya hâlâ dayanıyor mu?"

Sonra sedirde yattığı yerden, kapsülleri incelemekte olan Tikhvinski'ye bir göz attı.

30 Ç.N: Çılgınca öfke.

"Bombaları yapan o mu?" diye sordu fısıltıyla. "Profesör mü? İşçi mi? Söylemiyorsun."

Birdenbire heyecanla sordu.

"Seni uçurmaz, değil mi?"

Ama kendi hakkında az önce kıl payı kurtulduğu tehlike hakkında tek söz etmedi.

Yuri German

Yuri German (1910-1967) okuyucular üzerindeki ilk etkisini 1930'larda, başarılı eseri Dostlarımız'la yaptı. Savaştan sonra Genç Rusya ve Yarbay, Sıhhiye Kolordusu'nu yazdı. Çok sevilen Doktor Vladimir Ustimenko üçlemesi pek çok Avrupa diline çevrilmiştir. German'ın en iyi bilinen eserleri arasında, biri burada yayınlanan, büyük devrimci Dzerzhinski üzerine, yazdığı öyküler yer alır.

Avluda Bir Yürüyüş

Sedlece hapishanesinde, hücre arkadaşı Anton Rossol'du. Verem, görevini insafsız bir hızla yerine getiriyor ve Anton ölüyordu. Tahta yatağından pek az kalkıyor ve geceleri kan tükürdüğü öksürük nöbetleri onu mahvediyordu; olan gücünü de hızla kaybetmekte olmasına karşın yemek yemek için hiçbir istek duymuyordu. Saatlerce hücrenin kirli duvarlarına bakarak yatardı hafızasında bir tek düşünceyle "yirmisinde ölmek zor."

Kuşkusuz hapiste ölmek korkunç; ailenden, dostlarından uzakta, demir parmaklıklar arkasında, prangaların şakırtısı, gardiyanların kaba sesleri ve idama götürülen yoldaşlardan birinin kulaklarda çınlayan çığlıkları arasında ölmek. Ama orada ilkbaharda ölmek ne kadar daha korkunç, pencerenin demir kafesleri ötesinde kestaneler çiçek açmışken, gökyüzü her gün daha da mavileşip saydamlaşırken ve sen orada dışarıdaki havanın ne denli taze ve temiz olduğunu bilirken. Böyle bir zamanda mahpusta ölmek!

İnsanın insana yaptığı zalimliğe eş hiçbir şey yok. Rossol elbette, serbest bırakılabilirdi ve kim bilir, her tarafın otlar ve ağaçlar ve içmek için taze sütle dolu olduğu bir köyde iyi olabilir ölüme kazık atabilir, iyileşmese bile, iyileşmeyi umut edebilirdi. Ama salıverilmedi, hiçbir ümit kalmadığı ve özgürlüğü verilse bile gene de öleceği gerekçesiyle. Pekâlâ hapishanede de ölebilirdi. Üstelik bu ölüm, dışardakinin aynı olmakla kalmayacak, devlet için çok daha iyi olacaktı. Çünkü, belki ölmeden önce korkacak ve şimdi tartışmayı reddettiği şeyler hakkında konuşmaya başlayacaktı.

Bazı insanların isimlerine değinebilir, olaydan sorumlu jandarma şefine sivrilmesi için bir şans tanır ve otokrasiden nefret eden bir düzine kadar adamın daha zindana tıkılmasına yardım ederdi.

Böylece onu mahpusta tuttular.

Bacakları tükenmişti ve hareket edemeyecek kadar güçsüzdü; ama gene de parmaklıkların arkasında tuttular onu. Hücresinin kapısında koca bir asma kilit asılıydı ve gardiyan günde birkaç kez gözetleme deliğinden bakardı: işlerin yolunda olup olmadığını, yatağa çakılı Rossol'un bir kaçış tüneli kazıp kazamadığını ya da pencere parmaklıklarından sıvışıp sıvışmadığını görmek için.

Ve Rossol bu denli güçsüz olduğu halde, jandarma sorgu yargıcı bir nöbetçi olmadan asla sorguya çekmezdi onu, çünkü bu tür mahkûmların kaybedecek hiçbir şeyi yoktu, her şeyi yapabilirlerdi ve her zaman çok dikkatli olunamazdı.

Gece gelen yorucu öksürük nöbetleri bir işkenceydi, ama meslek dergisine hastalık hastalığı üzerine makaleler yazan hapishane doktoru Oberyuktin, bu olayda da hastalık numaraları yakalamaya çalıştı ve bunu yapamayınca, hastasına olan ilgisini kaybedip ziyaretlerini kesti.

Rossol hapishanenin revirine gitmek istemiyordu. İki hafta orada kalmış ve kendi isteğiyle hapse dönmüştü. Revir, hücresinden daha da dehşet vericiydi. O kadar dehşet vericiydi ki Dzerzhinski neden geri geldiğini sorduğunda Anton yanıtlamayı açıkça reddetmişti. Elinin bir hareketiyle soruyu geçiştirerek, tahta yatağına uzanmış, gözlerini kapamış ve "Burası cennet" demişti.

"Bu cennet" ise Dzerzhinski revirin neye benzediğini hayal edebiliyordu.

Bir gün akşama doğru Rossol, "Bu kamçıdan olmalı" dedi.

"Ne kamçısı?"

"Sana anlatmadım mı hiç?"

"Hayır, hiç."

"Sen gelmeden bir süre önce" diye başladı Rossol telaşsızca "hapishane müdürü beni ziyaret etti. Oturdu ve konuşmaya başladı. Nasıl olduğumu falan öğrenmek istiyordu. Ben sadece susup dinledim. Otokrasi ve Çarın iyi şeyler, devrimin kötü bir şey olduğunu söyleyerek devam etti. Bilirsin bu lafları. Onunla tartışmadım. Git de kendini doldur diye düşündüm. Ama devam etti ve sonunda

devrim zafere ulaşırsa kendisine ne yapmak niyetinde olduğumuzu sordu. Şaka ediyor sandım, laf olsun diye konuşmak için, öylesine. Ama ona bakınca bayağı ciddi olduğunu gördüm. Gözlerinde gerçek bir merak vardı. Eh, bir şakayla geçiştirmeye çalıştım. 'Ama biz size ne yapabiliriz' dedim. 'Konumunuz ve rütbeniz çok yüksek.' 'Boş ver bunları' dedi, 'Ciddi olarak soruyorum. İnsan neler olabileceğini bilemez ve geleceğim beni çok ilgilendiriyor. Bir karım ve çocuklarım var. İhtimallerin neler olduğunu bilmem gerek.' 'Evet böyle koyuyordu meseleyi' 'İhtimallerin neler olduğunu bilmeliyim!'"

"Ee? Sonra ne oldu?" diye sordu Dzerzhinski.

"Gülüp geçiştirmeye çalıştım, ama dalga geçtikçe gerçekten ne düşündüğümü söylemeyi daha çok istemeye başladım. Bilir misin bu duyguyu?"

Dzerzhinski kıkırdayarak "elbet bilirim" diye yanıtladı.

"Eh, konuşmayı sürdürdük. Başkalarına sormasını, çünkü o gün geldiğinde ölmüş olacağımı söyledim ona. Ama söyleyeceğimi biliyordum, iliklerimin içinde hissediyordum bunu. Bana pahalıya mal olacağını bilmeme karşın bu zevki tatmak istiyordum. Gene de düşündüm, ne olursa olsun, kendimi bu küçük zevkten yoksun etmeyecektim. Etmedim."

"Nasıl söyledin?"

"Oh, çok incelikli. Çok zarif, ustalıklı ve neredeyse dostça 'Eee, efendimiz' dedim ona, 'gerçekten öğrenmek istiyorsanız, mutlak yapacağımız bir şey sizi vurmaktır. Ama bunu bana soran sizsiniz. Sizi bu samimi sohbete ben zorlamadım'. Ama düşünebiliyor musun, bundan sonra bile rahat bırakmadı beni. 'Bu senin kişisel görüşün mü?' diye sordu 'yoksa yoldaşların da aynı fikirde mi?'"

"Ve sonuçta kırbaçlandın?"

Rossol, "Hayır, bir parça daha sürdürdük konuşmayı" diye yanıtladı, "her türlü derin hapishane meseleleri üzerine, oldukça uzun bir süre aslında. Hoşça kal deyinceye kadar, kendime olan özgüvenimi ve devrimin ve bazı insanlarla hesaplaşmamızın yakın olduğu konusunda çok düşünmemi önlemek için, beni yüz kez kırbaçlatacağını söyledi. Ve konuşmasını her zaman hatırlamam gerektiğini söylediği bir Rus atasözüyle bitirdi, 'Kuyuya tükürme, içecek suya ihtiyacın olabilir' Ben de en az bunun kadar güzel bir tane bildiğimi söyledim. 'Kuyuya tükür ki, suyu içilmesin'"

Dzerzhinski güldü.

"Seni kırbaçladılar mı?"

"Tabii"

"Yüz kez mi?"

"Bilmem, hatırlamıyorum, saymaya başladım ama sonra bayıldım."

Bir süre sessiz kaldılar. Sonra Rossol birden "Belki de bunu yapan o kırbaçlamadır. Hastalık değil de, o olabilir. Belki de içsel bir zedelenmeye yol açtı. Tüberkülozla alakası olmayabilir. Ne dersin?"

Umuyordu ve belki de inanıyordu buna, onu salıverselerdi, bol bol temiz hava, bol süt, sebze, iyi bir bakım ve güneş ışığına kanabilseydi iyileşebilirdi ve uzun süre, belki de yüz yaşına kadar yaşayabilirdi. Ve Dzerzhinski toplayabildiği tüm gücü ve gayretiyle hücre arkadaşının iyileşme umudunu körüklüyordu. O denli güçlü ve ciddi olarak körüklüyordu ki, zaman zaman kendini, ikisinin de uzun yıllar yaşayacağına, devrim olana dek ve daha sonra, zafere ulaştığında ve her şey değiştiğinde, özgürlük ve adalet sağlandığında da çalışmaya devam edeceklerine inanmış buluyordu.

Rossol'a bilimden, tıpta kaydedilen dehşetli ilerlemelerden söz etti. Pastör'ün keşfini eş değerde önemli keşiflerin pekâlâ izleyebileceğini söyledi. Bilim adamları her an verem dünyasının kökünü kazımayı öğrenebilir ve bugünün çiçek hastalığı gibi geçmişe ait bir hayalet haline getirebilirlerdi. O zaman, Rossol'u kısa sürede ayağa kaldırırlardı, o da yeniden devrim için çalışmaya başlar, hapislere tıkılır, kaçar, hapishane yöneticileriyle patırtı çıkarır, yani kendisi için seçtiği hayatı yaşamaya başlardı. Rossol kuşkuyla, ama dikkatle dinlerdi. İnanmadığı ama inanmayı çok istediği bir şeyden emin olmak istiyordu.

Bu tür sohbetler genellikle Rossol'u çok daha iyi ve çok daha emin bir ruh haline sokuyordu. Solgun dudaklarında bir tebessüm belirir, gözleri Dzerzhinski' nin çok sevdiği meydan okuyan, çocuksu ifadeye kavuşurdu.

Dzerzhinski geceleri hücrenin karanlığında Anton'un uyanık olduğunu duyarsa uyanık kalırdı. Kendi de uyuyamıyormuş gibi yapıp, gülmeyi ya da hikâye anlatmayı hiç istemediği halde, hasta adamı oyalamak için bir yandan kendi anlattıklarına gülerek

eğlendirici öyküler anlatırdı. Uyumak isterdi. Hapishanedeki yıpratıcı günlerden, Anton'un bazen haksız yere gösterdiği alınganlıktan, bu barbarca yönetilen hapishanede hasta adam için bir parça buz, biraz tuzlu ya da kaynamış su, gereken ilaçtan bir tek damla ya da temiz bir bez elde etmek için harcadığı çabalardan bitip tükenmişti.

Ama almaşığı neydi?

Ölmekte olan bir adamı korkuları, çaresizliği ve acılarıyla nasıl baş başa bırakabilirdi?

Ve Dzerzhinski o karanlık, iğrenç kokulu hücrede Anton'un tahta yatağının dibine oturur ve neşeli bir sohbete dalardı.

"İyi ki uykun yok! Ben de uyuyamıyorum. Bunca zamandır gözü açık uzandım, uyuyamadım."

Anton kuşkuyla "Neden uyuyamıyorsun?" diye sorardı.

"Bilmiyorum" diye yanıtlardı Dzerzhinski. "Hapiste uyumanın neye benzediğini sen kendin de bilirsin."

"Hastalanmadan önce hapiste çok iyi uyuyordum."

Rossol'un sesinde sık sık bir huzursuzluk olurdu ve Dzerzhinski onun çatacak bir şeyler, boşalmak için bir bahane aradığını hissederdi.

"Her yerde uyuyabilirdim" diye sürdürdü Rossol, her kelimesiyle daha da gerginleşerek. "Ama hasta olunca o zaman gerçekten uyuyamıyorum... Ama ben kimseden istemiyorum." Sesi çatlamaya başlardı, "kimseden benim yüzümden uyanık kalmasını istemiyorum. Aksine, lütfen uyu da akşam istirahatini rezil etme ve yarın gün boyu sinirlerin bozulmasın. Bütün istediğim rahat bırakılmak. Evet rahat bırakılmak! Hepsi bu!"

Rossol'un sesi ince bir notada birden kesilinceye dek yükselirdi. Bazen de sesinde gözyaşları, kendisi uyuyamazken Dzerzhinski'nin uyuyup onun suya uzanmak istediğini, maşrapayı düşürdüğünü duymadığı ve o sırada onu bir damla içecekten yoksun bıraktığı için serzenişler olurdu.

"Neden seslenmedin bana?"

"Çünkü benden bıktığını biliyorum. Seni hırpalıyorum, öldürecek kadar endişelendiriyorum, ama elimde değil, gücüm yok."

"Ama bu saçmalık Anton."

"Saçmalık değil! Bu halimle ve müşkülpesentliğimle dayanılmaz

biriyim, ama ne korkunç duygular içinde olduğumu, hayatta kalmayı ne kadar çok istediğimi, bu ölüm düşüncesiyle, yakında, çok yakında öleceğim ve ardımda hiçbir şey bırakmayacağım, hiç, hiçbir şey elde edemediğim düşüncesiyle nasıl bitip tükendiğimi bir bilsen..."

Ve zayıflamış anında Rossol boşalır ve yüzünü sert saman yastığa yapıştırıp acı acı ağlar, hıçkırıklarla tıkanırken ıslak elini karanlıkta Dzerzhinski'nin eline uzatır ve onu sıkarak fısıldardı: "Ne yapmam gerektiğini söyle! Nasıl dayanabilirim? Nasıl? Ne kadar ümit var? Yardım et!... Ve sakın beni aldatma. Sakın bir korkak, zavallı asi bir sefil olduğumu düşünme. Hastayım. Hastalıktan böyleyim. Benim suçum değil. Katiyen benim suçum değil. Cevap ver! Benim suçum olmadığını anlıyorsun, değil mi?"

Dzerzhinski tüm içtenliğiyle "Evet anlıyorum" diye yanıtlardı.

"Tabii anlıyorum, iyileşince geçecek bu,"

Ve gene, bu önceki gün ve ondan da önceki gün yaptığı gibi, Anton iyileşince neler olacağından, nasıl birlikte hapishaneden çıkacaklarından, gidip nehirde yüzeceklerinden sonra ormana doğru uzanıp, akşam yemeğini ormandaki bir handa yiyeceklerinden söz etti. Bir tane biliyordu, yolların kesiştiği bir yerde, gerçekten eski bir han. Konuştukça, Rossol'un yaşama, ormanda yürümeye, nehire, meyhaneye, kente, insanların olduğu, müziğin çaldığı, ardından bakılınca ağarmakta olan bahar gününün bile gri ve kederli göründüğü, demir parmaklıkların, prangaların, gardiyanların ve sonsuz yıpratıcı hapishane gecelerinin olmadığı bir yere gitme isteğiyle tutuşan gözlerinin karanlıkta parıldadığını gördü. Rossol hayallerine eklemeler yaparak "Birlikte bir pastaneye gideriz" derdi. "Pastaneyi unuttun. Şöyle şık bir pastane buluruz. İyi bir orkestrası olan birini. Bir çift centilmen gibi oturup, Tanrı bilir neler emrederiz. Neler ısmarlayacağımızı düşünemiyorum."

Dzerzhinski dostunu dinler ve bu çatlamış dudaklarında bir tebessüm belirsin diye her türlü saçmalıktan söz ederdi. Konuşurken başka şeyler düşünürdü. Güçsüz, veremli ve ölmekte olan Rossol tümüyle sağlıklı yüzlerce hatta binlerce insandan daha güçlüydü. Yaşamı ve özgürlüğü böylesine çok severken ve sorgu yargıcına tek ipucu vermesinin, küçücük bir ipucu, jandarmanın sürebileceği

bir iz vermesinin yeteceğini ve daha o gün salıverileceğini, ormana, nehire, ormandaki hana, istediği her yere gidebileceğini bile bile, Anton'un ne büyük ve insanüstü bir dayanıklılığı vardı... Onu yargılamadan tutuyorlardı burada, çünkü birden kendini kaybedip, özgürlük uğruna bildiği her şeyi söylemeye başlayacağını umuyorlardı.

Hem onu nasıl yargılayabilirlerdi? Onu sorguya taşıdıkları gibi sedyeyle mahkemeye taşıyamazlardı pek.

Ve mahkeme karar verdikten sonra onu Sibirya'ya göndermek de garip bir karar olurdu. Ve dahası, mahkeme kendilerince doğru bir hüküm de vermeyebilirdi.

Bu yüzden onu, konuşacağını umarak, burada tutuyorlardı.

Ama konuşmuyordu.

Neyle korkuturlarsa korkutsunlar onları sadece haşin, inatçı bir tebessümle yanıtlıyordu: Umurumda değil! Zerrece umurumda değil!

Ve gözleri genç bir kurt gibi alevlenirdi.

Yağmurlu bir akşam, yılın ilk gök gürültüsü havadayken, Rossol keder içinde "Yarın çamur birikintilerinin içinde volta atıyor olacaksınız. Bunu yapmayı nasıl isterdim!" dedi.

Yarı şaka, yarı ciddi bunu söyledi ve gecenin geri kalan kısmında yağmurun pıtırtısını dinleyip, paslı pencere parmaklıklarına bakıp öksürerek sessizliğe gömüldü. Ve ertesi gün Dzerzhinski voltadan döndüğünde Rossol sordu:

"Eee, çamur birikintileri içinde voltanı attın mı?"

Dzerzhinski suçluluk duyarak "Evet" diye yanıtladı.

"Büyük olanları var mıydı?"

"Hayır pek yoktu"

"Derin miydiler?" diye üsteledi Rossol.

"Bildiğin birikintiler" diye yanıtladı Dzerzhinski ve konuyu değiştirmek için mahkûmların, yeni gardiyanın kendilerini volta süresi bitmeden içeri tıkmaya niyetli olduğunu düşünmelerinin, adamı ne kadar kırdığını anlattı.

Ama Rossol dinlemiyordu.

"Özgürlüğüme kavuşmalıyım" dedi garip bir sesle. "Nasıl olursa olsun dışarı çıkmalıyım. Anlıyor musun Yatsek? Daha fazla dayanamam. Dışarı çıkmak zorundayım!"

Dzerzhinski konuşmadan Rossol'a baktı. "Beni salıvermek zorundalar" dedi. "Zorundalar. Duyuyor musun?"

Sesinde öyle bir çaresizlik vardı ki Dzerzhinski boğazının sıkıştığını hissetti.

Rossol dirseklerine dayanıp yarı çıldırmış gözlerle Dzerzhinski'ye bakarak "Özgür olmak istiyorum" diye bağırdı. "Neye mal olursa olsun özgürlük istiyorum. Herkesin dayanıklılığının bir sınırı var. İstediğini söyle Yatsek, ama dayanamıyorum. Beni hapishaneden çıkar. Canı cehenneme"

Dzerzhinski onu suyla ayıltmak zorunda kaldı. Aklı başında değildi. Ve Dzerzhinski acıma ve şefkatle ne yaptığını bilmeden kendini, Anton'un yarın diğerleriyle yürüyüşe çıkabilmesi için işleri ayarlamaya çalışacağını söylerken buldu.

"Ben? Yürüyüşe çıkmak?" diye tekrarladı Rossol, inanmadan.

"Evet, sen" diye yanıtladı Dzerzhinski.

Rossol'un yürüyüşe çıkamayacağını çok iyi biliyordu ama artık çok geçti. Çaresizlik içinde söz vermişti ve Rossol onu ciddiye almıştı; yürüyüşe çıkabileceğine inanmak istiyordu, gökyüzünü göreceğine, güneşi ağaçları, otları, çamur birikintilerini...

"Ama çamur birikintileri yarına kadar kurumuş olur" dedi Dzerzhinski.

Rossol dinlemiyordu. Konuşuyor ama başka soru sormuyordu. Sormaya korkuyordu çünkü bu yürüyüşün olmayacağını, tümünün bir düş olduğunun ortaya çıkacağını biliyordu.

"Yürüyüş mü? Neden söz ediyorsun?" derdi Dzerzhinski ve olan olurdu.

Onun için soru sormak yerine yarın yapacağı gezintiden söz ediyordu. Tabii gerçek bir yürüyüş olmayacaktı, ama adı önemli değildi. Dışarıda, açık havada, güneşte, avluda oturuyor olacak ve bunu kutlamak için kendine bir Makhorka sigarası yapacak ve ne olursa olsun bir iki nefes çekecekti. Varsın ötekiler aptal gibi dönüp durarak volta atsınlar. O oturacak ve gökyüzüne bakacaktı. Ya da hayır, sigara içmeyecekti, açık havada sigara içmek aptallık olurdu. Yazık! Bir tutam ot koparıp onu çiğneyecekti. Tanrım ot çiğnemeyeli ne kadar uzun zaman olmuştu. Ve bazı insanlar ne kadar şanslıydı, onlar her gün çiğneyebilirlerdi...

Yerde oturacaktı, -evet, çıplak yerde- ve bırakacaktı öbürleri bir daire olup yürüsünler. Varsın yürüsünler, umurunda değildi.

Temiz havada biraz kalsa iştahı açılırdı. Ve doğru dürüst yemeğe başlar başlamaz hastalığı kendiliğinden giderdi. Bütün mesele iştahtaydı, değil mi? Tüberkülozu yağlar, süt ve kaymakla boğmak zorundaydınız. Yemekten korkardı o. Ve açık havada güzel bir gezintiden sonra...

Ertesi gün, volta vakti yaklaşırken, Rossol yüzünü duvara çevirdi ve başını battaniyesiyle örttü. Akşamın heyecanı yerini kayıtsızlığa terk etmişti. Anlaşılan yürüyüşe çıkmasının söz konusu olamayacağını kestane ağaçlarının ona göre olmadığını, hepsinin bir düş olduğunu fark etmişti.

Sabah boyunca Dzerzhinski, birkaç kez konuşmuş, ama o uykudan başka her şeyi düşünmesine rağmen uyuyor numarası yapmıştı.

Volta vaktinin gelmesinden az bir süre önce, Dzerzhinski gelip battaniyeyi çekti. Anton gözlerini açtı ve öfkeyle baktı.

"Elbiselerini giy, yoksa gecikeceğiz"

"Neden giyeceğim elbiselerimi?"

"Yürüyüşe çıkıyoruz"

Rossol, ciddi mi söylediğini, yoksa dalga mı geçtiğini anlamaya çalışarak bir an için Dzerzhinski'ye baktı. Ama elbette ciddiydi. Böyle şeylerle kim dalga geçebilirdi?

"Bacaklarım beni taşımaz" dedi, "düşerim." Sonra suçlu suçlu ekledi. "Artık çok halsizim Yatsek. Bacaklarım işe yaramıyor."

"Bacaklarını kullanman gerekmeyecek" diye yanıtladı Dzerzhinski. "Seni ben taşırsam, neden gereksin ki? Senin bacakların ben olacağım. Gördün mü?"

Rossol aynı boyun eğmiş tonla "Görüyorum" diye yanıtladı. "Ama sana ağır gelirim."

"Giyin, konuşmayı da kes" diye emretti Dzerzhinski. "Sonra ne kadar ağır olduğuna bakarız."

Rossol yatakta oturdu ve çizmelerine uzandı ama bu hareket başını döndürdü ve yatağa düştü. Dzerzhinski çizmeleri kaldırdı, yatağa, Rossol'un yanına oturdu ve kolunu onun omuzuna doladı.

"Aldırma" diye mırıldandı Rossol, çizmenin birini giymeye uğraşarak. "Geçer, biraz ani kalktım o kadar! Şimdi daha iyiyim."

Ama alnı, rahatsızlık ve halsizlikten şimdiden sırılsıklamdı. Çizmelerinin bağcıklarını kavramaktan ve ayağını içine sokmaktan acizdi. Hiçbir şey için gücü kalmamıştı.

"Heyecanlanma ama," dedi Dzerzhinski olabildiğince ince ve neşeli. "Aslında o kadar güçsüz değilsin. Bu sadece heyecan, mesele bu. Ağırdan al! Telaşlanma! Şimdi o bağcıkları yakala ve çek. Oldu mu? İşte, bak ne kadar kolaymış! Şimdi de öteki çizme! Bu da oldu! Kolay değil mi? Şimdi de ceketini alalım. Nerede senin şu ceketin?"

Rossol'u giydirirken, Rossol sanki kendi kendine giyiniyormuş gibi yaptı. Arkadaşını sakinleştirip ona elbiselerini uzatırken yalnızca çene çalıyormuş gibi göründü.

"İşte oldu" dedi. "Artık hazırsın. Şimdi kalk. Acele etme. Bana tutun ve kalk. İşte öyle, tamam."

"Bacaklarım beni taşımayacak" dedi Rossol güçsüz bir sesle. "Ayakta duramıyorum."

Kapı bir çatırtıyla açıldı ve kıdemli gardiyan Zakharkin hücreye girdi.

"Volta vakti! Canlanın!"

Sonra Rossol'a gözü takıldı.

"Nereye gidiyor? Yürüyüşe mi?"

"Evet" diye yanıtladı Dzerzhinski.

"Sorguya taşınmak zorunda ama yürüyüşe çıkabiliyor" diye tersledi Zakharkin ve kapıyı açık bırakarak hücreden çıktı.

Rossol ayakta duramayacak kadar halsizdi ve başı dönüyordu. Dzerzhinski'nin yan yana yürürken onu tutma planları başından suya düşmüştü. Başka bir çözüm bulunmalıydı ve çabuk bulunmalıydı. Zakharkin mahkûmları koridorda toplamaya başlamıştı bile. Bir duraksama, voltaya geç kalmak demekti.

Rossol'un dudakları titriyordu. Dünden bu yana ikinci kez hayalleri boşa çıkıyordu.

"Sıkı dur Anton," dedi Dzerzhinski. "Her şey düzelecek, yatağa otur"

"Neden?"

"Otur diyorum!"

Sesinde bir emir belirtisi vardı. Boyun eğmek gerekiyordu.

"Şimdi kollarını omuzlarıma dola. Hayır boynuma değil, omuzlarıma! Bacaklarını da ver. İyice yakaladın mı?"

"Tutuyorum"

Dzerzhinski doğruldu. Artık Rossol vardı sırtında.

"Kendini hırpalayacaksın, Yatsek" dedi Rossol. "Delisin! Ne yapıyorsun?"

"Sıkı dur!"

Ve sırtında, tebeşir suratlı ama tümüyle mutlu Rossol'la koridora çıktı. Mahkûmlar iki kurşuni tabur halinde dizilmişlerdi bile. Koridorun loşluğunda Dzerzhinski'nin yükünü birdenbire fark etmediler ama görünce genel bir kaynaşma oldu, kimisi bir an için sıranın dışına çıktı, ama Zakharkin köşeden görünüp bir emir verince derhal yeniden düzeldiler.

"Dikkaaat! Giysi denetimi!"

Kıdemli gardiyanı hapishane yöneticisi ve muavini izliyordu. Bu, yeni bir güçlüktü. Yönetici ve muavini bu saatte burada pek ender görünürdü.

Dzerzhinski sola dönmüştü; yönetici, sıraları sağdan teftiş etmeye başladı.

Dzerzhinski'nin komşusu, geniş omuzlu, büyük sarkık bıyıklı bir doktor "Endişe etme, yoldaş," dedi. "Bir şey demezler. Cesaret edemezler!"

Dzerzhinski bir tebessümle "Herhalde söylerler" diye yanıtladı. "Ama endişelenmiyorum. Bir şekilde üstesinden gelirim."

Rossol'u taşımak oldukça zorlu bir işti. Zayıf olmasına karşın, büyük iri kemikli bedeni bayağı ağırdı. Hapiste geçirilen uzun aylar boyunca Dzerzhinski'nin de gücü tükenmişti ve taşıdığı bu ek yükle ayaklarına zor hâkim olabiliyordu. Ama yönetici o kadar ağır hareket ediyordu ki, sırtında Anton'la bu karanlık, nemli koridorda dikilip durma işkencesi hiç bitmeyecek gibiydi. Ve sinirleri ona ne cehennem azabı çektiriyordu!

Yönetici her mahkûmu bizzat teftiş edip arıyordu. Volta saatlerinde mahkûmlar sık sık birbirlerine notlar, mektuplar hatta kitaplar geçirirlerdi ve yönetici bu uygulamaya savaş ilan etmişti. Umduklarının aksine şimdiye dek hiçbir şey bulamamıştı. Eğer bütün arama bir sonuç vermezse aptal durumuna düşecekti!

Aranacak mahkûm sayısı azaldıkça yöneticinin huzursuzluğu arttı. Şimdi geniş burunlu, solgun, temiz tıraşlanmış yüzünün, köşeli kaşlarının, kaba çenesinin ve üniformasının altından

çıkan beyaz kolalı yaka uçlarının görülebileceği kadar yaklaşmıştı Dzerzhinski'ye.

Yönetici, bir sonraki mahkûma baktı, vurgulayarak "Sorabilir miyim, neden bir düğmeniz eksik?" diye sordu. "Kuralları bilmiyor musun? Eh, yakında öğretiriz sana! Zakharkin! Buna ceza hücresinde üç gün!"

Şimdi her mahkûma kusur buluyordu; biri doğru durmuyordu, başka biri gülmeye cesaret etmişti, bir başkası bir sorgu sırasında el konan gözlüklerini istemeye cüret etmişti.

"El mi kondu? Ne demek istiyorsun?"

Dzerzhinski'nin dört mahkûm uzağındaki, ince, zeki hatları olan bu adam "Sorgumu yapan beni daha çabuk konuşturmak için gözlüklerime el koydu" diye yanıtladı. "Gözlüksüz hiçbir şey göremem. Onların geri verilmesini rica ediyorum."

Ama hapishane yöneticisi artık dinlemiyordu. O sırada Dzerzhinski'yi fark etmişti. Sivilceli suratlı genç bir adam olan muaviniyle birlikte ona yaklaştı.

"Nedir bu?" diye haykırdı yönetici, gözlerini kısarak. "Bu bir şaka mı yani? İkiniz de hemen hazır olda durun!" diye terslendi, "Hemen!"

"Bildiğiniz gibi yoldaşım hasta" dedi Dzerzhinski, "Ayakta duramaz."

"Sana bu saçmalığı kesmeni emrediyorum" diye kükredi yönetici. "Sana hazır olda durmanı emrediyorum!"

"Ama yapamaz" diye yineledi Dzerzhinski.

Yönetici mosmor kesilip kendini kaybederek "Sus" diye bağırdı. "Hücrenize dönün! Bunu yasaklıyorum! Zakharkin! Taşıma nedeniyle... nakletme nedeniyle... bir hücreden yetkisiz taşınma nedeniyle..."

Ama, doğru sözcüğü bulmayı başaramayarak, şaşırdı ve ne söyleyeceğini unuttu. Ve birdenbire Rossol'dan gelen ve çın çın öten bir çığlık koridoru doldurdu.

"Cellatlar! Sonunda sizi vuracağız, cellatlar!"

Rossol o sırada öksürmeye başlamasaydı ne olurdu bilinmez. Öyle dehşetli öksürmeye başladı ki, Dzerzhinski'nin omuzlarını bıraktı ve bayılarak, yüzü ölü gibi solgun geriye düştü. Onu düşerken yakalayan ve Dzerzhinski'yi yükünden kurtaran komşuları

doktor olmasaydı, başını koridorun sert taş döşemesine çarpacaktı.

Zakharkin öne koştu ve doktorun elini çekmeye çabaladı ama doktor direndi. Rossol hâlâ öksürüyordu ve kıpkırmızı ince bir kan deresi ağzından yavaş yavaş akıyordu.

"Herkes geriye! Sırada kalın!" diye gürledi yönetici ve tabancasının kılıfını açtı "Sıralarınızı bozmayın!"

Bu sırada doktor Rossol'un üzerine eğilmişti.

Zakharkin gene onu uzağa çekmeyi denedi.

"Çekil oradan" dedi Dzerzhinski. "Bizi rahat bırak!"

"Kiminle konuşuyorsun böyle?" diye şaşırarak nefesini tuttu. O da revolverini çekmişti.

Yönetici hâlâ "herkes sıraya" diye bağırıyordu. "Sıraya, yoksa ateş ederim!"

Ama sıra falan kalmamıştı. Sıra dağılmış, yönetici, bir grup mahkûm tarafından çembere alınmış, sivilceli asistanı başka bir grup tarafından sarılmıştı. Bir başka grup Zakharkin'i çevrelemişti ve biri çılgın gibi haykırıyordu.

"Öldürün cellatları yoldaşlar!"

Zakharkin'in yüzü kül gibi oldu.

"Silahını indir, domuz" dedi Dzerzhinski. "Bunlar seni öldürmeden onu indir."

Ve solda bir yerde çıldırmış gibi ince bir ses haykırmayı sürdürdü:

"Öldürün onları yoldaşlar! Öldürün cellatları!"

Ama kimse öldürülmedi. Hapishane yöneticisi, muavini ve Zakharkin kurtuldular. Gitmelerine izin verilmişti ve gittiler. Dzerzhinski mahkûmları hücrelerine dönmeye ikna etti. Rossol yatağına taşınmıştı ve doktor onun yatağının kenarına oturmuştu. Hapishaneye bir sessizlik çöktü.

Akşama dek bir karşılık beklediler ama hiçbir karşılık gelmedi. Zakharkin ortaya çıktı ama lokum gibiydi. Birden o kadar nazikleşmişti ki gözetleme deliğinden Rossol'un sağlığını bile sordu.

Dzerzhinski aynı incelikle yanıtladı, "Şimdi daha iyi teşekkür ederim."

Ama, Zakharkin gene de gitmedi. Gözetleme deliğinden sadece çarpık ağzı görülebiliyordu.

"Hasta insanlar ne hallere giriyorlar, korkunç" dedi ağız.

Dzerzhinski buna verecek bir cevap bulamadı.

Akşam olduğunda Rossol kendine geldi. İnce yüzü adamakıllı kuru ve maviye çalıyordu. Kara gözleri çökmüş, dudakları paslanmıştı.

"Güzel bir yürüyüştü, ha?" dedi, gülümsemeye çalışarak.

"Yarın olur" diye yanıtladı Dzerzhinski sakince.

"Öyle mi dersin?"

"Eminim."

Rossol'un tepesinde duruyordu, uzun, dik bedeni ve kişiliğinin sakin gücü Rossol'u inandırdı. Evet, yarın sahiden yürüyüşe çıkacaklardı. Karar verilmişti ve kimse engelleyemezdi.

Aylardan beri ilk kez o gece Rossol deliksiz uyudu. Sabah Dzerzhinski sakin sakin giyinmesine yardım etti ve Zakharkin kapıyı açıp volta vakti olduğunu ilan edince, Rossol'u sırtına yükledi ve öbür mahkûmlarla birlikte sıraya girdi.

Hapishane yöneticisinden hiçbir iz yoktu. Önceki günden sonra kimse görmemişti onu.

Zakharkin, volta vaktini düzenlemek dışında Dzerzhinski ve yüküyle ya da başka bir şeyle ilgileniyormuş gibi yaptı. Aslında mahkûmların yüzüne bile bakmaya cesaret edemiyordu.

Arada sırada, gözleri yerde "Adımları kaçırma" diye bağırıyordu. "O zincirleri kaldır! Konuşmak yok! Merdivenlerde acele etmek yok!"

Mahkûmlar çizmelerin vuruşları ve zincirlerin şıkırtılarıyla koridorlar boyunca yürüdüler, merdivenleri indiler ve başka koridorları geçtiler.

Doktor "Ağır mı?" diye sordu Dzerzhinski'ye.

"Alışacağım" diye yanıtladı Dzerzhinski.

Son merdivenleri de geride bırakarak, son koridor boyunca yürüdüler ve parke taşlı avluya çıktılar. Ilık, güneşli, neredeyse sıcak bir gündü. Kestaneler, bir Noel ağacındaki kalın mumlar gibi dalları çiçek piramitleriyle pırıl pırıl hâlâ çiçekliydi. Zakharkin sıranın başında, öndeki çiftin önünde geri geri yürüyor ve bir alay bandosunun lideri gibi kollarını sallıyor, bağırıyordu.

"Aralıklarınızı koruyun! Bir yol boyu! Her çift arasında üç adım! Sırada dur, oradaki! Yoksa sorun çıkar! Konuşmak yok!"

Ama avluda her şey o kadar güzeldi ki Zakharkin'in aptalca feryatları bile onu bozamazdı.

Güneş yakıyordu.

Güvercinler ötüp avlunun ortasında çalım atıyordu. Ve bir meltem vardı. Gerçek bir ilkbahar meltemi.

Dzerzhinski'nin yüzünden ter boşanıyordu ama o pek fark etmiyordu bunu.

Prangaların şakırtısı ve yüzlerce çift çizmenin basışlarının üzerinden Rossol'un nefes nefese kalmış, mest olmuş sesini duyabiliyordu.

"Yatsek kestanelere bak! Görebiliyor musun! Ve otlar! Bak parkelerin arasından çıkıyor. Şuraya bak solda adamakıllı yeşil! Yorulmuş olmalısın Yatsek! Bu senin için çok mu fazla? Bak ne şişman bir güvercin! Fıçı gibi! Bu kadar şişman olup da nasıl uçabiliyor?"

Rossol yıllarca gençleşmiş gibiydi.

Öbür mahkûmlar da gençliğin aydınlık yürekliliğinden etkilenmiş gibiydiler. Her yandan keyifli haykırmalar duyuluyordu.

"İşte hayat bu!"

"Doğanın nimetleri!"

"Oh, anneciğim, güneş sıcak!"

"Ama senle benim için parlamıyor!"

"Ne hava be!"

Dzerzhinski nefes nefese kalmıştı. Gözlerinin önünde bir sis perdesi vardı. Kendi kalbinin atışlarından ve Rossol'un kulağına fısıldadığı sözlerden başka bir şey duyamıyordu.

"Dayanmalıyım" dedi kendine. "Burada sırtımda Anton'la avlunun ortasında düşmemeliyim."

Düşmedi. On beş dakika sona erdi. Zakharkin düdüğünü çaldı ve hücrelere dağılma emrini verdi. Dzerzhinski, Anton'un daha üçüncü kata koridorlar boyunca taşımak zorundaydı.

Ondan sonra Rossol'u her gün taşıdı. Yaz boyunca kalbine epey zarar verdi.

Ama o böyle önemsiz şeylere kulak asmazdı!

Birinin aşağıdaki sözleri sarf ettiği söylenir:

"Dzerzhinski hayatı boyunca Rossol'a yaptıkları dışında bir şey yapmamış bile olsaydı, anısına dikilecek bir anıtı gene de hak ederdi."

Yelizaveta Drabkina

1917'den beri Komünist Parti'nin bir üyesi olan Yelizaveta Drabkina (doğumu 1901) içlerinde Nadeja Krupskaya'nın da olduğu Lenin'in birçok yardımcısıyla birlikte çalıştı. Lenin'i şahsen tanırdı ve onun yaşamında tanık olduğu birçok olayı Kara Ekmek Kırıntıları adlı kitabında anlatmıştır. Bu öykülerden biri burada yayınlanmıştır.

Düşünceye Dalmak

O yıl güz uzun, güneşli oldu ama soğuk hava bir anda bastırdı. Ekim Devrimi kutlamalarının arifesinde buzlu bir rüzgâr esmeye başladı, bayramın ikinci gününde ise bir kar fırtınası nemli kar taneleriyle pencereleri macunluyordu. Annemle ben, biletlerini aldığımız konservatuvardaki konsere gidip gitmeme konusunda düşünmeye başladık. Ama sonunda gitmeye karar yermiş olmamız ne şanstı!

Sokak uçuşan kar tanecikleriyle sarmalanmıştı. Işıklandırmalar karlı pusun içinde donuk donuk parlıyordu. İşçi Sendikaları Evi'nin dışında bir Kızıl Ordu askerinin tahta heykeli duruyordu. Süngüsüne dizili generaller, toprak ağaları, fabrika sahipleri, Denikin ve Yudeniç'e karşı kazanılan son zaferleri simgeliyordu.

Annemle ben kol kola bayrakları parçalayan, sokak kablolarını sallayan rüzgâra karşı yol alıyorduk. Konservatuvara karları çiğnenmiş, dar bir sokaktan gittik. Vestiyerler kullanılmıyordu. Paltolarımızdan karı silkeleyip, yukarı çıktık.

Girdiğimizde salon hemen hemen doluydu. Görevliler nota kürsülerini getirip notaları yerleştiriyorlardı. Yerlerimiz koro bölmesinin beşinci ya da altıncı sırasındaydı. Tam önümde boş bir yer vardı ve onun yanında kulaklıktı kürk bir şapka giymiş bir adam oturuyordu. Paltosunun yakasını kaldırmış, kamburunu çıkarmış oturuyordu. Ya çok yorgundu, ya da ısınmaya çalışıyordu.

Müzisyenler geldiler paltolar ve kürk şapkalar içinde. Piyanist kadın yün eldivenlerini çıkarmadı. Akort edilirken aletlerden cansız cızırtılar ve iniltiler çıkıyordu, sanki sesler bile ölümcül

soğukta donup kalmıştı. Sonunda şef Sergei Kusevitski göründü. Frak giymişti ama Mapalarının arasından kolalı bir gömlek yerine gri bir kazak görülüyordu. Hafifçe eğildi, ellerine hohladı ve bastonunu kaldırdı. Konser başladı.

Paltoma sıkı sıkı sarıldım ve kendimi dinlemeye hazırladım, ama annemden gelen bir dirsek vuruşu ve bir bakış önümüzde solda oturan adama bakmama neden oldu. Onun Lenin olduğunu gördüm.

Lenin'i birçok kez görmüştüm. Onu kürsüde konuşurken, toplantılar yönetirken ve evinde görmüştüm. O olaylarda hep hareket halinde olur yerinde duramazdı. Bu, onu düşünürken, kendi düşüncelerine dalmış bir anında ilk görüşümdü.

Koriolanus'un uvertürünü hem dinleyerek hem de dinlemeyerek, gözümün ucuyla Lenin'i izledim. Çok sakin, tamamıyla müziğe kapılmış oturuyordu. Orkestra tutukluğunu yavaş yavaş üzerinden atıyordu ama sesi hâlâ bozuk çıkıyordu; tir tir titreyen davulcu bir giriş yapması gereken yerde nedense aletlerine şeytanca bir enerji ile vurdu.

Arkadan biri dalga geçerek, "Ahırdan kaçmış bir at gibi" diye mırıldandı.

Son notalar çalındı ve bir alkış patladı. Lenin oturduğu yerde kıpırdadı. Hareket etmesinden, o Sosyalist-Devrimci kurşunların hâlâ çıkarılmadığı sol omuzunu rahat ettirmeye çalıştığını anladım.

Bu hareket bana, Lenin'in yaralanmasından sonraki ilk birkaç gün, Halk Komiserleri Konseyindeki hatta Merkez Komitesi Sekreterliğindeki görevlilerin ellerinde olmadan nasıl parmaklarının ucuna basarak yürüdüklerini ve nasıl fısıltıyla konuştuklarını hatırlattı. Sonra iyileşmeye başladı ve Kremlin yemek salonunda akşam yemeğine gidip pencereden onun bahçede gezintiler yaptığını görünce nasıl sevinmiştik.

Yeni bir alkış tufanı düşüncelerimi kesti. Lenin şimdi oturuşunu değiştirmiş ve yüzünün sağ yanını bizden tarafa çevirerek oturmuştu. İfadesi meşgul ve hemen hemen kederliydi. İçimden ona karşı bir sevgi dalgası geçti.

1919'un 1 Mayıs'ını anımsadım. O yıllarda uluslararası proletarya günü şimdikinden daha farklı kutlanıyordu. Tüm devrimci

Moskova düzenli sıralar halinde Kızıl Meydan'a yürür, halk konuşmacılarını dinler, Lenin'in önünden geçerler, şarkılar söyler, sosyalist devrime bağlılık yeminlerini tekrarlarlar ve Kızıl Meydanda birkaç saat geçirmiş olarak bir Dünya İşçilerinin Uluslararası Dayanışma Günü'nün kutlamalarını tamamlamak üzere mahallelerine dönerlerdi.

Kızıl Meydan da bugünkünden oldukça farklıydı. Devrim için ölenlerin mezarları Kremlin duvarı boyunca uzanan çim tabakanın altında çıplak, rüzgâra açık uzanırdı. Meydan parke taşlarıyla döşenmişti. Kenarından iki tramvay hattı geçerdi. Tramvaylar Tarih Müzesinin yokuşunda inleyip gıcırdar, sonra o günler Moskovoretski Köprüsü olan dar yapıdan aşağı yuvarlanırdı. St. Basil Katedralinin dibinden başlayarak sıralanan tatsız binalar, meydanı şimdikinden daha küçük ve sıkışık gösterirdi.

1919'daki o 1 Mayıs, bana her zamankinden daha neşeli gelmişti. Gum diye bilinen kapalı çarşı, biri bir işçiyi diğeri bir köylüyü resmeden dev boyutlu iki kızıl bayrakla örtülmüştü. Kremlin duvarının her burcundan kırmızı flamalar uçuşuyordu, Minin ve Pozharski heykellerinin yumruklarına bile kızıl bayraklar tutturulmuştu. Eski idam sehpasının üzerinde Stefan Pazin için hazırlanan yeni anıt beyaz örtüler altında duruyordu; o gün açılacaktı, Yaltov Sverdlov'un taze mezarı bir çiçek yığınıydı.

Güneş pırıl pırıl parlıyordu. Ağaçlar tomurcuklarla bezenmişti ve yeşil yaprakları parlak gökyüzüne uzanıyordu. Herkes neşeli bir havadaydı. Cephelerden Kızıl Ordu'nun zafer haberleri ulaşıyordu. Kalabalık içinde şarkılar duyuluyordu ve dostlar birbirlerini ancak o sıralarda anlam kazanmaya başlayan bir deyişle selamlıyorlardı: "1 Mayıs'mız Kutlu Olsun Yoldaşlar!" Gençler Demyan Bedni'nin en son dizelerini söylüyorlardı.

Ah Şaydeman, pis hain seni,
Hayat ne zevk verecek ki,
Lambaya diktiğimde gözlerimi,
Bildikçe içinden sıçrayıvereceğini.

Lenin meydana öğleye doğru geldi ve onu selamlayan kalabalık tarafından coşkuyla karşılandı. Etkileyici bir söylev verdi... Sonra bir kürsüden diğerine yürüdü (Orada bulunanların tümü Lenin'i

ve diğer Bolşevik liderleri duyabilsin diye meydanın çeşitli yerlerine yerleştirilmiş birkaç kürsü vardı). Ama biri Lenin'i durdurdu ve ona bir bahçıvan beli verdi.

O yıl 1 Mayıs ağaç günü ilan edilmişti. Hâlâ düşmanla çevrili olmasına rağmen, Sovyet Hükümeti birkaç ağaç dikmeye karar vermişti.

Lenin kendi kendine kıkırdayıp, ellerini ovalayarak bahçıvan belini aldı ve Kremlin duvarının altını kazmaya başladı.

Çukur kazıldığında, fidanlarla dolu bir araba geldi ve Lenin'e incecik, genç bir ıhlamur ağacı fidanı verildi. Onu özenle yerleştirdi ve çevresine biraz toprak sıkıştırdı, suladı ve ancak işi bitince yürüdü ve sonraki kürsüye çıktı.

O günkü ilk konuşmasında geçmişi özetlemişti; şimdi düşünceleri geleceğe, Sovyet Rusya'nın üzerinde olanca ağırlığıyla duran savaş dumanları arasından yükselen yeni dünyaya çevrilmişti. Geleceği, kürsünün dibinde durup onu dinleyen çocuklarda, az önce dikilen genç ağaçlarda görüyordu.

İnsanlar bahçıvan bellerine dayanıp onu dinlediler.

"Torunlarımız" dedi, hâlâ çamurla kaplı elini kaldırarak, "kapitalist sistemin belgelerine ve anılarına, oldukça tuhaf şeyler diye bakacaklar. Hayatın gereksinmeleri konusundaki ticaretin nasıl olup da kişilerin elinde olabildiğini, fabrikaların ve değirmenlerin nasıl olup da tek tek bireylerin malı olabildiğini, bir adamın diğerini nasıl sömürebildiğini, nasıl olup da hiçbir iş yapmayan insanlar olabildiğini anlamakta güçlük çekecekler. Şimdiye dek, çocuklarımızın göreceği şeylerden bir peri masalı gibi söz edildi, ama şimdi, yoldaşlar açıkça gördüğünüz gibi, temelini attığımız sosyalist toplum yapısı bir ütopya değildir. Çocuklarımız bu yapıyı daha da büyük bir gayretle kuracak."

Çocuklara baktı ve kısa bir duraklamadan sonra konuştu:

"Biz bu geleceği görmeyeceğiz, tıpkı bugün ekilen ağaçların taçların güzelliğini görmeyeceğimiz gibi; ama çocuklarımız o günü görecek. Bugün gençliğini yaşayanlar görecek onu..."

Bir alkış gürültüsü konserin ilk yarısının bitimini ilan etti. Herkes ısınmak için ayaklarını yere vurup ellerini çarparak kalktı. Lenin de ayağa kalktı. Şapkasını giydi, ellerini birbirine doladı, sonra döndü ve annemle beni gördü.

"Aaa, Elizabet-Serçe!" diye seslendi genç kızlığımdaki takma adımla. O güçlü ve çabuk el sıkışıyla annemi selamladı sonra beni.

Evet tüm bunlar gerçekten oldu.

Ve bugün onları anımsadığınızda, daha iyi, daha soylu ve partili olmanın onuruna her zaman layık olmayı istiyorsunuz.

Vera Panova

Vera Panova 1905'te doğdu. Romanlar, oyunlar, öyküler ve senaryolar (Yol Arkadaşları, Seryozha, Zaman İlerliyor, Duygusal Bir Roman) yazmış ve üç kez Devlet Nişanıyla ödüllendirilmiştir.

İliklerine kadar Leningradlı bir kadın olan Panova, kentini; "devrimin beşiğini" tanır ve sever. Leningrad'ın devrimci geçmişi üzerine birkaç öykü yazmıştır. Bu kitaba alınan öykü, gençleri ve devrimi yapan büyükbabalarından miras kalan gelenekleri işlemektedir.

Kapıda Üç Oğlan

Üç oğlan güzel bir evin kapısında dururlar. Mars Meydanı'nın kenarındaki sarı duvarlı, beyaz sütunlu o eski, büyük, süslü evlerden biri. Sıcak bir ağustos günü, ne dilenirse onun yapıldığı, dama tahtası kelebeklerinin avlandığı, tatilin son haftası. Evet, güzel bir yazdı ama artık bitti.

Vitka düşünceli düşünceli, elleri bir 'Belomor' paketini kavramış, "Bir sigara içelim" der.

Saşka bir tane alır.

Vitka, "Ya sen?" diye sorar Yurçik'e.

Yurçik, "Yo, sağ ol" diye yanıtlar. "Ben bıraktım"

"Tamamen bıraktın mı gerçekten?"

"Evet tamamen."

Gözlüklü, solgun, çelimsiz, küçük bir heriftir. Saşka'yla Vitya'nın ancak omuzlarına gelir. Annesi sigara içmeye başladığını fark edince -yazın kent dışında kalıyorlardı ve annesi çalıların ardından yükselen dumanları gördü- sanki intihara kalkışmış gibi kalbini parçalayarak ağlamaya başladı. Bu Yurçik' in dayanabileceğinden fazlaydı ve salt böyle korkunç bir biçimde ağlamasın diye bu keyfini feda etmeye karar verdi.

Saşka, "Onu zorlama" dedi Vitka'ya. "Bıraktıysa bırakmıştır."

"Onu zorlamıyorum. Sadece ikram ettim."

"Yapma işte. Adam sigaraya alıştı, şimdi de bıraktı. Bu o kadar kolay değil. Sağlam bir kişiliği olmalı."

Bu iki büyük külhanbeyi böyle budala bir annesi olduğu için Yurçik adına bayağı üzülüyorlardı, ama ona saygı duyuyorlardı.

Ve salt güçlü kişiliği yüzünden değil. Onların gözünde Yurçik bir kitap okuma ve her şeyi bilme mucizesidir, ona her şeyi sorabilirsiniz, yanıtlayacaktır, hemen değilse bile en geç ertesi gün Onu çok severler ve "Gözlük" derler.

Dar sokak boyunca tramvay rayları var ve tramvay raylarının ötesinde güzel, ferah park, tepeleri yuvarlak kesilmiş düzenli ıhlamur ağaçları, küçük bodur çalıları ve çimenin zümrüt yamalarıyla oluşturduğu caddeleriyle yayılır. Küçük çimler, gümüşi karahindiba süsleriyle beneklenmiş. Ve parkın üzerinde tombalak beyaz bulutlarıyla koyu mavi gökyüzü yükseliyor... Çocuklar kapıdan geniş Kirov köprüsü çıkışını ve Neva'yı görebiliyorlar. Bir gömlek ve bir miğfer giymiş, kaslı baldırları çıplak genç bir adam, Suvorov anıtının olduğu yer. Vitka ve Saşka, bunun Generalissimo Suvorov olduğunu düşünürlerdi, ama Yurçik onun Savaş Tanrısı Mars olduğunu söylüyor. Parka Mars Meydanı deniyor diyor, çünkü burası eskiden bir talim ve tören alanıydı ve hiçbir şey yetişmezdi, ne bir küçük ağaç, ne bir tutam ot; askerlerin çizmeleri toprağı çiğneye çiğneye taş gibi sertleştirmişti ve eskiden üzerinde toz fırtınaları dolanıp dururdu.

Oğlanlar bu zamanlara yetişememişlerdi. Hatırladıkları kadarıyla Mars Meydanı hep yeşil ve çiçek çiçekti. Güller ve başka çiçekler açmış, nenelerle dadılar banklarda oturuyor çocuklar kumlu yollarda oynuyor. Arada düzeni sağlayan bazı özel kadınlar var, yanlış bir şey görürlerse düdüklerini çalıyorlar. Hep büyüklerin kuralları bozmaya geldiğini düşündüklerinden, büyücek oğlanları atmaca gibi izlerler.

Mars Meydanı'nda geçmişinden kalan, topu topu on altı eski lamba direğidir. Koyu cam çerçeveleriyle fanuslarının şekli komiktir. Geceleri tüm meydan berrak inciler gibi parlayan elektrik ampulleriyle aydınlatıldığında, bu on altı eski fener donuk, cansız ve modası geçmiş bir ışıkla, sanki başka bir dünyadan ışıldıyormuş gibi parlar. Lambalar meydanın ortasında, ortak mezarın çevresinde durur.

Bu mezarlar alçak bir granit duvarla çevrilidir ve gri granitin üzerine oyulmuş yazılar vardır. Bunlar uzun yazılardır, her biri birkaç satır, bir kısmı büyük, diğerleri daha küçük harflerle yazılmış.

Duvarın dört tarafında mezarlara girmeyi sağlayan açıklıklar vardır. Burada devrim şehitleri gömülüdür, ama bütün bunlar çok eskidendi, bu çocuklar hatta anneleri babaları bile doğmadan.

Mezarların üzerinde ölümsüz bir ateş yanar. Bu, yeraltından ucunda bir bek olan bir boruyla taşınan gaz ateşidir. Leningrad gazcıları, düzgün çalışır durumda olması için beki kontrol ederler.

Aslında öyle oldukça sıradan bir şeydir, hiçbir özelliği olmayan. Bu oğlanlar nükleer enerjili bir buzkıran yapan bir kentte yaşarlar. Uzaya ve yapay uydulara ilgi duyarlar. Onlar için bir gaz ocağı bir gaz ocağıdır, o kadar. Onların görebildiği kadarıyla "ölümsüz" ateş sadece Leningrad gazcılarının görevlerini gerektiği gibi yaptıklarını gösterir.

Duvardaki o yazılar, bir keresinde Yurçik öyle söylemişti, Lunaçarski tarafından, bir Halk Komiseri Lunaçarski Yoldaş tarafından yazılmıştı. Evet, bu da çok eskidendi. Ve o günlerde demiryolu araçlarımız yoktu. Eski ve kırıktı ve Amerikalılar Yaz Bahçeleri çevresindeki demir kafesler karşılığında yüz yeni araç teklif etmişlerdi.

"Evet, şu kafes. Biliyorsun değil mi? Evet, yüz yeni araç karşılığında."

"Ben takas ederdim," dedi Vitka.

"Öyle mi?"

"Eh, makul bir teklif değil mi?"

"Yani sence çok iyi bir fiyat yüz demiryolu aracı?"

"Değil miydi yani?"

"Ne odun kafalı!"

"Neden odun kafalıymışım?" diye sordu Vitka.

"Çünkü dilediğimiz kadar araç yapıyoruz, sadece buhar makinası da değil, dizel, elektrikli olanlarından da yapıyoruz. Ama bu, dünyadaki tek kafes!"

Lunaçarski de aynı düşüncedeydi. Ve Halk Komiserleri Konseyini kafesten vazgeçmemeye ikna etmişti.

"Yani bütün dünyada bunun gibi bir tane daha gerçekten yok mu diyorsun?" diye sordu Saşka.

Bir yanda yüz lokomotiften daha değerli kafesleriyle Yaz Bahçeleri; diğer yanda Mihailovski Bahçeleri. Kapının soluna dönerseniz, bu gece bir film gösterisinin yapılacağı Enerji İşçileri

Kulübüne birkaç adım var. Ve daha ilerde, köprüyü geçince Peter ve Paul kalesi. Kaleyle nehir arasında kumlu bir plaj var, öyle daracık bir şey. Kale duvarlarıyla kuzey rüzgârlarından korunmuş. İnsanlar orada yüzüp güneşleniyorlar. Vitka güneş banyolarına nisanda başlar, tabii, güneş olduğu zaman. Nisanda güneşli günlerde bile kum, buz gibi soğuktur. Üzerine uzanmamanız gerekir, soğuk algınlığından ölebilirsiniz. Genç yaşlı tüm erkekler göğüslerini açıp ayakta güneşlenirler. Sabırlı ve yürekli bir kalabalık.

Hâlâ çocukken bir erkeğin yaşamının neye benzediğini gözünüzün önüne getiremezsiniz. Babanız yedi ya da sekiz saatini tamamlayınca, o günlük tükendiğini sanırsınız. İsteyerek yaptığı bir parça işin dışında pek tabii, bir ya da iki toplantı yapmak zorunda kalabilir. Ama büyümeye başlayıp kendi başınıza kapının soluna, ya da sağına gitmeye başladığınızda ancak, erkeklerin vakitlerini farklı farklı bir yığın işle nasıl doldurduklarını görürsünüz. Ahır Meydanı'nda, her gün sürücülük sınavlarına giren motosikletçileri alın örneğin. Birinin motoru üzerinde sekizleri çizmesini izleyen müfettiş var, milis teğmeni var. Sonra, çevrede duran genç, yaşlı devamlı bir erkek kalabalığı var. Bulundukları yere kök salmış ve bir milim kıpırdamayan. Orada öyle durup seyreden ve eleştiren. Bir iki tanesi hâlâ badana ya da makina yağıyla, lekeli iş tulumlarıyla eve giderken durmuş. Bir başkası annesi için fırına kadar çıkmış, elinde içinde ekmek olan bir file. Annesi ekmeğini bekliyor ama o kendinden geçmiş.

Saşka, sık sık Nevski'de koleksiyon pulları satan bir dükkâna gider, ama orası da her zaman büyük adamlarla doludur. Dükkânda itişip kakışırlar, sonra bir sigara içmek için çıkarlar. Öğrencilerle pul değiş tokuş ederler, dünyada olup biten yenilikleri tartışırlar ve Afrika'da kaç yeni pul çıktığını hesaplarlar. Böyle şeyleri bir coğrafya profesörü gibi iyi biliyorlar der Saşka.

Moika kanalı boyunca uzanan Mihailovski Bahçeleri'nin caddesi üzerinde bazı adamlar bir satranç kulübü kurmuşlar. Kendi satranç takımlarını getirip orada oynuyorlar. Çevrelerine de oldukça kalabalık bir meraklı kitlesi topluyorlar. Turnuvalar yapıyorlar. Kendi Botvinnik'leri ve Talıl'ları[31]var.

31 Ç.N: Ünlü iki satranç şampiyonu.

Ve işte, Yurçik'e saygı duymaları için bir neden daha. Bu ciddi insanlar onun, kendileri ile oynamasını istediler, ciddi ciddi bir turnuvada yarışmaya davet ettiler. Giderdi de, annesi yaz için onu köye götürmemiş olsaydı.

İşte, üç oğlan orada, kapıda durup karşıya Mars Meydanı'na bakıyorlar. İnsanlar patikalar boyunca dolaşıyor, neneler ve dadılar oturmuş konuşuyor.

Kırmızı roblu minicik bir kız ve beyaz gömlekli küçük bir oğlan yeşil çimenlerdeki karahindiba çiçeklerinden süsleri koparıyorlar. Sokağı temizlemek için tulumba hortumunu henüz çıkarmış olan bahçe temizlikçisi kusursuz dayanıklılıklarını ortaya koyarak köşeyi sıyırıp gelen birkaç siyah zile bakarken, gözlerini güneşten koruyup suyu açmayı unutarak hayranlıkla kalakalıyor. Koca bir konvoy, peş peşe.

"Ne sürü!" diye haykırıyor Saşka.

Zil'ler yavaşlıyorlar ve dar sokakta yer kalmayıncaya kadar birbirlerine yaklaşıyorlar. Büyük karafatmalar gibi dip dibe tramvay yolunu dikkatle tırmanıyorlar ve yaklaşan tramvay durmak zorunda kalıyor.

"Polonyalılar olmalı" diyor Yurçik.

"Nereden çıkarıyorsun?" diye soruyor Vitka.

"Gazete yazdı."

"Evet, radyoda da sözünü ettiler," diyor Saşka. "Bir Polonya delegasyonu."

"Bir çelenk koyacaklar" diyor Saşka. "Ve ölümsüz ateşi Polonya'ya götürecekler beraberlerinde."

"Ölümsüz ateşi mi götürecekler? Temelli mi?" diye öğrenmek istiyor Vitka.

"Götürmeyecekler. Sadece bizimkinden küçük bir alev alıp, onu götürecekler."

Zil'ler duruyor, bir kısmı sokakta, bir kısmı meydana giden geniş caddede. Kapılar açılıyor. İnsanlar dışarı çıkıyor. İki tanesi şapkalı, diğerleri şapkasız. Biri yeşil ceket giymiş, diğerleri sütlü kahve ya da gri yağmurluklar içinde. İki adam büyük bir çelengi mezarların çevresindeki duvarlara taşıyor.

Yoldan geçenler durup olanları seyrediyor. Neneler ve dadılar çocuklarıyla el ele tutuşup her yandan mezarlara koşuşuyor.

Üç oğlan da aynı yöne yöneliyor ama kibirlerini elden bırakmayarak elleri ceplerinde, öylesine, avare avare yürüyorlar.

Zillerle gelen insanlar duvarın kenarında toplanıyor. Şimdi şapka giyen ikisi de diğerleri gibi başlarını açtı. Ve rüzgâr saçlarının arasında oynaşıyor. Yeşil ceketli olan rehber olmalı. Delegasyon çevresinde durup dinlerken kollarını sallıyor ve konuşuyor, yazıları çeviriyor olmalı. Sonra bir tanesi gruptan ayrılıyor ve kararlı adımlarla girişe, meydanın ortasına, ölümsüz ateşin yandığı yere doğru yürüyor. Diğerleri onun ardına diziliyor. Ateşe vardığında tek dizi üzerine çöküyor ve bundan sonra çocuklar onu göremiyor artık, çünkü arada başkaları var.

Ama gördüklerinden hoşlanıyorlar ve yüzlerinde bir memnunluk ve gurur ifadesi beliriyor. Evet, o adamın tek dizi üzerine çöküşünden ve kır saçlı başını eğişinden hoşlanıyorlar. O kadar zarif ve güzel. Daha önce böyle reveransla diz çöken birini görmemişler, böyle şeyleri sadece tarihi romanlarda okumuşlar.

Ama onları asıl etkileyen, o adamın ortak mezarlarında diz çökmüş olması. O, Leningrad'larının toprağında reveransla diz çöktü ve Neva'dan esen rüzgâr kır saçlarını karıştırdı.

Ve herkes sessizlik içinde seyretti. Yoldan geçenler, çocuklar, kulüplerinin ilk katından Leningrad enerji işçileri ve zemin kattan postane işçileri... Ama şimdi, Polonyalılar grubu açıldı ve kır saçlı adam ortaya çıktı ve arabalara giden yoldan geri dönüyor. Sağ eliyle göğsünün üzerinde bir şey tutuyor, sol eliyle de onu siperliyor. Bu, bizimkinden yaktıkları ve kendi ülkelerine götürecekleri ateş olmalı. Kır saçlı adamı diğerleri izliyor. Arabaların kapıları açılıyor. Delegasyon içeri giriyor, yeşil ceketli rehber de.

Hepsi bu. Siyah Zil'ler dönerken hafifçe homurdanıyor, sonra pırıl pırıl parlayan üstü kapalı siyah arabaların harika alayı uzaklaşıyor. Tramvaylar gene raylara çarparak geçip gidiyor. Nenelerle dadılar banklarına dönüyor.

Üç oğlan hâlâ elleri ceplerinde avare avare dolanırken tek kelime etmeden mezarlara yöneliyorlar. Onlar bu mezarların yanında büyüdüler; yaz kış her gün Lunaçarski'nin yazdığı dizelerle dolu granit duvarı gördüler. Ama hiçbiri, Yurçik bile, bu yazıları doğru dürüst okumak için çevresinde dolaşmamıştı. On bir ya da on iki

yaşında, insan nedense mezar taşları üzerinde ne yazdığıyla öyle dehşetli ilgilenmez.

Ama şimdi duvarın çevresinde ağır ağır yürüyorlar ve her yazıda o ciddi ve elemli satırları özenle okuyup anlamak için duruyorlar. Oğlanlar, Polonyalıların bu mezarlarda okudukları şeyin ne olduğunu ve Mars Meydanımızdan Polonya'ya ne götürdüklerini bilmek istiyorlar.

Özgürlük
Mücadelesindeki tüm kahramanların
Kanlarını döken herkesin
İsimlerini bilmeden
İsimsizlere saygı duyar
İnsan ırkı
Anılarına
Ve tümünün onuruna asırlar boyu burada dursun diye konmuştur bu taş

Sessizce okuyorlar kendi kendilerine. Saşka yüzünü asıyor, Vitka pembe dudaklarını yuvarlayıp açarak esniyor. Yurçik'in küçük yüzü yoğun bir dikkat ifadesi takınıyorlar.

Yavaş ya da hızlı, sonunda bu sözlerin anlamını kavrarlar. Şuna bak, hiç noktalama işareti yok! Neden oldukları bu kadar sıkıntıdan sonra pekâlâ onlarsız da olunabileceği ortaya çıkıyor. Bu, gelecekteki yıllar için yapılmış, Ruslar, Polonyalılar, tüm milletler için, o yüzden insanlar bir yığın noktalama işaretleriyle huzursuz edilemezler.

Büyük bir amaç için ölen
Ölümsüzdür halk için canını veren
Halkın yararı için
Çalışan ve savaşan ve ölen
Sonsuza dek yaşar halk arasında

Beyaz gömlekli küçük oğlanla kırmızı roblu küçük kız yazıları okuyan büyük oğlanları uzaktan seyrederler. Belki de yeni bir şey daha olmasını bekliyorlar. Belki biri daha tek dizinin üzerine çöker. Ama büyük oğlanlar sadece ağızlarındaki ağızlıkları çıkarıp ceplerine koyarlar.

Sen proleter
Özgürlük ve mutluluğu
Kazanmak için
Yoksulluk ve cehâletin
Baskının derinliklerinden
Yükseldin
Tüm insanlığı
Yararlandıracaksın
Ve kurtaracaksın onu
Kölelikten

Duvarın iç tarafına girerler. Polonyalıların getirdiği çelenk köşede durmaktadır. Ortada küçük kare bir platformdaki bir oyukta ölümsüz ateş yanar. Parlak güneş ışığının altında, rüzgârla titreşirken, yaldızlı ve kızıl bir bayrak gibi durur. O Polonyalıların buraya almaya geldikleri ateş budur. Gazcıların sonsuza dek yanmasını sağlamak için gözlerini üzerinden ayırmadıkları ateş.

Kurbanlar değil
kahramanlar yatar
bu taşların altında şükran dolu
Tüm torunlarınızın yüreklerinde
elem değil kıskançlık canlandırır ölümünüz
O kızıl ve korkunç günlerde
Şerefli yaşadınız
Ve güzel bir sonla öldünüz

Eee, gazcılar gözlerini ölümsüz ateşin üzerinden ayırmıyorlarsa ne olacak, diye düşündü oğlanlar kendi kendilerine. Tabii, buna mecburlar. Tıkandığı zaman onu temizlemek zorundalar. Başka türlü çalışmaz.

Bir gün sönecek olsa bile, o fırtına onu söndürse, ne çıkar. Rüzgâr onu söndürdü ama insanlar gene yaktı, gerekirse aynısını tekrar yaparlar. Evet, tabii ölümsüz o, ölümsüz bir ateş.

Tozlu sandanları içindeki çizilmiş, güneşten yanmış ayakları dibindeki mezarlar alçak sesle onlarla konuşuyor ve ölülerden söz ediyor.

"Beyaz Muhafızlara karşı savaşırken öldü."

"Sosyalist Devrimcilerce katledildi."

"Cephede öldürüldü."

"Finli Beyaz Muhafızlarca öldürüldü."

"Temmuz 1918'de Yaroslavl ayaklanmasının bastırılışı sırasında Beyaz Muhafızlarca katledildi."

"Burada Şubat Devrimi ve 1917 Büyük Ekim Devrimi sırasındaki çarpışmalarda ölenler yatar."

Azınlığa ait
iktidar ve bilgi
ve zenginliğe karşı
savaşa giriştiniz
ve zenginlik
iktidar ve bilgi
herkesin malı olacak diye
şerefle öldünüz.

Üç oğlan elleri ceplerinde, mezarlardan ayrılıyorlar.

Evet, yabancıların böyle şeylere değer verip, dışarıya götürmeleri oldukça doğru diye düşünüyorlar. Evet, böyle olması gerek. Ne yazıyordu orada? Şerefli yaşadınız ve güzel bir sonla öldünüz. O uzak, kızıl ve korkunç günlerde.

"Ama neden korkunç?" diye soruyor Vitka.

Ama arkadaşları o anda tartışmak istemiyorlar bunu. Üzerinde düşünecekleri pek çok şey var. Yurçik, konuşmak istemediğini bildirmek için solgun dudaklarını birbirine sıkıca yapıştırmış. Sen biraz kendi kendine düşün Vitka, kendi kafanda, yapabilirsen.

Tam zamanında ayrıldılar. Düdüklü bir kadın mezarlara doğru telaşla geliyor. Oğlanları fark etti ve bacaklarının olanca gücüyle koştu. Düşünmüştü ki; daha sonra nenelere ve dadılara öyle dedi, çelenkteki çiçekleri çalacaklar. Ama onlar uzaklaştılar ve çelenge bir şey olmamıştı. Ve boş yere kendini koşturmuş olmanın sıkıntısıyla düdüğüyle onlara bir ayrılık ıslığı çaldı.

Kırmızı roblu küçük kız ve beyaz gömlekli küçük oğlan kendi süslerine döndüler. Tek bir şey anlamamışlardı. Onların anlayacağı zaman gelmemişti. Küçük kız kırmızı robunu çevresine yayıp tıpkı büyük, kırmızı bir çiçek gibi yere oturdu ve her ikisi de, kız ve oğlan, o parlak çim parçası üzerinde çiçeklere benziyordu.

Yazılama

Dünya tarihinin seyrini değiştiren, eşitlik ve özgürlüğe dayalı insanca bir düzenin, yani sosyalist bir düzenin mümkün olduğunu gösteren Büyük Ekim Devrimi'nin üzerinden 100 yıl geçti. İzleri hiç silinmeyecek olan bu devrim sürecinde tarihi nitelikte çok şey yaşandı. Bu kitap, devrim sürecinden anılar ve öyküleri içeriyor. Devrimin içinden kimi yaşam kesitlerini okurlara sunuyor.



24 TL
9 786059 988865